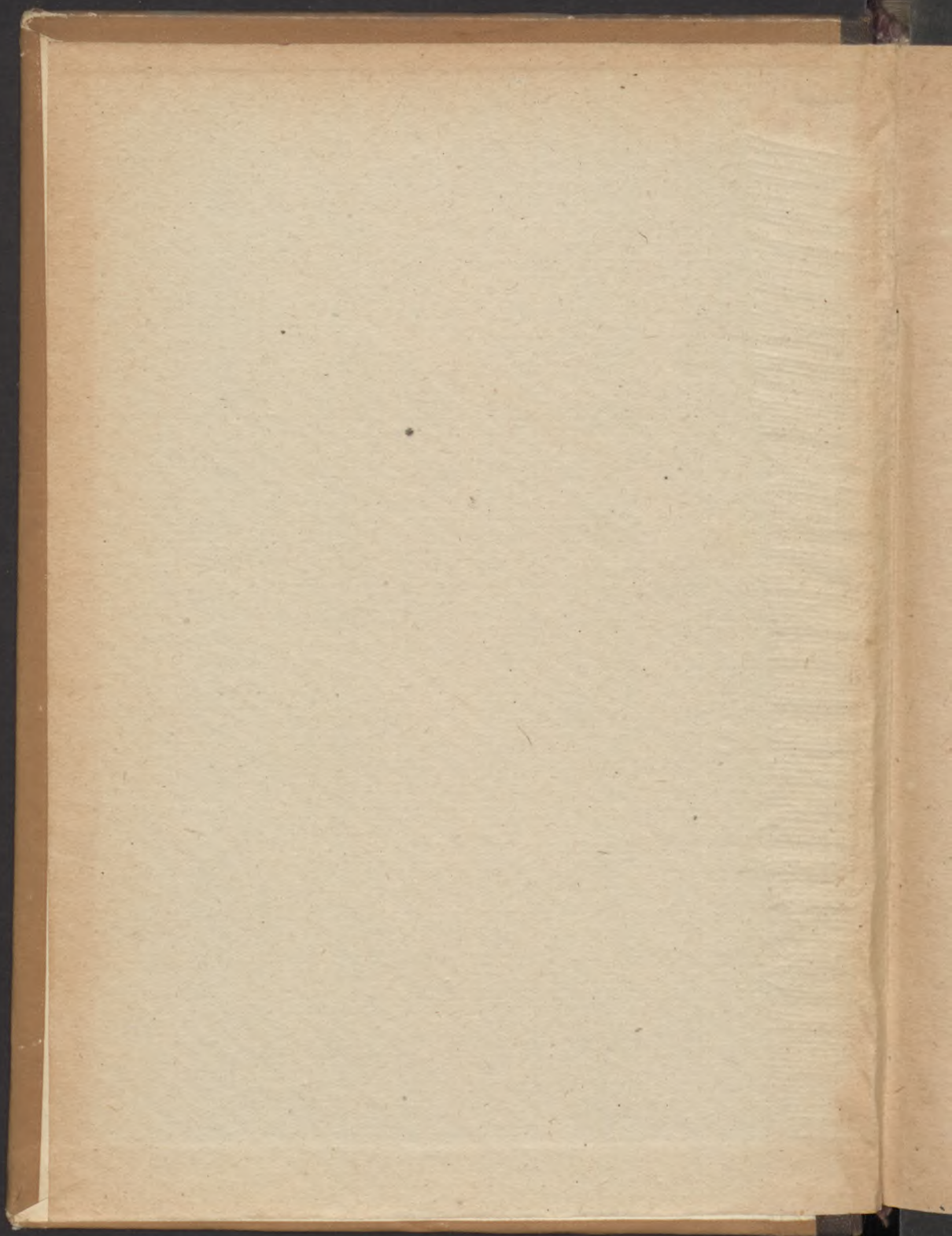

15650

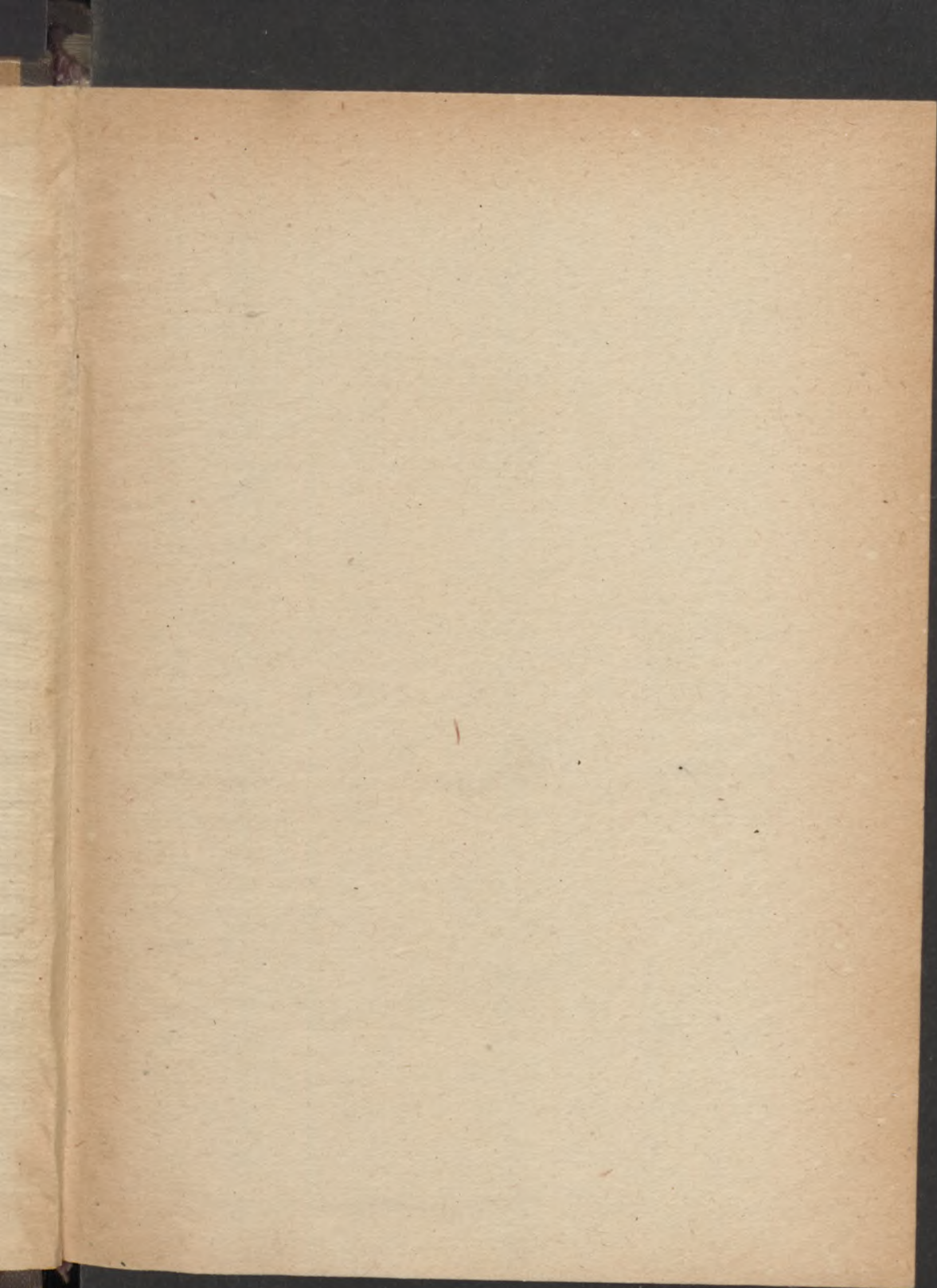
NAGY LAJOS

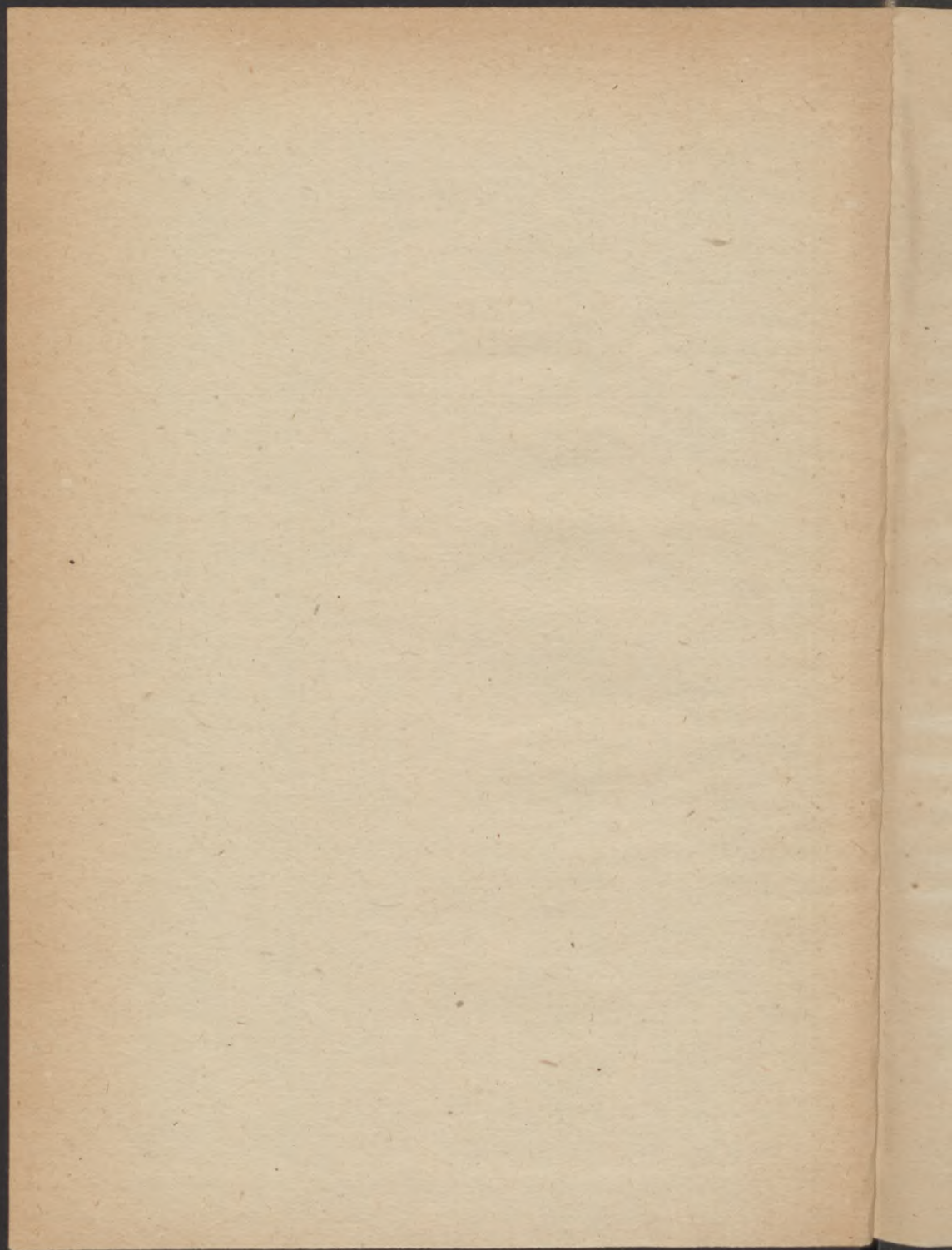
VÁLOGATOTT
ELBESZÉLÉSEK

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ

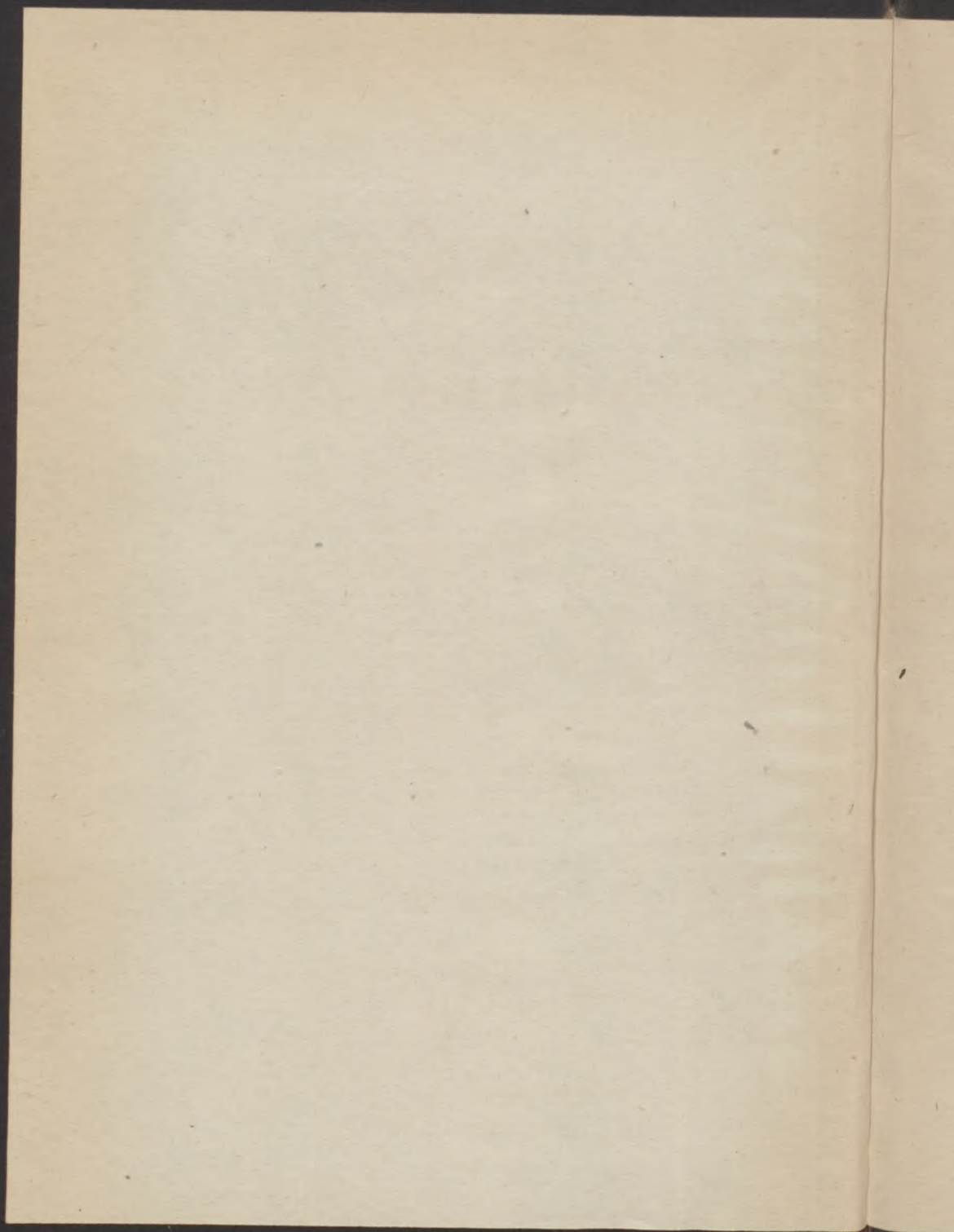

NAGY LAJOS
VÁLOGATOTT
ELBESZÉLESEK

NAGY LAJOS

VÁLOGATOTT ELBESZÉLÉSEK

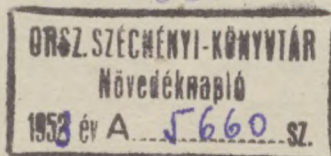

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ

1953

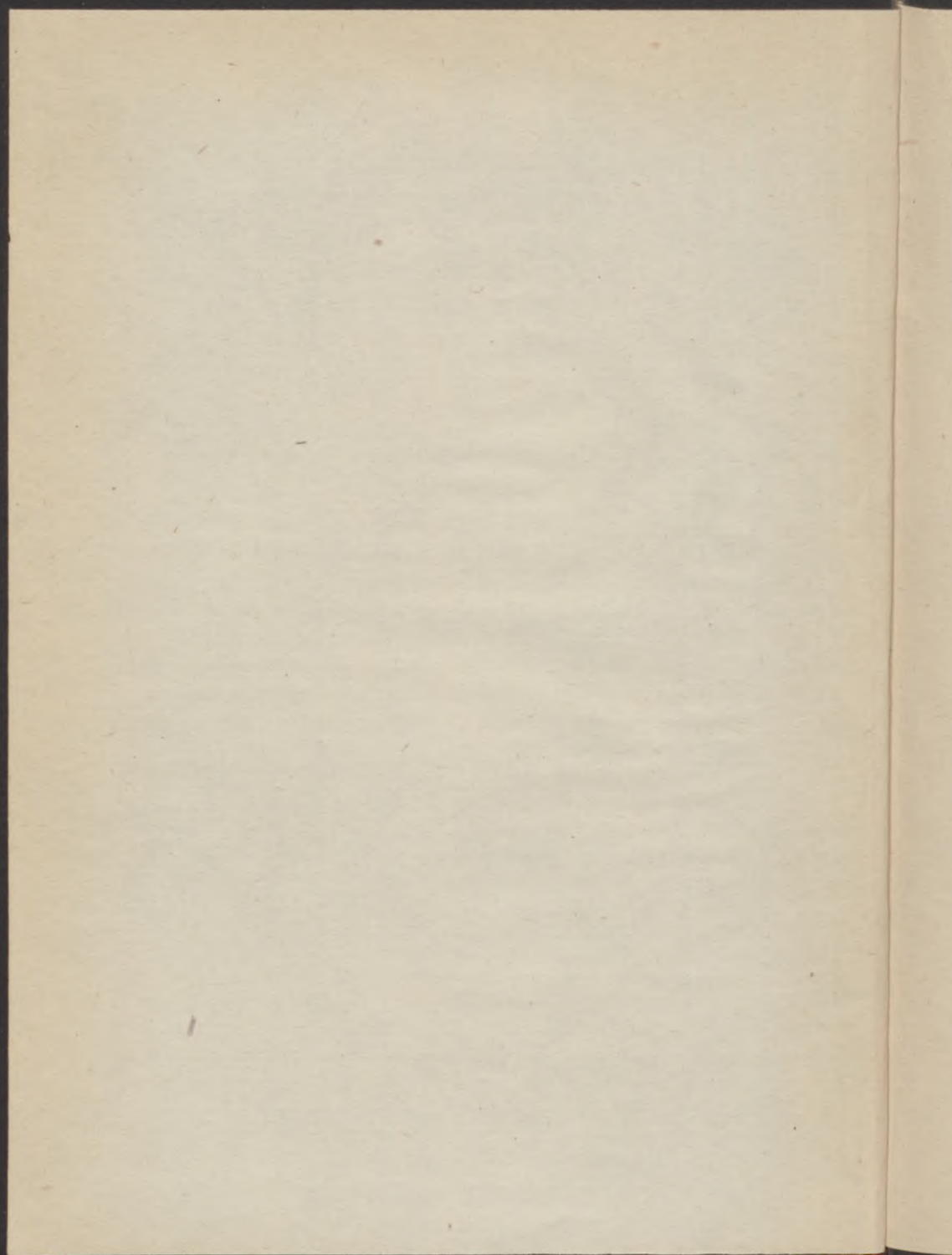
B 15.650

*Felelős kiadó a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatója
A szerkesztésért felel: Réz Pál
Műszaki felelős: Farkas Imre
A címlap Kepes Tamásné műve
Megjelent 5000 példányban, terjedelem 19 (A/5) tv
Készült a MNOSz 5601-50 A szerint
1-531635 Athenaeum (F. v. Soproni Béla)*

MEGJELENT
AZ IRÓ HETVENEDIK SZÜLETÉSNAPJÁRA

EGY DÉLUTÁN A GRÜN-IRODÁBAN

HOSSZUKÁS, kissé szűk szoba, hol a segédek dolgoztak. Egyetlen ablaka keskeny és rövid utcára nyílik, melyben a házak mind három- vagy négyemeletesek. Az iroda tehát, mely az első emeleten van, sötét. Csak a legderűsebb napokon, akkor is csak délelőtt és kora délután lehet benne napvilágnál dolgozni. Máskor mindig ég a gáz és sárga, beteges fénnnyel tölti meg a szobát, amely, mivel soha jól ki nem szellőződik, állandóan tinta-, por- és papírszagú.

Délután negyednégy volt. Már mind a négyen ott ültek az íróasztaloknál, előttük akták és beszélgettek. Mindig így szoktak tenni, ha a principális nem volt az irodában. Aktákat raktak maguk elé, kezükbe vették a tollat és beszélgettek. Legföljebb Kerekes doktor, a jelölt, szegte meg ezt a szokást, amely már szinte kötelezővé vált a Grün-irodában. Ő volt köztük még a legjámbo-rabb és a legszorgalmasabb. Irodatársainak véleménye szerint tehát »stréber« volt.

Az a különös és ritka eset volt, hogy a principális negyed-négyre még nem érkezett az irodába. Mert nemcsak hogy késni nem szokott, hanem már félháromkor feljött a kávéházból, hol ebédutáni feketéjét itta és hozzáfogott a munkához. Az alkalmazottai, amint három óra körül sorban megjöttek, már az íróasztal-nál dolgozva találták. Az íróasztala éppen szemben állott az elő-szobaajtóval, s ő hosszúszerű pipájából füstölve nézte végig az alkalmazottai fölvonulását, akiknek az ő szobáján kellett kereszt-ülmennöök. Ha valamelyik öt-tíz percet késett, akkor különös, szinpadias tekintettel nézett föl a faliórára, úgy, hogy az elkésést lássa és megértse ezt. Az arckifejezése ilyenkor szemrehányó, sőt sajátságosan szomorú volt, mintha az a párpercnyi mulasztás neki igazi lelki fájdalmat, a megcsalatás, a kifosztás érzését okozta volna.

Ezekután természetes, hogy most a negyedórai késés már föl-

tűnt a segédeknek és beszéd tárgya lett. Eddig valami újságcikkről folyt a beszélgetés. Steiner kezdte ezt a témát azzal, hogy megkérdezte kollégáit, vajjon olvasták-e. Általában ő szokta az ilyen politikai, irodalmi és szociológiai témákat szóba hozni, amiért társai kissé tudákosnak tartották.

Mikor a falióra negyednégyet ütött, Vadász, aki eddig hallgatóan cigarettázott, megszólalt:

— Negyednégy és az ügyvéd úr még nincs itt.

Steiner megjegyezte:

— Sőt, tíz perccel már elmúlt negyednégy, mert ez az óra mindig késik tíz perccel.

— Sőt, néha negyedórával is késik — egészítette ki dr. Kerekes.

— Az azért van — szólt Steiner — hogy később menjünk el. Ez is a kiuzsorázáshoz tartozik.

Dr. Kerekes kissé összeráncolta a homlokát, látszott, valamit akar mondani, de előbb meggondolja, hogy helyes-e. Aztán szólt:

— Nem azért van... Mert habár negyedórával később végezzük a munkát, negyedórával később is kezdjük s így nem nyer az ügyvéd úr semmit.

— Persze — mondta Vadász és ő is, Steiner is, már helyesnek tartották volna ezt a véleményt, de Gergely megmagyarázta a dolgot.

— Ugyan kérem — szólt — hogy lehet ilyet mondani! Persze, hogy azért késik az óra, mert Grün (ő mindig csak Grünnek mondta az ügyvédet) így igazítja. És azért igazítja így, hogy negyedórát nyerjen rajtunk. Mert hiszen mi a külső órák, a többé-kevésbé jó órák szerint járunk, tehát háromkor jövünk, de az irodai óra szerint megyünk, tehát negyed hétkor megyünk. Mert, amikor itt hat óra van, akkor künn már negyedhat van.

— Persze! — mondták mindnyájan és mosolyogtak a helyes magyarázaton és a világosan leleplezett turpisságon. Mert most már egy pillanat alatt átlátták, hogy a dolognak így kell lennie, hogy az óra így van beállítva s nem azért késik, mert rossz. Ha rossz lenne, akkor mégis valami ingadozást mutatna, vagy mindig többel és többel késne, holott állandóan csak tíz-tizenöt perccel késik és ennyivel mindig, kivétel nélkül késik... Különben a dolog teljesen rávall a princípálisra, csoda volna, ha nem így volna.

— Az öreg valószínűleg a fiánál van. Megint rosszabbul van a fia — mondta Steiner.

— Nem is kel az már föl — szólt Vadász. — Ha már valaki vért hányt és főleg ilyen korban. Azt hiszem, még huszonnégy éves sincs...

— Kár érte, szegényért — mondta a doktor.

— Én künn voltam nála a szanatóriumban tegnapelőtt, meglátogattam. Csak nem akartam maguknak szólni, mert nem kell hozzá kimenni senkinek — mondta Steiner — nem szabad beszélnie. Egy szót sem szabad szólnia... Képzeljék, már hat nap óta fekszik az ágyban hanyatt, a mellére jégtömlőket raknak és meg sem szabad mozdulnia. Képzeljék, micsoda helyzet.

— Meglátszik az öregén is, nagyon ideges mostanában.

— Nem is csoda! Egyszerre a fia is, a felesége is.

Steiner folytatta:

— Hát onnan tudom, hogy nincs tüdővérsze, hogy láttam az asztalán a laboratóriumi jelentést. Ugy beszélgettünk, hogy ő pár szót ceruzával fölírt egy papirosra és én arra válaszoltam.

— Maga is írt? — kérdezte dr. Kerekes.

— A-á-ál! Hogy lehet ilyen csacsiságokat mondani! Hisz nekem szabad beszélnem! — Mindnyájan kacagtak a doktor ostoba kérdésén. Steiner pedig folytatta:

— Írta, hogy a professzor azt mondta, a betegség nagyon komoly, de meg fog gyógyulni... Köhögés közben egy ér szakadt meg a tüdejében, ettől eredt a vérhányás... Az asszonynak pedig rákja van... De nem kell róla beszélni, nehogy az ügyvéd úr fülébe jusson, hogy mi ezt tudjuk. Én hallottam az egész dolgot, mikor künn összeállítottam a végrehajtási darabokat és a sógorával halkan beszélt. Mindent meghallottam... A multkor, mikor oly hirtelen rosszul lett az asszony, az orvosok konstatálták, hogy vakbélgyulladás van és meg kell operálni. Rögtön elvitték a szanatóriumba és másnap megoperálták. A professzor az operáció után azt mondta az ügyvéd úrnak, hogy a dolog sikerült, azonban még más baj is van. Ugyanis a beleken valami »rákgyanús« dolgot talált, amiért még egyszer meg kell operálni az asszonyt... Csak azt várják, hogy kissé megerősödjék. Körülbelül tíz centiméternyi belet ki kell vágni...

— Borzasztó! — szörnyülködött dr. Kerekes.

Steiner folytatta:

— Most képzeljék el, micsoda lelkierő kell ahhoz, hogy mikor

valaki ilyen súlyos operáción átesett s alig kezd lábadozni, még egyszer alávesse magát egy még súlyosabb operációnak.

— Borzasztó, borzasztó! — szörnyülködtek mindnyájan.

— Én nem állnám ki — mondta a doktor.

— Akkor meghalna — szólt Gergely.

— Még pedig a legirtózatosabb kínok között — mondta Steiner.

— Grünne tudja, hogy mi a baja? — kérdezte Vadász.

— Dehogyan tudja! — felelte Steiner. — Csak nem mondják meg neki! . . . Az ügyvéd úr azt akarja, hogy a dolog teljes titokban maradjon, hogy az operáció után se tudja meg, mi baja volt. Azért erről az egész dologról egy szót se szabad beszélni! Sose lehet tudni, milyen utat tesz meg az ilyen szóbeszéd és az asszony fülébe jut . . .

— Rettenetes, hogy micsoda lelkiállapoton kell annak a szegény asszonynak átmennie. Egyik operáció után a másik! — csóválta fejét dr. Kerekes.

— Hát még az ügyvéd úr! — mondta Steiner. — Az asszony nem is tud a fiú betegségéről semmit . . .

Gergely maliciózan szólt közbe:

— Ez aztán a helyzet. Így játszik az öregisten az emberekkel! Itt egyszerre egy családba két oldalról vág bele . . . Egyszerre fekszik halálos betegen az anya meg a fiú. Ezt a játékot az öreg úr biztosan halmozásnak nevezi.

Ezen a megjegyzésen, a lóverseny köréből vett hasonlaton mindnyájan nevettek. (Vasárnap kinn volt a versenyen, Vadász kivételével, az egész társaság.) Most tiszta, igaz nevetéssel nevettek, bár csak az imént szörnyülködtek a szóbakerült dolgokon. Nagy szenvedések voltak azok. Fájdalmak és halálaggodalmak. S hogy ezeket oly részletesen beszélték meg, hogy szinte az érzékeiket is meglepték a betegség emlékei, nehéz kórházi szagok, sápadt arcok, zavaros, meggyötört tekintetek és gyenge, fájdalmas jajok — most egy csekélyke élc egyszerre szétröppentette mindezt és ők vidáman kacagtak . . . Idegen emberekről, idegen szenvedésekről esett szó . . .

— Kínos helyzet, kínos helyzet — mondta valamelyik.

— Szép pénzbe kerül ez a két betegség — mondta Vadász.

— Eimegy párezer korona.

— Körülbelül — vélték valamennyien.

— A fiúnak egy-két évig nem szabad tanulnia, sem dolgoz-
nia, azt mondta a professzor. — Ezt Steiner mondta és folytatta:

— Állandóan klimatikus helyeken kell tartózkodnia. Ha most
fölkelhet és olyan állapotba jut, hogy elutazhatik, azonnal a Tát-
rába kell mennie, fenyvesek közé, tiszta, pormentes levegőjű
helyre, télen pedig valahova délre, Olaszországba vagy Egyip-
tomba. Egy-két év, míg teljesen meggyógyul.

— Jó kis programja lesz. Magam is utánacsinálnám —
jegyezte meg Gergely vigyorogva.

— No, nem kérek belőle. Inkább dolgozom itt havi ötven
forintért egészségesen, minthogy Egyiptomban sétáljak tüdőbaj-
jal. — Ezt a doktor mondta.

— És mi lenne, ha magának lenne tüdőbaja és a tüdőbajával
kellene itt, ebben a piszkos, levegő és napfény nélküli irodában
dolgozni? Mi lenne? — vetette föl a kérdést Gergely és folytatta:

— Én sajnálom a principálist — bár nem érdemli meg — és
tiszta szívből sajnálom az asszonyt, meg a fiút. A fiú nagyon
szimpatikus és szerény gyerek volt mindig, különben ez nem tar-
tozik ide; fő, hogy beteg, szenved, tehát sajnálom. De mégis, mi-
kor egy jobbmódú embert látok betegen és látom, hogy megvan
mindene, amit csak a gyógyulásra ki tudnak találni, valami hatal-
mas gyűlölet fog el, nem tudom ki vagy mi iránt, talán ő iránta.
Mert hát... mondja meg, például maga: mit csinálna, ha magá-
nak volna tüdőbaja? — Ezt a kérdést a jelölthöz intézte.

— Isten mentsen meg tőle!

— Nem arról van szó, hogy Isten mentse meg tőle, hanem
mit csinálna, ha tüdőbaja volna? ... Ezt mondja meg nekem!

— Igazán nem tudom!

— Nem? Én tudom. Azt, amit most. Dolgozna itt a városban,
hogy havi ötven forintból nyomorúságosan megélhessen addig,
míg a munkából ki nem dől... Legfeljebb azt tehetné meg, hogy
elmenne egy vidéki irodába s mikor már ott nagyon beteg lenne,
elküldenék... Maga nem mehetne ám a Tátrába a napon fe-
küdni, a fenyvesben sétálni és házokúrárt tartani. Aztán nem me-
hetne télen Olaszországba... Lássa, ha én ilyenekre gondolok,
akkor bizisten örülök, hogy vannak gyógyíthatatlan betegségek...
Ugye, ez egész mulatságos? ... Például egy kis finom rák! ...
Ez elől hiába szaladnak a gazdagok a legjobb professzorokhoz,
hiába mennek Egyiptomba, vagy a Tátrába, vagy Kamcsatkába,
vagy a fészkes fenébe, csak úgy belepusztulnak, mint a szegény

ember... Itt legalább van egy kis egyenlőség, egy kis igazság... Eljen tehát a rák, a szívbillentyűelégtelenség és más efféle sok finom holmi!...

Sajátságosan érintették ezek a szavak a többieket. Némi igazságot is láttak bennök, de meg nagyon kellemetleneknek is érezték őket... Pedig mind szegény emberek voltak. Csak zavar-
tan mosolyogtak.

— Szép kis pénzbe fog kerülni ez az Egyiptom, meg a járu-
lékai — ismételte meg Vadász, aki úgy látszott, nagy passzióval
mérlegelte a dolog pénzügyi oldalát. Kissé elgondolkozott, aztán
folytatta:

— Azt hiszem, az ügyvéd úr is számot vetett már a dolog
pénzügyi részével. Arra mutat pár intézkedése.

— Miféle intézkedése?

— Hát csak úgy... Hogy az összes végrehajtási ügyeket
elintéztette most és más egyéb... Arra is célzást tett délelőtt,
hogy valakit elküld, mert hárman is elvégezhetjük a munkát.

— Igazán erre tett célzást? Hogyan mondta? — kérdezte
Steiner, akinek hangján és arcán erős csodálkozás látszott, de
meglátszott egyszersmind a teljes biztonság is magáról. Tudta jól,
hogy ő rendesen végzi a munkáját, ő tehát nem lehet az, akit a
principális el fog küldeni.

— Hogyan mondta? — kérdezte tovább Gergely is, némi
aggodalommal. És feszülten, kíváncsian tartotta a tekintetét Va-
dászhoz, hogy annak előadását teljesen fölfogja, hogy abból már
kombinálhasson, vajjon ki lesz az illető... Már ő a kérdésben
erősen érdekelt volt. Ellene sokat zsörtölődött is a principális...

E pillanatban körülbelül mindnyájan tisztában voltak azzal,
hogy vagy Vadász vagy Gergely az, akit az ügyvéd elküldeni
szándékozik.

Vadász felelt a kérdezőknek:

— Délelőtt, mikor a kereseteket elvittem, mondta, hogy:
»Nem olyan sok ám az, csak soknak látszik.« Aztán hozzátette,
hogy »különben az egész irodám olyan, hogy soknak látszik, de
nem annyi, mint amennyinek látszik. Sem a jövedelem, sem a
munka, amit kevesebben is elvégezhetnének.« Aztán egy kicsit
rakosgatott és megint hozzátoldotta: »Ahogy majd el is fogják
végezni. Csakhogy akkor szorgalmasabban kell dolgozni, nem
úgy, ahogy most csinálják...«

— Pszt, itt az ügyvéd úr! — mondta Steiner.

Mindnyájan elhallgattak és hozzányúltak az előttük heverő aktákhoz. Vadász gyorsan tintába mártotta a tollat, melyet mind-
ezideig a kezében tartott és a maga elé készített blankettára írni
kezdett...

Az ügyvéd kinyitotta az ajtót, pár lépéssel odament a segédek
szobájának nyitott ajtajához, megállt, körüljártatta rajtuk a tekin-
tetét, s megvárva, hogy előbb azok üdvözljék őt, ennyit mondott:
»Jó napot...« Azután kezével megsimította a homlokát, a tekinte-
tét megint kissé fürkészőleg és gyanakvólag jártatta végig a négy
meggörnyedt és piszmogó alakon, akkor megfordult és az íróasz-
talához ment. (Sejtette, hogy az alkalmazottak eddig nem dolgoz-
tak, mert egyrészt eleve feltételezte ezt róluk — még szorgalma-
sabb emberekről is feltételezte volna — másrészt azok kissé ügyet-
lenül viselkedtek, mert egészen egyöntetűen és sunyin piszmog-
tak, nem vevén észre, hogy azzal is gyanúsakká válnak.)

Az ügyvéd alacsony, szőke körszakállas ember volt, kissé
kövér, körülbelül ötvenéves. Az arcvonásai legtöbbszörre malició-
zusak, a mozgása pózoló, az arca most kissé sápadt volt és fáradt,
szenvédő kifejezésű.

Amint leült az íróasztalhoz, kis ideig maga elé bámult, mintha
azon gondolkodnék, hogy mihez fogjon. Tekintete ráesett az asz-
tal szélén ábécé-sorrendbe rakott végrehajtási kérvényekre. Magá-
hoz húzta az egész csomót és megolvasta, hogy vajjon jól van-
nak-e az alperesek nevei szerint ábécé-sorrendbe rakva. (A felpé-
res mindenütt ugyanaz a cég.) Alig ért az ötödikhez, valami ka-
ján vidámság csillant föl az arcán:

— Vadász úr! — kiáltott.

Vadász bejött, odament az asztalhoz.

Az ügyvéd gúnyosan ránézett, aztán a negyedik kérvényre
mutatott:

— Olvassa el!

— Bienenfeld Mór.

Most az ötödikre mutatott:

— Hát ez?

— Altschul Imre.

— Hát ez alfabetikus sorrend?

— Nem én csináltam. Ezeket a Steiner úr rakta sorba.

Az ügyvéd úr kissé zavart lett:

— Pardon! Akkor nem szóltam semmit, azaz — s ezt jó han-

gosan mondta, hogy a másik szobába is behallassék — mondja meg Steiner úrnak, hogy ismétlje át az ábécét, mert már elfeledte. Vadász visszament.

Az ügyvédet kissé kellemetlenül érintette a tévedése, részint azért, mert a hiúságát bántotta, részint mert éppen Vadászszal esett meg. Azaz kellemetlen volt neki, hogy nem Vadász hibázott s ő nem korholhatta meg a figyelmetlenségéért. Az alatt a pár pillanat alatt, míg Vadász a megszólításra asztalához ment, már átfutott elméjén, hogy mit fog neki mondani. Körülbelül ezt akarta mondani: »Lássa, Vadász úr, ez nem figyelem. Ez figyelmetlenség! Igaz, hogy csekélység, de aki csekély dologban figyelmetlen, az a fontosban is figyelmetlen. Miért nem vigyáz? Mi történt volna, ha például azt mondom, hogy itt van ez a két kérvény, ezeket dobja be, még pedig az egyiket a negyedik kerületi járásbíró-ság szekrényébe, a másikat az ötödik kerületiébe s maga fordítva dobta volna be őket és a két beadvány fontos, terminushoz kötött dolog lett volna? S mi lesz, ha maga mindennap csak egy ilyen tévedést fog csinálni? És ha mindegyik segédem mindennap egy ilyen hibát fog csinálni, hova jutunk akkor stb. stb.«... Efféle szemrehányások már készen voltak az agyában, teljesen kidolgozva, jó öreg szofizmákkal kicifrázva, csak elő kellett valamelyiket kapni.

Ezt szerette volna Vadásznak elmondani. Szándéka volt a mai délutánon és holnap délelőtt Vadász ellen több kifogást emelni, mert őt akarta elküldeni. Holnap délután lesz a felmondás... Ugy számította, hogy valakit el kell küldenie, hogy a kiadásai azzal is csökkenjenek. Az irodát három segéd is ellátja, ha jobban vigyáz rájuk és jobban ellenőrzi őket, »mert a segítők az ember fizetett ellenségei« s ő maga is inkább valamivel többet fog dolgozni... Erre szükség van, mert óriási teherként nehezedik most vállára fiának és feleségének betegsége. Mind a kettőt rajongásig szereti, kötelessége a megmentésükért és a jólétükért mindent elkövetni. A fiúnak »évekig« üdülőhelyeken kell tartózkodnia és pedig a legjobbakon, hogy felépüljön szegény.

Vadászt a legcélszerűbb elküldenie, mert Steiner jó munkás, feltétlenül megbízható, a jelöltre szüksége van, Gergelyt pedig — bár lusta és szeszélyes, sőt feleselni is szokott — bajos dolog elküldeni, mert egy kollégája ajánlotta, akinek le van kötelezve, meg aztán Gergely határozottan eszes ember is. Hanem Vadász, nem valami nagyon szolidan kezeli az irodai kiadásokat, talán

nem is nagyon megbízható, bár elég jó munkás. Ürügy kellett azonban a felmondáshoz. Ezért szándékozott most egyenesen hibákat keresni Vadász munkájában és egyéb kifogásolni valókat felkutatni ellene.

Most megszólalt az átelleni házban a zongora. Éppen a szemközi lakásban ilyenkor van a gyerekeknek zongoraórájuk. Így nyáron, mikor az ablakokat nyitva kellett tartani, valósággal gyötrellem volt azokat a hibás, meg-megakadó kalimpálásokat, azokat a folyton ismétlődő, döcögős skálázásokat hallgatni.

Az ügyvéd gyakran elgondolta, néha az alkalmazottainak is elmondta: »Mily különös, azaz ... nem is különös, hanem talán éppen természetes, hogy az ember, bárhol hall a szomszédból valami zenét, mindig tanulás az ... Ha a szomszédban valaki zongorázik, nem játszik, még nem tud játszani, hanem most tanul és nagy kínnal nyekergeti a zongorát ... Ha a szomszédban valaki hegedül, nem játszik, dehogy is játszik! ... nem is tud még játszani, hanem most tanul és förtelmesen cincogtatja a hegedűt ... Ne adj Isten, hogy valami igazi zenét lehessen a szomszédból hallani! ...« Szegény Grünnek mostanában minden délután végig kellett szenvednie négy kis gyermek zenetanulását. Csak ő szenvedte ezt végig igazán, mert a többieket mulattatta az ő boszszankodása.

De jobb is volt az így, hogy csak a gyerekek gyakorlatozásait hallhatták. Egyszer-kétszer — talán mutatóba — eljátszott maga a tanító egy operarészletet, mindig ugyanazt. A szomorú melódiák hangjai beszálltak a kis irodaszobába — furcsa, hozzájuk nem méltó helyre — egészen megtöltötték azt és felkavarták a négy, gázlágnál görnyedten dolgozó fiú nyugodt kedélyét. Lomhán mozdultak meg bennök a szunnyadó vágyak, vágyak valami másra, mint itt robotolni, valami szépre, gyönyörűségre, tudja Isten mire ... Elméjük elkalandozott és érzéki gondolatok lepték meg őket ... Kár, hogy ez megesett! Igazán kár ... Minek arra gondolni, hogy szebb dolgok is vannak a világon, mint havi harminc-negyven vagy ötven forintért naponta hat-hét órán át dolgozni egy szűk szobában, unalmas, lélektelen munkán, sápadtan, kedvetlenül, a más hasznára ... Bizony Isten jobb, ha ilyenkor a szomszédban csak tanuló gyerekek nyekergetik a zongorát és skáláznak, skáláznak szakadatlanul ... Szinte hallani, hogy nekik is milyen gyötrelmes ez a skálázás. És ez is jobb így!

Az ügyvéd fölállt az asztaltól, kissé föl-alá járkált a szobában, majd bement a segédekhez és így szólt:

— Urak! Amint önök bizonyára tudják, nőm és fiam súlyos betegen fekszenek. A feleségemet operálták, a fiamnak pedig tüdőbaja van, gyógyulása párévi üdülést kíván, enyhe éghajlatú, jó-levegőjű helyen. Mindez nagy pénzáldozatokat vesz igénybe. Az irodát tehát meg kell szorítani. Ez némileg önökre is tartozik, amennyiben ezentúl még szorgalmasabb és pontosabb munkát várok el önöktől, mint eddig. Továbbá, hogy úgy mondjam, az ügymenetet is kénytelenek vagyunk megszigorítani az alperesekkel szemben. Én eddig túlságos méltányos voltam. Ezentúl is a tisztesség és a humanizmus lesz a fő, de minden csak korlátok közt. Például, ha egy ítélet jogerős, azonnal megy be a végrehajtási kérvény. Ha valaki, aki részletekben fizet, egy részletet elmulaszt, azonnal megy be a végrehajtási kérvény. És így ne csodálkozzanak önök! ... ezeket szükségesnek tartottam miheztartás végett elmondani, remélem belátják.

Kopogtak.

— Szabad.

Magas, bajszos, sovány ember lépett be az irodába. Kissé félénken nézett körül.

— Doktor Grün Mór ügyvéd urat keresem.

— Én vagyok az. Mi tetszik?

— Igen ... Ni ... Hogy a világosról jöttem, hát nem is ismerem meg az ügyvéd urat ... Szemcsik vagyok, Szemcsik János, tetszik emlékezni ...

— Hogyne. Önnek tegnap kellett volna fizetnie.

— Csak ma tudtam pénzt kapni, gondoltam, hogy az az egy-napi késedelem nem tesz semmit ...

— Na azt, kérem, igen rosszul gondolta. Ön ellen beismerés alapján ítéletet hoztak, és az ítélet úgy szól — amint ön bizonyára tudja — hogy ön köteles ennyi és ennyi tőkét, ennyi kamatot és ennyi perköltséget — az összegeket fejből nem tudom ... Majd mindjárt megnézem az aktákat, Vadász úr! — ezt köteles ön nyolc nap alatt megfizetni. A nyolc nap tegnap lejárt, ön kötelezettségének nem tett eleget ... Vadász úr, adja elő a Drill—Szemcsik csomót!

— Csak mára tudtam, kérem, egy kis pénzt szerezni, azt elhoztam és ...

— Egy kis pénzt! ... Vajjon mennyit? Hiszen önnek az egé-

szet kellett volna tegnap kifizetnie. Ma már délelőtt be is adtam a végrehajtási kérvényt.

— Már be tetszett adni?

— Nagyon természetes. Ön, amint látom itt az aktán, tanító...

— Igen, fővárosi tanító vagyok.

— ...S így, mint intelligens ember, bizonyára tudja, hogy amint az ítélet jogerőre emelkedik — ha addig az alperes nem fizet — be szokták adni a végrehajtási kérvényt. Nemde?

— De bocsánatot kérek, ügyvéd úr, hiszen én mondtam önnek a tárgyalás után a folyosón, hogy én fizetni akarok és fizetni fogok, de esetleg pár napot késni fogok és talán nem tudom egyszerűen az egészet megfizetni és ön azt mondta, hogy pár napi késedelem nem számít, legyek nyugodt.

— Ezt nem mondtam! — szólt az ügyvéd határozott, erős hangon és keményen, szinte elszántan nézett a tanító szemébe.

A tanító állítása való volt, az ügyvéd jól emlékezett rá. Tehát az ügyvéd most hazudott, amikor letagadta multkori kijelentését. Mégis keményen, sőt öntudatosan és elszántan nézett a tanító csodálkozó, zavart tekintetébe, oly öntudattal és elszántsággal nézett, amilyent csak az igazság érzete szokott adni az embernek. Mert érezte, hogy a hazugság csak forma, de neki igaza van. Őt hajtja az élet, neki most ezzel a szegény nyavalyás tanítóval meg kell küzdenie. A tanító még mindig zavartan, meglepődve bámult és csak ennyit tudott motyogni:

— De kérem, ügyvéd úr, hát... hát...

— Ismétlem önnek, hogy azt, amit ön állít, nem mondtam... Nincs tudomásom róla.

A tanító most összeszedte magát.

— Kérem, én határozottan emlékszem. Még a szavakra is emlékszem. A doktor úr így mondta: »Legyen nyugodt, pár napi késedelem nem számít. Csak aztán fizessen rendesen.« Így mondta.

— Hát én ismételten és »hangsúlyozottan« kijelentem önnek, hogy ezt nem mondtam! Nincs tudomásom róla! Ha talán valamit mondtam is, ön bizonyára rosszul értett engem és rosszul emlékszik... Azt most is mondhatom önnek, hogy rendes körülmények között egy-két napi késés nálam nem szokott számítani, mert a végrehajtási kérvényeket mindig akkor adjuk be, amikor egy csomó már összegyűlt... Erről talán valami ilyenfélét mondhatam, de nem azt, amit ön állít.

— De ügyvéd úr határozottan megígérte...

— Eh, kérem, hagyjuk ezt! Egészen fölösleges időpocsékolás — szolt az ügyvéd ingerülten... Most már bosszantotta a tanító. Főleg az bántotta, hogy a tanító egészen pontosan emlékszik még a szavaira is, és ezzel még kellemetlenebbé teszi az esetet. Igyekezett gyorsan végezni, egyszersmind elhatározta, hogy mindvégig erélyes lesz a tanítóval szemben:

— Hát most mennyit fizet ön?

— Ötven koronát hoztam...

— Ötven koronát? Az ön tartozása, hozzászámítva most már a végrehajtási kérvény költségeit is, száznegyvenkét korona hatvan fillér. Hiszen ez csak a harmada!

— A többit most elsején és a következő hó elsején fizetem meg.

Az ügyvédet ez a közlés kellemesen érintette. Segítségére jött most már a formalizmus is. Diadalmasan, kacagva szolt:

— Háhá! Ön arra hivatkozik, hogy én pár napi halasztást adtam és ön most pár hónapot akar igénybevenni? Akkor fölösleges is volt olyan »jól« emlékeznie »még a szavaimra is«. — Ezt átható gúnnyal mondta az ügyvéd és folytatta:

— Hát, kérem, ilyen halasztásról szó sem lehet. Egyáltalán semmiféle halasztásról sem lehet szó. Amint a kiküldő végzést megkapom, azonnal foganatosítom ön ellen a végrehajtást. Annyit mondhatok csak, hogy négy-öt napba telik, míg a kiküldő végzés megjön. Ennyi ideje van önnek a pénz megszerzésére... Ezek után igazán komikusnak találom, hogy ön arra hivatkozik, hogy pár napi halasztást adtam volna.

A tanító hallgatott. Zavart volt. Láta, hogy alul van a küzdelemben, mert az ügyvédnél van a hatalom, nála a szegénység van, a tehetetlenség van. Azután így szolt:

— Nem hivatkozom én, kérem, ígéretre. Lehet, hogy rosszul értettem, amit mondani tetszett akkor... csak hát így emlékeztem. De hivatkozom a szegénységre. Most nincs pénzem, nem is vagyok képes szerezni, bármit is kövessek el, de két elsején a fizetésemből — ha törik, ha szakad — megfizetem. Tessék tekintetbe venni, hogy nem bírom. És igazán ne tessék most már még súlyosabbá tenni a helyzetemet.

Az ügyvédek kellemes volt ez a meghátrálás. Láta, hogy most már egész diplomatikusan lehet a dolgot tárgyalni s ezen a téren nagyon otthon érezte magát. Így szolt:

— Ja, kedves uram, a szegénység! Hisz mindnyájan szegények vagyunk! Hát melyik alperes nem szegény? Én nem segíthetek minden ember szegénységén, elhiheti...

— De tisztelt ügyvéd úr, hallgasson meg! Hivatkozom még arra, s ezt remélem belátja, hogy ön egyáltalában nem kockáztat semmit, ha nekem ezt a kis haladékat megadja.

— Nem arról van, kérem, szó. Különben az nem áll, hogy én a halasztással semmit sem kockáztatok! De nekem utasításom van a felemtől, hogy az ügyeket szigorúan, pontosan s lelkiismeretesen vezessem. Ne csinált volna ön adósságot! Vagy tartotta volna be pontosan a részleteket, ha egyszer kötelezte magát s akkor nem került volna perre a dolog... Nekem kötelességem van a felemmel szemben. Mit gondol ön?

— De kérem tisztelettel, ügyvéd úr, méltányosság is van a világon...

— Sokkal kevesebb, mint ön gondolja!... Hiszen ön maga sem volt méltányos saját magával szemben, amikor adósságot csinált, könyveket rendelt hitelbe és nagyobb terhet rótt magára, mint amekkorát megbírt.

— Nem tudhattam én előre, hogy ilyen bajok...

— Ja, a bajok... mindenki a bajokkal jön. Nekem is vannak bajaim, sokkal súlyosabbak, mint önnek, biztosíthatom önt.

— Sohasem voltam én még senkinek sem adósa, tessék elhinni. Nekem roppant kellemetlen lesz, ha lefoglaltatja a bútoraimat és letiltatja a fizetésemet. Ezt mindenáron szeretném elkerülni. Hiszen, ha tudnám valahonnan előteremteni azt a pénzt, ha tudnám...

A tanító hangja egészen könyörgőre vált már. Tétován, reménykedően pislogott az ügyvédre. Annak olyan fáradt és szomorú volt az arca, hogy még mindig lehetett remélni. Az ügyvéd most csak ennyit mondott:

— Nem segíthetek a dolgán.

— Tetszik tudni, sok pénzbe került ez a nyár. A feleségemet beteges szegény — el kellett küldenem falura az anyámhoz. Vele ment a két kislányom is, azokra is ráfér az a kis levegő... Az egyik éppen a vakációra épült föl a vörhenyből... Meg egyéb kiadásaim is voltak.

Az ügyvéd kissé gondolkozott. Közben egyszer elsétált az ajtóig meg vissza. Azután megállt a tanító előtt, jobbkezét a tanító

vállára téve, nyájas, barátságos arccal nézett a szemébe s mintegy atyai jóakarattal azt mondta neki:

— Kedves barátom! Föl tudom én fogni a maga helyzetét teljesen. Sok ilyen emberrel van nekem dolgom. Legyen róla meggyőződve, hogy úgy járok el önnel szemben, amint lehet, mint ahogy mondtam. Nem fog ön azért belepusztulni. Én biztosítésképpen kénytelen leszek a végrehajtást foganatosítani. Ön csak járjon utána, majd sikerül pénzt szereznie, az ember sose mondhatja, hogy már mindent megpróbált, és talán nem is lesz szükséges a végrehajtást foganatosítanom. Vagy ha foganatosítom is, hát az még nem jelent semmi rosszat, majd kifizeti ön a tartozását azután. Mindössze a költségek szaporodnak valamivel. Az a pár korona már nem viszi önt a sírba, még csak a jó egészségének sem árt meg.

(Jól elnyűtt, rozoga ábra volt a tanító.)

— ... Lefizeti tehát most ezt az ötven koronát, aztán menjen nyugodtan haza és igyekezzék a dolgot minél előbb elintézni. Legyen csak nyugodt. Egy kis hidegvér, barátom! ...

A tanító keserűen mosolygott. Szinte nevetséges is volt az ügyvéd hangja, aki úgy beszélt, mintha minden kérését teljesítenie volna. Elővette az ötven koronát. Az ügyvéd leült az asztalhoz és nyugtát írt.

Míg ez a jelenet az ügyvéd és a tanító közt lefolyt, az alatt a segédek a másik szobában kicsit dolgoztak, még többet diskuráltak, halk, suttogó hangon. Az ügyvéd és tanító egész beszélgetését hallották és megjegyzésekkel kísérték. Mikor egy kis időre az ügyvéd ingerült volt, Vadász odaszólt Steinernek:

— Jól »gyön« ez nekem! Az öreg mérges lesz, pedig ma előleget akarok tőle kérni.

Steiner elvakkantotta magát. Ezen aztán mindketten hosszan nevettek, erősen küszködve, hogy ki ne hallassék a nevetés:

— Komolyan előleget akar kérni?

— Egész komolyan.

— Úgy tudom, magának már van húsz korona előlege.

— Igen. Most pedig a többi negyven koronát kérem ki, sőt húsz koronát már a jövő hónapra is kikérek. Okvetlen szükségem van hatvan koronára.

Steiner ismét elnevette magát és áthajolt Gergelyhez és a doktorhoz, odaszólt:

— Hallották? A Vadász már a jövőhónapi fizetésére is előleget akar kérni. Hatvan koronát akar kérni az öregtől, ma. Hallják?

(Eppen most mondta az ügyvéd a tanítónak azokra a szavaira, hogy »méltányosság is van a világon« ezt: »Sokkal kevesebb, mint ön gondolja«.)

Mindnyájan kacagtak Vadász szándékán és ő is félig-meddig kelletlenül mosolygott.

— Hátha éppen magának akar felmondani.

— Akkor nekem akar.

— Mire kell magának egyszerre annyi pénz?

— Kell. Még pedig okvetlenül. Ha nem lesz meg, akár a Dunába ugorhatok.

Ezt olyan hangon mondta Vadász, amelyből kiértett a dolog komolysága. De azért mosolygott. A többiek néztek rá, kissé vigyorogva, kissé csodálkozva, kissé talán sajnálkozva is.

Könnyen is lehetett sajnálkozni Vadászon, ha jól ránézett az ember. Olyan ócska, igazi írnyi ábrázata volt s most, ahogy elkényszeredetten, sőt szomorúan mosolygott, kilátszottak nagy sárga fogai, kettőnek a koronája is le volt törve. A haja illetlenül bozontos volt, a ruhája ócska, pecsétetes, általában az egész alak olyan volt, mintha most hozták volna le a padlásról valami lomos ládából.

Talán egy kicsit tényleg megsajnálta a társai, mert nem beszéltek többet az ő dolgáról. Elhallgattak és dolgoztak...

Mikor a tanító elment, az ügyvéd hosszan elgondolkozott róla. Valami utálattal és gyűlölettel gondolt a dologra és úgy érezte magát, mint aki ádáz harc után győztesként tápázkodik fel a porban heverő ellenfeléről, de ő maga is poros, kezein vérnyomok, a ruhája meg van tépve. Utálatos volt ez a küzdelem a tanítóval! A gazember jól föl volt fegyverkezve! A nyomorúság és a bajok, a gondok és betegségek voltak a vértete s egy jó nagy adag igazság a dorongja...

Az ügyvéd bement a segédekhez. Megint az ajtóban állt meg, megint fürkészőleg jártatta végig rajtuk a tekintetét. Az arca erőltetett, gúnyos mosolyra állott, látszott rajta, hogy a tanítóról akar egyetmást elmondani. Tudta, hogy a segédek az egész jelenetet végighallgatták és tudta, hogy abból erősen kilátszik a valóság, hogy ő a tanítónak halasztást adott s azt most letagadta... Ezt egy kicsit el kellett simítani.

— Heh... a tanító!... jó alak!... hallották önök? Azt ál-

lítja, hogy párnap halasztást adtam neki, most hozott ötven koronát — az egész tartozásának a harmadát — és a többi két részben akarja fizetni, csaknem két hónap alatt... Ez neki párnap halasztást! Hiszen hallották önök. Én emlékszem, mondtam neki valamit, de egészen mást mondtam, egészen mást... És ő, a csacsi, azt állítja, hogy még a szavaimra is pontosan emlékszik... Még az arcomra sem emlékezett! Nem ismert meg, amikor bejött. Rám néz és kérdezősködik doktor Grün Mór ügyvéd után s mikor mondom, hogy én vagyok az — hiszen bizonyára hallották — azt mondja, azért nem ismert meg, mert a világosságról jött. Holott itt ég a gáz és ilyenkor estefelé világosabb van idebent, mint künn a szűk utcákban... Zavarosfejű ember ez! Szegény. Sajnálom az ilyent... Én tudom jól, hogy mit mondtam neki ott a folyosón, de nem akartam ismételni, mert nem akartam a dolgot komplikálni. Az ember hasztalanul vitatkozik az ilyennel... Legjobban van ez elintézve úgy, ahogy én elintézem. Sajnálom én az ilyen embereket, de nem segíthetek rajtuk, hiszen én, kérem, csak eszköz vagyok, én a felem megbízottja vagyok... Ha nekem tartozna, szívesen adnék neki halasztást, akár egy esztendő is... S az ilyenek aztán szentül meg vannak győződve, hogy az ügyvéd a gazember, az ügyvéd a sintér...

Azután a szobájában föl-alá sétált az ügyvéd. Nemsokára hatot ütött az óra. Az ügyvéd megnézte a zsebóráját is — azon már negyedhét volt — és beszólt a segédeknek:

— Hát urak, tessék abbahagyni a munkát!

A segédek már készülődtek is.

Az ügyvéd íróasztalához ült és ő is rakosgatni kezdett. A segédek vették a kalapjukat. Vadász intett, hogy menjenek előre, ő visszamaradt. Indult az ügyvéd asztala felé. Az ügyvéd fölnevetett rá s rögtön valami csodálkozó gúny jelent meg az arcán, Tudta már, hogy mit akar Vadász. Tudta, hogy mit jelent ez a visszamaradás és ez az alázatos somfordálás. Vadász megszólalt; fátyolos, gyámolatlan hangon beszélt:

— Ügyvéd úr, kérem, ezúttal kivételesen nagy kérésem volna. Nagy bajban vagyok, hatvan koronára volna föltétlen szükségem. Szíveskedjék az e havi fizetésemet előre kiadni és még húsz korona előleget szeptember hónapra.

— Ön nem is adja rosszul. Toronyóra láncsal nem kellene önnek, Vadász úr?

— Csak most kivételesen van ez a kérésem. Eddig még soha ilyen nagy előleget nem kértem, de most bajban vagyok.

— Hm, bajban van. Maga is? Hát aztán micsoda bajban van? Talán bizony hűtlen lett az ideálja? ... Jól tudja, hogy én ekkora összegeket nem szoktam előlegül adni, már csak az önök érdekében sem. Önöknek minden óra utólagosan jár a fizetésük — mint minden ügyvédi irodában szokás — tessék azt maguknak jól beszámlálni, akkor aztán nem lesznek bajban. Mit akar majd csinálni a jövő hónapban?

— Házbérre kellene ez a pénz. Ma már augusztus tizenegyediké és még nem fizettük le a házbért.

— Házbérre kellene! Én elhiszem azt, hogy házbérre kellene, kedves barátom. De én nem fizethetem ki a más házbérét. Elég, ha a magamét ki tudom fizetni. Én az alkalmazottaimnak pontosan megfizetem a megállapodás szerinti fizetésüket, én mást nem tehetek ... Házbérre kell ... Ugyanígy mondhatná ön, vagy teszem fel Steiner úr, hogy házbérre kell, meg a havi élelemre kell az egész családnak, meg ruházatra kell, meg kilyukadt a kanapé, be kell vonatni, meg beteg az apám, el kell utaznia, meg tudomiséni mi, szóval kell ötszáz korona; tessék adni, ügyvéd úr, ötszáz koronát, mi?

— Csak hatvan koronáról van szó, nem olyan nagy összeg az ügyvéd úrnak és én ígérem, hogy annál szorgalmasabban és pontosabban fogok dolgozni. Ha magamról volna szó, nem is kértem volna, mert röstellem a dolgot és nem kockáztattam volna meg a visszautasítást. Dehát a szüleimről van szó. Kidobnak bennünket a lakásból ... Az apám munka nélkül van most ...

— Mi az ön apja?

— Boltiszolga volt, de elvesztette az állását. Elküldték, mert már öreg.

— Hány éves?

— Hatvanegy.

— Hát nem tudnak maguk ilyen válságos időkben más úton pénzt szerezni? Nincs maguknak pár forintjuk félretéve a bajok idejére, mi?

— Bizony nincs. Alig tudtunk mi megélni. Félretenni nem lehetett. Az apám már három hónap óta van állás nélkül.

— Ilyenkor mégis valami módon szerez az ember pénzt. Van maguknak bizonyára valami rokonuk vagy közelállójuk, aki kölcsönadja azt az összeget. Vagy valami zálogba tenni való ...

— Tessék elhinni, hogy rokontól nem lehet kapni, még két koronát sem. Akitől lehetett, annak már tartozunk, az már nem ad. S az utolsó időben, ami volt zálogba tehető, az mind a zálogba ment... Éppen tegnap kellett két cédulát megújítani, három-három sorsjegyről szólnak, tessék, még most is nálam vannak a cédulák. Nekem is van rendesebb ruhám is, már röstellek is ebben járni, de az is a zálogban van és nem lehet kiváltani...

— Hm, hm!

— Elkövettünk mi mindent, de nem bírtunk pénzt szerezni. A háziurat is kérte az anyám, de hiába, nem vár. Még egy krajcár házbért sem fizettünk erre a negyedre. A negyedévi házbér ötven forint. Csak hatvan koronát kértem, a többire majd várnak elsejég, akkor majd ad haza a bátyám.

— Önnek bátyja is van?

— Igen. Kereskedősegéd a bátyám.

— Hát az nem ad haza pénzt?

— Amit adott, azt eléltük, meg a mult hóra voltak adósságaink. Szóval házbérre abból semmi sem jutott.

— Hát miért nem kér ő előleget az üzletben? Egy üzletben mégis inkább adhatnak.

— Ott soha előleget nem adnak. Az apám már olyan bolondságot is csinált, hogy volt egy ezüst órája, azt zálogba csapta, kapott rá hat forintot és azzal elment a lóversenyre. Persze elvesztette mind a hat forintot.

— Ja, ha ilyen dolgokat csinál a maga atyja, akkor magára vessen. Hiszen ez, megengedjen, gyerektempó, ez... ostobaság! Akkor nem is érdemli meg.

— Kérem, egy pincér lakik nálunk a házban, az esküdözött, hogy olyan tippeket tud, amelyekkel biztos a nyerés. Sohasem volt különben az apám lóversenyen. Az apám nagyon rendes ember... jó ember az én apám...

Itt elcsuklott Vadász hangja és könnyű gördült le az arcán. Szemeit lesütötte és kellemetlen, nyomasztó érzésektől átjárva szótlanul és zavartan állott.

Az ügyvéd most, hogy Vadász lefelé a földre nézett, végigvizsgálta az egész embert. Csodálkozott annak elhanyagolt külsején, melyet csak most látott meg igazán. A cipője is rongyos volt!... Az ügyvéd már teljesen ki volt merülve. A fia és neje betegsége, az aggodalma, a gondok és lelki fájdalma, a tanítóval vívott küzdelme annyira megviselték, hogy most már nem bírt ke-

mény lenni ezzel az emberrel szemben. Kellemetlen, fájó érzés ontotta el és mély szánalom Vadász iránt, úgy, hogy szinte testi fájást érzett a szívében. Az is olyan különös erővel fogta meg, hogy ez a fiú — ezt úgy vélte — éppen az atyjára oly érzékeny... Kimerülten hanyatlott hátra székében, karjait leeresztette combjára s nagyot sóhajtván csak ennyit mondott:

— Hej, hej!

Majd elővette a följegyzési könyvét, kivette a tárcáját és megkérdezte:

— Hát mennyi az a házbér?

— Hatvan koronát, ha szíveskednék...

— A házbér mennyi?

— Száz korona.

— Itt van száz korona előleg. — S azután mindgyárt, minden gondolkodás nélkül folytatta, mint aki már benne van, mint akitnek már úgyszólván minden mindegy, hát hazardíroz:

— Mióta van ön nálam?

— Február elseje óta.

— Február elseje... tehát ez a hetedik hónapja. A jövő hónaptól kezdve tíz koronával nagyobb fizetést adok önnek, legalább előbb lemegy az előleg...

— Köszönöm szépen...

Vadász köszönt és elment.

Az ügyvéd egyedül maradt. Fölállt az asztaltól, kissé föl-alá sétált, majd leült egy karosszékre. Kimerülten, megtörtén ült ott, mintegy magabasüppedve és teljesen martalékkul esett érzelmeinek. Az arca most nagyon halvány volt, küzdelmes vonásokkal átszántott szomorú, fehér arc... Zavarosan, kusza és furcsa kapcsolódásokkal kergették egymást a gondolatai... A fiú ott fekszik a szanatóriumi ágyon, sápadtan, mozdulatlanul és szótlánul. Az arca szőrös, már napok óta nincs megborotválva, a jobbkeze kívül a takarón, a mellén nyugszik, csontos, halovány kéz. Fáj arra a kézre ránézni!... S ez az isten-szegénye leszede őt most a lábáról... Jönnek az emberek — és mind szegények és betegek a gazemberek — és megtámadják őt, mint a rablók, hogy kifosszák... Esztelen cselekedett volt! Ha az embert meglepi a fájdalmak, a szeretteinek fájdalmai, maga is beteg lesz és elhagyja az ereje, meglágyul a szíve... És megint feltűnt az a szanatóriumi kép, a fehér szoba, a fehér bútorzat, minden fehér, a fiú is olyan fehér,

amint ott fekszik az ágyon, szőrösen, mozdulatlanul és szótlanul, a keze künn van a takarón és oly szomorú, aszott az a kéz...

Később egy dallam hangzott fel. A zongoratanító játszott... Szomorú, meleg hangok hatoltak be hozzá, melyek színeket, meszszeségeket és szépségeket vetettek a lelkébe... Lassan hömpölyögtek a dallam hangjai, valami egyszerű, egészséges és mély fájdalom panasz-szavai, igazak, tiszták és csengők, mint valami mesebeli érc hangjai... És ezek a hangok elmosták lelkében a csúf, aggodalmas képeket s valami nagy, végtelen, de némileg jóleső új fájdalom lepte meg.

1910

ÖZVEGY ASSZONYOK

AZ ALACSONY, rozoga ház előtt ültek egy keskeny padkán. Előttük a kis udvar satnya, görbe fáival, távolabb egy ház piszkos, szürke fala és nádtetője. Fölöttük a kék ég és az izzó nyári nap, mely ontotta a fényt, a meleget, sőt némelyek észlelése szerint — akiknek ez órákban jól folyt a dolguk — még mosolygott is. Mégis a két asszony úgy ült ott a padkán, mint két szürketollú, ázott, fázó tyúk. Öregek voltak mind a ketten, özvegyek és kopottak. Özveggy Szöllős Andrásné, az anya, kilencvenkétéves, özveggy Kopa Jánosné, a leánya, hatvanéves. Közös, nehéz betegségben szenvedtek, az előrehaladó szegénységben. Szegénységben, melyet valamikor jólét előzött meg, s amely eleinte kicsiny volt s mely azután folyton nőtt, nőtt, mint valami fa, vagy valami élő állat. Gyakran elgondolkodtak ezen a nagy szegénységen. Hogy hogyan is lehetne ebből kikecmeregni. Hogyan lehetne? ... Ilyenkor mogorvák, szótlanok voltak, az ajkukat összeszorították és szűrő, mérges tekintettel meredtek maguk elé. A mindennapi kenyér, meg általában az egész élet bizonytalansága sajátságos nyugtalan érzést keltett bennük. Undok, szomorú gondolatok lepték meg őket, melyek inkább érzések voltak, mint gondolatok s melyek úgy nyüzsögtek a fejükben, mintha kemény, fészegető lábú bogarak lettek volna. S ezek a bántó gondolatok nőttek, gyarapodtak s ők eleinte csöndes megadással tűrték szenvedéseiket. Mintha azt várták volna, hogy ez is eláll, elállhat, mint a fülszaggasztás vagy a lábszárcsontjuk fájása. Vagy valami csoda történik. Kell történni, mert ez nem mehet így tovább ... A vég azután a pálinka, a mámor és acsarkodó civódás volt.

Ott ültek a nap melegében és nem szóltak egymáshoz. Az érzéseik a kellemesnek és fájónak furcsa összetételei voltak. Jól esett nekik az ég tiszta kék fénye, a nap ömlő melege, mely cirógatólag áradt száraz kezeiken és meztelen lábfejeiken, de már kezdett jelentkezni az éhség. Dél már régen elmúlt és csak egy

kis kenyeret ettek ebédre és egy-egy pohár pálinkát ittak rá. Más még ma egész nap nem került a gyomrukba. A pálinka eleinte megerősítette, aztán elzsibbasztotta, tűróvé és hallgataggá tette őket...

Megkondultak a harangok. Az öregebbik asszony megszólalt:

— Temetnek — és hallgatták a harangok zúgását. A hangok a tiszta levegőben üdén és erőteljesen érkeztek a fülükhez és megpezsdítették lassan folydogáló öreg vérüket.

— Négy óra — szólt a fiatalabb, aki éhesebb volt, és így a harangozásról meg a temetésről az időre fordult a gondolata.

Azután megint hallgattak. A harangok zúgtak. A kis-, közép- és nagyharang kondulásai gyors egymásutánban következtek, mintha futottak volna s amint egymásba olvadva nyüzsögtek, mintha küszködtek volna. És csak egyre zúgtak, zúgtak. Ez már kellemetlen is volt, ingerlő és unalmas... Azután elhallgattak a harangok. Az utolsó kondulás hosszasan bűgött, mint egy mérges, nyugtalanul röpködő dongó, vagy egy távoli öreg, síró asszony, azután elhalt.

— Meleg van — szólt Szöllős Andrásné és száraz, ráncos kezét a homloka fölé emelte, fejét hátrahajtotta és homályos, könnyes és sárgásveres erekkel átfutott szemeivel föl nézett az égre. Átjártatta rajta a tekintetét, azután megint visszatért előbbi helyzetébe. Szöllős Andrásné összekulcsolva az ölében kezujait, tompán bámult maga elé a földre és pislogott. A hőség most már bágyasztó s leverő volt. Az éhség is kínozni kezdte őket. Szöllős Andrásné csak pislogott, a lánya pedig, aki éhesebb is, türelmetlenebb is volt, minduntalan felsóhajtott. Lihegő, hangnélküli sóhajtással, mely olyan hirtelen és rövid volt, hogy szinte nevethe-tett volna rajta valaki. Ráncos bőrét egészen összehúzta a szemei körül, úgyhogy azok alig látszottak ki. Minduntalan a kapuhoz tekintgetett, majd fölállt, a kerítéshez ment és ágaskodva kémlelt. Öreg, meghajlott ember haladt el a kerítés mellett, hosszú, csomós botra támaszkodva, zsírral bekent csizmákban, nehézkesen kopogva. Az asszony köszöntötte:

— Jó napot aggyon Isten.

Csendesen, éneklőn és vontatottan mondta: »Jó-ó-ó napot aggyon Iste-e-en.« A hangja alázatos és hízelgő volt, az öreg ember köszönése pedig rövid és határozott, mint ahogy lefelé kö-

szönnék az emberek. Többen elhaladtak, s az asszony meg-meg-ismételte: »Jó-ó-ó napot aggyon Iste-e-en.« Időnként fölágaskodott, odalapult szorosan a rozoga kerítéshez, úgyhogy az fájdalomosan megnyikorgott. És a szemeit erőltetve kémlelt. Majd visszament a padkához.

— Nem gyön még? — kérdezte Szöllös Andrásné, sajátságosan nyállal keverve a szavakat, ahogy a nagyon öregek, fogatlanok és beesettképzűek beszélnek.

— Már kicsoda gyönné?

— Ki... Hát az Örszi.

— Hogy gyönné az most? — felelt a lánya, ingerülten rántva a könyökét. Kis idő múlva hozzátette:

— Nem gyön az már estig... Csak este meggyöjjön.

És csak üldögéltek tovább. A nap égetően sütött. Az ég tiszta volt, a levegő meleg és állott. A legkisebb szellő sem mozgatta. Szöllösné unalmában a hüvelykujján levő nagy bütyköt nyomogatta és lassú mozdulatokkal zavarta el a legyeket arcáról és kezéről. Kopáné türelmetlen volt. Az éhség mindig erősebben és erősebben kínoztta. Naptól égett ráncos arcán a fájdalom és düh kifejezése ült. Tekintetét ide-oda jártatta és üres, vad nézéssel bámult. Nem gondolt semmire. Csak az éhséget és a nagy meleget érezte. És dühös volt. Maga sem tudta, kire, mire, talán a kislányra, aki majd csak este jön, ha jön, talán a legyekre vagy az anyjára, aki látszólag olyan buta hallgatagsággal, szinte nem-törődomséggel ült ott mellette, mintha ő jóllakott volna délben hússal. Hosszú időközökben ütött a toronyóra. A fejük már zúgott és szédült. Végtelenül ingerültek és szenvedők voltak. Néhanéha szóltak:

— Hogy nem gyött el.

— Nem gyön az már este se.

— Nem tudom, mi bajuk lehet megint.

Aki nem jött el délben, Erzszi, a Kopa Ferencék kislánya volt, az egyiknek unokája, a másiknak dédunokája. A Ferenc fiú minden vasárnap ebédet és vacsorát küldött vele. Úgy küldte, nem mehettek a házhoz. Nem értek a fiatalasszonnyal, zsörtölődtek, pletykáztak, mire a fiú kitiltotta őket a házból és leányával küldte el nekik vasárnaponként az ebédet, meg a vacsorát. A többi napokon éljenek meg úgy, ahogy tudnak. Többet nem adhat, mert neki sincs — mondta.

Ezen a napon délben nem jött el a kislány. Pénzüik nem volt,

csak egy darab fekete kenyérük. Ezt megosztották és megették. Azután találgatták, hogy ugyan miért nem jött el a lány. Talán este sem jön. Biztosan valamiért megint megharagudtak. Azután mégis csak azt gondolták, hogy estére eljön. Addig majd csak el-lesznek. És vártak.

Már most órák hosszat ültek a padkán. Nem tudtak egyebet csinálni. Az öregebbik elbóbiskolt. Majd megint fölnyitotta a szemét és azok a szívárgó könnytől nedvesek lettek. Kopa Jánosné azonban nem bírt elszunnyadni. Lassanként összegyülemlettek kábult fejében a szomorú gondolatok. Emlékek lepték meg és úgy tűnt fel neki, mintha az egész életén át mindig éhezett volna, mindig fáradt, gyenge, elgyötört és szomorú lett volna. Sok-sok kép, emlék ötlött az eszébe, de csupa szomorú, rút és fekete kép. Mintha soha semmi jó nem történt volna vele. Eszébe jutott az ura, aki két év előtt halt meg. Eszébe jutott annak hosszu, nehéz betegsége és a kínos haldoklása. Amint a vackán négykézláb állva és összezsugorodva vergődött. Ő éjjel elaludt az ágya mellett ülve és reggelre holtan találta. A szeme félig nyitva maradt és hályogszürke volt. A szája széléről le, végig az állán piszkos, sötét vér szívárgott, mely már a sáv szélein megszáradt. Minden, minden, ami borzalmas és gyötörő volt az életében, mind az agyába tódult most és ő a nehéz gondolatok és az égető éhség gyötrelmeitől meggörnyedve ült a padkán. Mikor már nem bírta tovább, lassan az anyja felé fordulva, szinte suttogó hangon megszólalt:

- Édesanyám!
- Az fölijedt bóbiskolásából.
- Én elmegyek a Férihez.
- Hát csak erigy.
- Nagyon éhes?
- Bizony éhes vagyok.

Fölállt, ásított, a fejkendőjét megigazította és elindult. Az öreg ottmaradt. Azután elaludt ülve a padkán.

Mikor Kopa Jánosné visszatért, már lenyugvóban volt a nap. Az anyja még aludt. Megállt előtte és nézte, a kezét a köténye alatt tartotta. Fölkeltette őt:

- No, hoztál valamit?
- Egy kis kenyeret. Itt van.
- Hát neked?
- Én már megettem az úton az enyémet. — Szöllős

Andrásné mohón nyúlt a kenyér után és enni kezdett. Nehezen, küszködve majszott, egy foga sem volt már. Mindkét kezével szorította a kenyeret kemény ínyéhez. Kópáné beszélt:

— Nem adnak vacsorát, Haragusznak. Káromkodott a Ferenc, mint a disznó... Amiatt a cafat miatt van, hogy égjen meg... De kend az oka!

— Oh! Én... Mit csináltam már megint én?

— Pletykázott, oszt megtudták. Megmondták nekik.

Az öreg nem válaszolt. Evett egyfolytában, míg a kenyér tartott. Kópáné bement a házba. A sarokból, az ágyláb mellől porlepte üveget vett elő. Az ablak felé tartotta. Pálinka volt benne. Lehetett másfél deci. Kihúzta a rongydugót és nagy kortyot ivott az üvegből. Visszatette a helyére és kiment. Kissé távolabb állt az anyjától, nehogy az megérezze a pálinkaszagot. A karjait összekulcsolta és a két lábát szétvetve, háttal a falhoz támaszkodott. Szöllősnének mindjárt feltűnt, hogy elhúzódott. Gyanakodva pislogott feléje, de nem mert szólani. Nagy, gyötrő szomjúság szállta meg s azzal együtt elkeseredett gyűlölet a lánya iránt, akiről biztosra vette, hogy bent ivott. Az meg csak állt szótlanul, büntudatosan.

— Soká gyöttél — mondta Szöllősné hosszú hallgatás után.

— A Jánosnál is voltam — válaszolt Kópáné és valami hirtelen érzelmefellobbanás hatása alatt önfeledten közelebb húzódott anyjához. Szöllősné fölvetette tekintetét és a lánya felé fordulva igyekezett annak szemeit meglátni. De alig látott valamit. Öreg volt már, derűs napfényben is csak úgy látott, mintha sűrű szitán keresztül nézett volna.

— Rittál megint?

— Rittam.

— De bolond vagy. Jobb annak, mint neked, mit siratod? Bár én is ott lennék már! Jobb, ha a kukacok rágják az embert, mintha az emberek rágják. No, gyönyörű madár ez a te Ferenced is! — És a hangja recsegőn, szárazon hangzott, minden érzés nélkül mondta a fájdalmas szavakat.

— Szegény János, szegény János, mióta az meghalt, nem volt nekem boldogságom.

— Ha meghalt, legalább nem vert meg azóta — szölt az anyja ridegen.

— Letéptem pár virágot, odatettem a fejfája mellé.

Szőllősné nem szólt. Fájdalmasan nézett a lányára és elgondolkodott. Milyen bolondos, szegény. Még mindig ki-kijár a temetőbe, pedig már két éve, hogy meghalt az ura...

... A nap most ment le. Szemben piros volt az ég alja. Hűs szellő fújdogált és fölfrissítette a levegőt. Kopáné bement megint a házba. Inni vágyott. Lelki szomjúság gyötörte. Elővette az ágy lába mellől az üveget. Még volt benne. A kezében tartotta és töprengett. Már a dugót is kihúzta. Tétován állt, majd hirtelen kisietett az üveggel és megkérdezte az anyját:

— Akar kend egy kis pálinkát?

— Meginnám, ha volna — szólt az és sóváran, de némi fölcsillámló örömmel pislanfott a lányára. Tudta már, hogy van. Kopáné odanyújtotta neki az üveget. Az öreg hosszú, nagy kortyot húzott belőle, azután visszaadta. És vidáman, sebesen kérdezte:

— Hol vetted?

— Volt — felelte Kopáné, némi meglegedettséget érezve, amint látta az öreg gyermekes örömét. Hirtelen szeszélyes nagylelkűség szállta meg:

— Akar még?

— Hát te nem iszol?

Egy pillanatig küszködött, de elszántan, erőteljesen vágta rá:

— Ittam benn. Nekem elég volt... Igya meg kend mind.

Az öreg ajkához szorította az üveg száját és a fejét hátravetve, kortyonként nyelte a pálinkát, míg az utolsó csepp is le nem folyt a torkán. A lánya nézte, sóvárgó vággyal és ellenszenvvel, melyet a szomjúság, az ingerültség valóságos gyűlöletté korbácsoltak fel.

Azután bementek a házba. Kopáné megvetette az anyja ágát, a saját vackát, segített az öregnek levetkőzni és lefeküdték. Szőllősnét a pálinka elbódította, a fájó érzéseit elaltatgatta és csakhamar hallatszott egyenletes, mély, szuszogó lélekzése. Aludt.

Kopáné még sokáig vergődött szalmafonatú vackán, melynek faszerkezete meg-megnyikorgott. Gyakran sóhajtott, ismét azzal a rövid, nevetséges sóhajtással. A nyitott kis ablakon beáradt a hűs levegő, végigfutott az asszony homlokán és takaratlan nyakán. Hosszú, nagy csönd volt. Azután fölhangzott a harangszó. Esti imára harangoztak. Kopáné gépiesen, félig hango-

san mormolta el a Miatyánkot, ahogy gyermekora óta szokta. A szemei nyitva voltak és a homályos mennyezetre meredtek. Nemi gondolt semmire, csak mormogott ész és értelem nélkül. És hal-latszott a harangok kongása, csodálatos tisztán és üdén. És egész különállóan hangzott az a mérges, egyhangú bűgás.

Aztán megint csend lett. Künn egyenletes friss szellő fújt, az égen megjelentek már a csillagok és csupa varázs, csupa boldogság volt a tiszta, hűvös nyári est... A düledező kis vályogház szobájában pedig meg-megnyikorgó vackán sokáig ébren vergődött a fáradtlelkű öregasszony. Száradt keblében oly mély és végtelen nagy fájdalommal, mely csaknem szétroppantotta és amely kitörve, megtölthette volna odakünn az egész csendesén, boldogan pihenő mindenséget.

1910

TÖRZSASZTAL AZ ABLAK MELLETT

A TÖRZSASZTALNÁL már hárman ültek. Negyediknek Szélike érkezett meg. Szélikének azért hívták a társaság tagjai, mert a rendes neve Széll volt, és mert kistermetű volt, és mert mindig mosolygott, szinte lányosan mosolygott, még akkor is, ha panaszkodott. Ahogy belépett, lerázta magáról az esőt, átadta a kalapját, kabátját a ruhatárosnak, mosolyogva üdvözölte az asztaltársakat és leült a törzsasztalhoz, közvetlenül az ablak mellé.

— Nagyon esik? — kérdezte Szélikét dr. Lovas.

— Ne-em... csak úgy csöpörész.

— Fenét csöpörész, lelkem. Nézze, hogy esik!

Ezt Avi bácsi mondta... Avi, az annyi, mint aviatikus. Ez a név pedig az ő eszejárásuk szerint azért illette meg Avi bácsit, mert a rendes neve Székely Mihály volt, és így névrokona volt az ismert magyar aviatikusnak. Bácsinak meg bácsi volt, mert ő volt a társaságban a legidősebb, ötvenen felül járó, őszhajú úr.

Avi bácsi tehát megcáfolta Szélikét, aki azt állította, hogy nem nagyon esik, csak úgy csöpörész. És mutatott kifelé a tekintetével, hogy ni, milyen derekasan esik. Ez a megállapítás aztán hiteles volt, mert Avi bácsi egészen az ablak mellett ült, most szemben Szélikével és eddig azzal szórakozott, hogy nézegette a tipegő női lábakat. Esős időben ez tagadhatatlanul kellemes szórakozás.

Mindnyájan kitekintettek most, dr. Lovas föl is állt és megállapították, hogy csakugyan nagyon tisztességesen esik. És csaknem egyszerre kezdtek kacagni Szélikén, mert ő az utcáról jött és mégsem tudta, hogy nagyon esik.

Szélike komoran nézett maga elé, ami ritka dolog volt nála és nem hagyta magát zavartatni, hanem kezdte megrendelni a vacsoráját:

— Hát kérem, először hozzon egy adag libamáját. És mi-

féle savanyú van? ... Helyes, hozzon két ecetes paprikát hozzá. De, tudja, tetessen a májhoz pár szem libatöpörtyűt is. Ne legyen égett, se nyers a töpörtyű, mert visszaküldöm. Megértette?

— Ej-ej, Szélike, már megint a kávéházban vacsorázik? Mért nem jött el a »Hollányi«-ba?

— Ugyan, csak nem megyek még külön vendéglőbe is ebben a cudar esőben! — védekezett Szélike.

— Hamisság, hamisság! Hiszen nem is tudta, hogy esik. Maga azt hitte, hogy süt a nap.

Ismét kacagtak mindnyájan, most már Szélike is nevetett. Avi bácsi kritizálta:

— Hogy lehet valaki fiatalember létére ennyire szórakozott?

— Először is tiltakozom az ellen, hogy fiatalember vagyok — mondta Szélike. — Öreg, összetöpörödött ember vagyok. Csak a születési anyakönyv szerint vagyok huszonnyolc éves, igazában százéves vagyok.

Ezt mosolyogva, szinte nagyon vidáman mondta Szélike, de belül kissé elszontyolodott, mert egy kevéssel több igazság volt állításaiban, mint amennyi még kedélyesen tűrhető lett volna. Komolyra is fordította rögtön az arcát, amely ritka tünetmennyi folytán társai őszintén is, meg ingerkedő szándékkal is, némán néztek rá.

— Hát... csakugyan szórakozott voltam, ami nálam, mondom, öreg embernél, nem is csoda. Szórakozott voltam és beismerem: nem vettem észre, hogy nagyon esik. Azt hittem, hogy csak gyöngén csöpörész, úgy, mint öt perccel előbb, mert öt perccel előbb még csak gyöngén csöpörészett és bennem mindenestől megrögződött az öt perccel korábbi állapot... A Gyár-utcán jöttem hazulról, öt perccel az ideérkezésem előtt a Dávid-utca táján tarthattam. Néptelen volt az utca, csak előttem baktatott lassú, fáradt mozgással két napszámos-féle ember. Nem tudom, talán mert egész délután otthon unatkoztam és kellemetlen dolgok kóvályogtak bennem — útálatosak ezek a vasárnap délutánok! — annyira unatkoztam, hogy zongorázni sem volt kedvem, szóval valahogy nagyon rajta felejtettem a szememet ezen a két szegény emberen. Olyan alakok voltak, olyan Gorkij-alakok, hogy az embert valami aggódó sajnálkozás fogta el, amint rájuk nézett. Nagykabátjuk nincs ebben a hideg, nedves időben. A ruhájuk rongyos, a nyakuk meztelen, vörös, szélből kifúj és piszkos. Amint

lassan lépkedtek, olyanoknak tündek föl, mintha óriási lenne a testsúlyuk, mintha minden lépésükkel szörnyűségesen megnyomnák a földet és mégis... olyanoknak is érezte az ember őket, mintha csak csalóka látszat lenne az, hogy a földet nyomják, mintha igazában valami láthatatlan kötélén lógnának és minden lépésük, minden mozdulatuk csak bábszínházi figurák mozgása lenne... Lassan mentek, beértem őket és... én bolond fejem! — még oldalvást is beléjük néztem és néhány szavukat is meghallottam. Azután siettem, ők elmaradtak. De, komolyan mondom, nagyon kellemetlen dolog volt. Mindkettőnek sötét és mogorva volt az arca, olyan, mint az elkeseredett haramiáké. És annál rémesebb volt az a furcsa disszonancia, amint az egyiknek, meglelt férfinak, marcona, szőrös, megtaposott arcából, a fekete szájjüregéből szinte gyerekesen siránczó, gyöngé és rekedt hang vándorogott elő és így beszélt a másiknak és én csak ennyit hallottam: »Volt nekem há-árom ingem is és ké-ét gatyám«.

— Uraim! Rettenetes perspektívája egy nyomorúságos életnek! Három ing és két gatyá! Amelyekre, mint javakra hivatkozik egy ember. És hallani, hogy milyen síró, gyerekes hangon nyöszörögte ezt, milyen fájdalmasan panaszkodott! Mondhatom, egy-szerre nagyon rosszul éreztem magamat. Elkezdtem sietni, hogy csak minél előbb elhagyjam őket. Alig vártam, hogy idejérjek. Szinte vissza se mertem nézni, mert hátha utánam jönnek, hasonló súlyos dolgokat mondanak és nekem azt meg kell hallanom. És folyton, amíg csak ide nem értem, a fülemben csengett annak az embernek, annak a torzonborzúnak, annak a rálépettnak a gyermeces nyöszörgése...

Egy percig mindnyájan hallgattak. Legelőször Avi bácsi szólalt meg:

— Túlságosan érzékeny maga ma, Szélike. Ez szép magától. Ámbár csak annyira volt érzékeny, hogy megfutamodott a nyomorúság elől! De ne felejtse el vacsorázni!

A hideg libamáj és a két savanyú paprika már régen ott állt az asztalon, Szélike előtt. Az, mielőtt reflektált volna a megjegyzésre, elkezdett enni.

Ebben a percben egy kis utcai gyerek, egy ázott, fázós, maszatós kis jószág, a járdáról odament az ablakhoz, egészen hozzáállt, úgy, hogy az orrahegye fehéren ellapult a párás üvegen. És bámult be a nagy csillogásba. A társaság minden tagja a fiúra nézett és nevetni kezdett, mert komikus volt a fiú, amint nagyon

piszkos két kezével maszatolni kezdett az üvegen. A fiú csak most vette őket észre, egy kicsit zavarba jött, azután ő is elkezdett nevetni. Amint ráesett tekintete a libamájra, nevetve, tréfás és szemtelen mozdulatokkal az evést utánozta. De csakhamar, ahogy nézte a finom libamájat és a csillogó ecetes paprikát, elment a kedve a komédiázástól, elkomolyodott és szomorú csodálkozással bámult a falatozó úrra, Szélikére. Steinberger, a társaság negyedik tagja, nevetve mondta Szélikének:

— No, gyengédlelkű Szélike! A kis csibész éhes. És nagyon megkívánta a libamájat, amelynek adagja csekély két korona.

Avi bácsi:

— Ugyan csak... Szélike nem olyan ember. Ő elfut, ha nagyon elérzékenyül.

Dr. Lovas:

— Bizony elfut. Pedig megérthette volna: annak a napszámosnak vagy minek, csak volt három inge és két gatyája, ellenben most már nincs. Bizonyára — ha már úgy panaszkodott — egy jó inge és egy jó gatyája sincs... Lássa, Szélike, magának meg kellett volna állnia, beszédbe ereszkedni velük és szépen visszamenni a lakására és megajándékozni a két szegény embert, mindegyiket két-két inggel és gatyával, olyanokkal, amelyek még elég jók, de amelyeket maga már nem visel.

— Igen, igen — mondták mind nevetve.

Szélike kissé zavarba jött:

— Jól van. Csak ugrassanak!... Ki a fene tud ilyesmit megcsinálni? Azt hiszik, hogy én nem szívesen adnék nekik ruhát? Mondhatom, igazi boldogság volna, ha megajándékozhattam volna... például azt a szegény embert. Még némi pénzt is adtam volna neki, pedig most magamnak is csak tíz egynéhány koronám van. De hát nincs az ilyesmire, kérem, mód. Nincs rá forma.

— Nincs. Az ilyesmi elől el kell szaladni.

Óriási kacagás.

Steinberger:

— Urak, van egy eszmém. Ki kell próbálni Szélikét! Sőt, alkalmat kell neki adnunk, hogy boldog lehessen. Íme, még megvan több mint a fele a libamájnak. Ajándékozza meg vele ezt a kis csirkefogót.

A kisleány még mindig ott állt az ablakban, de már háttal feléjük, mert nem figyeltek rá.

Szélike haragosan kitört:

— Azt hiszi, nem adnám oda neki? Azt hiszi?

Aztán hirtelen hozzátoldta:

— Ha bizonyos lennék benne, hogy éhes, hogy ... nincs neki otthon mit ennie.

Dr. Lovas közbevágott:

— Hát, Szélike, én kimegyek hozzá és megkérdezem tőle, hogy éhes-e?

— Helyes, helyes — mondták ketten: dr. Lovas és Steinberger.

Szélike most már kezdte mulatságosnak találni a dolgot, örült és nevetett. Tréfás jókedvében a villája nyelével megkopogtatta az ablakot a kisfiú füle mögött. A fiú hirtelen megfordult és benézett. Szélike mosolyogva egy kézmozdulattal fölkinálta neki a még meglévő ételt. A fiú úgy látta, hogy komédiáznak vele, de azért mégis vágyakozva és tréfásan is kérni kezdte, a kezét szét-tárva, furcsa grimásszal, a libamáját. Szép fekete szeme pajzánul is, éhesen is csillogott. Kedves, sajnálnivaló gyermek volt, nem nagyon sovány, de túlságosan sápadt, meztelen nyaka csak mérsékelten maszatos. Csupán az volt benne a csúnya, hogy amikor nevetett, látszottak elől a fogai, amelyek nagyon töredezetek voltak.

— No, Szélike! — biztatta barátját dr. Lovas.

Szélike egész komolyan kijelentette, hogy rendelni fog még egy adag libamáját és azt, ami még megvan az első adagból, a fiúnak adja.

Dr. Lovas:

— Tehát kimegyek és megkérdezem a fiút, hogy éhes-e. Jó?

— Menjen ki, kérdezze meg! — mondta Szélike.

Avi bácsi:

— Ugyan ... majd elfut. Azt hiszi, hogy el akarja kergetni az ablakból.

— Az igaz.

— Be kell hívni.

— Menjen csak ki érte, doktor. Én állom a szavam.

— Be kell hívni. Leültetjük a Szélike mellé és megvacsoráztatjuk. Ha Szélike vállalja a vacsorát, én egy spriccert fizetek neki.

Ezt Steinberger mondta.

— Na hát be kell hívni! — jelentette ki Szélike elszántan

és ismét megkopogtatta az ablakot. Intett a fiúnak, hogy jöjjön be.

A fiú zavartan mosolygott. Pislogott az ételre. De nem indult. Dr. Lovas is intett a gyermeknek, tagoltan, hogy az a szája mozgásáról leolvassa, mondta:

— No, gyere, gyere már, te csacsi.

Most Avi bácsi, aki a legkomolyabb és legtekintélyesebb volt köztük, rájuk förmedt:

— No, elég már, nem kell komédiázni. Hogy a fenébe lehetne ezt a gyereket behívni és ide ültetni az asztalhoz? Hisz ide nézne az egész kávéház. Nem lehet feltűnést csinálni. Azt hinnék, hogy megbolondultunk.

De dr. Lovas még makacsul integetett a fiúnak, hogy jöjjön be.

Erre Avi bácsi haragosan intett a fiúnak és morgott:

— Menj már a fenébe!

A fiú maradt és zavartan, gúnyosan nézett. Ezen már dühbejött Avi bácsi, kiabált és öklével fenyegette a fiút:

— Nem takarodsz!

A fiú félszegen megmozdult, de csak azért is állt még egy darabig, dacosan nézte a társaságot, aztán némi melankólikus útlalkozással megindult és elsomfordált.

TANYAI TÖRTENET

CSENDŐRÖK! — mondta a gulyásné és tekintetével a messze országúton baktató két lovasra meredt.

A gulyás is arrafelé bámult, már ő is észrevette a figurákat.

— Csendőrök? ... Lóháton? — kérdezte az öreg béresné és az országútnak irányította az arcát, de csak a levegőbe meredtek a szemei, nem látott el odáig.

— Azok. Két lovascsendőr — felelte a fiatalasszony.

-- Merről gyönnnek?

— A csárda felől.

-- Mennek Soltra. Gyakran látni őket. A múlt héten is mondta a Jóska ... Ugye, Jóska?

A Jóska gyerek egészen belemerült a látványosságba, nem is felelt; a csendőrök, puskával, karddal, szép lovakon, messziről is lehet látni a kakastollak lobogó díszét.

— Soltra mennek — vélte a gulyás is — vasárnap van, hát benéznek a kocsmákba.

De csak úgy magának magyarázta ezt a gulyás, mert hát, isten tudja, a meglett embernek is szenzáció, ha csendőrt lát, de nem olyan lelkesítő, mint a gyerekeknek. Nemcsak vitézség, fegyver, tarka dísz és kakastoll; egy kicsit fél is az ember a csendőrtől ... Soltra mennek ... Talán ... De ide is jöhetnek.

Ott pihentek a ház előtt, mert vasárnap délután volt. A gulyás, pödörített kisbajuszú, csinos ember, egy fölfordított dézsa fenekén ült, a felesége a gyalogszéken, az öregasszony, a béresné, a földre összehajtogatva letett hamvason. A gulyás piros, nyers cseréppipából pipázott. Eddig lassan, vontatva beszélgettek, de most, amióta a csendőrök felbukkantak, éppencsak hogy megtárgyalták őket, hogy látszanak, gyönnnek, valahová mennek, azután nem jött több szó az ajkukra. A gyermek képzelete megeredt, a fiatalasszonyé is, a fiatal nő hasonlatos a gyermekhez. A béresné meg a gulyás elméjét komorabb gondok feszegették. A gu-

lyás arra próbált valahogy visszaemlékezni, hogy a falubeli kocsmában, Apostagon, a múlt vasárnapi verekedésnél nem történt-e valami baj. Mert baj ugyan történt, de nem olyan-e, ami miatt törvény elé kerülhet az ember. A fene a komisz kocsmáját, jobb lett volna akkor is itthon maradni, aludni... Az öregasszony meg azt bánta már nagyon, hogy olyan telhetetlenül lopják a zabot a padlásról. Mert igen sok zabot hordtak el onnan mostanában. Legalább most úgy becsülte fel, hogy igen sokat. A legényfiúk, Ferenc vitte a zabot éjszakánként Dunaegyházára, húst hozatott érte a hentestől és bort a kocsmárostól.

A csendőröket most nem lehetett látni, elfödte őket az istálló. Az országút, amelyen haladtak, a tanyától félórányi járásra, a határon vezet el. Két távoli községet köt össze nagyívű kanyarodással, Dunavecset és Soltot, az egyik a tanyától északnyugatra, a másik délkeletre fekszik. Vecse felől jöttek a csendőrök, Solt felé mennek, ha ugyan oda mennek. Az országúttól keskeny kocsút fut a tanyáig, ennek túlsó végét nem látni, a ház elől ezt is elfödi az istálló.

A kis Jóska már elszaladt a kúthoz, mert onnan láthatta a csendőröket. Ha néha-néha elléptetnek is az országúton, mégis szűkösen adódó látvány ez a szemnek. Legtöbbször üres az országút, ha egy-egy vándort, vagy magányos parasztembert látni rajta, meg porzó kis parasztkocsit, csak néha akad valami, egyszer négyfogatú hintó, másszor cifra cigányok, nemrégiben sok-sok marhát, ökröket, kis borjúkat is hajtottak; az is szép, mikor a gabonát szállítják Nagyútról négyökrös szekerekkel, öt, hat, nyolc szekér is megy egymásután, vagy ha cséplőgépet húzatnak. Egyszer nagyon régen, talán már van két esztendeje is, egy csapat huszárt látott vonulni, akkor lélekszakadva szaladt az országút felé, de már nem érte el őket. Most csendőröket látni, lóháton; a csendőr a legnagyobb úr a világon, kardja van, puskája van, sok hosszú kakastoll a kalapjánál, a nadrágja belül szürke bőr, zsinóros a ruhája, bojtja is van, mindenféle fényes szíjak és csillogó csatok, nyáron is csizmában jár, sarkantyús csizmában. A csendőr csodálat és irígység tárgya, nem verhetik meg, nem győzhetik le, ő veri a rablókat és a nagy, erős legényeket, sok ilyesmit hallott már, hallotta, hogy két szál csendőr szétugrasztotta a falu egész legénységét, zuhogtak a pofonok és a puskatussal is odavágtak. És ó, a diadal, a boldogság, a csendőr le is lőhet embereket, zsványokat, a kardjával is agyonvághatja azt, aki nem adja meg magát.

— Ide gyönnék! Ide gyönnék a csendőrök! — kiáltotta vad örömmel a gyerek és futott a ház elé.

— Ide gyönnék? — kérdezte a fiatalasszony és felélénkült, kigyúlt a szeme, felugrott és indult a kút felé.

— Csak nem ette meg őket a fene! — ijedezett a béresné és ránézett a gulyásra, aki nyugodtnak látszott. Hogy vajjon mit szól ehhez.

A gulyás erőltetett, dacos nemtörődomséggel ült és a felesége után sandított gonoszkodó szemmel, mert észrevette az asszony nekivadulását. És mert őt megriasztotta a csendőrök jövele, azt gondolta, hogy talán bizony az asszony az ő bajának örül legbelül, de annyira, hogy nem is tudja elleplezni, az istenit az anyjának... Merthogy a multkor az ispán miatt kegyetlenül megverte az asszonyt, talán agyon is ütötte volna, ha az ispán közbe nem veti magát. Komiszkodott az ispán az asszonnyal, az asszony meg csak állta, tűrte, alig hogy rá-rászólt, sőt nevetgélt és maga is viháncolt. Ezt meglátta a gulyás véletlenül, jó ideig leste, azután rajtukütdött. Nagy civódás volt, verekedés is, az asszonyt egy darab kötéllel ütötte, úgy ordított, visított az asszony, mintha ölték volna. Még most is meglátszanak a testén, hátán, karján és a lábaszárán a hurkák, az ütések lila szalagjai. Az ispán előtt ütötte, istentelenül káromkodott, de végre mégis az ispántól meghátrált, le is csöndesedett. Az ember félti a kenyerét... De az eset óta gulyás és gulyásné olyanok, mint az ellenségek. Alighogy egy-egy szót szólnak. A gulyás nem tudja elfelejteni, amit akkor látott, az asszony meg úgy tesz, mintha rajta esett volna valami nagy igazságtalanság. És most »a gonosz«, mintha azt sejtene, hogy valami baja lesz az urának, mintha csak azt várná nyugtalanul, türelmesen, kéjes örömmel. Ott áll a kút mellett, rátámaszkodva a kút kávéjára, a szellő a piros szoknyáját lobogtatja, lábszáraihoz feszíti, ott áll, bámul, szép, erős asszony, nézi, várja a csendőröket.

— Vajjon kít keresnek? — tanakodott az öregasszony.

A gulyás nem szólt, erősen szíttá a pipáját.

— Te, Marci! — nógatta a béresné.

— Engem nem keresnek, azt tudom.

Az öregasszony egyre nyugtalanabb lett, föltápáskodott, indult befelé a házba.

— Fölkeltem már az én emberemet...

»A fene azt a zabot ette volna meg ott, ahol termett.« Min- dig mondta ő, hogy nem kell bántani. Mert az az átkozott úr azt

is megoldvassa szemenként. Hát észrevette. Azért nem szólt semmit, mert észrevette. Jajjaj... jaj...

A béres benn aludt a szalmafonatú vackon. Délután volt, meleg volt, jólesett neki. Az ablakra sötét kendőt akasztottak, hogy homályos legyen a szoba. A béres feje is zöldülő-sárguló feketekendővel volt fődve a sok légy ellen. Az öregasszony levette a kendőt és megmozgatta az ura vállát.

— Hallja-e, Mátyás?

Az ötödik, hatodik ébresztésre fölmordult a Mátyás:

— No, mi az? Mi bajod?

— Gyönnék a csendőrök.

— Micsoda? Mi az?

— Csendőrök.

— Csendőrök? Itt vannak?

— Most gyönnék az úton. Mindjárt ideérnek.

A béres felült a vackon:

— Mit akarnak?

— Hát én nem tudom. Vajjon nem a zab miatt gyönnék-e?

— A-á...

— Hátha mégis...

— Én nem tudok semmit, én nem is láttam egy szem zabot sem... Biztosan valami redves cigánynépet keresnek.

A béres nyugodt volt, de azért az álom elszállt a szeméről. Ülve maradt a vackán. Az öregasszonyra, aki ki akart menni, ráripakodott:

— Itt maradj! Ne táncolj, mint a kergebirka.

— Hát hogy nem azt a zabot ízélik-e, a fene hogy ette...

— Elhallgass már velem! Addig jártatod a szád, míg... De majd betapasztom én, ne félj. Nagyon kellett mindig a husika, meg a borocska, most aztán megvagy ijedve, ugye?

— Ugyan ne mondjon már kend ilyent, mert igen csúnyát mondok kendnek... Még hogy nekem kellett. Hát én mondtam mindig, hogy elég legyen már, mert még meglátja az uraság, hogy fogy, hogy a szeme folyjon ki...

— Ejnye, azt a... Még hogy letagadod, hogy te bujtogattál mindig? Hogy te voltál a boszorkány?

Behallatszott már a dobogás és hogy odakünn erősen prűszkölt a ló. A béresné Isten és Jézus nevének halk, szapora emlegetése közben kitípett. A csendőrök ott álltak már az udvaron. Az egyik, tizedesi rangú, most szállt le a lováról. A béresné rikácsolva, türelmetlenül bekiáltott a házba:

— Gyöjjön már ki, Mátyás!

A béres csóválta a fejét, szidta az asszonyt, de kiment. Mindnyájan álltak, várakozón bámultak a csendőrökre. A csendőrök, ahogy megérkeztek, nem tisztelegtek, a tanyaiak se köszöntek nekik, csak az öregasszony énekelte vontatva:

— Jó-ó-napot agyon Iste-en.

És olyan nyájas, barátságos képpel nézett rájuk, hol az egyikre, hol a másikra, mintha örülne a jöttükön. A béres nyugodt maradt, a gulyás még dacosabb lett, a gulyásné pedig már nem örült egy cseppet sem, izgalma kellemetlenre változott, bár semmi rosszat nem gyanított. De azért jól megnézte, hogy az egyik csendőr, a tizedes, szép, szőkebajszú legény, a másik, az őrzető — most cihelődik le a lováról — nagybajszú, csontosképű, ijesztő, morc ember. A csendőrök végignézték a tanyaiakon, az őrzető rászólt az öreg béresre:

— Tartsa kend ezeket a lovakat!

A csinos tizedes hetykén* előresétált, sajátóságosan gőgös, tiszteket utánzó testtartással és járással, a szemhéját kissé összehúzza, jól megnézte a fiatalasszonyt. A friss szellőben lobogott a kakastoll dísz, a szürke, kopott környezetben rikített a ruhájának élénk színe, tündöklött rajta a sok szíj, csat és fegyver. A Jóska lélekzete megnehezült az izgatott bámulásban: sárga bojt a kardon, a furcsa főmájú kalpagon is zöld zsinór, elől rajta címer, a derékon tölténytáska, oldalt még egy táska, minden szép, tiszta új, csak egy kicsit poros. Különösen megragadta a gyermek figyelmét a keskeny, fényesre lakkozott fekete szíj, mely a kalapot az állon keresztül a fejhez fogta, mintegy ünnepies és szokatlan ráját adva a szabályos és méltóságteljes arcoknak.

— Itthon vannak mindnyájan? — kérdezte a tizedes és egyenesen maga elé nézett, egyikőjükre sem irányítva rá a tekintetét.

A béresné felelt:

— Itthon vagyunk...

A csendőr most rosszindulatú pillantást vetett a gulyásra, mintha tőle várta volna a feleletet. Meg már tisztában volt a helyzettel, két asszony van itt és egy gyerek, a két férfi közül az egyik öregember, a gulyás itt az ellenfél. Erős, jóképű, egészséges ember, fiatal, ingerlő! Ez ellen ágaskodik a virtus. Mint ahogy a vadász is a legkülönb vadra veti magát. És úgylátszik, a szép asszony is ennek a felesége... De most már az öregasszonyhoz intézte a további kérdéseit:

— Csak maguk öten laknak itt?
 — Csak mink.
 A fiatalasszony közbeszólt:
 — Meg a Ferkó.
 — Ki az a Ferkó?
 — A mi gyerekünk — felelte a béresné.
 — Az öreg a maga ura, mi?
 — Igenis.
 — Hát hol az a Ferkó?
 — Bement a faluba még reggel...
 Az öreg béres akarta tovább folytatni:
 — Bement a faluba a Bolemanékhoz, hogy...
 A csendőr ingerülten közbevágtott:
 — Hány éves az a Ferkó?
 Az öregasszony felelt:
 — Tizenhét esztendő... hogy is... annyi, most van a tizennyolcadikban.
 Az öregemberhez fordult a csendőr:
 — Maga itt a béres, mi?
 Az öreg szinte büszkén vágta ki:
 — Igenis, vitéz uram.
 A csendőr kissé megütődött a »vitéz uram«-on, de mivel belül ágaskodott, acsarkodott, nem volt kedve rá, hogy mosolygjon. A fiatalasszonyt kérdezte:
 — És maguk?
 — Én a felesége vagyok — az ura felé tekintett — az uram a gulyás.
 Az öreg béresből megint kitört a beszélgetés ingere:
 — Tegnapelőtt, vitéz uram, cigányokat láttam errefelé. Az országúton. Solt felé...
 De benne akadt a szó. Mert a csendőr hirtelen feléje fordult egész testével, szétvetette a két lábát, a két öklét a csípőjére kapta és ebben a büszke helyzetben olyan lesujtóan nézett végig az öregre, hogy most már az is meghökkent. És szörnyű göggel, a szavakat húzva és fenyegetően hangsúlyozva, így szólt rá:
 — Mondja csak... ki kérdezte magát?

És így mereven nézett az öreg emberre vagy egy percre. Ez alatt csend volt, senki nem is mozdult. A másik csendőr gúnyosan, egy cseppet sem barátságosan mosolygott, azután igazította, illesztette magát. Mind a két csendőr láthatóan élvezte a hatalmat, amely a szótlanná és mozdulatlanná ijesztett tanyai népről

visszasugárzott rájuk. A tizedes, mintha csak elodázhatatlan szükségképpé vált volna most a fokozás, a gulyás felé fordult és színlelt közönyösséggel mérte végig, fejtől lábig és vissza. A gulyás mindaddig egy szót sem szólt. Dacos, ösztönszerűen ellenséges indulattal nézett hol maga elé, hol a csendőrökre, de nem a szemükbe. Most mégis összekapaszkodott a tekintetük, a gulyásé és a tizedesé. A csendőrnek, akinek túlon túl megtetszett a fiatalasszony, ez volt most az első gondolata:

»Te vagy hát az ura.«

És megegyeszer oldalt sandított az asszonyra, most a mezeten lábszárait nézte meg jól és fellobogott benne a kétágú vad indulat, hogy jó lenne ez az asszony egy ölelésre, vagy jó lesz ezt az embert megnyöszörögtetni, a férfit, a másik erős férfit megütni, hacsak egyszer is, kéjjel érezni, hogy az neki fáj, látni az arcát, azt a pimasz pófáját, amint eltorzul és hallani az állati börgést, amelyet a kín, az ijedtség és a tehetetlenség vet ki a torkából. És szólt:

— Hát maga itt a gulyás...

— Én vagyok.

A csendőr egy percig gondolkozott, hogy hogyan is kezdje, hogyan ugrassa a vesztébe leghamarább ezt a büszke, komiszarasztot. És hassan, a hangját meghalkítva, a szavakat elvonatatva folytatta:

— Mondja csak... barátom...

A másik csendőr közelebb lépett. Türelmetlen lett, tágultak az orrcimpái.

A tizedes beszélt tovább:

— Mondja csak... barátom... hol vannak azok a disznók?

— Nem tudom, miféle disznók.

— Nem. De nem is kíváncsi rá, igaz-e? Csak úgy rávágja, hogy nem tudja.

És ránézett a bajtársára, az őrzetőre. Az gonoszul mosolygott, jóformán csak a szemével. Egyetértettek. Ebben a percben, őszintén, tiszta szívvel gyanúba vették a gulyást, annyira kívánták, hogy megüssék. »Alighanem elcsíptük a komát.«

— Gondolkozzék csak! Talán mégis... meg tudná maga nekünk mondani, hogy hová lettek az öreghegyi csősz disznói... Gondolkozzék csak, aztán ne sajnálja a szót. Ne legyen olyan szemérmes.

A gulyás meghökkent ettől a beszéd-től, de rögtön elöntötte a harag:

— Az istenit azoknak a disznóknak, hát csak nem énrajtam keresik?

— Ne káromkodjék, mert ...

Az őrvezető közbeszólt:

— Vágd szájon, az istenit a parasztjának!

— Megkaphatja hamar. Hát ne kerteljen, jó ember! Az éjszaka az öreghegyi csősz két hízódisznóját ellopták az ólból! A kutyáját megétették ... Maga talán mégis csak tud róluk. Hogy hová lettek ... Mert nem sok jót nézek ki a maga szeméből. Ez a tanya esik oda legközelebb. Ki más hajtotta volna el azokat a disznókat? Talán ez a vénasszony, mi? Aztán ... tudja ... a körülmények is maga ellen szólnak.

— De a jóistenért — szólt közbe ijedtségtől nekibátorodva a béresné — egész éjszaka itthon volt, itt aludt a felesége mellett ...

Az őrvezető ráripakodott, még az öklét is megemelte:

— Ne pofázz, boszorkány!

A vallató tizedes pedig gúnyosan:

— Maga tudja? Maga talán egész éjszaka ébren volt, mi? ... Mert az ilyen szendeképfű jó ember ...

És ekkor egész közel lépett a gulyáshoz és meglepő gyors mozdulattal felpöckölte az állát. A gulyásnak összekoccant a foga, odakapott a csendőr kezéhez, megmarkolta és erősen fogta. A csendőr indulata teljesen felszabadult:

— Ereszted el a kezem, az anyád ...

— Azt a megváltó ... — káromkodott az őrvezető is — még dulakodik a zsvány!

És máris előrelépett és az öklével mellbevágta a gulyást. Az idomtalanul megtántorodott, a kalapja is leesett. A csendőr kezét eleresztette. A csendőr most, hogy a keze felszabadult, eszeveszette, vérbeborult arccal ment neki, többször egymásután képen-vágta a gulyást s amint az hátrált, ment vadulva utána, ugyan-úgy mellette a társa is.

— Csendőr úr, az Isten szerelméért ... csendőr úr, ne bántsa! — kiáltozott a gulyás felesége és jajveszékélő sírásban tört ki.

A Jóska gyerek, aki eddig szívdobogó félelemmel, szájátva bámult, szintén sírva kezdett jajgatni és elszaladt messzire, az istálló mögé, ott át az árkon, be a búzaföldre.

A csendőrtizedes őrzöngve ismételte:

— Nem tudsz a disznókról semmit, nem tudsz róluk? Nem tudsz semmit? ...

A másik csendőr balról szorosan mellette tartott lépésről-lépésre s egy kínálkozó alkalommal ő is odavágott. Öklével ütött, teljes szenvedélyes erővel, a gulyás arcát találta, úgyhogy az orrán rögtön kibuggyant a vér. Az ajka is megrepedt, a foghúsa alól is vér szivárgott ki, amint a száját nyitogatta, véreseket voltak a fogai. A nagy, erős ember bőgve kezdett sírni. A felesége ekkor rávetette magát a csendőrré és a kezeit tördelve, üvöltözve könyörgött, ne bántsák, jó emberek, az Isten irgalmára, ne bántsák, agyonütik és a testével, a mellével tolta el a csendőrt. A tizedes megállt, leeresztette a karját, egyszerre le is csitult, mintegy meghökkenve a vér láttán és a másokra, aki még a fogát vicsorgatta és emelte a kezét, keményen rászólt:

— Ne bánts! ... Hagyd már ... Majd ...

— Istenem, Istenem — sopánkodott az öregasszony. A gulyásné a kötényt az arcához emelte, eltakarta magát és úgy sírt zokogó sírással. A tizedes lihegett, zavarodottan nézett jobbra-balra, azután összeszedte magát és mintha mindnyájukhoz beszélné, emelt hangon így szólt:

— Majd beszél most már értelmesen. Egy kicsit ki kellett nyitni a száját ... Azt mondja, hogy nem tud a disznókról semmit.

A gulyás elfojtva, sziszegve káromkodott és az orra vérét törölgette bő ingujjával. A fiatalasszony dacos elkeseredéssel szólt a csendőrré:

— Nem tud hát. Itthon hált, velem volt, jól tudhatják maguk.

— Tudhatjuk, galambom? — szólt gúnyosan a tizedes.

— Tudhatják. Látják azt maguk jól. Hanem ...

Az öregasszony végtelen elszántsággal, mintegy mártíromságra készen, ezt mondta:

— No, az a jószágos Isten látja, hogy nincs igazság a földön.

A tizedes, mintha védekezett volna:

— Viselkedjék tisztességesen, akkor majd lesz igazság ... Aki kezét emel ellenünk, az így jár.

— Nem emelt az kezét — kiabált sírándozva a gulyásné.

A csendőr nem szólt. Szétnézett, levette a kalapját, megsimo-

gatta a homlokát, rápillantott a magával bajlódó gulyásra és az arca, a tekintete a kielégült szenvedélytől ragyogott. A társa gúnyosan, megvetőleg mondta:

— Nagyon lebetegedett a koma.

A tizedes az asszony felé fordult, a tekintetében kihívó, kínálkozó kacérság villogott és valami mosolyféle is megrezdült a szája szélén:

— Magának köszönheti, szépasszony, hogy ilyen könnyen megúsza. Mert tudunk ám mi másképpen is, ha muszáj... Azért nem kell mindjárt sírni...

Az asszony már nem sírt, a könnyeit törülgette. A csendőr folytatta:

— Nem a maga feje fáj tőle.

— De az enyém. Az én szívem fáj.

— Nono... Elmúlik az. Aztán nem leszünk mi mindig haragban.

A csendőr elsétált pár lépésnyire, a gulyás mellett ment el, megállt, szétnézett a tájon, mintha valamin tűnődne, majd visszafordult és a gulyáshoz szólt, mert az asszony iránt való settenkedése kissé megpuhította:

— No... szedje össze magát. Aztán máskor jó lesz vigyázni.

A gulyás nem szólt, még mindig az orrával, a véres ingével piszmogott, hogy ne kelljen senkire néznie, senkinek a tekintetét felfognia. Most nyomasztó csend volt, ez feszélyezte a csendőrt, zavartan keresgélt az eszével szavakat, még beszédre akarta bírni a fiatalasszonyt:

— Hát... egyszóval maguk itt nem tudnak a disznókról semmit. Nem láttak semmit...

Senki nem szólt.

— Mert nekünk meg kell keríteni a tolvajt. Cigányok ma nem jártak errefelé az országúton?

— Mára nem.

A tizedes levette a kalapját, a zsebkendőjével megtörölte a homlokát és az arcát, odalépett a lovakhoz, megveregette a magáénak a nyakát:

— Öreg, itassa meg ezeket a lovakat. De egy-kettőre, mert indulunk!

És megint sétált, nézelődött, közben folyton törülgette magát és úgy sétált, hogy köröskörül megnézhetette a fiatalasszonyt, sűnyin, kissé rejtegetve. Az asszony borzongva érezte és állta a

tekintetét, mozdulatlan volt, a fogait összeszorította, de a szeme kigyúlt. Vegyesen, vadul hánytorogtak benne az érzelmek, valami büszkeség, diadalnak az érzése, de gyűlölet is és tehetetlen harag, »Meg tudnám fojtani a két kezemmel.« A gulyás oldalról inkább csak sejtette a csendőrt, semmint látta. Csak a szégyenen, a gyalázaaton járt az esze, ami vele megesett. Irtózatosan feszengett benne a megbilincselte indulat, bicskával szeretne volna metélni a »gazembereknek« a beleit, úgy érezte, hogy ki tudná most mindnyájuk alól rúgni az anyaföldet, le tudná szakítani az eget. De majd... majd... Nem lehet csinálni semmit.

A fiú, Jóska, ezalatt visszasomfordált. Először az istállóig jött, annak a háta mögül hallgatódzott, a végéből a ház felé lesett. Mivel már csend volt és semmi riasztót nem látott, egészen oda-sompolygott. Ott állt már köztük, kémlelte a gulyást és meredt szemmel, tátott szájjal bámulta a két csendőrt, az örvezető rossz képét és a tizedes feszengő, csinoskodó mozdulatait. Minden gondolata és érzése egy határozatlan, nyüzsgő, tompa félelem volt. A tizedes is meglátta a gyereket, pőzös kedélyesség öntötte el és megkérdezte:

- Szeretnél csendőr lenni, mi?
- Nem — felelte a gyerek.
- Látja, szép asszony, még a gyerek is haragszik ránk. Az asszony nem szólt. A csendőr folytatta:
- Nehéz hivatal ám ez a mienk.
- Az asszony nem szólt.
- Akárhányszor életveszedelemben vagyunk mi.

Az asszony nem szólt. A csendőr halkan, szinte csak úgy a levegőt fújva, fütyörészni kezdett egy más vidékről való rőtat. És elővett egy kis feketetáblás jegyzőkönyvet, leült a gyalogszékre, lapozott a könyvecskében és szőrnén figyelő, iparkodó ábrázattal írni kezdett.

- Mi a maga neve? — kérdezte erélyes hangon a gulyástól.
- Ági Márton.

Azalatt az örvezető jó darabon elsétált, tanakodva nézett dél felé, a messze legelésző marhák felé, amikor visszajött, recsegő, csunya hangján megkérdezte:

- Idetartoznak azok a marhák?
- Igenis, ide — válaszolt a béresné
- Ki legelteti azokat?
- A Bandi gyerek, a kisbojtár.

- Hány esztendő az? ...
- Tizenkettő, gondolom.
- Hát az nem tartozik ide a tanyára?
- De idetartozik.
- Nahát! Azt nem mondták!

Azzal elfordult és megvetőleg köpött. Majd hogy nem megint káromkodott. »Azt sem tudják, kik, mik, meg hányan vannak.«

A béres csak most tért vissza a kútról, eddig itatta a lovakat. A tizedes felállt, becsukta, zsebetette a jegyzőkönyvet.

— Mehetünk — mondta.

Megnézték mind a ketten a lovaikat, körüljárták, igazgattak a szerszámon, nyergen és csaknem egyszerre, ütemesen, frissen nyeregbe ültek. A béres ostobán legyeskedett körülöttük, leste, hogy miben lehet még szolgálatukra. És kitört belőle a barátkozó vágy:

— De gyönyörű ló ez a pej!

A tizedes nevetett:

— Tetszik? Talán kéne, mi?

— Igen szép paripa. Én is huszár voltam ...

— Ennek a szép asszonynak odaadnám. Kell-e magának?

Az asszony összeráncolta a homlokát, de nem sikerült a mosolyát elnyomnia. A tizedes derült meglepéssel, diadallal mondta:

— No, Isten áldja meg ... De ... ha valamit megtudnának, vagy bármi gyanúsat tapasztalnának, azt jelentsék be a dunavecsei csendőrsparancsnokságnál. Ezt tartásuk kötelességüknek.

Szalutált, az őrzetű nem, megindultak.

A tanyaiak egy ideig mozdulatlanul, szótlánul álltak, bámultak utánuk. Csakhamar látták, hogy amint egymás mellett ügetnek, egymástól elfordulnak a lobogó kakastolldíszek, egymás felé a két arc, nagy elégedetten beszélgethetnek. Talán a gulyáson nevetnek, vagy azt mondogatják, hogy milyen kemények lehetnek a fiatalasszony combjai. Nézte mereven, gyűlölettel a gulyás is, aztán kitört belőle a tartogatott, feneketlen káromkodás. »Azt a megváltó atyáúristenit nekik ...«

»Hogy a tűz égesse meg őket. Hogy a föld nyelje el őket. Száradjon el a keze, amellyikkel megütötte.« Ilyeneket mondott váltakozva a két asszony is, a fiatal mégis leginkább csak azt a fekete »ragyásképűt« szidta, aki bár rút volt, de nem volt ragyás.

— Mért nem kaptál föl egy szekercét, azt mér nem vágta

bele! — vitézkedett az öreg béres. — Engem ugyan meg nem mert volna ütni. De nem ám!

A kis Jóska ellódult és legújabb játékával, nádszálakkal kezdett játszani. Rövid, vastag és erős nádszálat vett a jobb kezébe, amelybe, a végéhez közel, kis lyuk volt faragva. Ebbe beillesztett egy, a baljával tartott hosszú nádszálat, amelyet a röviddel, erős lendülettel kiröpített. Nagy ívben, magasban szállt a hosszú nádszál és messze, túl az istállón esett le... Elhányt nádszálakat keresgélt, amikor már valamennyit elröpítette, még egyet látott heverni a szontyolodott gulyás mellett. Elindult, hogy fölvegye, de megállt, meggondolta magát, eldobta a rövid nádat is. Nem merte fölvenni a szálat a gulyás mellől, maga sem tudta, hogy miért, mert azt érezte, hogy nem jó a haragos, megvert körül settenkedni, hamar kaphat ő is a nyaka közé, az ember tovább szokta adni, amit ő maga kapott, a gyengébbeknek.

A tanyaiak szidták a csendőröket, még a szőlőcsősz is, aki nek a disznait keresik, még azt is a pokolba kívánták. A csendőrök másik úton, mint amerre jöttek, Apostag felé tartottak, már messze jártak, a tanyaiak közül már csak a fiatalasszony nézett utánuk. Most baktattak fölfelé egy kis dombnak, kis lovas, imbolygó figurák voltak, alig látszóttak, csak a dombtetőn élesedtek meg a vonalaik és sötét színük, a világosszürke ég háttére előtt. A fiatalasszony figyelte, tudta, hogy a balfelől haladó a tizedes, a csinos, szőke, a másik a rút őrzetű.

A béresné lecsendesült, abbahagyta már a szitkokat, azon hálálkodott, hogy mégsem a zab miatt jöttek. Még jó, hogy semmi baj sem történt. Mindig is mondta ő, hogy vigyázni kell, nem kell azt a zabot bántani. Az öreg béres ifjúi erőt érzett tagjaiban, egészen felfrissült, bizonyítgatta, hogy ő így, meg úgy, elbánná velük...

A gulyást nem tudták szólásra bírni, szomorú volt az és igen restelte, hogy sírt is. Később fel is állt és bement a »kis házba« — ez volt a gulyásék szobája — és benne dohánnyal és a pipájával foglalatoskodott, mintha azért ment volna be.

Múlt az idő, másról is beszéltek, az asszonyok tettek-vettek, kevesebbet gondoltak már mindnyájan a történtekekre. A gulyás felesége egyszer be is ment az urához, nyájaskodni próbált, de az igen gorombán ráfordult. Az asszony egykedvűen magára hagyta.

Már szürkült, amikor a Hetényi-major felől, átvágva a földet, egy férfialak közeledett.

— Gyön a Ferkó! — mondta a fiatalasszony, megismerte az imbolygó járásáról.

A Jóska elindult elébe, eleinte szaladt, amíg csak bele nem fáradt, hogy ő mondhassa el elsőnek, ami délután történt.

— Szegény, fáradt lehet — mondta az öregasszony, mert arra gondolt, hogy jó lenne pedig, ha elmenne még ma este »Egy-házira« egy kis húsért, meg borért.

A Ferkó nevetve érkezett meg, örült, hogy nem volt itthon. Vigasztalta, félig komolyan, félig vigyorogva a gulyást:

— Ne búsuljon, majd legényükre akadnak még azok is!

— Elfáradtál nagyon? — kérdezte az öregasszony türelmetlenül és aggódva, hogy hátha nem akar elmenni azzal a »kis zabbal«.

Mégis rá lehetett venni a legényt, bár egy darabig ellenkezett, hogyha aranyat adnak is azért a zabért, ő akkor sem megy el. De az, hogy különben aludttej lesz vacsorára, megtette a hatását. Szörnyen útálta az aludttejet... Előszedték tehát a megfelelő, jól kitapasztalt görbe szöveget, felnyitották a padlásajtót, kórtortak egy kis zabot, csak annyit, amennyit a Ferkó éppen elbírt hatott egy foltos zsákban, s mivel már sötétedni kezdett, útnak indították; másfél óra alatt megjárja az utat oda és vissza.

A gulyás kijött a házból és elindult a bojtár elé, az éppen hajtotta már befelé a marhákat; a béres az istállóba ment, az öregasszony meg a fiatalasszony fűről-fáról kezdtek beszélgetni, a fiatalasszony a rossz papucsról azt tudakozta, hogy mikor lesz a vecsei vásár, és arra gondolt, hogy akkor talán látja majd azt a szép, szőke csendőrt, igen nyalka legény és gyönyörű képe van neki; biztosan látja majd, mert a vásáron fel-alá járnak a csendőrök és vigyáznak a rendre, meg hogy verekedés ne történjék.

PROF. CSIZMADIA

NAGYRÉVI MIKLÓS gimnazista, pontosan három órákor érkezett a ház elé, melynek kapuján réztáblába vésve állott a név: Prof. Csizmadia.

Egyemeletes ház a villanegyedben, dr. Csizmadia Abris tulajdona, aki gazdag és hatalmas ember, nagytermetű, nagyszakállú és szigorú szemű felnőtt — Miklós már látta őt egyszer-kétszer. Most, hogy kezét a kapu kilincsére tette, szívét izgalom remegtette meg. De harcha szállt ezzel a mélyből feltörő érzéssel s szinte autoszugesztív módon erősítgette magát: harminc koronát fog kérni egy hónapra.

A feladat az volt, elő kell készíteni a professzor fiát, Károlyt, a javítóvizsgára, mert megbukott matematikából. A gazdag és hatalmas városatya s politikus fia megbukott! El lehet képzelni, milyen keveset tudott. A semminél is kevesebbet. Richter tanár úr igazságos és ha már tízszer kevesebbet tudott a fiú, mint Csuum József, az Örömvölgy-utcából, akkor bizony meg kellett buknia.

Még nem történt meg a bizonyítványkiosztás, a fontosabb eredményeket azonban már mindenki tudta. Az utolsó tanítási napon megjelent az iskolában Prof. Csizmadia, sokat sétált a folyosón Richter tanár úrral, amikor pedig elment, a tanár hívatta Nagyrévi Miklóst, az egyetlen tiszta jelest, a nagyreményű matematikust.

Csizmadia Károly az első perctől kezdve, hogy atyja érkezéséről értesült, leste az osztályajtóból, mi történik. Amikor pedig Nagyréviért beordított az osztályba Feldheim, nagy sietséggel papírt vett elő és egy expresszlevélkét firkantott, hogy azt Feldheim adja át Nagyrévinek:

»Kedves Miklós, felejtsd el a köztünk történeteket. Én tiszta szívemből nem haragszom Rád. Te se haragudj énrám. Biztosan arról van szó, hogy együtt tanuljunk a javítóra. Kérlek, vállald el a tanítást, ha haragban is vagyunk, illetve voltunk. Mert, ha

nem vállalnád, az otthon engem nagyon kínos helyzetbe hozna. Vallatóra fognak majd, hogy mi történt köztünk. Én pedig nem mondhatom meg az igazat. Nagyon kérlek tehát, béküljünk ki és térjünk napirendre a gyerekség fölé, melybe mindketten beleestünk. Inkább belátom, hogy csakis én voltam a hibás. Ami az időt illeti, legjobb, ha délután háromkor jössz, de feltétlenül jöjj el.»

A »történetek« mindössze az volt, hogy óráközi szünetben, hancúrozás közben a tornázó-birkózó Nagyrévi akkora box-ütést mért le a Károly karjára, csak úgy tréfából, hogy az hirtelen fájdalomában, teljes meggyőződéssel vágta a szemébe: »Durva paraszt!« Mivel pedig a parasztságban volt némi igazság, Miklós vérig sértődött s úgy vágta képen Károlyt — jó kövér, gusztusos képe volt! — hogy majd kiugrott a szeme.

Hát ez a »történetek«, illetve gyerekség, mely felett napirendre kell térni. És Miklós ment felfelé a lépcsőn, az első emeletre, ahol a Csizmadia-család lakott. Izgalma fokozódott azért is, mert közelgett a kibékülés perce. Meg aztán szegény fiú létére szokatlan volt neki az ilyen előkelő ház, jaj, bemutatkozás, kézcsók, talán Károly nővéreivel is meg kell ismerkednie s ő azt sem tudja, hogyan szólítsa őket. Prof. Csizmadiában is, külsejében — ahogy megjelent képzeletében — van valami félelmetes. De mindegy, rövid lesz és határozott, a havi harminc koronából pedig nem enged. Csengetett.

Fehérkötényes szobaleány nyitotta ki az ajtót, igen tiszta és szép, ha Miklós nem ismerte volna már a cseléduniformist, azt hitte volna, hogy valamelyik a nővérek közül. Kissé tompán rezdült a fiú hangja — ezt ő maga is érezte — a leány merev volt és szertartásos, sőt úgy is mondható: rá sem nézett a diákra.

— Tessék egy kicsit várni, a nagyságos úrnál van valaki — ez volt a helyzet, s Miklós leült egy karossszékre. Holmi félig szalón, félig várakozó szobában lehetett, onnan nyílt a professzor dolgozója, annak ajtaján, áttetsző üvegen, belémart betűkkel a családi jelige:

Egészség, munka, becsület.

— Nagy gazember lehet — gondolta Miklós.

Ült, várt, bámészkodott, minduntalan jártatta a szemét és az eszét azon az egészség—munka—becsületen és kíváncsi volt, mi rejlik, mi él a jelmondat mögött, mi történik azokban a percekben, vagy máskor, a tejüveges, csukott ajtón belül, amely csak át

tetsző, de nem átlászó, s melyen át nem hallatszik ki a beszéd. Igazi diák volt, tantárgyakban élő, félig elzárva a külső világtól s körülfogva az iskola védő falaival, erős fiú, jó tornász és kitűnő tanuló, magahitt egyéniség az ő külön országában, aki csak itt-ott véletlenül került a zajló életfolyam sodrába. Még csak sejtette, hogy túl az aorisztoszokon, túl az Euler-tételen, Shakespeare díszes mondatain, a linaria vulgarison, a zea mayson, a sus scrofa domesticán, túl a rugalmas golyók ütközésén, a szabadkelepen és óriásforgáson, túl azon, hogy a Mohi-pusztán Batu kán óriási seregével szemben Béla királyunknak csupán hatvanezer embere állott, mindezen túl valami más útja-módja van az életnek, valami furcsa tudománya, menetrendje, vagy éppen titka; titka annak, hogyan érvényesül benne az egészség—munka—becsület, az a becsület, amelyet némely ember jelmondatául a szobája ajtaján csillogtat. Vannak, akik öröklik az ezerholdat, vagy a sarokházat. De hogyan lesz a pénztelen diákból főiskolai professzor tudomány nélkül, gazdag ember a megfelelő előzetes fizetés nélkül, országgyűlési képviselő, társadalmi előkelőség?

Igen, mint egy keserű felnőtt a mai napokban, reménytvesztve a viláгуuhanás közepette, csaknem úgy gondolkodott Miklós, a félig gyermek diák, már akkor, amint ült az idegen karosszékbén s megbámulta a családi jeligét, s eszében megmozdultak mindazok a szinte már feledett értesülések, amiket az iskolántúli világ harcászatáról halott, különösen Prof. Csizmadiáról, a leggazdagabb osztálytárs atyjáról. Mindezt csodálatosnak és megbotránkoztatónak találta, de nem kétségbeejtőnek, mert hitt a különös jeligékben, melyeket eddig élete folyamán belélszuggerráltak. Hitt a takarékoságban, hitt a saját tehetségében, hitt a szellem diadalmas sikerében, hitt az akarat és szorgalom mindent legyőző erejében.

Nyílt az ajtó, Károly toppant be a szobába. Nagy lendülettel érkezett, de hirtelen megállt s zavartan nézett Miklóstra. Amint azonban észrevette, hogy az is félszeggé merevedett, fölényes fesztelenséggel vetette szét a két karját, hozzá futott, átölelte és meg is csókolta a halántékán. Miklós bénultan tűrte a kitörést, ő sokkal inkább tudott volna egy ölelést mélyről fakadó érzéssel ráforrasztani a pajtására, semhogy ne fojtotta volna el minden szeretetét, s maradt hideg és merev.

— Ugye, most szent köztünk a béke? — kérdezte Károly hévvel, de a társasági lény rutinjával.

— Kérlek.

— Köszönöm, hogy eljöttél. Kicsit drukoltam, hogy talán nagyon megkötöd magad s hiába írtam a levelet. Félóra óta les-telek az ablakon át, de nem vettem észre, mikor jöttél. Azért mégis reméltem, hogy nem hagysz benne a bajban. Barátom, az öreg olyan inkvizíciót folytatott volna le, hogy nem lehetett volna elviselni. Tépte volna a májam, hogy hát mi az, mi történt, miért vagyok én éppen az osztály legjobb tanulójjával haragban.

— És most kihúzta magát, grimászt vágott s az apját utánozta:

— A csirkefogókkal bizonyára jó barátságot tartasz.

— Nem is tévedett volna olyan nagyot — nevetett Miklós — lásd: Feldheim.

— A Feldheim nem is csirkefogó. És kérek, ha az igazat megtudta volna, hát lett volna szörnyű vádemelés: egy Csizmadia ilyen szégyent eltű-hírt!

— Jól van, jól — motyogta Miklós kelletlenül.

— Egész jól eltöltjük majd az időt. Néha kimegyünk a ligetbe tanulni. Barátom, olyan nevelőnők járnak ki a porontyokkal! De gyere, bemutatlak az édesanyámnak, ezen is át kell esni. Apám úgyis sokáig tárgyal, mert ha valakire egyszer rávetette magát, az nem szabadul egykönnyen.

Egy kis szobában ült a mama s pápaszemmel olvasott. Pirosképű, duplatokás asszony, a haja őszülő. Ahogy ránézett Miklósrá, szeme kifeszült s kis szája körül mintha mosoly reszketett volna:

— Hát maga az a Nagyrévi? — hangja furcsán, tompán fuvolázott.

Később:

— Irigylem az édesanyját. Boldog asszony, akinek ilyen fia van. Engemet megvert a jóisten ezzel a haszontalannal.

Károly kínjában vicces pofát vágott és vigyorgott. Ó, a szüntelen anyai zsémbelődés, mely állítólag a színtiszta szeretetből fakad!

— Oly sok keserűséget okoz ez a Károly mindannyiunknak, hogy azt már...

Károly elvágta a mondatot:

— Na, most mondd meg, Nagyrévi, őszintén, te meg mered mondani a véleményedet mindenkinek és te nem félsz az anyámtól...

— Az a baj, hogy te sem félsz!

— ...most mondd meg, helyes-e, ha egy felnőtt fiúnak az anyja nem ad zsebpénzt.

— Csak te ne hazudj! Mert te kapsz zsebpénzt. Mondd úgy a dolgot, ahogy van. De én is kérem magát, mondja meg őszintén a véleményét, kíváncsi vagyok rá: kell-e egy fiúnak több zsebpénz, mint naponta huszonnégy fillér villamosra? Ennyit kap tőlem Károly, sem többet, sem kevesebbet. Tehát halljuk a szakértői véleményt!

És az anya szájaszélén, mintha gúnyosra színeződött volna az a szakadatlan mosoly.

Miklós felelt:

— Feltétlenül több kell.

Csizmadia mama meghökkent. O őszinte feleletet kért, de az őszinteséget csak úgy tudta elképzelni, hogy igazat adjanak neki.

— Nem értem — rebegte. — Nem értem, de nincs is igaza. Bármilyen jó tanuló is maga, jól tudhatja az egyes tantárgyakat, de bocsásson meg, még maga is csak gyerek, és ebben a kérdésben nem kompetens. Lehet, hogy a saját viszonyaiból indul ki, megbocsát ugye, lehet, hogy magának kell a pénz itt-ott enni-valóra is, de Károly az más. Neki megvan itthon mindene, lakása, ruhája, élelme, tízórait hazulról visz magával, neki semmire, de semmire a világon nincs szüksége.

— De igenis, van! — heveskedett Károly.

— Nincs, nincs, nincs! — ellenkezett az anya, s Miklóshoz beszélt tovább, mert őt akarata leszerelni:

— Ezt én egész egyszerűen nem értem. Megáll az eszem. Miért állítja maga is, hogy egy ilyen taknyos gyereknek pénzre van szüksége? Mire kell hát?

Miklós fölényes gúnnyal mosolygott. Az anyai szív! — ez nem volt számára újság. Csak az a csodálatos, ahogyan Csizmadia mama meresztette a szemét értelmetlenül és magyarázatot várva. Ezzel a kékszemű, dülledt csodálkozással, szinte ésszel megközelíthetetlen földöntúli lénynek kellett őt látni. Miklós csak mosolygott és nem nyilatkozott. De hallgatásában volt valami kínos elakadtság is. Az anya a világért sem hagyta el a témát:

— Ugye, ha az ember sarokba szorítja magukat, nem tudnak mit tenni. Látja, maga híres Nagyrévi, maga sem tud felelni, semmi okosat nem tud mondani.

Ejnye! Miklóst bosszúság fogta el. A mindenit, ő bizony... ő bizony... eh, nincs rá mód, hogy bármit is mondjon. De azért

szembenézett az anyával. Annak tiszta tekintete, eszményített arca s egész lénye már-már azt az önvádat verte fel a lelkében, hogy ő is, a másik fiú is, bűnösök. Gyáva büntudat és valami tiszta lázadó erő küszködött benne, mereven állt, semmit az érzéséből el nem árult. Úgy tudta, hogy hallgatnia kell.

De miért? Miért nem szabad kiáltania, védekeznie és vádolnia, amikor neki van igaza? Mi az az átkozott erő, amely lenyűgözi, amely beléfojtja a szót, megöli a haragját, besüppesztí a mellét, szorítja a koponyáját?

Előtte ült a kövér mama, mint egy groteszk madonna, hollandi humorral, így is inkább karikatúrának szánva.

És megjelent a nyitott ajtóban Prof. Csizmadia. Magas alakjával, őseMBERI hatalmas szakállával. Mintha harsonás kíséret sorakozott volna fel mögötte, s valamely kórus zengené a vezérmotívumot: egészség, munka, becsület!

Miklós meghajtotta magát s halk hangon köszönt. A professzor arca nyájassá enyhült és mindkét kezét nyújtotta a diák felé:

— Isten hozta, fiatal barátom.

És várt, hogy ha valamit éppen be nem fejeztek, hát csak folytassák. De mindenki hallgatott.

— Akkor talán, jöjjön be az én szobámba.

A fiára is rászólt:

— Jöjjön maga is.

Idegen, furcsa úri világ, Miklóst meglepte, hogy az apa magázza a fiát.

Óriási íróasztalhoz ült le Prof. Csizmadia, mögötte masszív-kötésű könyvek, csupa bordópiros szín, aranybetűkkel. Egy székre mutatott, odaült Miklós. Azután simogatta a szakállát, ajkát megnyitva villogtatta a fehér fogait, és fürkészőn nézte Miklóst.

Miklós mindent ellenségesnek érzett, ami e percben körülfogta. Házat, tárgyakat, ismeretlen arcú emberek arcképeit a falon, a bronz Apollót, ami szép, de ami nekik otthon nincs, az egyetlen nyavalyás tarka tájképet, otthon ilyen sincs, a vaskos könyveket, valamely nyomasztó világ egész rendszerének kodifikációját, ne ölj, ne lopj, ne paráználkodj, te ne, de én majd igen, ha foltos is a ruha, az nem szégyen, egy évtől öt évig terjedhető börtönnel büntetted!

Most izzó dac töltötte el minden porcikáját, de máskor, ernyedő órákban annyiszor fájt neki az is, hogy a szabadon eső testek kilenc egész és nyolcvanegy századrész gyorsulással zuhan-

nak alá a föld központja felé. Ült mereven, mögötte pedig, kissé oldalvást, állott Károly, elvesztve minden kövéres vidámságát, huncutságát, állt mamlaszul, talán reszketett is. Miklós várta a kérdéseket s mereven nézett a professzor arcába. Hosszú idő múlva szólalt meg Prof. Csizmadia:

— Hát, ugyebár fiam, maga színjeles tanuló? Mondja csak meg nekem, miért nem jeles tanuló ez is?!

És ujjával a fia felé bökött, de úgy, mintha revolvvert fogott volna rá.

Miklós szinte sértőnek érezte a kérdést:

— Nem lehet mindenki jeles tanuló.

Prof. Csizmadia ránézett, de meglepetésének egyéb jelét nem adta.

— Úgy. Tehát maga azt mondja, kedves barátom, hogy ez a fiú, ha akarna, sem lehetne jeles tanuló.

— Szerintem nem.

— Tehát buta a szerencsétlen.

— Azt nem mondom, hogy buta. De az bizonyos, hogy nem valami lángész.

Mintha szíven szúrták volna Prof. Csizmadiát. Hirtelen felállt, az ablakhoz lépett s kitekintett az utcára és kifelé bámult egy ideig. Később visszaült az íróasztalhoz, ránézett Miklósról s mintha alkudni próbált volna vele, vagy a sorssal:

— És ha szorgalmas lenne, akkor sem boldogulna? Anyyira hülye, hogy minden igyekezet mellett is meg kell buknia?

A szavak fenyegetően pattogtak, Miklós nyugodtan felelt:

— Károly egyáltalán nem hülye. Némely dologhoz határozott tehetsége van.

— Például mihez?

— Például... Például... magyar irodalomhoz. Jó stílusa van és jól tud beszélni.

A professzor keserűen nevetett:

— Ha valami csirkefogást akar elkövetni. Vagy amikor le kell tagadnia valami gaztettét.

— Ő szokta például felköszönteni az osztályfőnököt minden esztendőben. Még rögtönözni is tud.

Ez azért láthatóan jólesett Prof. Csizmadiának. Mintha egész lénye kissé megszelídült volna, sörteszerű sűrű haja is egy-egy pillanatra bársonyos takarónak látszott. Károly egy tekintetet ve-

tett atyjára, egy darabig a szemébe nézett. De a professzor hangja megint csak felharsant:

— De miért kellett megbuknia, éppen matematikából?

— Ahhoz nincs tehetsége.

— Matematikához? Mikor a matematika a logikus gondolkodás próbaköve? Ahhoz nincs tehetsége, egy Csizmadiának? Egy várföldi Csizmadiának! Akinek mindenhez kell hogy tehetsége legyen!

A-á, hát így állunk. »Egy várföldi Csizmadiának!« Mintha bizony ez már elég is lenne. Miklós most már, mintha bosszút akarna állni az öregén, feszítette tovább a húrt:

— Tény az, hogy matematikához semmi tehetsége nincsen.

A professzor hadonászott a kezével, mintha arcának szálló mérges rovat akarna elűzni. És üvöltötte, sírta, szinte könyörgőn zokogta:

— Mi az, hogy nincs tehetsége? Nem megy a fejébe? Nem tud figyelni? Vagy nem képes megérteni? Elfelejtí? Vagy micsoda? Micsoda-a-ha? Hogy értsem azt, hogy nincs hozzá semmi tehetsége?

— Nem érti. Ha figyel, sem tudja megérteni.

— Ugy! Hát akkor mégis csak buta. Hülye. A professzor Csizmadia egyetlen fia hülye. Vihetem a Frimbe. Ó, te hitvány féreg, te!

Ezt már rekedten hörögte, a szeme kezdett forogni, felállt újra az asztaltól s meghajolva, ökölbeszorított kézzel indult a fia felé. Közvetlen előtte megállt, arcát annak az arcához tolta. s fojtottan tagolta:

— Te nyomorult istenátká, te föld szégyene, te... kipusztítlak a világból, te-e-ehe...

A keze rándult, mire a fiú önkénytelenül hátrább húzódott s riadtan pislogott. Ettől mintha megvadult volna az apa, felordított s teljes hévvel belevágott a fia arcába úgy, hogy annak feje nekiütődött a falnak. Egymásután jobbról, balról még vagy nyolcszor-tízszer vágta pofon, mialatt szaggatottan hörögte:

— Még hozzá gyáva... fél... kapkodja a fejét... a kutya... matematikából... féreg, te himpellér... vagy parírozol, vagy meg fogsz döglenni.

Miklós már az első pofon után felugrott, de némán állva maradt. Károly csak egyszer adott hangot, egy túlerős ökölütés után rövid, felsíró jajkiáltást. Különben hangtalanul túrt és annál iszo-

nyúbb volt Miklósnak hallania az ütések zuhogását. Dermedten állt és bámult, valami megörült gonosztevőt látott a professzorban s fájdalomosan fojtogatta a szégyen, hogy ennek a borzalomnak valamennyire talán ő az oka.

A verésnek végeszakadt, a professzor állt lihegve s még utolsó, megsemmisítő tényül szemenköpte a fiát. Károly egészen a falhoz lapult, remegett s egy tagja sem mozdult. Az apa még mindig kielégületlennek látszott, fel-alá kezdett járni, lihegett, egy-egy tekintetet vetett a fiára, mintha bármely pillanatban újra kezddhetné az egészet. Később beszélni kezdett:

— Mert dac nála az egész. Dacból nem tanul, dacból nem tud. Nem tud, mert nem a-kar tudni! De én felvettem az eldobott kesztyűt és nem tágítok, keresztülviszem az akaratomat, vagy pedig elpusztul a kölyök.

Szünet, fel-alá járás, nyekereg a padló. Később:

— Maga takarodjék ki innen. Mars!

Károly indult. Eltűnt.

— Kedves barátom! — fordult egyszerre Prof. Csizmadia a diák felé — ne csodálkozzék azon, amit itt látott. Bocsásson meg, ha kíméletlen voltam önnel szemben. Ön talán nem is képes ezt megérteni. De nagyon kérem, vezesse jó útra ezt a szerencsétlent.

Es hosszú kérlelés, magyarázkodás következett. Egy Csizmadiának színjeles tanulónak kell lennie. Vegyen példát a fiú az apjáról, aki mindig elvégezte a kötelességét. Ő még ma is el tudja mondani az Iliász bevezető sorait, andra moi ennepe műsza polütronon... Miklós ereje elernyed, hagyta, pedig máskor kérlelhetetlenül kijavította volna, hogy ez nem az Iliász, hanem az Odyszeia. A matematika! Ő abban is kitűnő volt, ha éjszaka felverték volna álmából, akkor is elfújta volna a sinus és cosinus és a többi algebrai képletet... Miklós nem szólt, nem mondta, hogy a sinus- és cosinus-tétel nem algebrai, hanem trigonometriai képletek. Egy Csizmadiának dolgoznia kell! Ő, Miklós, legyen olyan derék, az isten is megáldja s kövessen el mindent, hogy a fiú sikerrel tegye le a javítóvizsgát; hasson Károlyra, igyekezzék közel férközni a felkéréshez, ez nem is lesz talán nehéz, hiszen jó pajtások. Győzze meg a fiút arról, hogy kötelességei vannak nemcsak magával s a jövőjével szemben, hanem a szüleivel, a családjával, a nemzet-sé-gé-vel szemben!

Újra és újra, amit már elmondott, ugyanaz más szavakkal,

egészen a cigányos rimánkodásig, hízélgésig, apellálva Miklós becsületére, ifjúi ideális lelkére; ne sajnálja a fáradságot, legyenek mind a ketten lelkiismeretesek és szorgalmasak. Megállapodtak a tanítás egyhavi honoráriumában is, harminc koronában, amit Miklós oly halkán kért, hogy Prof. Csizmadia, ha akarta volna, le is alkudhatott volna belőle.

— Külön is meg fogom hálálni az igyekezetét, kedves barátom, külön is meghálálom, ha kedvező lesz az eredmény.

Végül: isten vele, legyen áldás a munkáján, az első leckét mindjárt meg is kezdhetik, hogy egy nap se menjen veszendőbe. Miklós azt gondolta, hogy még csak június huszonnyolcadika van, tehát így ráadás lesz a három nap. A professzor azt gondolta, hogy kissé sok harminc korona egy ilyen fiatal legénynek és nagyon sok egy olyan haszontalan fickóért.

Károly szobájában a két fiú egy darabig nem szólt egymáshoz. Miklós valami olyasmit szeretett volna mondani a pajtásának, amivel meggyőzi arról, hogy nem kell magát ő előtte szégyelnie. De nem talált gyengéd szavakat. Valami undor kavargott benne. Károly kezdte a beszédet:

— Most láttál mindent. Ebből tudhatod, hogy mi az én sorom. Most már nincs is mit titkolnom.

— Hát ez máskor is megtörténik?

Károly legyintett s ez felelet volt. Majd szóval is folytatta:

— Vérig gyötör és megaláz. És minden ok nélkül.

— Borzasztó. Nem is tudom, hogy mit mondjak.

— Semmit. Idegen előtt még eddig nem tette, ez volt az első eset.

— És anyád nem véd meg?

Károly nem felelt.

— Ezt nem értem.

Károly a vállát rándította.

— Én nem tűrném.

— Hát mit tehetek?

— Az ember ezt nem tűri el!

— Hát te, mit csinálnál?

— Elmennék hazulról és nem jönnék többé vissza

— Lehetetlenség.

— Én elmennék.

— Könnyen beszélsz te. Te keresel, te megélsz tanításból is.

— Te sem vesznél éhen. Adna pénzt az anyád. Adnának a nővéreid, kötelességük.

— Igen, kötelességük, de nem tennék meg. Nincs is nekik. És ő nem engedné és félnének tőle. Semmit sem lehet ellene tenni. Hazahozatna a rendőrséggel. Én már arra is gondoltam számtalanszor, hogy öngyilkos leszek.

Miklós nem tudott többet mondani, még dadogott, de aztán elakadt a szava:

— Barátom... én... kérlek...

Na, nincs mentség, nincs vigasz, kár is beszélni tovább — ezt érezte Károly.

Hallgattak. Miklóst büntudat nyugtalanította. Különösen azt szégyelte önmaga előtt, hogy tehetetlenül kellett végignéznie a szörnyű jelenetet. Holott, ha utcán, idegenek közt lát ilyent, akkor bizonyára segítségére siet a gyöngébbnek. De már feszegette elméjél a kérdés: miért is nem segíthetett a pajtásának? Igaz-e, hogy nem segíthetett? Nemcsak a gyávaságát menti-e önmaga előtt, ha úgy gondolja, hogy nem segíthetett?

Az ablakhoz sétált és kifelé nézdegélt. Kis kertféle vette körül a házat, néhány fa, kevés pázsit, egy-két virágbokor s egy tarka ernyőszerű sátor, alatta nádból font karosszékek. Mindezt magas, vasrácsos kerítés övezte. Az utca nyílegyenes, két oldalán fasor. Egy fiatal leány és egy öregasszony sétáltak el a kerítés mellett. Valaki megállt a kapu előtt, nézte a számot hátralépve, nézte a névtáblát előrehajolva s habozott. Miklós elfordult az ablaktól. A szoba ócska volt, egészen más, mint a többi szoba, kimustrált, rozoga bútordarabokkal megtömve. Semmi újság a szemnek, semmi sem történik, csend. Miklós még mindig vívódott érzéseivel, de hirtelen elhatározta magát, feladta a szándékot, hogy Károly előtt magyarázkodjék:

— Fogjunk hozzá a tanuláshoz.

Károly hallgatott, nem mozdult.

-- Végy elő papírt és kezdjük az anyagot a legelejen. Azért nem tudsz semmit, mert az alapelvekkel nem vagy tisztában, mindjárt az elején lemaradtál. Másnál is, aki rossz matematikus, ez a liíba. Én azt tartom, hogy a matematikát is meg lehet érteni, ha egyszer mást megért az ember. Ugyanaz az ész kell hozzá, mint bármí máshoz. Van tiszta füzeted?

Károly kelleetlenül kotorászott a fiókban:

— Jó lesz ez?

— Jó.

Miklós leült Károly mellé, ceruzát vett elő:

— Adva van egy mennyiség, jelöljük azt a -val — és leírt egy a betűt.

Károly már zavarban volt. Ráncolta a homlokát:

— Miért éppen a -val?

Miklóst meglepte a kérdés. Próbált rá megnyugtató feleletet rögtönözni. Károly úgy tett, mintha figyelne, bámult a papirosra, a papiroson egymásután megjelenő betűkre és algebrai jelekre. Nyugtalanság fogta el, az esze zavarosabb lett, azt érezte, hogy rögtön meg fog örülni. A fonalat elvesztette, csak a hangját hallotta Miklósnak s szemével csak a keze és ceruzája mozgását látta, érezte a saját testét, a testén a ruhát, érzékelte az utcáról beszűrődő kocsizörejt. Miklós gépiesen ismétlődő kérdéseire gépiesen mondta: Igen, igen, értem, értem.

— Most mondd meg, mit nevezünk hát összeadásnak.

Károly hangot sem tudott adni. Csak tátogott és nyelt, az arca kivörösödött.

— Elmondom tehát mégegyszer. Csak egészen könnyéden figyelj, ne erőlted magad. Az összeadás tulajdonképpen hozzá számlálás. Tehát $a+b$ ...

Károly hirtelen fölállt. És egészen megkönnyebbült, hogy erre elhatározta magát:

— Hagyjuk ma. Fog menni, de most nem vagyok képes másra gondolni, mint ami történt.

— Majd várunk egy kis ideig. Addig beszéljünk másról.

Károly visszaült a székre, komoran lenézett a padlóra. Egyszerre csak felélénkült.

— Te, láttad a szobalányunkat? Aki ajtót nyitott.

— Igen.

— Mit szólsz hozzá?

— Nekem nagyon tetszik. Na és?

— Barátom, még csak hozzá se lehet érni, nem hagyja a dög.

— Igazán? Kár.

— És nem lehet vele sokat okoskodni, mert ha a család valamit észrevesz, hát megint kitör a vihar. Nem merek, barátom. Hiszen látod, mi megy itt. Ha az öreg ilyesmit, a legcsekélyebbet is megtudna, egyszerűen meggyilkolna. Akkor aztán csak ugyan el kellene innen menekülnöm. Tudod, valóságos pokol.

— Ugylátszik, az.

— Neked még fogalmad sincs róla, mennyire az. Az asztalnál, amikor felszolgál, nem merek ránézni. Lilinek hívják. Vizsga szemekkel figyelnek, bele akarnak látni a vesémbe. Barátom, még a lányok is.

Később:

— Ó, csak már innen kikerülnék! Alig várom, hogy túl legyünk a nyolcadikon is, és meglegyen az érettségim.

— Éppen azért kellene megtanulnod a matematikát.

— Ah, hülyeség. Míg innen ki nem szabadulok, nem fogok tudni semmit. Sem tanulni, sem cselekedni. Ha innen elmegyek, minden másképp lesz. Mintha valaki a víz alól felbukik a levegőre. El fogok költözni innen, beiratkozom a jogra, belépek a sógorom irodájába, addigra már a sógorom lesz, és ügyvéd leszek. Meglátod, akkor fogom megtanulni a matematikát, utólag, csak úgy passzióból; és fog menni, elvégre én nem vagyok agyalágyult.

Miklós tátott szájjal figyelt, meglepte, amit hallott. Szinte föl nem foghatta, de az igazságát érezte. Az órát átbeszélgették, aznap már semmit sem tanultak.

Másnap Károly vidáman fogadta Miklóst és meglepő ajánlatot állt elő. Huszonkilencedike van — mondta — csak elsejétől érvényes az egész tanítás, hát két napig most már ne tanuljanak, nem érdemes, nem köteles vele Miklós sem.

Miklós tiltakozott. Nem, nem, ezt ő nem teszi, nincs is értelme s nem is tisztességes dolog, mert az apja azt hiszi, hogy az időt munkával töltik el.

— Hiába, ha én nem akarok, akkor úgy sem lehet — makacskodott Károly.

— Akkor itthagylak.

— Na, ne komédiázz.

— Én nem komédiázok, máris megyek.

És fölállt, Károly megfogta a kezét:

— Maradj. Nagyon kérlek, maradj. És ne erőszakold ezt az ostoba tanulást. Ne kínozz te is. Eleget nyúznak engem ők.

Miklós visszaült a helyére. Kis csend. Károly arca földerült:

— Tudod, mikor kezdődött az egész? Én megmondom neked. Négy évvel ezelőtt, harmadikba jártunk, amikor egy olasz anarchista meggyilkolta Carnot-t, a francia köztársasági elnököt. Én nem törődtem az egész esettel, illetve nem is tudtam róla, azt sem tudtam, hogy Carnot-nak hívják az elnököt. De délben, ebéd-

kor, amikor az öreg megjött és leült az asztalhoz, emlékszem, még késett is, és sokáig vártunk rá, szóval, amint leült, borzalmas képet vágott és kenetteljes hangon kezdte előadni a történetét a családnak. Nekem feltűnt a furcsa póz, figyeltem rá s jól emlékszem még a szavakra is, ahogy kezdte: Példátlan gonosztett történt! En, tudod, majd elröhögtem magam, hogy csakugyan történt valami jóízű dolog. És folytatta: Egy elvetemült, aljas gonosztevő... És elmondta az esetet, ahogy az újságokban olvasta, vagy hallotta, mit tudom én, s várta a hatást. Hogy most mindenki semmisüljön meg a rémülettől, a felháborodástól, a gyásztól és mindenki zokogva átkozza az elvetemült, aljas gonoszttevőt. A többiek, anya meg a lányok mondták is, hogy rémes, borzalmas, milyen gazság, milyen rossz emberek vannak a világon, a Blanka meg, a fiatalabb nővérem elkezdett vihogni. És ebből sem lett baj. De én hallgattam és jusz se akartam részt venni a kiprovokált általános szörnyűködésben. Ekkor ő, mintha csak azért hozakodott volna elő az egész üggyel, letette a kanalat és mereven rám nézett. En már tudtam, hogy valami lesz. Nézett rám és megszólalt: Magának nincs egy szava sem ehhez a gáztetthez? Vállat vontam: nincs. U-úgy? És miért nincs? Azt mondtam: nem lényeges. Ne-em? Egy példátlan gyilkosság? Egy elvetemült gazság, amely gyászba borított egy egész országot és fölháborodást keltett az egész világon, ez magának nem lényeges? Szomorúan jellemző ez a maga gondolkodására és erkölcsi világára. És akkor én, a jó isten tudja miért, de csak azért is, ezt mondtam: En tulajdonképpen megértem azt a Giovanni Santót. Így hívták az anarchistát, sajnos, ma is tudom a nevét. Hát amint ezt kimondtam, hogy én megértem, mintha szíven szúrták volna, felordított: Gazember! Te megérted? Te istentől elrugaszkodott gonosztevő! Mars ki, takarodj a szemem elől, na megállj, bitang, ezért számolunk. A többit azután elképzelheted. Ebéd után behívatott a szobájába, s akkor történt először egy a maival egészen azonos eset.

— Bámulatos. Miért mondtad, hogy te megérted azt a—a—a...

— Santót.

— Igen. Miért mondtad?

— Fogalmam sincs róla. Csak nekem az az érzésem támadt, hogy mondjam. Azért is. Tudtam, hogy ez vérig sérti.

— És ez cél? Nem értem. Mi okod volt rá? Isten bizony, bolond vagy és voltál már akkor.

— Na meg, mert én hallgattam, ugye, ő meg mindenáron erőszakolta, hogy szóljak hozzá. Kierőszakolta belőlem

— Kierőszakolta? De miért mondtad, hogy te megértesz egy egészen érthetetlen gyilkosságot?

— Hát hányszor magyarázzam el, hogy miért mondtam? És tudod mit? Igenis megértem. Ha akarom értem, ha akarom, nem értem. Mindennel így van az ember.

— Nagyszerű. Akkor az algebrát is meg fogod érteni.

— Azt már nem. Illetve... majd meglátjuk.

— Szóval az algebrát nem akarod megérteni. Még kiderül, hogy igaza van atyádnak.

— Azt nem mondtam, hogy nem akarom. De... dühbe hoz az a hülyeség. Adva van egy mennyiség! Mi az, hogy adva van? Hol volt addig? Honnan, miből van adva? Ré-émes! Már az egyes szavakat sem értem.

Miklós nevetett.

A következő napon meg se kísérelték, hogy tanuljanak. Sakkoztak. Miklós jobban tudott játszani, mint Károly s könnyedén nyerte meg a játszmákat. Ő a sakkal is foglalkozott, volt egy Akantisz—Rozsnyai sakk-könyve, tanulta a játszmakezdéseket s lejátszotta a mesterjátszmákat, Lasker, Csigorin, Tarrasch, Pillsbury, Steinitz — csak úgy szórta a mesterek neveit s a versenyeredményeket. Károly sakkozónak is igen szórakozott volt. De a vesztes egy csöppet sem zavarta, sőt még lenézte Miklóst ezért a fölösleges tudományért s gúnyos megjegyzéseket tett rá.

Július elsején azután újra előkerült az irka s megkezdődött a tanítás. Ezúttal a geometriába kezdtek:

— Tehát vannak egyes sarkigazságok, vagy másképpen axiómák, melyek a geometria kiinduló pontjai. Ugyebár az algebraiban is axiómákból indultunk ki, ilyen volt például: minden mennyiség egyenlő önmagával.

— Na látod, ezt értem. Ez természetes.

— Helyes. Ezek az axiómák, ezt is elmondtam már, nem bizonyíthatók, de bizonyításra nem is szorulnak, mert igazságuk első tekintetre nyilvánvaló. A geometriában ilyen axióma például, hogy két pont közt az egyenes a legrövidebb összekötő vonal...

És folyt a magyarázás.

Károly kezdett valamit kapiskálni. De minderre nem volt kíváncsi. Minduntalan közbeszólt, szeretett volna másról beszélni:

— Te! Észrevetted már, hogy a Richter tulajdonképpen nem

úgy mondja, hogy összesen, hanem összesen? Barátom, mindig a pad alá kell bújnom, úgy röhögök. És olyankor a Feldheim...

— Most ne azon járjon az eszed, hanem ide figyelj!

Károly röhögött.

— Ismételd el, amit utoljára mondtam.

— Ojjé, ha én azt tudnám.

Miklóst most már egy kis ingerültség öntötte el. Nem szólt. várt. Azután gépiesen újra kezdte:

— Ha két párhuzamos egyenest metszünk egy harmadik egyenessel, akkor a keletkezett szögek...

— Megvallom neked, arra gondoltam, hogy sakkozni is ilyen száraz lélektelenséggel sakkozol és...

— Na és?

— És eszembe jutott, de ne haragudj meg, valakitől, nagyon intelligens úriembertől azt hallottam egyszer, hogy csak buta emberek tudnak jól sakkozni.

Károly nevetett, hátrább húzódott és védekezően emelte maga elé a kezét, hátha megint kap egy boksztütést, amolyan tréfásat, amely azonban egész komolyan fáj. De Miklós mosolygott s csak ennyit mondott:

— Marha.

Azután:

— Na, figyelsz, vagy nem figyelsz?

— Jó, figyelek, de... holnaptól kezdve. Ma nincs kedvem.

— Kedved holnap sem lesz, meg holnapután sem. Így nem megyünk semmire.

Károly legyintett:

— Aj, mennyi idő van még szeptemberig!

Csönd. Szünet. Ujra:

— Ha két párhuzamos egyenest metszünk egy harmadikkal...

— Tudod mit? Holnaptól kezdve becsületszavamra figyelni fogok. De most sakkozzunk.

Ellenkezés, vita, fenyegetődzés, végül is elővették a sakktáblát. Károly öntötte a figurákat az asztalra. Egy leesett, de nem hajolt utána. Felállították a figurákat. Miklós a feketéket, Károly a fehéréket, a fehér futó hiányzott, az esett le. Károly csak úgy piszmogott, mintha el is feledkezett volna arról, hogy hiányzik a futó. Miklós a jelkébe látott. Nem elveszett ember! Nem is egészen tehetségtelen, egész komolyan. Lám, ehhez már volna tehetsége. És valóban, talán a gyermekkori bonnok és misszek idejében

idegződött beléje, elvárta, hogy Miklós vegye fel a figurát. Kis szünet, kölcsönös amerikázás után Miklós keményen ránézett és ráförmedt:

— Veszed föl azonnal azt a futót!

— Jó, jó! — morogta Károly és lomhán lehajolt.

A játszmák most különös gyorsan folytak le. Miklós, mintha gőgös haragot öntött volna ki magából, pozdorjává törte ellenfelét, egymásután vagy négy partiban. Egy partinak éppen a vége felé tartottak, amikor belépett a szobába Prof. Csizmadia. A fiúk fölálltak.

— Jónapot, barátom. Na, hogy megy a tanulás? Látom, hogy a mai munkát már befejezték.

— Igen — feleltek mindketten.

— És haladnak előre?

Miklós megint csak azt szerette volna mondani, nem. De erőt vett magán. Hirtelen felelni azonban nem tudott. Mert azt nem akarta mondani, hogy haladnak. Valami kitérő választ keresett:

— Fog menni.

Prof. Csizmadia bizony rögtön felfogta a helyzetet:

— Tehát eddig még nem megy.

Miklós elszégyelte magát, de most már dühös is lett. Megint a keresztkérdések! Vallatás! Na, most már odamond a tisztelt úrnak valami gorombaságot. De egyelőre csak így felelt:

— Még a legelején vagyunk, semmi biztosat nem mondhatok. De remélem, hogy fog menni.

A professzor hallgatott. Aztán megint:

— És a sakkban ki nyer?

Erre a kérdésre Miklós nem akart válaszolni. De Károly felelt helyette:

— Ő.

— Ez az első parti?

— Nem.

— És maga még egyet sem nyert?

— Nem. Nagyrévi remekül játszik.

— Hányat játszottak eddig egymással összesen?

— Már vagy húszat.

A professzor kínjában fölnevetett.

— Húszat! És maga egyet sem nyert. És ezt szinte büszkén mondja. Dicsekszik vele. Tehát ezt sem tudja, ebben is alul marad, ehhez sincs...

És már elborultan nézte a fiút, kezdett benne fornni a vér, a fiú pedig már lesütötte a szemét. Mintha ez a megadás, ez a szinte felkínálkozó várás kellett volna már csak a professzornak, mély lélekzetest vett s valami furcsa, dongó hangot fújva az orrán — indult a fiú felé:

— El-vete-mült undorító féreg, te!

Károly riadtan hátrább lépett, a professzor megemelte az öklét és felordított:

— Te bitang!

De váratlan dolog történt! Miklós fékjei elszakadtak, s élesen fölkiáltott:

— Ne bántsa azt a fiút!

A professzor megállt, megfordult, keze lehanyatlott. Megdöbbenve bámult. Miklós szinte támadó állásban állt és keményen nézett a professzor szeme közé. Az szinte csak úgy lihegte:

— Mi volt ez?

Miklós nem felelt, várt, de acélosan feszült teste, lelke.

— Ön talán megőrült, fiatal barátom?

Ez szemtelenség! — úgy érezte Miklós.

— Ön örült meg! Velem ne merészeljen gorombáskodni, mert baj lesz.

A professzor szinte szélhűdötten nézett köröskörül a szobában, mintha tanúkat keresett volna, vagy mintha láthatatlan jelenlévőktől tanácsot várna. Mert hisz egészen újszerű, példa nélkül való az eset. Miklós nem tudott megállni:

— Soha nem láttam, hogy így bánjon egy apa a fiával. Szegény fiú. Ezt nem lehet nézni és én...

— Elég legyen most már! Gyermek! Én magát gyermeknek tekintem, fiam, és most még elnézem, hogy hirtelenében elvesztette az esztét.

Miklós arca izzó vörösre gyúlt, haragjában egészen eltorzult. És lábával dobantott:

— Nem veszítettem el az eszem! Mondtam, hogy nem tűrök semmiféle sértő hangot. Egy gonosztettet akartam megakadályozni. Én előttem nem fogja többet kínozni a fiát.

Miklós ordított, egész teste meg-megrándult, kezét önkénytelenül ököbe szorította, s majd hogy neki nem ugrott a nagy, szakállas embernek.

Prof. Csizmadia dermedten állt, nem is tudta, mit kell tennie. Neki akart menni a diáknak a fia miatt, de félt tőle. Állt, küszkö-

dött, egyszerre csak hirtelen sarkon fordult s még fenyegetően visszaszólt:

— Ezért majd számolunk — és kisietett a szobából.

Ez a kifejezés szemmel láthatóan egy kéznél fekvő formula volt nála, mellyel a kényes helyzeteket pillanatnyilag megoldotta.

Miklós még vadul nézett feléje, az ajtóra, azután viharzó lélekkel járt föl-alá a szobában. Azt akarta mondani: nyomorult gazember! — de Károly miatt előlte a szót. Megállt és ránézett Károlyra, mit áll még mindig, mint a sóbálvány? A tekintetük találkozott. És különös! Miklós meglepődött, mert Károly szeme sötéten és ellenségesen villant feléje. Már meg is szólalt, egész határozottan, élesen:

— Na, ezt nem kellett volna tenned, barátom.

— Mi-i-i?

— Ezt nem lett volna szabad.

— Micsodát?

— Amit tettél.

— Nem értem. Miért nem?

— Nagyon is elgaloppoztad a dolgot. Az én apámmal így nem lehet beszélni. Ez tiszta abszurdum.

Miklósnak az ámulattól megállt az esze. Szólni akart, de nem tudott. Valami elektromos villanást érzett az izmaiban, mintha szorultságában végső segítségül újra csak a testi erejéhez akart volna menekülni. Az az érzés fogta el, hogy egy ökölcsapással le kell ütni a hitvány kölyköt. De Károly csak beszélt tovább, mintegy mérhetetlen érzelmi messzeségből, idegenül, idegen, lesújtó világból:

— Az én apám egy idős úr, egy kiváló ember, képtelenség vele szemben ilyen módon fellépni, ilyen hangot, ilyen szavakat használni és megfenyegetni és... bocsáss meg érte, de meg kell mondanom, ezt hihetetlenül csináltad.

Miklós úgy érezte, hogy elsápad. Csak nézett zavartan a pajtására, azután fölvette egy székről kopottas kalapját:

— Szervusz — mondta és indult.

Károlyi fölkiáltott:

— Ne okoskodj, kérlek, Miklós!

Utána is ugrott, hogy elkapja, Miklós félrelökte.

— Erigy a fenébe!

És elrohant.

Másnap azután nem is jött el az órára. Károly jelentette ezt

atyjának. Menjen el tüstént a lakására — utasította Prof. Csizmadia a fiát — s mondja meg neki, hogy a vállalt munkát végezze tovább, ennek semmi akadálya sincsen, ő ezentúl nem avatkozik bele a dolgukba.

Károly beállított Miklóshoz. Otthon találta, egy rongyos, horpadt díványon heverészett az egyetlen szobájukban. Miklós anyja, kistermetű, sápadt asszony, a konyhában foglalatoskodott. Károly úgy köszöntötte, hogy jónapot. A konyhából a szobába vezető ajtó nyitva volt, Miklós ezt a köszönést hallotta. De felugrott a díványról, zavart lett, szégyelte a kopott, rongyos szegénységüket. Hűvösen és idegenül tárgyaltak. Károly automatikusan ismételte, hogy ne haragudjon, nincs is rá oka, hármuk közül éppen ő az egyetlen, akit sérelem nem ért, folytassák tehát a munkát. Miklós engedett, minden miatt, talán azért, hogy Károly minél előbb menjen el a színhelyről, az egész dicsőséges diákság dicsitelen háttéréül szolgáló lakásból s amit még az jelent. A következő napon a szokásos időben újra megjelent Prof. Csizmadia házában. Most már, amikor a kapu elé érkezett s rámeredt a vaskerítés és néhány lépésnyire az élettelen szürke faltömeg, az az érzés mozdult meg benne: bár elsüllyedne mindenestől.

Ettől kezdve egész szeptemberig folyt a tanítás, anélkül, hogy bármi külső esemény zavarta volna. Miklós a családtagokat jóformán nem is látta. Kétszer-háromszor találkozott Prof. Csizmadiaval, egyszer például a kapu előtt, köszönt neki illedelmesen, az komor udvariassággal, nagyon is udvariason köszönt vissza. Csizmadia mamával mindössze kétszer beszélt. Olyasfélét kért az asszony, hogy hogyan van az édesanyja; vagy pedig arról panaszkodott, hogy rettentő a hőség — a tanulást nem hozta szóba. Károly állt mellettük és a rövid beszélgetéshez statisztált; a mama különben úgy fejezte be a kihallgatást, hogy Károlyhoz szólt néhány szót, franciául. Ezt Miklós sértőnek találta és nagy keserűség is mozdult meg a szívében, amiatt a játszva szerzett német, francia, angol nyelvtudás miatt, ami a gazdagoknak szintén előnye.

A Károly két nővérével meg sem ismerkedett Miklós. Egyszer az előszobában találkozott az egyikkel, aki éppen indult hazulról s a tükörben egy utolsót igazított a kalapján. A leány, akinek a tükörképét látta, nagyon szép volt. Miklós hirtelenében nem tudta, hogy bemutatás híjával üdvözlje-e, üdvözölheti-e, kicsit habozott, de mégis köszöntötte, a lány azonban nem fogadta

a köszönését, úgy tett, mintha rohanna és nagy sietségében nem hallotta volna. Miklós elhatározta, hogy semmiképpen nem fog egyik lánynak sem bemutatkozni, sem köszönni, bármilyen helyzet adódjék is — ezt az elhatározását meg is tartotta.

Néha elgondolkozott azon, hogy milyen különös rossz viszonyban van az egész családdal, kivétel nélkül mindenkivel, még a szobalánnyal is. Vajjon tudnak-e a többiek, anya és a két lány arról, ami közte és a családapa között történt? Erről sejtelve sem volt, tisztára találgatta, spekulálta, hogy nem, mert sem a professzor, sem Károly nem mondhatta el az esetet; a professzor azért nem, mert az rá nézve csöppet sem volt dicsőséges, a fiú pedig, ha már az apja hallgatott, nem mert fecsegni.

Az egész matematikai anyagon áthaladtak augusztus végéig, kezdve a negyedik osztályos algebrán s az ötödikes trigonometrián. Miklós nagy türelemmel és végtelen nyugalommal magyarázott. Szüntelenül megismételve a már elmondottakat, teleírt és íratott egy sereg füzetet — az eredmény igen csekély volt.

Károly az egész idő alatt kimért maradt, teljesen elhagyta gyerekes és szinte félkegyelmű heceit, gonoszul komoly tudott lenni; beszélgetésük a leckéken kívül csaknem semmi.

Szeptember másodikán történt a javítóvizsga. Matematikából öt fiú került javítóra, köztük Csurom Józsi is, az Örömvölgy utcából. A kitűzött időpont előtt a fiúk már az osztály előtt álltak a folyosón s vártak. Richter tanár úr, rendes szokása szerint, pont csöngetéskor jelent meg a folyosó elején — a fiúk már régen azal gyanúsították meg, hogy ha előbb érkezik, akkor addig elbújik, míg a terminus másodpercre el nem következik. Most maga hozta magával a tanterem kulcsát, felnyitotta az ajtót és utána bevonult az öt diák. Miklós nem volt ott, a vizsgára nem volt kíváncsi, már ami az erkölcsi eredményt és Károly sorsát illeti, sőt, szinte azt szerette volna hogy bukják meg; először, mert nem tud eleget, másodsor azért, mert az apja is megérdemelné a fia újabb szekundáját. Egyetlen, ami érdekelte, a sikeres vizsga esete ígért »külön hála«. Erről kénytelen volt képzelegni, mert síralmasan nagy szüksége volt a pénzre.

Reménykedése elkalandozott ötven, esetleg száz koronáig, mert ha százat kapna, akkor venne egy birkózódresszt is.

Károly a javítóvizsgán elégtelen osztályzatát elégségesre javította ki. Hogy hogyan és miért, hogy tudott-e valamit, vagy semmit — az sohasem derült ki, mert a másik négy fiú után utol-

sónak maradt, s amikor felelt, rajta és Richter tanár úron kívül már senki sem tartózkodott a tanteremben. Tény azonban, hogy a másik négy fiú is »átment«, köztük Csurom József is.

Délután háromkor kellett jelentkeznie Miklósnak, hogy elköszönjön Prof. Csizmadiától, s hogy megkapja az augusztus havi fizetését. Várnia kellett, mint amikor két hónap előtt először jelent meg a házban. De csakhamar nyílt az ajtó, egy szikár, kopasz ember hátrált ki a dolgozósobából, sűrű hajlongással, s a professzor mélyre eresztett hanggal ismételte: el lesz intézve, ebben az értelemben el lesz intézve. Miklóst meglepő nyájassággal üdvözölte, bevezette a szobájába, újra leültette, mint régen és cigarettaival is megkínálta, de ahogy Miklós csodálkozó mosollyal hárította el a cigarettát, nyomban megállapította: nagyon helyes, nagyon helyes, hogy egyáltalában nem akarja még most meg sem próbálni; a nikotin asszonynak és diáknak nem való. Azután hamarosan rátért a tárgyra, nagyon megköszönte Miklós fáradságát, példátlan buzgalmát és lelkiismeretességét, igazán, nagyon, de nagyon, sohasem fogja elfelejteni. Csak maradjon meg továbbra is a munka és a becsület útján, a hazának ilyen polgárookra van szüksége, no az Isten áldja meg, boldog, hogy megismerhette — és kezet nyújtott és akkor dugta Miklós markába a fizetséget, amit hogy honnan, mikor vett elő, azt nem lehetett látni. Miklós zsebre dugta a pénzt, de rögtön érezte az ujjaival, hogy csak annyit kapott, amennyi szigorú értelmezés szerint járt, harminc koronát, pontosan: egy húsz- és egy tízkoronást. Kizártnak látta, hogy tévedjen, mégis remélt, hátha az egyik pénzdarab ötvenkoronás. Együtt távoztak a szobából, mentek lefelé a lépcsőn, a professzor elől, Miklós utána, kettesben, mert Károly és anyja a ház előtt üldögéltek a tarka ernyő alatt. Miklós kihúzta zsebéből a pénzt, megnézte, hát igen, harminc korona volt.

A tarka ernyő alatt egy pár szó esett, azután kezet csókolt az asszonynak, kezet nyújtott Károlynak.

— Szervusz.

— Szervusz, mi holnap úgyis találkozunk az iskolában.

És indult.

Mindhárman utána néztek állva és szótlanul, az apa a fia vállára tette a kezét. Mikor bevágódott a rácsos ajtó, mintha megkönnyebbültek volna s még egy percig maradt mozdulatlanul a családi csoportkép.

1922

FARKAS ÉS BARANY

A FARKASOK az erdőszélen csörtettek. Szomjúság gyötörte őket, káromkodtak, valamiféle zsvány népséget is szidtak, amikor az egyik megpillantotta a fürge patakot. Odarohantak a patakhöz, fölébe hajoltak és elkezdtek mohón inni. Ki bádogedény-nyel, ki meg csak a tenyerével merítgette a tiszta vizet. Egyszer csak felüti fejét az egyik farkas, a szeme kidülled, az orrcimpája karikásra tágul, mint amikor a farkas bárányszagot érez, mert észrevette, hogy nem messzire tőlük valami jámbor birka iszik a patakból. Az észlelő figyelmeztette közeli társait s nyomban jelen-tást tett Farkasnak is. Mindnyájan főlegyenessedtek, a birka felé irányították tekintetüket, az arcuk fölragyogott. Az egyik farkas elkiáltotta magát:

— Héj!

Mint a nyíl süvítése, zúgott el hangja a birka füle mellett. A nyavalyás birka megremegett. Értette a szót, de nem mozdult, úgy tett, mintha nem hallotta volna, vagy mintha nem venné magára. Nem is volt nehéz mozdulatlanul maradnia, mert a hirtelen ijedtségtől egy percre megdermedt.

— Héj! — süvített újra az éles hang.

— Héj, te jómadár.

A birka most gépies engedelmességgel, ahogy életében megszokta, főlegyenessedt és a farkasok felé nézett.

— Hozd csak közelebb az irhádát!

— Zu mir!

A birka nem igen akart mozdulni. Bizony, jobb lenne szépen belefördülnia a patak vizébe és többé föl sem buknia. A szíve nagyon nehéz volt.

Most Farkas szólt feléje megint, finoman, szinte barátsággal:

— No, jöjjön csak ide!

A birka most már elindult. Valami enyhe remény ömlött el mellében, hiszen csaknem jóindulatú volt a hívó szó. Elindult és

lassan ment a farkasok felé. A farkasok szeme szikrázott és nyelték a nyálukat.

Farkas, ahogy a birka elébe érkezett és illedelmesen, kalapleveve megállt, mosolyogva kérdezte:

— Miért zavarja ön a vizet, amikor mi iszunk?

A birka bajról feledkezve, csaknem bátran felelt:

— Én zavartam a vizet? Nem is zavarhattam, hiszen önök állnak fölül, én pedig alul.

— Ah, igen! »Superior stabat lupus.« Nagyon helyes.

És Farkas elnevette magát. Nevetését rekedt, röhögő kórus kísérte.

— No, de ön tavaly rágalmazott bennünket!

A birka szaporán védekezett:

— Ó, dehogy... Isten ments! Hogy is rágalmaztam volna önöket, hisz önök tavaly még nem is léteztek.

Farkas újra nevetett, csengő, irgalmatlan nevetéssel:

— Helyes. Tavaly még csakugyan valahol a fenében voltunk. De hát... üsse kő, ha nem tavaly rágalmaztál, akkor az idén! Az idé-én! Ha pedig te nem, akkor az apád. Vagy az anyád, vagy a testvéred, vagy akármelyik pereputtyod. Te, vagy ti, a cin-kostársaid, mindegy!

Farkas arca már sápadt volt, szeme villogott, csengő, szabályos hangja már eltorzult. A birka, aki sok történetet hallott a farkasokról, szeretett volna most felsikoltani és térdre rogyva, zokogva és jajveszékelve könyörögni. De tehetetlen volt. Csak állt és hallgatott. A farkasok közelebb húzódtak hozzá, egészen körülvették, némelyik felhőrdült vágyainak ostorcsapásai alatt, izmaik meg-megrándultak, egyik a fogait csattogtatta, valamennyinek száján és orrán zöldfényű, kékgyöngyös lehelet lobbant ki.

A birka dermedten hallgatott. Az egyik farkas rábődült:

— Talán beragadt a szád? Majd mindjárt kinyitjuk!

»Majd mindjárt kinyitjuk!« — kopogtatta a birka agyát, s a könnyei megeredtek és sűrűn potyogtak. Sírástól megszakítva mekegte:

— Nincs is nekem ap-á-ám. Á-árva gyermek vagyok. Az anyá-ám ré-égen meghalt. Egy testvérem volt, az elesett a há-áború-ában.

— Elesett? — ismételte valaki vérfagyasztó gúnnyal.

— Szóval: te nem zavartad a vizet, neked nincs apád, anyád

sincsen, testvéred sincsen, neked semmid sincsen, te semmit nem csináltál, te olyan vagy, mint a ma született bárány.

— Igenis, kezét csókolom — mekegte a birka föltámadó reménységgel.

— Hm. Nincs. Te nem, és neked nincs. Te tagadsz. Tehát... én hazudok!!

A birka megdöbbsent. Ekkor az egyik farkas iszonyú csapással sujtott az arcába. A birka balszeme rögtön kifordult. A farkas felüvöltött a gyönyörtől.

— Hát úgy-e, hazudik a nagyságos úr? Az anyád keserves...

— Hazudik, vagy nem hazudik?

Rettentő csapás: a birka kifordult szeme szétpattant. A farkasok kórusban üvöltöttek.

— Nem hazudik — lihegte a birka.

— Nem hazudik? Hiszen akkor igazat mond! — üvöltött egy másik farkas és hévvel ütött a birka fejére. A birka koponya-csontja megrepedt.

— Igazat mond.

— Akkor hát te hazudsz!

Ütés. Reped a koponya.

— Hazudsz, vagy nem hazudsz?

Ütés. Szakad a bőr, törik a csont.

— Én hazudok.

— U-úgy? Hazudsz, kutya? Hazudni mersz?

Vágás. Csurog a vér.

— Hát hazudtál, griffmadár? Úgy-e, hogy van apád is?

Szúrás.

— Van apám is.

— Úgy-e, két apád is van?

Rúgás.

— Jaj, két apám van.

Törés.

— Úgy-e, három apád is van?

Egetés.

— Jaj, három apám van.

Ütés.

— Úgy-e, annyi apád van, ahányat akarunk?

Reszelés.

— Jajjaj, száz apám van!

Ütés.

— Ugy-e, gyilkoltál?

— Igen, gyilkoltam.

Rúgás.

— Ugy-e, raboltál?

Sok, sok ütés, törés.

— Igen, raboltam.

Szúrás.

— No, úgy-e, hogy rágalmaztál bennünket?

Égetés.

— Igen.

Törés.

— No, úgy-e, hogy zavartad a vizet, amikor ittunk?

Zuhogó ütések.

— Zavartam.

Ütés, vágás, szúrás, égetés. A birka már mozdulatlanul fekszik, gyöngén piheg. A farkasok kórusban üvöltenek. Farkas áll és komor. Cigarettára gyújt, a keze fehér, a körmei ragyognak. Láb-szárvédője tündöklök a napfényben. A farkasok körülállják és türelmellen várakozásukban keservesen vonítanak. Int nekik.

A farkasok elvitték a birkát az erdőbe.

A szél zúgott, zúgatta, nyögette a fákat és lóbálta erős ágaik sok, sok terhét.

1922

TANYA

KETSZAZ HOLD föld egy tagban. A formája négyszög, majdnem szabályos négyzetalak. Egyik határvonal az országút, másik határvonal árok, a parton végig akációkkal, a harmadik határ egyszerű kocsit. A tanya közepén emelkedik a cselédház, enyhén, sőt finoman: lakóház. Vele szemben, persze jóval magasabb nála, az istálló. Van azután kamra, odaragasztva az istálló mellé, marhaszín, ólak, krumplisverem szalmatetővel. A ház és istálló mögött néhány eperfa, két épület között a gémeskút. Mindez messziről, derűs időben, a szomszéd község egy dombjáról nézve: festői csoportozat. A cselédház tala vertföld, teteje nád; az istálló fala vályog — szembenéznek egymással, de békítőn terül el köztük a trágyadomb, melynek ormán napközben kakas verdesi a szárnyát, szélén tyúkok kaparásznak.

De most novemberi az idő, sűrű, sárgás köd borítja a vidéket, a nap későn kel. A lakóház közepén konyha, ettől jobbra, balra egy-egy bérescsalád lakik. Az öregebbik béres felesége fölkel, meggyújtja a pertróleumlámpát, a béres is cihelődik, felöltözik, most már hűs az idő, hetek óta felhúzza már a nadrágját, csizmát is húz, kimegy a házból, belemered a ködbe, a ködtől még az istállóig sem lát el. Már a másik bérescsalád ablakán is sárga világosság ver ki, nem kell hát bezörgetni, kelnek pontosan, a megszokott időben, mintha ébresztőórájuk lenne, ilyent pedig még soha nem is láttak.

Az öregebbik béres ötvenegynéhány éves ember, a bajusza már őszül, az arca szabályos, igazi magyar típusú arc, mert hiszen felvidéki tót eredetű; a két szemhéja véresen kifordult, arcvonásai mozdulatlanok, félénként egyszer ha nevet, akkor is hangtalanul, csak úgy somolyogva, esetleg valami kis ital következtében.

A másik béres is előbúvik, jóreggelt mond; fekete, nyakra való szakálla van, aprók és gúnyosak a szemei. Mind a ketten

belenéznek a ködbe, mintha együtt többre mennének; tekintetük sugarától a köd már ritkul is, a keleti ég alján, messze túl az istállón, az izzó, vörös gömb már sejteti magát. Néznek keletre, fátyol foszlik, mögüle lassan kiemelkedik az istálló tömbje, feketül annak korhadt nádteteje. Omlatag szürkesség, ezt átüti a mögötte libegő sötét massa, ezen is túl pedig messze, valami egy-központból áramló vörös szivárgás — mindez az árnyalati változásaival gyönyörű színjáték, szinte újjongó érzést verhetne fel bárkiben, kapcsolatban holmi gondolatokkal a »természet ébredéséről«, »munka kezdetéről«, »ég áldásáról«.

Mire azután a béresek elővezetik a cammogó ökröket, megintatják őket a kútnál, befogják az ekékbe — mindketten négy-négy nagyszarvú, fehér ökröt — már csak enyhén gőzölög a föld, a lenge ködgomolyok utolsó maradványként szökve szállnak fel, a messze, vörös gömb már sárgán izzik, emelkedik, kisebbedik, de fénye már vakít, s a szürke ég kékké acélozódik körülötte, ameddig a szem ellát, mindenfelé feketén és szürkén bontakoznak ki a földtáblák, s ide merednek a távolból a magyar akácok, a határon túlról a nyárfás, Nagy-kútpusztá a pirostetejű kastéllyal — mind ezt nem érzékelik a béresek, mert hát minek is, hiszen mindez régi, régi ismerős komédiája színeknek és vonalaknak, vagy talán nem is ismerős, hiszen igazában talán észre sem vették még soha, legföljebb annyira, hogy: most ősz van, máskor meg fehér hó borítja a földet, az a tél, azután minden zöldbe virul, az a tavasz, a sárga pedig a nyár. Költeményt ők, a béresek, soha nem olvastak, Petőfitől sem, mástól sem; képet, tájképet még soha nem láttak, nem ismerik azt, ami szemükön át megrohanná az agyukat, olyanok ők, mint a színvakok, olyanok ők a sasszemükkel, mint zenéhez a botfűlűek, bizony, ha valami városi furcsa ember megállna mellettük és fölsóhajtva kitörne s holmi szörnyű üvöltés bődülne ki belőle a természet szépségéről, hát azt hinnék, hogy tiszlára bolond az az úr.

Rámordulnak az ökrökre, azok lassan megindulnak, nem-sokára eléri az egyik fekete tábla szélét, belevágják az ekét a szürke ugarba s döntik egymás után a kifordult sáros földsorokat a fekete táblához. Messzebb, a már bevetett táblát tüllszerűen borítja a búzaszálacskák zöld hamva. De mindez semmi, csak éppen hogy már hideg van, sáros a föld, a csizma bokáig ragad bele s az ember új teherként cipeli a ragadó sarat, este pedig, ha házamegy, topog az ajtó előtt, megrugdalja a földet, odaveri a

lábát az eperfához, s az asszonyok mégis zsörtölődnek, hogy mind beviszi a sarat a házba, pedig amúgyis annyi a piszok odabenn, hogy megesz mindent.

Amire vége a szántásnak, megindul a havazás.

Amire elolvad a fehér bunda, akkorára eloszlanak a mindennapi ködök, sárgán nekividámodik a mindennapi nap a keleti égen, itt, ott, mindenhol új, zöld foltok ütköznek ki, a rét virágozni kezd, a szellő illatot hoz a cselédház elé, s ha reggel kibújnak az adúból a béresek, tüsszentenek a fűszagra... Tavaszi szántás után meg vetés, fűkaszálás, kapálás, munka, robotmunka reggeltől estig, június felé már a szorgalmas munka gyümölcse hullámszik köröskörül és érik, amerre a szem ellát. Az akácfák virágoznak, az országút szalagja fehér, a gabonatáblák szinte dagadnak.

No, de most csakugyan elvetődik a tanyára a városi ember.

A tanya gazdájával jön, kocsin a faluból, ahol a gazda lakik, s ahol annak a boltja és malma van. A gazda mutogat mindent a városi embernek és magyaráz, mindenhová betekintenek; a városi ember bőre fehér, arca beretvált, a szeme ragyog, szüntelenül nevet, úgy örül, mint a gyerek.

Amikor már mindent megnézett, megtapintott, megszagolt, amikor már a cselédház felé is indult, de az ajtaja előtt hirtelen megtorpant, oda már nem kukkantott be — megáll, körülnéz újra, gyönyörrel legelteti szemét az egész tájon, mélyet lélekzik, azután beszél és csodabolondokat mond, hogy azt mondja: milyen fölséges ez a friss levegő, a városban bizony nincs ilyen. Meg hogy: milyen elragadó ez a táj, az ember szíve repes örömében. És hogy milyen boldogok lehetnek, akik itt lakhatnak az egész esztendőn át.

A tanya gazdája mosolyogva piszkálja kisdéd angolbajuszát.

Ott áll mögöttük a két béres. Ha kérdeznek tőlük valamit, ők röviden, tompán felelnek, úgy, mint akiket vallatnak. Ők az urak beszédére különben nem is figyelnének, csak éppen a furcsaságok ütik meg a fülüket s úgy a szemük szegletéből kémlelés alá veszik a városi embert, hogy ugyan micsoda különös szerzet ez?

Amikor azután odább állanak gazda és a városi ember, s elgördült a kocsijuk, az öregebbik béres odaballag a cselédház elé, megáll, szétnéz a tájon, néz, bámul és semmit sem lát, semmi

örömet nem érez, mert sehol a tarka tengerben egy darabka rög, sehol egy búzaszál, egy fa, egy árokpart, sehol egy darab ég, ami az övé, mert az övé csak a görnyesztő robot, legföljebb, ha bemegy a cselédházba: az övé néhány dohos, rozoga holmi, a zsémbes asszony és a visító gyerek.

1926

RAZZIA

RAZZIA LESZI! — mondta a barátom.

Én még sohasem láttam razziát. Csak az újságokban olvastam róla. Homályos képek úsztak az emlékezetem mélyén. »Száz-húsz detektívből álló kordon fogta körül a városligetet, s a rendőrség emberei pontban éjfélkor megindultak minden irányban a liget belseje felé. A kör egyre szűkült. A detektívek minden gyanús alakot igazoltattak. Összeterelték a csavargókat, rongyos embereket, padonalyókat s a bokrok sűrűjéből felvert hajléktalanokat... A razzia igen szép eredménnyel végződött: öt zsebtolvaj, három betörő, huszonhét notórius munkakerülő s tizenegy züllött életet élő nő került a rendőrség kezére.«

— Nem akarsz részt venni a razzián?

Nein is feleltem a kérdésre. Én statisztáljak az effélékhez?

»A detektívek elállták a *Hét liter* nevű hírhedt kocsmá ajtaját és hátsó kijáróját. Erre a tanyára a külváros söpredéke jár: rongyos munkakerülők, mindenféle bűnözők és titkos prostituáltak. Tízen a detektívek közül egy felügyelő vezetésével, revolvereiket kezükben tartva, berontottak a füstös terembe. Senki ne mozduljon, föl a kezekkel! — kiáltotta harsány hangon a felügyelő. A lebujban tartózkodó népség között leírhatatlan pánik tört ki...«

Razzia. Vadászat. Farkas a kutyára, kutya a farkasra. Mintha magam előtt láttam volna, ahogyan a megviselt arcú férfiak hirtelen felugrálnak, de a revolverek súlyos érvelésének hatása alatt azután mozdulatlanul állva maradnak. És közöttük meglapulnak néhányan az örök bosszúra hangolt nők. Csaknem az asztal alá húzódik Kültelki Kató, zilált hajával, kórommal stilizált szemöldökével, fehérpettyes, piros blúzban. — »Ez a lány a sírba visz engem« — nyöszörögheti ilyenkor egy ványadt anya, valahol álmatlanul vergődve a vackán. — »Egyszer úgyis belevágom a bicskát!« hördül fel mellette az apából az alkohol.

Mint hallucináció zendült sorra a fülemben:

»Igazolja magát!«

»Agyag Pál.«

»Iratokat! Gyorsabban, gyorsabban! Mióta nincs munkában?«

»Egy esztendeje.«

»Lesz az kettő is. Miből él?«

»Hol ebből, hol abból, ami éppen akad.«

»No, álljon be a sorba.«

»De kérem, én nem csináltam semmit.«

Ekkor valaki közbe bődül:

»Ne pofázz, az anyád keserves...« és úgy vágja mellbe Agyag Pált, hogy az nekiesik a falnak.

»Mars a többi közé!«

Megsimítottam a homlokomat. A barátom unszolt.

— Na, menjünk el! Egyszer ezt is meg kell nézni. Egyedül megunnám.

— Jól van, nem bánom!

— Majd beszélek az egyik kapitánnyal. Beállunk a detektívek közé, mintha hírlapírók lennénk.

— Jó.

— Éjjel egykor indulnak a tizenharmadik kerületi központból, a Bilincs-utcából. Mi találkozunk az Igazság-út és a Rend-utca sarkán, pont a bronzsárkány alatt. Tudom az irányt, arra visz el a csoport útja. Mi ott várunk és csatlakozunk hozzájuk. Tehát félegykor!

— Rendben van, ott leszek!

Éjfél után, félegykor már várt rám a barátom, az Igazság-út és a Rend-utca sarkán, az öreg bronzsárkány alatt.

Nyirkos, novemberi idő volt, a járda feketén fénylett, az ég tompán szürke. Vártunk kettesben. Baljóslatú idő a társadalmi szertartáshoz, föl-alá topogtunk. Valaha a maják és inkák eleven embereket áldoztak évenként tízezerével. Élve boncolták az áldozatokat s meleg, még dobogó szíveket emeltek ki a felnyitott mellüregéből... Komoran hallgattunk. Vártunk. Már egy óra elmúlt! Úgy látszik, késnek. Szavaink után ködlő pára szállt el a szánk felől. Kis pihés érintések hidege borzongatta a nyakunk.

— Talán nem is jönnek. Elmarad a razzia. Azt hallottam, hogy rejtelmes gyilkosság történt ma estefelé. Talán azért.

— Ott jönnek! — kiáltottam én, mert embercsapatot láttam feketélleni az Igazság-úton.

De meg is döbbsentem. Különös. Már néhány perce abba az irányba bámultam és — pusztán volt az út végesvéig, senkit és semmit nem láttam rajta járni. Most meg, íme, egy csapat jön, ötvenen is lehetnek, százan is, vagy még többen. Érthetetlen. Kívülről, a város széle felől jönnek. Mintha a föld alól buktak volna föl, vagy az égből hulltak volna alá. Mögöttük és felettük, mint hasadás a szürke tompaság mammut-testén, sárgászöröses izzó folt, mint mikor óriási tűz fénye festi vörösre az eget.

— Eh, ne beszélj ostobaságot! — mordult rám a barátom. — Ez nem a rendőrség. Azoknak innen, a Rend-utcán kell érkezniök. Tudod, hogy abból nyílik a Bilincs-utca, s ott a tizenhármass központ.

A csapat gyorsan közeledett. Már élénk beszéd moráját is hallottuk.

De hát kik és mik lehetnek?

— A razzia, úgy látszik, elmarad. Már félkettő.

— Ez a razzia!

— Ugyan! Nézd, milyen különös alakok!

És csakugyan már érkeztek hozzánk, a bronzsárkány alatt vonultak el. A bronzsárkány hátából magas oszlop nyúlt fölfelé, a végében négy ívlámpa. Ezeknek a fényénél megviláglottak a csoport figurái.

Bizony, nem rendes detektívek ezek! Hiányoznak a nagy birkozó termetek. A fekete, szabályos télikabátok és keménykalapok. A fogantyús, vastag botok. A kabátujjakkból kidagadó, óriási öklök. A tömött, kis, fekete bajuszok s fölöttük a szúró, kegyetlen szemek.

— Micsoda csapat ez?

Szürke, egyforma, testben és arcban uniformizált alakok, mint valami gondolat megtestesülései! Vállasak és domború mellűek ugyan, de arcuk komoly és komor, sőt régi szomorúság emlékeit hordozó; kissé sápadtak is, kissé a pusztulás széléről újjá elevenedettek és a szemük jóságosan szelíd.

Egy a csapatból megállott előttünk, ránk nézett, éppen az én szemembe. Egy másik megfogta a karját:

— Ugyan! Hiszen csak ismered őt?

— Csakugyan, ismerem. Akar velünk jönni?

— Hová?

— Razziát tartunk.

Csatlakoztam hozzájuk. A barátomért én álltam jól. — Derék fiú — magyaráztam — bár a szemét még ezután kell felnyitni.

Már messzire elhagytuk a bronzsárkányt. Az út padjain itt-ott emberek kínlódó félálomban gubbasztottak. Egyiknek például a feje lehullt a mellére, a száját kitátotta, a lábát előre vetve, sarkával belevágta a földbe — néztük, hallgattuk, néha felnyögött; kis-kabát a testén, alvás közben is reszketett a hidegtől. Különös detektívek! Razziát tartanak! Az egyik már érinteni akarta az alvót, de egy másik, talán felügyelő, rászólt:

— Hagyd őt! Mit csinálnánk vele? Fáradt, magunkkal nem cipelhetjük, hajlékot adni neki ma már nem tudunk. Hagyd őt!

— Sze-e-gény! — hangzott el néhány hang, szinte sóhaj, de odább vonultunk. És már megkezdődött a munka. Mert egy autót állítottak meg az út közepén. Siettem arrafelé, hogy lássam, mi történik. Mire odaértem, a többiek közt átfurakodva, már az autó mellett állt annak utasa, egy magas, bundás férfi, a fején lecsapottszerű velúrkalap, bundájának fekete prém a gallérja, de szemén mereven ül a monokli, az egész ember dacosan tartja magát. Bizonyos, hogy látta a színházban az »Ember Tragédiá«-ját s most lemásolja a márki-jelenetet. »Márki vagyok!« — mondhatná büszkén.

— De hát mi a foglalkozása? — faggatta az egyik különös detektív. — Mit csinál egész nap? Micsoda közhasznú munkát végez?

— Munkát én egyáltalában nem végzek! — jelentette ki a márki-imitátor öntudatosan.

— Notórius munkakerülő! Ezt magunkkal visszük — hangzott az utasítás.

— Fogjuk közre! Előre!

A sofförhöz így szóltak:

— Maga elmehet!

A sofför gúnyosan mosolygott, nem indult:

— Kérem, az nem úgy van...

Harcba akart szállni a gazdájáért.

— Indul, vagy nem? — szólt rá valaki szelíden, de revolverét homlokára irányítva.

A sofför mosolya kínos vonaglássá torzult, hamar elkapta a tekintetét, mintegy így akarva a revolvért nem létezővé vará-

zsolni; még valami hangtöredék csuklott fel a torkából, de máris megragadta a volánt, begyújtotta a motort.

— Tovább! — hangzott a vezényszó mindnyájunknak.

Indultunk és vittük magunkkal a »márki«-t. A különös csapat egymásután igazoltatta az embereket, férfiakat és nőket. Furcsa, soha nem látott és soha nem hallott munka folyt. Elfogták és magukkal vitték a szelvényírókat. A tízemeletes sarokház bérszedőjét. Az Előkelők-Klubjának két tagját. A híres ifjú és szép színésznőt, a város első színházának drámai szendéjét, aki angyali ifjúságával éppen a hetvenéves vezérigazgatótól távozott. Elfogtak egy nyúttképű, koravén fiatalembert, aki éppen a nyomdából indult hazafelé, ahol még néhány igazságot, melyek részint tévedésből csúsztak bele a kéziratába, részint szórakozottságból maradtak benne, az utolsó pillanatokban korrigált át hazugságokká. Elfogtak egy cowboy-kalapos félkegyelműt, aki őszibarackot és szőlőt fest hámozott dióval és mogyorótörővel s a képeit tiszta művészet címén árúsítja. Elfogtak egy köpcös, jovialis arcú emberkét, aki gallérját felhajtva, szája elé tartott zsebkendővel osont a házak tövében, miután a főoperában a roppant előkelő közönségnek elénkelte a »La donna e mobile«-t.

--- Notórius munkakerülő! — hangzott az egyikre.

— Tolvaj! — vonatkozott a másikra.

— Titkos prostituált! — szólt a hölgyeknek.

Oh, különös, érthetetlen, soha nem volt razzia! Már hajnali öt óra lehetett, amikor egy palota előtt megálltunk, melynek valamennyi ablaka ki volt világítva. Az egész palota tündéri fényben úszott — ahogy az újságok írni szokták, illő hódolattal, sőt szeretettel. A palota előtt, hosszú sorban a járda mellett, autók várakoztak, sofförjeik dideregve, kimerülten bóbiskoltak.

— Húszan itt maradtok a kapu előtt, húszan elálljátok a hátsó kijárót! Ötvenen az elfogottakra vigyáznak. A többiek utánam.

És a különös detektívek felrohantak az első emeletre, be a fényes terembe, kezükben tartott revolverekkel.

— Senki se mozduljon, föl a kezekkel! — kiáltott harsány hangon a különös felügyelő.

A fényes teremben leírhatatlan pánik tört ki.

1928

UTCAI BALESET

KÖVÉREMBER a paradicsomutcai palotájában, a dolgozószobában ült. Pompás íróasztal mellett ült, amelyen bronz tintatartó, tollak, ceruzák heverték. A falhoz hosszú könyvszekrény simult, benne színeskötésű könyvek: »Jász vármegye nemesi családjainak története«; »A hód és vadászata«; »Versenynaptár«. Nyilván mindezek miatt a holmik miatt neveztetett e szoba dolgozószobának.

Finom szívart szívott Kövérember s néha egy-egy pohár konyakot hajtott fel; mert kemény munkával viaskodott, többsoros levelet írt Kövérföldre, a fiának:

»... Az intézőnek pedig mondd meg, hogy a göbölyöket oltsón ne agya, inkább várjonn.«

Kisasszony az emeleti szobában zongorázott; a Lohengrint játszotta — ó, a nászinduló és a Grál-monda! — estére operába mennek, a Lohengrin előadására. Milyen kár, hogy Szépember nem lesz velük, mert dolga van. Utálatosak a férfiak, mindig dolguk van. Nemhogy másokkal végeztetnék a dolgaikat.

Kövéremberné három-négy ajtón túl öltözködik. Fejfájós, a komorna, fojtott idegességgel küzd blúzának kapcsaival, mert kiéssé kövér az úrnő s durva mozdulatra könnyen szakad a se-lyem.

— Még nincs készen? — kérdezi az úrnő szelíden.

De amint látja a nagy állótükörben, hogy mögötte még tovább is kígyóznak a vékony ujjak s a komorna ajka csucsorodik s homlokának bőre ráncba fut a szörnyű buzgalomban, jóságosan mosolyog. Kítűnő volt délben a tejszínhabos torta. Kövérembernére szabályos, nyugodt arc mosolyog a tükörből, egy kegyes emberi lényé ez a mosoly s ez az arc, aki vasárnaponként belvárosi templomokba jár a kedves leányával, ott buzgón imádkoznak; há-lát adnak és könyörögnek, de mintha csak csupa szokásból, mint-

egy a Jóisten iránt való udvariasságból mormolnák el a szent imának azt a részét is: »És bocsásd meg a mi vétkeinket.«

A »tiltó motívum« hangjait zúgja a zongora, a kisasszony szinte haragos arccal veri a billentyűket; édesanyja benyit hozzá:

— Hagyd már abba, leányom és készülj! Ma félhétkor kezdődik az előadás.

— Rögtön befejezem, mama. Oly gyönyörű! Kár, hogy Burian kicsiny és kövér.

— De szépen énekel! Elkésünk, fiam!

A kisasszony engedelmes és öltözködni indul. A komorna segít neki is; a mama gondos szemlét tart néha. Azután kinéz az ablakon: mit kívánhatna még? Később rájuk kopogtat Kövérember, kívülről mondja, hogy jó lesz sietni. Aztán — mivel már szabad — belép; ott áll előttük szmokingban, vasaltan, hófehér plasztroonnal, csaknem fiatalon.

— Már készen is vagyunk, apa.

— Mit játszanak, fiam?

— Lohengrint.

— Á-á Ve-erdi! Rettentő unalmas.

— Nem, apa, Wagner.

— Á-á W-á-ágner! Hisz az az unalmas! Elalszunk.

— Nem, apa, a Lohengrin szép és érdekes. Amit maga gondol, az a Siegfried.

— Wágner az Wágner! Mind egyforma: német.

A mama — ennyit a leány előtt is lehet — enyhe szemrehányással illeti:

— Persze, nincs benne balett!

— Hát baj is, fiam! Opera balett nélkül olyan, mint a lakodalom bor nélkül. Szamárság, német találmány. De ti csak mindig elcipeltek engem valami kínszenvedésbe.

A soffőr kis szobájában üldögél, lenn a pincében. A pincét a háznál csak szuterénnek volt szabad mondani. A soffőr újságot olvasott, a magasból a félablakon át beömlő gyenge világosság-nak tartva azt. Telt és vérbő arcú ember volt a soffőr, nem szuterénben született, nem is ott nőtt fel, szemei idegesen nyugtalanok, de a keze, amint az újságot maga előtt tartja, nem reszket. Napihír szól a lapban a suszterről. A suszter húsz fillérrel boltba küldte a fiát petróleumért, a fiú üres üveggel és pénz nélkül, sírva jött vissza, a húszfillérest elvesztette. A suszter haragra lobbant s a dikicse nyelével addig verte a fia fejét, míg az meghalt.

— Vadállat!

Igy tört ki a fölháborodás a soffőrből. Azután elbeszélte a történetet a feleségének. Egy sujszter — így mondta, ahogyan tréfásan szokta elferdíteni a szavakat, különösen, ha az asszonnyal évődött. Most nem évődött, de mintha nagyon megszokta volna már; idehaza nem is lehet másképpen beszélni. Az asszony figyelt és átkozódott a gonoszság miatt, de a férfinak, ahogy nézett a cingár és sápadt feleségére, annak a rémült arcára, mintha már le is zajlott volna a fölháborodása a suszter ellen. Legyintve csak ennyit mondott:

— Műveletlen bagázs.

És mintha valami rezignált, mégis nyugtalanító gondolat fogta volna át az eszt. Mire nem képes az ember! — mintha ezen töprengett volna és duzzadt kezével a homlokát simogatta.

A szobaleány toppant be, mosolyogva beszélt, hogy az urak színházba mennek, a soffőr úr »fogjon be«. Még nevetett is. Nevetett a soffőr is, néztek az egymás szemébe, nevettek volna beszéd nélkül is. Már mentek is kifelé, elől a leány, utána a soffőr, aki leplezőn a földre nézett, a vézna asszony haragos tekintete verte a soffőr széles hátát; e percben gonosz indulat mozdult meg benne e test ellen. Eltűntek, az asszony magára maradt indulatával a homályos börtönben. A soffőr köszönés nélkül ment el.

A soffőr kivezette az autót a garázsból a kapu elé s az ott zakatolt már. Kövérember, a felesége és leánya, jöttek a palotából a kockaköves úton; a leány vidáman, tele várakozással; az anya még egy percre mögéje maradt s végső szemlét tartott. Minden rendben volt. Kövérember megnézte az óráját s szólt a soffőrhöz:

— Az operához!

A kisasszony megtoldotta:

— Tamás, gyorsan menjünk!

És barátságos mosollyal buzdította a soffőrt. A soffőr arca alázatos volt, belül haragos indulat feszítette. Mosoly, istenem!

Az autó megindult. A három utas bőrén borzongó kéjérzés futott át. A leány hangosan nevetett. A Paradicsom-utcai rendőr az utca közepén sétált, hirtelen megállt, két kezével rántott egyet a blúzán és tisztelgett. Az autó rohant, a sarkon befordult az Andrássy-út felé, a soffőr mereven tűzte előre tekintetét, az ajkait összeszorította. Idegei kissé megfeszültek, az arca pirult, jobb-

kezével gépiesen meg-megszorította a gumilabdát s a tülök el-elbődült.

Az Andrásy-úton repültek. Kétoldalt gyalogosok rótták útjukat; más kaszt, a haragosoké; amint egymásnak szembe jöttek, mentek, rosszkedvüket az egymás arcába dobták, most, hogy mögöttük és előttük el-elbődült az automobil, arcuk az út jobb- és baloldaláról a közép felé fordult, mintegy tisztelgőn. Egy asszony, aki már nagyon elfáradt, mert az állatkertből jött lompos férjével s a gyerekeivel, meg is állt egy percre, megbámulta az automobil, azután hátbáuitotta az egyik fiát.

Kocsik gördültek, az autó elsiklott a kocsik mellett, más autót is elért és elhagyott, itt-ott ákom-bákomok zavart ijedtséggel futottak meg előle. Mozgás és nevetés. Házak, fák, emberraj szaladtak a merev ég alatt, az autó mögé mind, az autó repült, talán még el is késnek! — az Oktogon-téren már sárga fény ömlött a nagy kávéházablakokból; emberek az ablakokban, lengtek a fejek, kinéztek az utcára, fekete-tarka nyüzsgés a járdán, a falak mentén mint jelzőoszlopok álltak az éhesszeműek. Az úttesten villamosok csúsztak zúgva, a kocsik roskadoztak, bennük iszonyodtak egymás érintésétől az utasok; a vezetők verték a csengőt, izzó villanásokkal a homlokuk mögött, hogy történjék már valami, akármi! A tér közepén lovasrendőr ficáinkoltatta a paripáját és figyelt. Várt, lesett tétlenül, rejtőző elégedetlenséggel a szívében, kardja vesztegelt az oldalán.

Kövérember könnyű cigarettát szívott. Felesége kicsit nyugtalan volt, talán a tömeg bántotta a szemét. A kisasszony büszkén tartotta a fejét, tudta, hogy sok tekintetnek kell rajta megakadnia; a színházra is gondolt, talán már játszik a zenekar, épp most csengnek a hegedűk üvegharangjai, szörnyűség, talán már el is késtek, ostoba ez a soffőr, buta, buta!

Az autó közben repült, ingó-lengő kocsik forgatagában, tovaugrott a közökben s folyt kétoldalt untalan az emberár, mellékutcák öntötték tartalmukat a nagy útra, férfiak, nők, gyermekek jöttek, frissek és aggok, sóhajtvá bámulók és megbámultak, ki haraggal, ki reménnyel, apró örömmel: ez az út az élet folyama, meg kell itt keringeni néhányszor, vidáman vagy búsan. se-lyemben vagy rongyban.

Gyámoltalan Öreg is ide vonszolta magát, mint valami sürgős és fontos dologra, amit még aznap okvetlenül el kell intéznie. Messziről jött, a Kültelki-utcából, ahol krumplit ebédelt, és most

gyönyörű henteskirakatok ragyogtak az utcában. A kültelken kis gyermekek játszottak, nemzetet játszottak, volt köztük japán és angol, indián és tatár, az indián úgy szóta képen kemény labdájával a japánt, hogy eleredt az orrávére. Nem baj, csak játék. De Gyámoltalan Öreg elhaladt mellettük, abbahagyták a játékot, figyeltek s szavaik köveivel meghajigálták a bandukolót. Mulattak rajta, a japán is mulatott. Két rút asszony is mulatott, akik álltak a kapujukban rongyos cipőkben, megnyomogatták bütykös kezükkel a fejüket, a fejükben a gondokat:

— Höhö, odahaza minálunk az ilyen vénembert kitűznék egy karóra varjúijesztőnek!

Az autó repült. Az utca zúgott. Csillogtak a boltok, hentes és más kirakatok, előttük bolyongtak a fejek. Vidám fütty hangzott fel. Szegény Asszony igyekezett át az úton. Ő volt azon a napon a legszegényebb. Horpadt a képe, néhány hatos mindössze a tépettszájú zsebében, otthon a két gyermek, az ura a korcsmában; kopott és félénk, lám, ennyire verték a rettentő cséplőfák gondhadarói. At akart menni az úton. Óvatosan, sunyin és ostobán, mert jobbra-balra pislogott, szaladt, megállt, öt-hat lépést megint szaladt, megint megállt s ott állt, mintha megcsöknyösödött volna, se előre, se hátra. Elállt hirtelen a szívverése, mert megérezte, hogy ott kell, menthetetlenül ott kell vergődnie, tehetetlenül a drótszálak közt, átkozott hálóban, már benne a rárohanó automobil lámpáinak vakító fényében. A soffőr már látta őt, vigyázni akart, hisz eddig csak mosolygott, most éppen a feleségére gondolt, a szobalányra, Kövéremberre, arra, hogy ő egészen mást akart, mint ami van, most már mindenre gondolt és semmire, arra gondolt, hogy kétszer kettő az hét. Hirtelen berúgta lábával a fék pedálját, jobbra csavarta a kormánykereket, még ha fel is borulnak! — de már elsápadt. Az a szörnyűséges asszony, a buta, az az isten átka, e pillanatban ugrott egyet s mintha csak a gép elé vetette volna magát. Tompa ütés zaja, belezörgött valami nyers recsegés, az asszony elvágódott, az autó pedig állt és jóllakottan, kegyetlenül lihegett, előtte pihenő ócska rongy és a fehér fej, kússa hajzat és nyitott száj, a szájból pirosan szivárog a piros vér. Két apró szem pislog és eszmél, ijedt kíváncsisággal, hogy mi is történt és mi lesz most.

Az autóban ülő hölgyek a tragikus pillanatban felsikoltottak. Sikoltott egy szaladó nő is és férfikiáltások hangzottak: Vigyázzon! Szent Isten! A soffőr káromkodott egyet, de már ugrott is le,

letérdelt az asszony mellé, reszketett a keze, az egész teste, mint-ha lerogyott volna. Kövérember előkelően viselte kínzó érzéseit. Csak ennyit mondott, magának, a soffőrré értve:

— Ostoba fráter!

Azután leszállt ő is az autóról s ekkor érezte, hogy szívdobogása van, megállt egyenesen, nem mozdult, a kisasszony átölelte az anyját és aggódva leste az arcát:

— Anya, nincs semmi bajod?

— Borzasztó!

— Istenem, csak élne!

— Jaj, nem tudnám megnézni. Milyen szerencsétlenség ért bennünket!

Emberek rohantak oda, férfiak és nők, hirtelen sűrűn körülállták az autót, lesték az elgázoltat, megnézték. A tömeg nőtt, az első rémület elszállt s már zöld láng gyúlt ki a szemekben. A soffőrré tekintettek, aki ott állt felegyenesedve, tehetetlenül, majd az autó utasaira és jobbra, balra mindenkire, hogy mit szól ehhez, jöjjenek mások is és nézzék ezt meg, hol a rendőr!

— Telefonáljon valaki a mentőkért!

— De hol van egy rendőr?

— Szegény asszony.

— Fel kell iratni a soffőrt!

— Nem tudott vigyázni, mi?

— Mi az automobil száma?

— Persze, mert rohannak, mint a vadállatok.

— Sürgős dolguk van, mi?

— De miért nincs sehol rendőr?

— Valahol kávéztatják!

Újabb friss energiák:

— Agyon kellene ütni az ilyen gazembert!

— Gyalázat, amit ezek csinálnak. A multkor is...

— Különösen a biciklik!

— Ugyan kérem.

— De a teremtésit nekik!

Zúgás. A rémület új hangjai:

— Mi az?

— Mi történt?

— Még él?

— Borzasztó.

— Szegény asszony.

— Hogy ezek nem vigyáznak.
— A gazemberek!
— De talán a soffőr nem is tehet róla.
— Ne vegyék hát el a levegőt attól a szegény asszonytól!
— Hívták már a mentőket?
— No, mi az? Hányas a száma annak a gépnek?
— Barátom, azért nem szeretnék ennek a soffőrnek a bőrében lenni!

— Nézd, hogy reszket a kezél!
— Hát ülni fog, az bizonyos. De meg is érdemli.
— Ülni fog.

Megjelenik az első mosoly egy ajkon.

— Szegény nő, hogy meg lehetnek ijedve.
— Nézd, milyen csinos az a leány!
— Szegény. Csoda, hogy idegsokkot nem kapott.

Morgás. Harag. Valahol egy hangos káromkodás, vita, hogy ne tolakodjék és hogy maga tolakszik, ne járjon a szája, az istenért, hagyjanak neki egy kis levegőt, ne legyenek olyanok, mint a barmok: Sándor, gyere, nem bírom nézni, megyek, szívem, megyek.

Fejbe kell verni a soffőrt! Igen, a disznót! Ne tolakodjék, mert kivágom innen. Adj neki egy pofont! ... Hátulról nyomják a tömeget. Mintha néhány pillanatra csönd lenne, gyenge, részvét-teljes sóhaj hangzik el, majd újabb gonosz villanások a szemekben, mintha a sóhaj lobbantotta volna fel őket, most már vadab-bak, követelőbbek, elszántak; valahol durva röhögés, valaki utat tör előre, megemeli a botját és fejbevágja a soffőrt; mások föllé-lekzenek, csikordulnak a fogak, sok-sok ordítás, vastag hangok, mint fekete madarak röppennek fel, kegyetlenek, zúgnak és csat-tognak, követelő, emelkednek már a kezek, bűzös lehelletek ömle-nek a tátogó szájakból, új ütés a soffőr fejére, szitkok, bíztatás, a soffőr egy kissé fordul, erre megint ütés, még néhány ütés kéz-zel, bottal a fejére és a hátára; valaki egy hirtelen támadt ürbe beugrik és a soffőrt teljes erővel pofonvágja, mivel már rémülten pislogott a szeme és kis kígyócskák reszkettek az ajka végében. Mások is tülekszenek feléje, de hiába, hátul maradnak fullasztó dühükkel; az egyik segít magán, messziről előrenyúlva, bottal fejbeüti azt, aki a soffőrt pofonvágta. Hátul üvöltének. Lihegő, rekedt, biztató, ijesztő, fenyegető és könyörgő hangok, szavak; engedjék őket is, engedjék már őket is, ők is akarnak, szeretnének.

muszáj nekik, jajjaj de jó lesz, boldogság lesz! De tehetetlenül taszítják, tépik, bontják az előttük sűrűsödő emberárt. Zöldben égő szemek szétkutatnak, keresik a közelben, hogy kit lehetne megütni. Bőg a vágy, hörög a kielégülés, és a bántalmazott felsikolt. Forr, hullámszik és tajtékzik és őrijong a fekete ár fel és le, beláthatatlanul messzire, itt-ott kettéhasítja egy hó-opp kiáltás, egy fogat lassan és méltóságteljesen vonul rajtuk keresztül, lépésben mennek a lovak, a fogat utasa végtelen göggel néz el a fejük fölött. Az álló autó felől jajongva menekül egy rongyos ember, a nyaka bekötve, vézna és ferde, horpadt, búvik kifelé, s lesújtanak rá az öklök mind, mintegy vesszőfutásban menekül, rekedt, sánta is, meg kell ütni!

Jön a rendőr. Haragosan villan a szeme. A képe pirosan izzik, utat tör az öklével, tágulnak az orrlikai. Kit lehet itt, úristen, összeaprítani! Parányi vágyó, reszkető vonaglás a szájaszélén. Le-csap öklének vaskalapácsával egy ténfergő rossz kalapra úgy, hogy kong és zúg alatta a koponya.

— Rendőr!

— Itt a rendőr!

— Utat! Utat!

A rendőr az autóhoz ér, a soffőr pislog, daganat és vörös folt az arcán, a képe fel is hasadt, szivárog a könnye; lenn a földön még él és hangtalanul liheg a sápadt rongydarab. A rendőr tiszteleg Kövérembernek, aki az autó mellett áll. Halkan néhány szót váltanak, szabad kérnem a becses nevét; azután a soffőr neve, gép száma, lakás. Kövérember kéri a rendőrt, hogy vezesse ki őt és családját a tömegből.

— Félre!

Kiált és int a kezével a rendőr. Kövérek indulnak kifelé, útalattal és kicsit szepegve. A rendőr most a soffőr elé áll, kifeszíti a mellét, néz rá, az arcára, a szemébe s egy percig nem szól. Azután notesszel és ceruzával a kezében:

— Hogy hívják?

És már benne van a hangjában:

»Na megállj!«

Körülöttük csönd, figyelem. A tömeg forr, remeg, szomjazik. Öreg Gyámoltalan a tömegben áll. Ebben a percben érkezett. Lihegve fúrta be magát a népbe, előre, egészen a rendőr mögé, itt megállt és görcsösen szorongatta az öklét, körmei belevágtnak a tenyerébe, a szája megnyílt és úgy maradt, széléről lecsordult a

nyál; a szeme kidülledt, a jobbkarja meg-megrándult — hiába, már későn érkezett, ott áll a rendőr. Néz köröskörül, még remél — de a vihar talán már elzúgott . . . Csenget a mentőkocsi, forognak hátrafelé a fejek, út nyílik, két siralmasan komoly, formasapkás fiatalember lép ki a kocsiból, borzalom, hogy mi lesz itt! Odamennek a fekvő asszonyhoz, az egyik melléje térdel, megfogja a kezét és halkán kérdezi:

— Fáj valahol?

Kínos, idegen kérdés, szinte megszégyenítő. Összehúzódnak a szemöldökök, tátva maradnak a szájak és valaki fel is sóhajt:

— Szegény asszony.

Az Opera ragyogó öblében már rég felzendültek a hangszerek. Elza már térdenállva elrebegte imáját, hogy jöjjön el az álombeli lovag és mentse meg őt; már megérkezett a hattyú és csónakjából kilépve az ezüstpáncélos Lohengrin elsóhajtotta búcsúját a hattyúhoz — kitűnően volt diszponálva. A pátosz megható pózait művelte, s egy szeplős kisleány a harmadik emeleten maga elé suttogott:

— Milyen szép, hosszú, szőke haja van!

Kövérember még ezt mondta a feleségének a folyosón:

— Elcsapom. Kérlek, nem tarthatok egy percre sem olyan soffórt, aki embert gázol!

És a felesége s leánya után belépett a páholyba . . . Éppen megvillant Telramund feje fölött a Lohengrin kardja, s a gonosz e kard bűvös erejétől sujtva földre hullott. Ott vergődött kínban, vértesspikkelyes teste kígyószerűen vonaglott, csavarodott, a fejét megemelte s leejtette, arccal a földre borult, jobbkeze a szíven jelezte irtózatot kínját. Lohengrin diadalmasan harsogott, rálépett a gonosz Telramund mellére, a lovagok és hölgyek üvöltöttek, fortisszimó, dicsőség, kürtök harsogása, a hangok az eget verik, a függöny legördült, a nézők összecsapták tenyereiket, szemükben és arcukon ragyogott a boldogság.

1928

A HÁROM EHENKÓRASZ

A SÜLT ÖKÖR CÍMŰ BÜFFÉ a Platán-soron, közel a Fészek-utca sarkához, igen jó hely, kitűnő benne a koszt, sajtjai, gyümölcssei elsőrendűek, a söre pompás. Egészséges gyomrú embernek már az maga gyönyörűség, ha átséfál rajta s szétnéz az üvegpolcok tartalmán. De üvegajtaja van a »Sült ökör«-nek s óriásiak az ablakai, csupa üveg az egész portáléja, kívülről, az utcáról is lehet élvezni a *Sült ökör*-t. Kirakata is van s a kirakataban látható az egész üzem, legalább is annak lényege, kisebbitett kiadásban. Ugyszólván az utcára kirakva hevernek itt az időszakonként változó attrakciók: júniusban kis kosarakban, zöld, nagy leveleken eper és szamóca; ősszel szőlő és dinnye, télen alma, sőt almák, mert van calvil, szercsika, ranette és batul; nyár felé pirosra sült libák és barna májak, pirosan sárgás zsírban elterülve; de mindannyiszor más gyönyörűségek is, mint szalámirudak, sárgabélű sajtok, sonkák, zöldpaprikahalmok, zsenge kukorica, tengeri halak és narancs.

Benn a *Sült ökör*-ben, az ajtóval szemben ül a pénztáros hölgy, félkövér, szőke, hámozatlan szépség; jobbra az ajtótól az ennivalók pultja, balra az italok, ott mérik a sört, bort, oranzádót és málnaszörpöt, a szódát és kristályvizet, ott főzik, közel az ablakhoz a virslit, ez a része az üzletnek csupa fehér és bronzfényű fém, csupa üst, rézcsap, színes üvegfogantyú, csillogó üveg pohár és korsó.

Egy hűvös, feketén lucskos novemberi éjszakán három éhenkórász állt meg a *Sült ökör* előtt. Kiskabátosok, vacogó fogúak, kissé kopottak, kissé rongyosak, álltak és befelé bámultak. Ideoda szálló tekintetük nem is érintette a kassza tündérét, a gyümölcsök fölött is csak úgy elsiklott, a füstölt nyelvekhez s a vadászkolbászokhoz maradozón tapadt, de végül is vágyakozva sugározta be a virsliket, melyeket egy fehérkötényes legény kis vas-palcikával emelt ki a gőzölgő vízből s rakott fehér porcelántányé-

rokra, reszelt tormát hintve vagy barna mustárt kenve melléjük. Egymásra is pillantottak a három éhenkórászok, igen tanácskoztak, de csak úgy szemmel, mozdulattal, helyhez merevítő habozással. Végül is az egyik odalépett az ajtóhoz, megnyitotta, Dement a büffébe, a másik kettő meg kullogott utána. Odabenn, mivelhogy a hideg elől is jöttek, a virslifőző üst körül csoportosultak s mielőtt hangot adhattak volna, már lendült a fehérkötényes legény keze s fölarsant a hangja, mint egy lovasrendőré:

— Tessék helyet engedni!

Igen, mert egy fiatalember a kasszánál váltott blokkal ugyancsak a virslik felé indult.

A három éhenkórász kissé széthúzódott; egymásra néztek, az egyik mosolygott, a másik kettő csak úgy a szemvillanásával vette tudomásul ezt a véleményt, már mint a fehérkötényes legényről. Az éhenkórászok különben így festettek: az egyiknek, amikor nem mosolygott, akkor is mosolygó volt a képe; a másik sovány és magas volt; a harmadik tömzsi és fekete. A mosolygó éhenkórász fölfelé bökött a fejével, bele a levegőbe s ezt kérdésnek szánta: na, hát mi lesz? A sovány, magas felelt a kérdésre: előhúzta nagy, vörös kezét a zsebéből, mutatta a tenyerét, ötvenfilléres hevert rajta. A tömzsi fekete is valami pénzt kapart elő. Megegyeztek, a mosolygó éhenkórász blokkot váltott és rendelt:

— Két pár virslit, három kenyeret.

— Tormával, vagy mustárral?

A mosolygó kérdőn nézett vissza a másik kettőre.

— Tormával! — adta meg a feleletet a tömzsi fekete és ebbe a sovány magas is belenyugodott.

Hármuknak két pár virslire s három kenyérre tellett. Osztozkodtak a zsákmányon, a virslidarabokat egy-kettőre lenyelték, a kenyeret azonban lassan majszolták, hogy tovább melegegdesse nek. A büffé tulajdonosa, kis, kopasz ember, valahonnan hátulról bukkanva fel, körüljárt az üzletben, jobbra-balra hajlongott, észrevette s megnézte a három éhenkórászt, szagolt is feléjük s hangosan kérdezte a fehérkötényes legénytől:

— Az urak már ki vannak szolgálva?

A mosolygó éhenkórász ezen is mosolygott. Hogy ki vannak-e már szolgálva. Meg hogy urak! A három szempár összevillant: ezzel az úrral is tisztában vagyunk.

De nem zavartatták magukat különösebben, csak úgy lógtak benne a sárga fényben s a langyos levegőben. És rágicsáltak.

Ekkor robogott be a büffébe a nagytestű pohos. Hatfelől is köszöntötték, hangos, kiemelt, kövérbetűs alászolgájával. Ő nem köszönt, csak odaállt a pult elé s gyors szemlét tartott az ennivalókon. De már körülötte mocorgott a kis kopasz tulajdonos, üdvözölte, jó estét, méltóságos uram — rebegte s kezének lendítésével és szemének ide-oda futó tekintetével kínálta a finomnál-finomabb holmikat.

A nagytestű pohos kiskabátban jött, mert ő csak úgy leszaladt a szomszédból, a klubból, a Fészek-utcából, ahol ilyenkor egy kicsit szünetel a kártya, s ő, rendes szokása szerint, inkább itt eszik valamit a büffében, mintsem odafönn. Mert itt válogathat, nézhet, szagolhat, sokféleből csipegethet, kedve szerint. Különösen nézezősködni és szaglászni szeret ő, minden ételt kitanulmányozni, kérdezősködni, hogy friss-e ez, honnan való az, valódi-e a prágai sonka, meráni-e a calvil, francia-e a rokfort; falánksága úgy kering a hú-sok, kolbászok, sajtok és gyümölcsök fölött, mint a vércse a kiscsibék fölött s néha-néha lecsap a keze egyre, szinte kár, hogy élettelenek a májak és az uborkák, hogy nem remegnek, nem csipognak, sírnak, visítanak s érintésre halál előtt minden porcikájuk vonaglása közben komikus hangtalansággal kegyelmet nem esdeknek.

Ott állt a nagytestű pohos a pult előtt, egészen fölélé hajolva s tárgult és reszkető orrcimpával szította magába a fűszeres hú-sok illatát. Külön-külön megnézte, fölmérte, képzeletben halálra ítélte az almákat, amelyeket úgy hasít ketté a kés, mint kard a koponyá-kat; a narancsokat, melyekbe mint eleven nyakba harap bele az ember; azután magába szította a sajtok lelkét, az ementáliét, az ezüstös lemezen is kellemesen keresztülbúzló camembertét, de úgy, hogy az illatokat és erőket fölszippantva, képzelete szerint merő szivacsok maradtak a tálcákon — végül hirtelen elfordult a pulttól, majd hogy föl nem lökte a kis kopaszt.

Ebben a pillanatban látta meg a három éhenkórászt. Hát ezek kik és mik? Mit keresnek itt? Ezeknek ilyesmire is telik? Csak nem? Micsoda viszonyok! Micsoda felfordulás! Miért nem lókol-bászt esznek? Talán még isznak is?! Fennhangon szerette volna kivetni magából e kérdéseket indulattelen, elsodorva és megsemmisítve a három éhenkórászt, mert hiszen ő a másik pulthoz akart átlibegni és a három éhenkórászok, amint ott lógtak és rá-gcsál-tak, éppen útját állták. De a nagytestű pohos, aki utolsókat szívott egy füstölgő cigarettacsutkán, nem szólt, csak egy heveset fűtt, s

úgy döntötte ki magából a füstöt, mint egy víziló az orrán, száján a páráját. Az italospult előtt a szeme a friss sajtos rudacskákra akadt meg. Két ujjával nyakonfogott egy ártatlan rudacskát, föl-emelte a tálcáról, meglógatta, beleharapott s a falatot minden idegszálával érzéklni kezdte: az ízét, a szagát, a halmazállapotát, a hőfokát, tészta és sajt elkeveredését, ó, talán még a talpa is bizsergett.

— Ügyebár, finom? — kérdezte együttérzően a kis kopasz.

— Jó. Ámbár nem eléggé porhanyós. Az ilyennek, tudja, omlania kell, mintegy elalélnia az ember szájában, mielőtt nyelvé, szájpaddás és ínyek összeroppantanák. Az íze különben jó.

Kipusztította a sajtosrudacskát. Szegény sajtosrudacska, szörnyű átalakulás után néhány gramm zsírlerekódás lesz belőle a nagytestű pohos hasán. Egyéb gyalázatos futamról nem is szólni. Azután megszagolta a nagytestű pohos az olajbogyós ringlikkel telt dobozt, egy pohárkából fogpiszkálót húzott ki, beledőfte egy ringlibe s a ringlit bekapta. Még egy ringlit és még egy harmadikat.

— Egy korsó világosat! — vezényelte a csaposnak.

A nagytestű pohos megragadta az üvegkorsót, kicsit várt, hogy a habzó fehér réteg megfogyjon, azután szájához, sőt ha szabad ilyesmit mondani, ajkaihoz emelte, fölhajtotta, lenyelte a sör kétharmadát. Mialatt ivott, azalatt csak úgy a korsóból kifelé, félig lehúnyt pillák mögül rálesett az éhenkórászokra. Mit bámulnak ezek? Mért nem mennek a fenébe?

Az éhenkórászok magukról feledkezve, a rágcslást abba-hagyva, szájtátva bámulták a nagytestű pohost, illetve a sört, s annak ivását. Hirtelenében rettentő szomjúságot éreztek mind a hárman, szinte kórusban. A fele életüket odaadták volna egy korsó sörért. Sőt, a nagytestű pohos egész életét. Dehát hiába, nem ihattak. És nem is ehettek, pedig most már éhesebbek voltak, mint amikor jöttek. A tömzsi feketének s a nagytestű pohosnak a tekintete találkozott is. Mit néz ez az ember a gyomromba? — fortyant fel újra a nagytestű pohosban, mikor a korsót letette. De megelégedett egy böffentéssel s a szája széléről csilkos zsebkendővel letörölte a habot. A tömzsi fekete elfordult s csak úgy magának, maga elé lihegte:

— Az anyád!

A nagytestű pohos visszalejtett az ételekhez. Egy kirántott borjúszeletre esett a választása.

— Csak a felét! Vágja ketté... úgy.

És fölmérte, hogy a két féldarab közül melyik nagyobb.

— Ebből a csalamádéból is!

A szerbsalátát nevezte csalamádénak, ami cukros ecetben, vékony szeletekre vagdalva eltett uborka, sárgarépa, paradicsom, zöldpaprika és hagyma. De tovább kutatott s mielőtt a borjúszelethez látott volna, másra is kedve kerekedett:

— Előbb ebből, kettőt!

Sárga szeletekre mutatott, melyek olyanok voltak, mint holmi színehagyott cékla. Rajnai lazac volt ez, egy kerek üvegedényben.

A nagytetű pohos megette a lazacot, kiitta maradék sörét, s csak azután kezdett bele a borjúszeletbe, szerbsalátával... Pompás! Oly puha a hús, mint a gyenge csirke. Semmi csont, semmi mócsing, s a jó, vastag tojásos prézlréteg rajta. A három éhenkórász csaknem síró szemmel bámulta őt. A nagytetű pohos az étel után a mennyezetre nézve merengett el. Néha egy-egy szót szólt a szüntelenül körülötte settenkedő kopasznak, dirigálta a személyzetet, kis szalvétát kért, fogpiszkálót, állt, sétált, a kasszában ülő hölgyhöz is szólt egészen beléje hajolva s egy kis nyálás étel-morzásával pontosan szemétköpvé őt, amit az bájos mosollyal törölt le; aztán megevett még három mignont, egy csokoládésat, egy linzert s egy diósat, megevett egy fürt szőlőt, több szőlőfürtöt megemelt, meglóbált, a világosság felé tartotta s vizsgálta a szemeket, mint mikor a tojásokat lámpázzák, mérte a fürtöket s persze szagolgatta is őket.

A három éhenkórászok, mintha gyökeret vert volna a lábuk, egyhelyben álltak, mozdulni sem tudtak. Némán figyelték a nagytetű pohost, síró tekintetük minden falatot elkísért a nagytetű pohos szájáig, a torkáig, mintha azon sírgödörbe zuhogtak volna alá.

A nagytetű pohos még a szőlő után is nézelődött, szaglászott egy ideig, de úgy látszott, befejezte a napi éjfélutáni pótvacsorát; elég volt; egy sajtosrudacska, három ringli, két lazacszelet, borjúsült, szerbsaláta, három kis sütemény, szőlő, sör. Elég ez, az ember nem ehetik annyit, mint egy kapás és nem ihatik annyit mint egy kefekötő.

— Remekek! — sóhajtotta a tulajdonos, rámutatva még a zöld fügék halmára. — Olyanok, kérem, mint a bifsztek.

— Ó, köszönöm, majd talán holnap megkóstolom. Sietek vissza, még dolgoznom kell, mert csúnyán vesztek.

— Ja, a poentörök! Néha kifosztják a bankárt. Ravasz nép.

— Több mint ezret leadtam ma — mondta a nagytestű pohos könnyedén, mégis elvárva a részvétet. Mert a »több mint ezer« az övé volt s most egyelőre, a ravasz népe.

A három éhenkórászok figyelték és értették ezt a dolgot. Mind a három agyában valami olyan gondolat mozdult, hogy jó lenne már valami okosabbat kitalálni, mint az az engedély nélkül üzött alkalmi hordárság. Kis és nagy madzagokkal, kötelekkel, targoncával, csak néha, néha, akkor is csaknem izomszakadva, izzadva, görnyedve, rogyó csontokkal, néhány fillérért... Azután, mialatt a nagytestű pohos egy bankjeggyel fizetett, szótlanul vonultak kifelé. Kívülről még visszasandítottak. Hej, hej! A mosolygó odakint megindult az ajtó elől.

— Hová mégy, te málé?

A mosolygó kezét fölemelve ajánlott csendet. A sarkon, pontosan a Platán-sor és a Fészek-utca sarkán, megálltak. A mosolygó jobbra-balra tekintett, sehol egy rendőr, sehol senki. Hélyes. Kihúzott a zsebéből egy gombolyag madzagot, az egyik végét a sovány magas kezébe nyomta s tekintetével mutatott a járda szélén meredő lámpaoszlopra. Zavartalanul értette meg a másik, mintha ketten, sőt hárman egy fejjel gondolkoztak volna: egykettőre kifeszítették a madzagot, egyik végét a lámpaoszlopra, másikat a sarokházra erősítve. A föld fölött, egy arasznyi magasságban feszült a feketésen piszkosszürke madzag, keményen, szinte pengőn. Pompás. És rohantak át a három éhenkórászok a Platán-soron, a Fészek-utcába húzódtak, a fal mellé lapultak s fejüket ki-kidugdosva, kémleltek. De rettentő komolyan.

Nyílt a »Sült ökör« ajtaja. Kilépett rajta a nagytestű pohos. Kezét zsebében tartva, kemény lépésekkel indult a sarok felé... A három éhenkórászok remegtek az izgalomtól.

Kis üzlet, amilyen éppen akad. Mégis, mintha a világjár útjába helyezett bomba robbanását várták volna. Na most! A nagytestű pohos óriási zuhanással vágódott hasra. Fölfelé repültek a lábai s úgy terült el, mintha egy emeleti ablakból hajították volna ki. Másodpercekig megbénult az ámulattól. Azután feltápaszkodott, eszmélt, újra lehajolt, kutatott a földön, fölfedezte, megfogta, próbálgatta a madzagot, kiugrott a kociútra s föl-aláfordulva beleordított az éjszakába, rendőrért, többször egymásután.

A három éhenkórászok úgy szaladtak végig a Fészek-utcán, mint a nyulak. Némán, merev arccal futottak, mint a versenyzők.

De amikor megálltak, elkezdtek röhögni, zihálva, hajladozva, egymásnak dőlve, fálnak esve röhögtek vagy negyedóráig, hogy majd megszakadtak.

Rongyosak, fázók, éhesek és szomjasak a három éhenkórászok, pénzük nincs, azt sem tudni, mivel foglalkoznak, talán munkánélkül valók, mert hisz az a kis poggyászcipelés néha ha akad, az bizony nem sok. De van bennük kedély!

1929

PANACEA MAGNA

DR. BOROMEUSZ már kora ifjúságában destruktív hajlamokat árult el. Ahelyett, hogy kereskedőnek készült volna például, aki vesz háromért és elad hatért, felesége mellett két cselédet, gyerekei mellett kisasszonyt tart s ötévenként vásárol egy-egy sarokházat, ahelyett, hogy papnak, katonának, vagy postatisztnak készült volna, tudós akart lenni. Tudós, de nem azért, hogy egyetemi katedrát szerezzen, s évről évre nagy pátozzsal adja elő, hogy aki korán kel, aranyat lel, vagy ha foltos is a ruha, az nem szégyen, csak rongyos ne legyen, továbbá cucurbita pepo és zea mays; nem, hanem a világ minél teljesebb megismerésére törekedett, kutatni szándékozott az anyag és az élet törvényeit.

Kutatni szándékozott. De milyen céllal? Nem azért, hogy megállapítsa az egyetlen igazságot, hogy mindig így volt, s mindig is így lesz, és nem is lehet máskép, nem azért, hogy feltaláljon valami új, az eddigieknél is hatásosabb vegyszert, melyből egy grammnyi tízezerkilométeres körzetben minden élő embert megvakít, megsüketít, megbénít, elnémít, elrohaszt, felgyújt és hamuvá éget, nem, hanem ő, dr. Boromeusz valami hasznos találmányon törte már akkor a fejét, amely az egész emberiség boldogságát szolgálja, legalább is a boldogtalanságot csökkenti. Meg is mondta neki a hittantanár már a hatodikban, hogy magának, Boromeusz, nem lesz jó vége; a latin tanár pedig a nyolcadikban megjósolta, hogy ezt a Boromeuszt lábánál fogva fogják felakasztani; dr. Paral pedig, az egyetemi professzor még tovább ment, jóslat helyett közvetlen javaslattal szolgált, mondván: az ilyen embert nyárson kéne megsütni.

Dr. Boromeusz azonban nagy marha volt: tanult, dolgozott, kísérletezett tovább, végre is feltalált egy szert, az úgynevezett panacea magna-t, — ő adta neki ezt a nevet — amely egyszerű és olcsó, mindenki által megszerezhető s amelynek egyszeri haszná-

lata minden betegséget tökéletesen és véglegesen meggyógyít. Mikor a szer elkészült és egy sereg emberen tökéletes eredménnyel kipróbálta Boromeusz, akkor elhatározta, hogy találmányát átadja a nyilvánosságnak, azaz az emberek összességének. Semmi-féle anyagi hasznot nem kívánt, a találmány nem is lett volna pénzbelileg gyümölcsöztethető, mert valami végtelenül egyszerű dolog volt, mondjuk valami közönséges, mindenütt előforduló fű, annak a főzete, keverve egy bizonyos arányban egy másik, mondjuk ugyancsak fű főzetével. Ezt a fűvet, főzetet és keverést csak példának hozom fel, hogy szemléltessem a szer egyszerűségét, különben a lényegét nem ismerem, a titok titok maradt — de ha ismerném is, a világért el nem árulnám, sőt még ennyit sem beszélnék róla, mert minden bizonnyal úgy járnék, mint járt Boromeusz.

A találmány, a panacea magna, a világot minden szenvedéstől megváltó gyógyszer megvolt, de publikálására nem került sor. Az első hírekre örömek és remények csillantak ugyan fel itt-ott, de ezeket csakhamar felváltotta a kétkedés, majd rövid habozás után az egész emberiség egyöntetűen az elutasítás álláspontjára helyezkedett. Dr. Boromeusz nem vonult vissza és ez lett a veszte. De menjünk sorjában.

Sorjában, mondom, de máris látom, hogy az időbeli sorrendet el kell vetnem, a történések tömkelegéből egész rendszertelenül ragadok ki egyes mozzanatokat. Hol is kezdjem? Hát, mondjuk az orvosoknál. Tyű, micsoda ribillió lett »orvosi körökben«, ahogy ezt mondják. Ha ez igaz, ez a panacea magna, akkor nem lesz ránk többé szükség. Fölöslegessékké váltunk, mehetünk koldulni — mordultak fel az orvosok. (Egy jó magyar orvos — természetesen egy dr. Weismacher nevű! — így fejezte ki magát: elmehetünk oda, ahol a part szakad.) Végünk van, ha ez igaz, — tehát nem igaz! — Sarlatánság. A panacea magna humbug. Dr. Boromeusz közönséges kuruzsló! El kell hallgattatni. Szere nemcsak hogy nem gyógyít, hanem veszélyes az egészségre. Felül kell vizsgálni azt az ezer egyént, akiken szerét állítólag kipróbálta. És ki kell mutatni, hogy mind betegek, betegebbek, mint valaha is voltak. Súlyos kórokat kell megállapítani valamennyin. Lepra, paralízis, hátgerincsorvadás, tüdővész, bélcsavarodás, epekő, vészes vérszegénység, utolsó stádium, halál! Igen, legalább tí-tizenötöt azt is ki kell mutatni, hogy már meg is halt. Vagy: tíz-tizenöt halotról

ki kell mutatni, hogy használták a panacea magnát s éppen attól haltak meg, holott azelőtt semmi bajuk sem volt.

Igy az orvosok. Hát még a gyógyszerészek! Rendőrileg kell megtiltani a panacea magna használatát, ha netalán forgalomba kerül. Ki kell irtani még azokat a füveket is, vagy más anyagokat, melyekből készíthető. Ház kutatásokat kell tartani és akinél panacea magnát találnak, azt le kell tartóztatni. A szert magát elkobozni s elégetni.

A gyógyszerészek akciójához csatlakoztak a háztulajdonosok. Egyszerűen annak a megfontolásnak az alapján, hogy ha nincs betegség, nem életveszélyes a hajléktalanság, lehet a szabadban aludni a leghidegebb télen is, nem kell félni a tüdőgyulladástól — feltehető tehát, hogy azok a szegényebb rétegek, amelyek eddig is alig tudták a házbérre valót előteremteni, ezentúl nem rettegnek a hajléktalanság rémétől, megszűnik a kényszer, mely őket utolsó csepp vérük kicsordításáig újí a házbérek előteremtésére. Hasonló volt a közegészségügyi hatóságok magatartása. A főhivatalnokok az első percben tisztában voltak teendőjükkel: »Ha ez a kotyvalék, vagy micsoda, kérlek alássan, beválna, akkor, kérlek alássan, mehetünk nyugdíjba, kérlek alássan.« Csatlakoztak a panacea magna ellen indult hadjáráshoz a kórházak és szanatóriumok, azoknak igazgatói, tisztviselői, ápolói és portásai. A mentők, a betegszállítók, az üdülőtelepek tulajdonosai és szobalányai. A javasasszonyok és kártyavetőnők. A pszichoanalitikusok és individualpszichológusok, valamint a pióccatenyésztők, a tyúkszemvágók, a masszőrök, gyógypedagógusok, optikusok, kötszerészek, ortopédcipészek, sírásók és temetőőrök. A harangozók is. És természetesen a papok. Ők azt mondták, igen logikusan, hogy az ember, amíg jól érzi magát, gögös és felfuvalkodott, csak ha beteg és fél a haláltól, csak ha a szenvedés megszállja, akkor talál rá istenre. A lírai költők valósággal feljajdultak: »Nem engedjük magunkat megfosztani szenvedéseinktől!« A bírák és ügyvédek állásfoglalása kézenfekvő volt: »Ha a kriminalitás nagyrésztben betegség, akkor nekünk igenis szükségünk van a mások betegségére.« Az írók, két-háromszázalékos kivétellel, benne voltak az áramlatban: »Ha megszűnne a kóros hülyeség, ki olvasná a mi műveinket?«

»Sötétben bújkáló aknamunkások szabadították ránk ezt a gonosz szellemet« — írta dr. Boromeuszról vezércikkben a legtekintélyesebb reggeli lap. A társadalmi egyesületek feliratokat intéztek a kormányhoz. Sürgősen összehívták a parlamentet. Nép-

gyűléseket hirdettek. A szónokok így harsogtak: lelkiismeretlen izgatók felbérelték egy mindenre kapható álorvost. Igen, az írásszakértők már hitelesen kimutatták, hogy dr. Boromeusz diplomája hamisítvány. A tömeg nagy csapatokban járta be az utcákat és tüntetett. Eltették a betegségeket. Eljen a csontszú — kiáltotta valaki. É-éljen! — zúgták utána. Eljen a gyomorrák! Eljen a fogfájás! Egy buta viciné, akinek hordónagyságúra volt feldagadva a feje s be volt kötve a képe, elszólta magát: csak azt egye meg a fene! Hát — azonnal meglincselték. A gyilkosok felkutatására ugyan nyomozást indítottak, de az a holtpontra jutott. A tüntetőcsoportok élén viaszból készült figurákat hordoztak, amelyek Hypokrates, Paracelsus, Jennert, Pasteurt, Kochot, Behringet, Freudot ábrázolták, ezeket revolverrel lövöldözték, pálcákkal verték, fel-felakasztották, majd végül elégették.

Dr. Boromeuszt a kormány a közvélemény nyomására végre is letartóztatta, szerének receptjét lefoglalták és megsemmisítették, őt magát rögtönítélő bíróság elé állították, amely a társadalom és az emberiség ellen gonosz szándékkal kitervezett merénylet miatt halálra ítélte és kivégeztette. De még akkor sem csillapultak le a kedélyek s a panacea magna ellen felvert hullámok még sokáig zajlottak. Hatalmas filozófiai művek keletkeztek, amelyek megoldották a lét értelmét, kimutatván, hogy az csakis a szenvedés lehet. E művek rengeteg sok példányban fogytak el, íróik tömérdek pénzt kerestek és e pénzekben féktelenül tobzódtak az élvezetekben. Az egészséges emberekre külön adót vetettek ki és eltiltották őket a házasságától. A betegek betegségük mértéke szerint kisebb-nagyobb kitüntetésekkel kaptak s azokat színes szalagokkal ruhájukra erősítve hordták.

Ha egy jóképű, tagbaszakadt fiatalember megszólított az utcán egy szép nőt, az megállt, undorral nézte végig és így sziszegett: Fúj, szégyelje magát, maga — egészséges!

1929

EGYIPTOMI IRÓDEÁK

ŐSRÉGI EMLÉKEZET él a szervezetemben s ez a minap, egy különös, mély ábrándozás folyamán, afféle félálomban, oly erőre kapott, hogy a tudatomba tört. Brontozaurusz voltam egykor s egy tigrisszemű agyaras fenevad áldozatául estem. Jónéhány ezer évvel előbb fogas csőrrel és csontvázú farokkal, hogy úgy mondjam, madárkodtam; viharban eltört a szárnyam s hosszú sínylődéssel pusztultam el. A középkorban, mint szerzetes, szerencsés elszigeteltségben, pompásan éltem. Csak azt rösteltem, hogy furcsa módon gyógyítottam a betegeimet. Mindenféle gyomorfájdalom ellen például agyagos földdel, de még sokkal csúnyább anyaggal is kevert, őrölt fakérget etettem velük. Most, hogy ezt megtudtam magamról, igazán sajnálom a szerencsétleneket, de hát én jóhiszeműen, az akkori tudomány alapján kezeltem őket. Vigasztalásomra szolgál, hogy mint gyógyító barát, helyesen is cselekedtem. Emlékszem rá, hogy véget érni nem akaró fájdalom esetén egy igen ügyes — azóta talán ismertté vált — kijelentésemmel gyakran szereztem rövidtartamú megkönnyebbülést a szenvedőknek, amikor kétségbeesett kérdezősködésükre, hogy meddig kell még oly kibírhatatlanul kínlódnok, így vigasztaltam őket: csak légy türelmes, mihelyt a *dolor* elmúlik, megszűnik a *fájdalom* is.

Néhány száz évvel ezelőtt zebra voltam Afrikában és egy oroszán tépett szét. Köznapi história, az eset még csak valami nagy szerencsétlenségnek sem mondható, mert mindazokat a gyönyöröket, amiket a zebraélet nyujthat, már átéltem, s maga az oroszlánvaló kaland oly rövid ideig tartott, hogy mai emberi szemmel nem becsülöm többre két percnél. Higgyék el, hogy egy foghúzás nagyobb élmény.

Tüzetesebben azonban az egyiptomi életemből akarok egyet-mást elmesélni. Mert Egyiptomban is éltem, mégpedig hosszú ideig s mint aggastyán haltam meg betegség nélkül, könnyen,

csak úgy kialudtam, mint a mécszláng, ha ráfúj a szél. Pedig nem egyszer forogtam egyiptomi életem folyamán is halálos veszedelemben. Majd, legvégül, egy olyan esetet is elmondok, amikor a legborzalmasabb halál fenyegetett mindazok közt a halálnemek közt, amelyek bármelyik életében is érhettek, ez pedig: a tűzőn való lassú elégetés, különféle kínzásokkal súlyosbítva.

Egyiptomban egy papi rendhez tartoztam. Alacsonyabbrendű papi ember, de inkább csak íródeák voltam. Thébától nem messze egy kis kolostorszerű épületben éltünk vagy ötvenen. Volt egy legfőbb papunk, három főpapunk, több magasrangú papunk, voltak egyszerű papjaink s voltunk öten-hatan olyan kisemberek, mint én. Telepünk tulajdonképpen tudományos intézet volt, a csillogokat vizsgálták itt a pap-tudósok, az időjárás, különösen az esőzés törvényszerűségeit kutatták s betegségeket gyógyítottak, legalább is próbáltak gyógyítani. Egy pap például reggeltől estig a kolostor fölött elrepülő ibiszeket olvasta, s a kapott szám és a másnap bekövetkező, illetve elmaradó eső közt keresett összefüggést. Amikor én a kolostorba kerültem, ez a pap már harminc esztendőn keresztül olvasta az ibiszeket. És mivel sehogysem lehetett az ibiszek számából az esőt vagy a száraz időt megjósolni, egy másik pap — harminc évi habozás után — ki is jelentette, hogy ilyen összefüggés, már mint ami az ibiszek száma és az eső közt állana fenn, nincs. A többi papok igen rossz néven vették ezt a kijelentést, az okvetlenkedő papot destruktívnak nevezték — még a szóra is pontosan emlékszem — s a legfőbb pap szigorúan meg is intette. És megállapodtak a pap-tudósok abban, hogy csupán az ibiszek számáról készített mindennapi esti mérlegben van a hiba, mert bizonyára még az esti sötétség beállta után is repülnek a kolostor fölött ibiszek, csakhogy azokat már nem lehetett a többihez hozzáolvasni.

En, ezt bátran állíthatom, mai szemmel nézve is, jóeszű, szelíd indulatú és gondolkodni tudó ember voltam. Éppen ezért nem vihettem semmire s a legalacsonyabbrangú, gépies munkát végző öt-hat közé tartoztam. De természetesen értelmességemen felül még más szerencsétlenség is ért. Utazásaim közben egyszer — még a kolostori életem előtt — ismeretlen romokhoz vetődtem s ott véletlenül egy egész könyvtárt fedeztem föl. Egy elpusztult világból maradt fenn ez a könyvtár. Olyan világból, amely csaknem a mai kultúra színvonaláig jutott el. Vagy talán el is jutott addig, mert hiszen elpusztult.

Ismerték például abban az eltűnt világban a könyvnyomtatást. Azok a könyvek is, melyeket a romok közt találtam, nyomtatás útján készültek. És mi volt a könyvekben? Matematika, fizika, kémia, bonctan, élettan, lélektan, gazdaságtan, történelem. Még szépirodalmi művekre is akadtam s néhány évfolyam bekötött napilapra. Pontosan emlékszem rá, hogy amikor már az írást és a nyelvet megfejtettem — felütöttem egy ilyen napilap-kötetet, egy lappéldány első oldalát pillantottam meg, hát vezércikkkel kezdődött, melynek az volt a címe: Nem tűrhetjük tovább.

Tudták abban az elpusztult világban, hogy vannak bacillusok és más szabad szemmel nem látható lények s azok okozzák a fertőző betegségeket. Tudták, hogy cselekedeteinknek nem egyetlen irányítója az értelmünk, hanem azok legmélyebben az ösztöneinkben gyökereznek, sőt eredői oly összetevőnek is, melyet a feledésbe süllyedt, vagy még inkább odaszorított élményemlékek összességének neveztek. Gyártottak szemüveget, voltak csillagászati távcsővel felszerelt csillagvizsgálóik, mértek légnyomást, kikopogtatták s hallócsővel hallgatták a szívet, tudtak repülni s elektromossággal tüzesített tűvel operáltak.

Nem mondhatok többet e világról. A könyveket tíz esztendő alatt elolvastam. Hogy hogyan olvastam el, azaz miként fejtettem meg a nyelvet, miként tanultam meg az olvasást s az egész munkát mily lopva, bújva végeztem, arról sem szólok most. Ismeretekre tettem szert, melyek inkompatibilitásban álltak korommal s abba nem voltak beléhelyezhetők. A könyveket elégettem s ismereteimet mélységes titokként őriztem. De ez még nem volt elég. Naponta autoszugesztív gyakorlatokat tartottam, ezzel a szöveggel: Nem tudok semmit, senkinek semmiről soha nem mondok semmit.

Csak természetes, hogy így cselekedtem, mert az elpusztult világ történelemkönyveiből azt is megtanultam, hogyan fejlődött náluk is a kultúra. Megtanultam, hogy aki elsőnek fedezte föl, hogy az élő szervezetben a vér nem álló, hanem keringő folyadék, annak el kellett menekülnie hazájából a halálos ítélet elől. Hogy aki... eh, nem részletezem.

Szörnyű teherként hordtam tudásomat, szüntelenül rettegettem, hogy elárulom magam, de annyira begyakoroltam azután a hallgatást, hogy végül már biztonságban éreztem magam. Természetes, hogy mindent, amit országunkban, az akkori Egyiptomban, a tudósok, kevésbbé tudósok és nem-tudósok mondtak, írtak

és cselekedtek, szemenszedett marhaságnak tartottam. Sőt, hogy e közlésemnek korrektívumát adjam, elismerem, hogy értelmese-
ket is mondtak és cselekedtek — legkevésbé írtak! — például
ilyeneket: nyáron nagyon meleg van, télen kevésbé — ezt mond-
ták (nem kell megfeledezni róla, hogy Egyiptomról beszélek); ha
tüzes fazékhoz ért a kezük, hirtelen elkapták — ezt meg cseleked-
ték. Természetes, hogy a tudósok és kevésbé tudósok közé soha
föl nem emelkedhettem, hozzájuk méltóvá nem válhattam s így
az íródeákságnál, pontosan a másolásnál többre nem vihettem.
Legfőljebb, hogy gyermekeket tanítottam gépies szabályokra, te-
hát társadalmilag olyan szerepet és rangot töltöttem be, mint ma
egy eszményi tornatanár, egy kávéházi sakkozó, vagy egy ugyan-
csak eszményi fogorvos, aki a foghúzáson és fogtömésen kívül
semmiről a világon nem tud. De még magánemberi mivoltom-
ban is az alacsonyabbrangúak — már közvetlenül a rabszolgák
fölött állók — világából úgy kilógtam, mint valamely néglábú
állatnak holmi ötödik korcsvégtagja.

Hogy vigyázzak magamra, az nem volt könnyű. Egy csöp-
pet sem. Megesett például, hogy jelenlétemben azt kérdezte va-
laki az egyik tudós főpapunktól: miért van az, hogy a vízre helye-
zett kődarab elsüllyed, a fa pedig fennmarad a víz színén. A tu-
dós főpap habozás nélkül felelt és kioktatta a tudatlant arról, hogy
a fa Hápinak, a víz istenének, kedves növénye, azt szívesen hordja
keblén, a kő azonban közönyös neki, azzal nem törődik, így hát
hagyja, hogy elsüllyedjen. En persze tudtam a fajsúlyról, a fa, a
víz és a kő fajsúlyának egymáshoz való viszonyáról, de nem szól-
tam közbe. Vagy más eset: magával a legfőbb papunk fiával tör-
tént meg, hogy egyszer oroszánvadászaton vett részt és egy
oroszán közvetlenül a közelében, de mögötte, hirtelen egy retten-
tőt ordított s amint ő az ordításra megfordult, már rá is vetette
magát. A fiút kiszabadították ugyan az oroszán karmai közül,
de nemsokára sajátságos betegség tört ki rajta, amilyent az
akkori Egyiptomban még nem is láttak a pap-orvosok, de amely-
ről én már szintén olvastam titkos könyveimben. Időnként rémü-
let szállta meg a fiút és ilyenkor egész testében remegett, válla,
karja s a feje ütemesen rángatódzott, ezeket a mozgásokat külön-
ben kisebb mértékben állandóan végezte s mintha a feje rángá-
sával szüntelenül azt mondta volna: nem, nem, nem, — s mintha
a válla rángásával így tiltakozott volna: hagyj, hagyj, hagyj. A
tudósok azt állapították meg, hogy a főpap valamely megölt ellen-

ségének, egy más vallási szekta volt fejének szelleme bújt a fiúba és az gyötri; kiűzni a szellemet csakis elijesztéssel lehet, időnként tehát meg-megriasztották a szellemet, tulajdonképpen azonban a fiút. Lefektették például egy fészerben, ott halk, simogató szavakkal elszenderítették, azután magára hagyták és kis idő múlva oroszlánokat tereltettek a fészerekhez, azok ott összemarakodtak, egymást tépték, harapták, a fészer majdhogy össze nem dőlt — s a fiú az oroszlánok szörnyű ordítására, csapkodására, a fészer rengésére riadt fel. Állapota hétről-hétre rosszabbodott, de — ugyebár ez nyilvánvaló — nem tehettem érte semmit. Hogy miért nem, azt remélem, nem kell magyaráznom, szóval nem kell mentegetőznöm. Hogy egyebet ne említsek, még a szent vallás tanításával is ellentétbe kerültem volna, ha jártatom a szám s magyarázgatásaim során tagadom a betegségnek oly felfogását, hogy azt a gonosz szellem idézi elő.

Csak úgy mellékesen jegyzem meg, hogy szüntelen konok hallgatásommal, áhitatosnak látszó ámulásaimmal s mellébeszéléseimmel derék fickónak tartottak ugyan, de egyúttal afféle félkegyelműnek is és gyakran mosolyogtak rajtam. Ha társaságba vetődtem — véletlenül, mert kerültem az embereket — ott bármiről beszéltek, akár arról, hogy a költészet célja a Napisten dicsőítése, vagy hogy a művészet tisztán formaprobléma — esetleg, hogy a művészet a rabszolgák felszabadításának egyik eszköze — avagy, hogy az általános jólét emelésének legcélszerűbb módja a piramisépítés, mivel hogy az munkát ad az embereknek, én hallgattam, de csalhatatlan biztossággal megéreztem, hogy ha bármit mondanék is, még csak nem is hallgatnának rám, csakis egymással volna megbeszélni valójuk, én nulla vagyok.

Egyszer végig kellett néznem, hivatalos minőségben, egy eretnek megkínzását és kivégzését. Az eretnek azok közé a szerencsétlenek közé tartozott, akik gondolkodnak a jelenségeken, s itt-ott valamire ráeszmélnek. Ez az ember azt hitte, hogy ő a trachomának nevezett szembajról állapított meg valami hasznosat; nem sokat, csupán annak a gyanújának adott kifejezést, hogy a trachoma és a tisztátalanság közt alighanem van valami összefüggés és ha ez így áll, akkor a tisztaság védekezés lenne a trachoma ellen.

Ilyenféle gondolatai, nem mondom, inkább csak gyanúi támadtak az eretneknek és gyanúit úton-útfélen kikotyogta. Akikkel beszélt, azok közt akadtak olyanok is, akik kapiskálták a dolgot, de azért a kezükkel elhárító mozdulatot tettek, mintha — a mai

pestiek tempója szerint — ezt mondták volna: e-tye-tye-tye-tyel! Mások semmit sem tudtak felfogni abból, amit az eretnek magyarázott nekik, vitatkoztak vele, megdühösödtek és szitkok és fenyegetőzések közt otthagyták. Minderről én az eretnek pörének tárgyalásán értesültem, ahol mint íródeáknak följegyzéseket kellett tennem a tárgyalás menetéről. Pap-bírák ítélkeztek az eretnek fölött:

— Hogyan értette azt a tisztaságot? — kérdezte a főpap. — Miféle tisztaságra gondolt?

Szerettem volna odasúgni a vádlottnak: »Naponta ima a szent krokodilokhoz — ezt értettem tisztaságon, helyesebben a lélek tisztaságán.« Persze, súgnom nem lehetett. De megmondom azt is, különben sem súgtam volna. Mert semmi biztosságom nem lehetett abban, hogy az eretnek majd tovább is csak a maga esze szerint beszél s ha nagyon okoskodok azzal a sugással, egyszer csak elárul és bejelenti, hogy én zavarom őt, befolyásolom és rosszhiszemű feleletekre akarom rábírní. Ahogy én az eretnekeket is ismerem. Szóval csak vágyat éreztem, hogy súgjak, de nem súgtam, nem súghattam és nem is súgtam volna. Az eretnek így felelt a főpap kérdésére:

— Tisztaságon ezt értettem: mindennap mosdani, a szemhez nem nyúlni, különösen piszkos kézzel nem, és külön törülközőruhát használni.

Az egész bíróságot elöntötte a felháborodás. Kipirosodtak, a szemük tágult, a szájuk kinyílt, némelyik még a fogát is csattogtatta, majdhogy a vádlottra nem ugrott s majdhogy le nem harapta a fejét. Aránylag még az elnöklő főpap maradt a legnyugodtabb, ő csupán ragasztott kecskeszakállát tépte le izgalmaiban, mire ki kellett mennie a tereméből és szakállát újra fölragasztania. Amikor megint megjelent és elfoglalta helyét, igen nyugodtan adta fel a további kérdést:

— Hogyan gondolta maga azt a mosdást? Hogy talán a víz elriasztaná Rá-t, a napistent, aki szembetegséggel bünteti mindazokat, akik a szemükkel vétkeznek, mert oda néznek, ahová nem szabad?

Megint szerettem volna súgni, hogy legalább egy kis ravasz fordulattal enyhítsen sorsán a vádlott: »Igen, így értettem, mert Rá, a Napisten, egyszersmind a tűznek is istene s a víz ellensége a tűznek, azaz, ahol a víz, ott nincs hatalma a tűznek.« Legalább ennyit, ha ez már kétesértékű mentség is lenne.

Az eretnek azonban a maga esze szerint beszélt. Beszélt a váladékról, mely a kézzel, a piszokkal, a közös törülőruhával a beteg szemből eljut az egészséges szembe. A főpapot különös ellágyulás tarthatta hatalmában azon a napon, mert határozottan segíteni akart a szerencsétlen tévelygőn. Így szólt:

— Nem veszi észre, hogy ha úgy történne a megbetegedés, ahogyan maga tévesen gondolta — még ezt is úgy mondta, hogy gondolta — akkor a betegség nem a szentséges Rá igazságos büntetése lenne, hanem valami másnak, valami anyagnak s valami véletlennek a következménye.

— Igen, úgy gondolom, hogy a betegség nem Rá büntetése — felelte konokul a vádlott, aki, úgy látszik, lelkének mélyén magát már régen a tűzhalálnak szánta.

— Elég! — tört ki a felháborodás a pap-bírákból hangos szóval, de egyszersmind zagyva zúgás formájában valamennyi jelenlevőből is. Még magam is kénytelen voltam holmi halandzsát mormolni, mert a hallgatás tüntetés lett volna, s olyasmit mondogattam halkán és szaporán, persze egyiptomi nyelven, mint magyarul: kiszela méra bávatag.

Az eretneket kínzásra és elégetésre ítélték. Az ítélet végrehajtását is végig kellett néznem, azaz inkább csak végighallgatnom, mert a papiruszlapról föl sem emeltem a tekintetem. Hallgatnom kellett azonban az áldozat jajveszékelését, majd órák múlva elhaló nyögéseit és sóhajait. Hallgatnom kellett a csöndet, mely a jajveszékelések sorozatai közt feszült és irtózatossabb volt a jajoknál is. És hallgatnom kellett — s ez volt a legirtózatossabb! — a jajveszékelést, nyögést és sóhajokat kísérő kórust, melyhez hasonló mindnyájan hallottunk már, mindjárt megmondom, már mondom is, hogy mikor, hiszen a pap-bírák, de mind a jelenlevők, úgy nyöszörögtek és nyávogtak és vonítottak, mint — nem, nem a kutyák, hanem a macskák. Igen, igen, arra gondolok, a macskák párosodására.

Ettől kezdve a mindennapi autoszuggesztív gyakorlataimat megháromszoroztam s még mélyebben hallgattam. Ha találkoztam egy ismerőssel, s az azt kérdezte, hogy hogy vagyok, még erre a kérdésre is igen tekervényes választ adtam. Azt hiszem, ez a közlésem sem szorul bővebb magyarázatra. Hiszen, ha valaki egy ilyen kérdésre, egy ilyen hogy vagy-ra azt válaszolja, hogy jól — ez méltó irigykedést kelthet állapota iránt, vagy pedig gúnynak is minősíthetik feleletét; ha pedig azt feleli, hogy rosszul —

akkor a kérdező azt gondolhatja: úgy, rosszul van, rosszul érzi magát, tehát nincs megelégedve közállapotainkkal.

Most már végre elmondom az életveszélyt is, melybe kerültem. Egy este, amikor éppen fekvőhelyemre indultam, egy kis gyepek területén át bandukolva, szembe találtam magam egyik pap-tudósunkkal. Illendően és alázatosan köszöntöttem — két kezemet magasra emelve s mélyen meghajolva — s tovább akartam menni. De ő, amikor már megindultam, utánam kiáltott:

— Várj csak, fiam!

— Parancsoljon.

— Hallgass csak ide. Óriási dolgot fedeztem föl. Nem is dolgot, hanem dolgokat, többet ennél, a világot. Eppen most jöttem rá a világ szerkezetére, a nyitjára, s ez oly izgalommal töltött el, hogy kell valakivel, egy emberrel, egy emberi lénnel beszélnem.

Érzik, amit én rögtön megéreztem? Érzik a decrescendót? Valakivel — na, valaki, az talán mégsem vagyok. Tehát: egy emberrel — na, még annál is kevesebbel: egy emberi lénnel! Ennyire becsültek engem már Egyiptomban is. A pap-tudós így is folytatta:

— Hát éppen te akadtál az utamba. No, de nem baj, talán jobb így. Mert fölfedezésem még nem érett meg arra, hogy tudós társaimmal közölhessem. Elmondom neked, mire jöttem rá. Azt hiszem, megértesz, hiszen régi gyanúm, hogy te nem vagy olyan ostoba, mint amilyennek mutatod magad.

Ezen a ponton is elárulhattam volna magam, de én csak mosolyogtam. Sőt, elhallgatással se szépítsük a dolgot, hülyén mosolyogtam.

— Hát hallgass ide!

— Csupa fül vagyok — s megerősítésül meghúztam a saját jobbfülemet.

Persze, hogy rosszat sejtettem. Szentisten, akarom mondani Rá, Izisz és Ozirisz, mi lesz, ha ez valami igazságra bukkant, teszem, fölfedezte a nehézkedés törvényét?

— Egész este figyeltem a holdat. Nem is figyeltem, hanem csak úgy néztem. Erősen néztem, enyhén néztem, elnéztem róla, majd visszanéztem rá. Egyszerre csak valami régóta szűnnyadó gondolat kelt életre az agyamban.

Itt követtem el az első óvatatlanságot. Nekem akkor ezt kellett volna kérdeznem: hol? Ő megismételte volna, hogy: agyamban. Nekem erre el kellett volna szörnyednem, sajnálkoznom rajta

s figyelmébe kellett volna ajánlanom Szut-Ra-Meszt, aki a leghíresebb orvosunk volt. Én mindezt elmulasztottam s neki alkalma volt folytatni:

— A hold gömbölyű. Érted? Amint nézem, hát látom, hogy gömbölyű!

— Értem — szoltam el magam vészesen.

— Na, látod, mégis csak értelmes ember vagy te.

— Pardon, pardon — kaptam észbe — igenis nem értem.

Ő azonban már nem bírta magát túrtőztetni, beszélnie kellett, tehát már nem hitt nekem és folytatta:

— A hold gömbölyű. És fényét a naptól kapja.

Igen, igen, ujjongtam föl legbelül és titokban, s olyan kíváncsiság lobbant fel bennem aziránt, hogy mi a tudós pap gondolatmenete, hogy eszközök híján milyen észleletei vannak s hogyan jutott megállapításaihoz, hogy azt hittem, végem van, inkább választom a kínhalált, de nem bírom már, nem hallgatok tovább. A saját fellobbanásomtól megrémültem. Tiltakozni akartam a badarságok ellen, de elszorult a torkom s nem tudtam hangot adni. Pedig tisztán láttam, hogy ebből nagy baj lesz. Ő nem törődött velem, neki csak tárgy voltam, holmi elektromosságvezető, akin át izgalma elcsitul, s beszélt tovább:

— A hold gömbölyű. Fényét a naptól kapja. Mindig azon az oldalon világos, amerrefelé a nap áll. A nap áll! A nap végtelen nagy. Sokszorta nagyobb, mint a föld. Izzó tömeg és gömbölyű. A föld is gömbölyű. És nem áll! Fordul önmaga körül. A hold kisebb, mint a föld. Ezt nem érted, úgye? Mert nem úgy kisebb, ahogy te érted. Hanem ide hallgass!

El akartam futni rémületemben. De fogta a karomat, erős volt, mint a dühöngő örült és nem engedett.

— Ide hallgass. Az első ötletem abból a megfigyelésemből eredt, amit egy tengeri útamon tettem. Egy távoli vitorlást figyeltem, mely a nyílt tengeren úszott s mely felé mindjobban közeledtünk. Eleinte csak a vitorláinak felső része látszott...

— Nem, nem, nem! — ordítottam s kitépve magamat karjából, elrohantam.

Azon az éjszakán nem aludtam. És balsejtelveim hamarosan valóra váltak. A pap-tudós — név szerint Nem-Mat-Ra, — két hét múlva a vérbíróság előtt állott. De nemcsak ő egyedül, hanem még huszonegy vádlott társa, mindazok, akikkel az utóbbi napokban érintkezett, köztük én is.

Valamennyien eretnekséggel, vallásgyalázással, tévtanok terjesztésével, hazaárulással, istenkáromlással, Egyiptom hitelének rontásával, a magántulajdon elleni izgatással, szeméremszéttéssel, rágalmozással, közbotrányokozással és kihágással voltunk vádolva.

A tárgyalásról pontosan nem tudok semmit, illetve csak azt tudom, ami a tárgyaláson velem történt. Utolsónak hallgattak ki. Nem sokáig faggattak, legfeljebb félóráig. Nemcsak, hogy ügyesen viselkedtem, hanem szerencsém is volt. Mert arra a kérdésre, hogy hol születtem, valami egészen sajtáságos szórakozottság folytán azt feleltem, hogy Apostagon. A bírák már ezen is nevettek s az egyik csodálkozó kézmozdulat kísérefében mondta:

— Olyan város nincs is.

A személyi adataim felvétele után következett az érdemi rész, ez így folyt le:

— Beismered-e, hogy Nem-Mat-Ra Krisztus előtt 1562. május 20-án este fél tizenkét órakor először veled közölte bizonyos új fölfedezéseit?

— Beismerem.

— Mondd el hát, miről beszélt.

— A holdról és a napról és ha jól emlékszem, a földről is — feleltem egyelőre értelmesen, hogy azután is higgyenek nekem.

— Mit mondott a holdról?

— Azt mondta, hogy ő rájött arra, hogy amikor a holdat nézi, akkor ő gömbölyű.

A főpap nem állhatta meg mosolygás nélkül. A többi pap-bírák is nevettek.

— Talán nem egészen így mondta — folytatta a főpap még mindig mosolyogva.

— Pontosan így mondta.

— Talán azt mondta, ő fedezte föl, hogy a hold gömbölyű.

— Azt nem is fedezhette föl.

— Miért nem?

— Mert ami nincs, azt nem lehet fölfedezni.

A papok fokozottan figyeltek, egyik-másik bölintott a fejével.

— No, de ő mégis azt állította, hogy ilyen fölfedezést tett. Es megállapítást nyert az is, hogy te arra a kérdésre, érted-e ezt, azt felelted, hogy érted. Igaz-e ez?

(Hogy hol a csudába kémkedhetett az a szemfüles besúgó, mikor ott álltunk a kunyhóm előtt elterülő gyepes földön, s a közelben még csak egy bokor sem volt!)

— Hogyne, kérem. Persze, hogy igaz. Ezt könnyű megérteni.

Moraj zúgott végig a termen.

— Akkor mondd meg nekünk, mit értettél és hogyan értetted, amit értettél.

— Hát csak úgy értettem, ahogy mondta. Hogy ő gömbölyű, amikor a holdat nézi. Biztosan lekuporodik, gondoltam és egész gömbölyűre zsugorodik. — A bírák egymásra néztek, szinte tanácstalanul, azután megint elkezdtek nevetni. De nem valamenynyien. Az egyik sovány, sápadt bíró láthatóan bosszús volt. Talán már sejtette, hogy ez a zsákmány alighanem kicsúszik a karmai közül. Egy másik bíró, aki úgy nevetett, hogy a könnyei is kicsordultak s elmosták a szeme alá zöld festékekkel festett csíkokat, hirtelen abbahagyta a nevetést s lemondóan legyintett, ami azt jelentette:

— Hagyjuk, hisz ez tisztára hülye.

Az elnöklő főpap azonban nem tágitott olyan könnyen:

— A napról mit mondott Nem-Mat-Ra?

— A napról, a napról, a napróól. Hogy a nap világít.

— Azt tudjuk, de azt nem mondta. Illetve másképp mondta, ennél többet mondott.

— A napról, a napróól...

— Hát mit mondott a hold fényéről...

— Ja, igaz! — és a homlokomra csaptam — tudom már. A napot is tudom. Azt mondta, hogy a hold éjszakára kölcsönkéri a fényt a naptól. Este kölcsönkéri, reggel aztán visszaadja.

Erre olyan hahota tört ki, hogy a főpap csendre intette a bírakat s a termet kiürítéssel fenyegette meg.

— A földről is beszélt Nem-Mat-Ra?

— Csakis a földről beszélt, kérem.

— Az imént azt mondtad, a holdról és a napról is beszélt.

— Nem kérem, alázatos tisztelettel, a földről beszélt, mert ott álltunk, tetszik tudni, azon a gyepes földön, amely a kunyhóm előtt terül el.

— Nem értetted a kérdést — folytatta a főpap azzal a végtelen türelemmel, amellyel az ember a másik ember életére tör. — A földről, a mi földünkéről, erről, amelyen élünk.

— Értem. Azt mondta, a föld a naptól kapja a világosságot.

— Ezt tudjuk. De mást is mondott. Mit mondott a föld alakjáról?

— Hogy egész szép alakja van.

— Szóval, hogy olyan gömbölyű, úgy-e?

— Nem, hanem tányéralakú.

— Ezt mondta?

— Mondani nem mondta, de én mondom.

— Helyes. A föld valóban tányéralakú. És mozog?

A főpap tehát még egy utolsó kísérletet tett, hogy beugrasson. Most jut eszembe — sajátságos képzettársulás! — az agyaras tigris; az elől is forogtam, brontozaurusz koromban, szemben akartam vele maradni, kapkodtam a lábaimat, s csapkodtam jobbra-balra a farkammal, az is be akart ugratni, de be is ugratott. Most így mozogtam, akarom mondani feleltem:

— Hogy mozog-e? Erről még nem gondolkoztam.

— És mit gondolsz most?

— Hogy mozog-e, mozog-e? Hát ha Ámon, aki a földet a hátsán tartja, mozog, akkor a föld is mozog.

A főpap intett, hogy kihallgatásomat befejezték, az örök vezessenek el.

Félóra múlva kihirdették az ítéletet. Valamennyi vádlottat elítélték. Egy részüket, köztük Nem-Mat-Rá-t kínzásra és utána elégetésre, más részüket élve eltemetésre, egyedül engem mentettek fel. A főpap még meg is dicsért, de hogy mit mondott, arra már nem emlékszem, illetve a nagy öröm miatt nem is tudtam figyelni a szavaira, mindössze ennyi került a fejembe s ennyi maradt benne: de azért tisztességes ember. A sovány, sápadt pap-bíró most mosolygott, észrevettem. Némi kis félelmet még gerjesztett bennem a mosolya, de azért nagyon nem zavart s őszintén megvallva azt gondoltam, többször egymásután: pukkadj meg!

Igy éltem én Egyiptomban, nem is túlságosan rosszul, bár egyszer-kétszer, különösen Nem-Mat-Ra esetével kapcsolatban, ily »könnyen végzetessé válható« kalandokon estem át.

És most, néhány közbeiktatott életecske után, újra élek. Imár nemcsak huszonegy esztendő óta — most 1930-at írunk — hanem negyvenhét esztendő óta. És nem minden veszély nélkül. Mert hogy mikor »áll veszély a házhoz«, azt — néhány tízezeréves tapasztalat után mondom — sohasem lehet tudni. Nemrégiben is

megesett velem, hogy találkoztam az utcán egy ismerőssémmel s az azt kérdezte tőlem: hogy vagy? És éppen úgy nézett rám, mint egy egyiptomi, vagy mint középkori életemben Clementius barát, akiről nem is beszéltem. Vagy mint zebra koromban a kígyó a csaltit közül. Bár mosolygott. És én, súlyos megfontolások, végtelen sok tapasztalat s óriási gyakorlat után, nem is legjobban oldottam meg a pillanatnyi helyzetet. Mert váratlanul, szinte rajtaütésszerűen ért a találkozás. Felelni persze nem feleltem a kérdésre, de hirtelen ötlet híján csak úgy tudtam elhárítani, hogy ezt az egy csöppet sem újszerű ellenkérdést tettem fel:

— Hogy vagy te?

1930.

JANUAR.

JANUAR a tél közepe, rendesen a leghidegebb hónap. Sokévi átlagos hőmérséklete Budapesten -2 fok.

Az eddig észlelt leghidegebb január 1893-ban volt, amikor a havi átlag a -10 fokot megközelítette. Viszont 1916-ban $+4$ fok volt a hónap középhőmérséklete, ami normálisan márciusnak felel meg.

A hőmérő legalacsonyabb állását, a -19 fokot 1893-ban, 22-én érte el, a legmagasabbra: $+15$ fokra 1920-ban, 13-án szökött. 1893 január 22-én Kajászószenteulálián egy favágó megfagyott.

Január. A favágóval egyszerűen úgy történt a dolog, hogy hát kiment fát vágni s másnap élettelenül találták az erdőben. Pedig hőmérő nem volt nála és így sejtelve sem lehetett arról, hogy olyan nagy a hideg.

A kajászószenteuláliaiak nagyokat sóhajtottak, szegény ember, szegény ember! — s aznap este különösen kedvesnek találták a fűtött kemencéket. A tekintetes úréknál vaskályha izzott vörösen, a tekintetes asszony öngyógyasága a dívánról nézegette az izzó vastörzset s néha-néha ellágyult:

— Milyen áldott jó kályha ez!

De azért nem ölelte meg a kályhát.

A rekordhideget mégsem január, hanem az elmúlt 1929-es év februárja tartotta. Budapesten 1929 február 11-én -23 fok alá süllyedt a hőmérséklet, de a külvárosokban a -30 fokot is megközelítette. Mintha bizony a hideg is társadalmi alkotás lenne. Pedig ennek az 1929-es évnek már a januárja is igen hideg volt. Mingyárt január 2-án feltűnt, hogy az előző napi $+2$ fokról -5 fokra zuhant a higanyoszlop. A külvárosokban feltűnően meglepte a lakosokat, azt mondták: ejha!

Hogy nincs kenyér, rongyos a ruha, plafonig ér a piszok, alacsony a munkabér, hogy nincs munka — az már fel sem tűnt

nekik. A belső városban Buxbaumék késő éjjel érkeztek haza autón, Andrásy-út 140. alá. (Ez nem fok, hanem házszám!) Bőszülten vastag bundákba voltak pakolva. Először Buxbaumné szállt ki az autóból és sietett a kapuhoz, hogy megnyomja a csengőt; Buxbaum pénz után kotorászott, hogy kifizesse a soffőrt. Kis Keczege Pál kabáttalanul reszketett a kapumélyedésben. Buxbaumné, amikor megpillantotta a fehér arcot s a csillogó két szemet, gyengén felsikoltott: Siess már, Dóri! — kiáltotta Buxbaum felé.

Es Dóri sietett, a kapun belül megbeszélték a dolgot:

— Láttad ezt az embert? Ugy megijedtem tőle, hogy elállt a szívverésem, amint egyszerre megmozdult ott a sötétben.

— Biztosan lesben van. Lopni akar vagy betörni.

— Vagy talán gyilkolni. Hogy miért is engedi az ilyesmit a rendőrség!

Január 10-én — 8 fok volt. Külvárosok számára népies kiadás: — 11 fok.

Itt látható a jaguár, a február, a március és az összes ragadozó vadállatok! — ordította rekedt hangján nyáron a vurstliban a kikiáltó. Egy legényke most, január 10-én, a Csákány-utcában, szellős kiskabátban, zsebredugott kézzel, sápadtan és soványan, idézte a kikiáltót s az ödöngő kis csoport fogvacogva kacagott. Pista, Szepi és Móric görcsös köhögéssel folytatták a nevetést. Odabenn az udvarban Teliha megveregette Teliháné képét, hadd melegedjen fel.

Január 11, 12, 13 ... 20. A hideg növekedett. A hó az utcákon megfagyott. Befagyott a Duna, a Tisza, a kút, a vízvezeték, jéggé vált a víz a lavórban, szétvetette a vizesüveget. A kacagás az ajkakra fagyott. Hó és jég borította a háztetőket, az udvart, a kerteket, a tájat, a vidéket.

Egy autó vánszorgott az országúton, benne ült a nagyságos úr, háta mögött farkas, feje fölött holló s alatt röpült a nap, mint a fáradt madár. Benn a városban meleg kávéházakban nyöszörögtek a polgárok, mi lesz, ha ez nyáron is így tart s a gabonaárak ősszel sem fognak emelkedni s már szabadkereskedni sem igen lesz érdemes. Szörnyű, a verebeknek nem volt mit enniük! Egy asszonyosság a rendőrhöz futott s bepanaszolta azt a szívtelen gonosztevőt, aki mindig előmászik valahonnan, amikor ő zsemlyemorzsát hint a szegény kis verebeknek, s a gazember mindig elszedi előlük a nagyobbacska darabokat.

Egész kis csődület keletkezett a rendőr körül, valaki megjegyezte:

— Biztosan a butikba viszi s pálinkát vesz rajta!

Január, február, a hideg már az égig ért. Apánk újságpapírba pakolta a lábát, anyánk régi rongyokkal teleaggatta magát, ott ült a fűtetlen kályha mellett. (A régi emlékek, gyerekkori meleg kemencéről, szintén befagytak!) Kis Keczege Pál az Örömvölgy-utcában ott maradt egy kapualjban. (Biztosan lopni akart.) Baják Péter a Lehel-téren egy padon. (A betörés tehát neki sem sikerült.) Az öreg Kozlovsky-házaspár a Naphegy oldalában, benn a kis dűledező házban, az ágyban, egymás mellett. Ja, nem tudták már egymást felmelegíteni. Mindnyájan belekerültek az újságokba.

A szíveket borító szörzeten immár állandó zúzmara reszketett. Aki tudta, bizony védte magát. Buxbaum például, amikor benyitott a lakásába, kétségbeesve kezdett ordítózni:

— Nyissátok ki az ablakokat, mert olyan hőség van itt, hogy megüti az embert a guta. Hogy lehet ennyire befűteni? Mari-i-i!

És Mari rohant, sorra kinyitogatta mind a hat szobának mind a tizenkét ablakát. Buxbaumék kislánya betette az olvasókönyvet s a kályha mellé húzódott, abbamaradt a gyönyörű olvasmány: A megfagyott gyermek.

Sűrű, sárgás köd gomolygott a tárgyak és emberek körül, mint a megbántott föld bosszúja. Aki nem állta, forró lázat kapott (mint a megfagyott gyermek édesanyja) s elhullt.

Január átlagos csapadékmennyisége 38 mm. Az erősen havas januárok rendszeren igen hidegek is. A napsütéses órák száma már valamivel több, mint decemberben.

A légnyomás ebben a hónapban éri el a legmagasabb mértékét. Eddigi maximuma 79,3 mm. Fejünkön és mellünkön az óriási légoszlop súlya, tetézve a kenyér árával, a házbérrel, a holnap kilátástalanságával s a tudattal, hogy ez így megy már húszezer év óta. Ó, feltekintek a rám kirótt légoszlop legtetéjére, az egyik párkányon ül Schwarcz úr, a másikon Bunkófejeő úr, szivaroznak s az úrbe lógatják a lábukat. És én nem tudok mozdulni, hogy ki-másszak a légoszlop alól s az eldőljön.

Január 14. Az értékpapír forgalmiadó 1929 december haváról lefizetendő. Jaj, nehogy elfelejtsük!

Január 15. A fényűzési adó befizetése 1929 december haváról.

A jó gazdának:

a) a határban, ha a vetéseket jégkérgező hó borítja, rá kell hajtani a jószágot, hogy összetörje a kérget s így a növényzet levegőhöz jusson. Ha az idő engedi, akkor a réteken, egyengessük a vakondtúrásokat, hozzuk rendbe a vízelvezető árkokat;

b) a gyümölcsösben tisztogassuk a fákat a mohától, hernyófészkektől, száraz ágaktól. A nyulak rágásai ellen kössük be fainkat szalmával. Teregessük el a trágyát a veteményes kertben s ha lehet, rigolirozzunk. Rossz időben osztályozzuk a vetőmagvakat, akinek nincs, az malmozzon az ujjával;

c) a méhesben arra ügyeljünk, hogy a méhek téli nyugalma ne zavarja meg semmi. Tisztogassuk el a havat a röpnyílásokból. Az öreg lépeket olvassuk ki, öntsünk mülépet.

A körültekintő ember:

Igyekezék lenyúzni a bőrét mindenkinek, akinek csak lehet.
Időjóslat:

Fázunk. Reszket minden porcikánk, vacog a fogunk. Reggel fáradtan kelünk, mert nincs miért fölkelnünk. Este fáradtak vagyunk, mert megbánjuk, amit napközben csináltunk. Sokáig nem tudunk elaludni, mert hánytorgat bennünket a bűntudat. Január, február, március, április, május, még mindig fázunk, fáradtak vagyunk, depressziós a kedvünk, meg-megbánjuk, hogy születünk. A halál gondolata kísért bennünket. Melegünk van, izzadunk és lihegve szédülünk. Fáj látnunk a zöldelő réteket, a lombos fákat, a kék eget.

De nem aszerint fázik az ember, hogy hús-fok-e a hideg s nem aszerint szédül lihegve, hogy 40 fok-e a meleg. Diszpozíció dolga ez, függ a kedélytől. Mondhatnám: attól függ, akarunk-e fázni, akarunk-e szédülve lihegni.

És egyszer, 1930-ban, 31-ben, 42-ben vagy 56-ban, egyszer majd kinyitjuk ablakainkat, kitárjuk ajtajainkat, kiállunk a szabadba, kiskabátban, födetlen fővel, felgyűrt ingujjal, ércesen kiállunk s nem fázunk többé! Nem is nézzük a fokokat, akár 40 fok melegben is állunk hő-gépek mellett, ülünk a tüzek közvetlen közelében és kacagunk. Új élet ömlik el bennünk. Belekapcsolódunk az idő folyásába, elfeledjük mind a húszezer esztendő, előre nézünk.

Hatalmunk alá hajtjuk a jaguárt, a februárt, a márciust és... az összes ragadozó vadállatot.

Megváltoztatjuk még az időjárást is.

1930.

EGY EMBER leült a körút egy padján, mert már nem bírta tovább. Gyenge volt, reszketett, ült, majd elsápadt s félig ájultan eldőlt a padon. Hónapok óta nem kapott munkát... Egy nő megállt a Wesselényi-utca és a Klauzál-utca sarkán, a falhoz támasztotta homlokát és sírt. Az ura már másodszor verte meg. Ökölrel ütötte a fejét s leszúrással fenyegette, kilökte az ajtón s még utána sziszegett: Büdös dög, ide többé be ne tedd a lábad!... A Rákóczi-úton mentőautó robogott, mert egy cseléd, a Vas-utcában, levetette magát a harmadik emeletről, de még élve hevert az udvar közepén... Weisz Mórnak a Baumfeld és Társa cég felmondott, otthon öt gyerek... Kapor Antal fizetését havi száz pengőről leszállították nyolcvanra. Ha nem tetszik, elmehet, akad helyébe hatvanért is akár tízezer más... Egy fiatalember a József-körúton megfordult egy izmosfarú nő után, nézte, nézte, hogy majd kifolyt a szeme, nézte, ameddig csak láthatta, mert neki se pénze, se ruhája, se társadalmi állása — s mégis tetszenek neki a csinos nők. Persze, hiába nézte most is, máskor is őket, egy évben egyszer, ha akadt valami kis boldogság a számára. Bizony el fog hervadni, mint ősszel a falevél... Egy huszonhat éves munkás sötét cellában ül, öt esztendőre ítélték, még csak három hónapot töltött ki a büntetéséből. Egyszerre az az érzés öntötte el, hogy meg kell örülnie, neki kell ugrania fejfel a falnak, hogy fejével együtt szétzúzza a kimondhatatlan gyötrelmet, mely agyát fúrja, faragja, fészíti, bomlasztja. Szörnyű! Ha még egy évig kell várni, akkor már mindennek vége... Pincelakás mélyén egy csecsemő sírt már két nap óta. Előbb fehér volt, majd sárga, később zöld, azután lila. Az anyjának már kiszáradtak a könnyei; a bölcső mellett térdelt, kezét tördelte és imádkozott. A szöveget úgy mondta, hogy mentse meg kisgyermekét az Isten, de úgy gondolta, hogy bárcsak már meghalna, ne kínlódná tovább... Dr. Szekeres éppen a megállapodást íratta alá Sármáival, mellyel né-

hány hónap alatt azután csakugyan kiforgatta minden vagyonából s az áldozat azóta már koldul is, igen kis sikerrel... Egy sovány, görbehátú, kopottruhás fiatalember egy ház előtt sétált s szívdobogva várta Ilonkát. Ilonka késett, mert a főnöke, Schwarcz F. D. éppen behívatta a szobájába. Nézzé, kedves Ilonka — mondta a főnök a leánynak — a maga fizetését főlelelem havi ötven pengővel. De legyen okos, kedves Ilonka, nem szabad ezen túl olyan kegyetlennek lennie hozzám, mint eddig volt... A Kazár-utca 42-ben egy férfi haldokolt. Éhen haldokolt. Nem mintha heteken át nem evett volna, mert evett. Hanem éveken át olyan keveset evett, hogy valami hűlés, vagy fertőzés, vagy fene tudja mi miatt, ami különben meg sem kottyant volna neki, vesegyulladását kapott s reggel már nyilvánvalóvá lett, hogy a másnapot nem éri meg... Egy nagy vállalat, a Memesser, Standl és Gurnewald Gépgyári R. T. délelőtt közölte az alkalmazottaival, hogy tizenkét tisztviselőt s százhatvan munkást elbocsát, a megmaradtak fizetését pedig harminc százalékkal leszállítja. Azt viszont nem közölte, hogy a vezérigazgató fizetését negyven százalékkal fel-emelte... A miniszter a parlamentben kijelentette, hogy a cucurbita pepo-t illetőleg mindenki ellen a legszigorúbban fog eljárni, a csendőr a szuronyát köszörülte, a hóhér a kötelét simogatta, egy hölgy egy férfit feliratott a rendőrrel, mert őt megszólította, holott a cipőjéről nyilvánvaló, hogy nincs elég pénze, a szociáldemokrata képviselő az asztalt csapkodta s valami olyasfélét kiabált vérvörös arccal, hogy »éppen itt az ideje, hogy az urak belássák«, mire az urak jóízűt nevettek... Eközben a hús ára esett, az élelmiszerek ára emelkedett, Makón a kubikosok kenyeret és uborkát ebédelték, egy úriember ötszáz pengőt ajándékozott egy nőnek egy szerelmi találkozóért, egy nagyságos asszony három ruhát rendelt a Belvárosban s jól végzett munka után autón távozott. Lisabonban egy tanító hatvan gyerekek azt mondta, hogy a portugál katona a világ legvitézebb katonája, kétezer kikötőmunkás sztrájkba lépett. Toledóban egy tanár hetven ifjúnak azt magyarázta, hogy a spanyol paraszt a világ legokosabb parasztja. Kesselbaum Edgár egy üzleten, mellyel kétezer embernek egymillió kárt okozott, kétszázezer márkát keresett, melyből a feddhetetlen jellemnek csupán ötvenezret kellett leadnia, Laibachban a pap azt prédikálta a templomban, hogy boldogok a szegények, mert övék a mennyeknek országa, valahol egy ember egy másik felé azt rebegte, hogy alázatos szolgája vagyok, méltóságos uram, egy pa-

rasztasszony vizet öntött a tejbe, egy lapot elkoboztak, mert azt írta, hogy az időjárás már jónéhány éve megromlott... És még tíz és még száz és ezer és tízezer és százezer. Millió, billió, trillió. Valaki azt gondolta, hogy ezt a számot, az egészet, föl kellene írni lángbetűkkel az égboltra. A sóhajok körülöntötték a földet, a Gaurizankár csúcsa sem látszott ki. Egy pápaszemes fiatalember nyugodt mosollyal magyarázta, hogy minden nagyszerűen megy, kívánni se lehetne jobb tempót.

És én pont akkor, déli órában, melegben, porban, bűzben, kétezerfokos depresszióban bandukoltam az Ó-utcán a Gyár-utca felé. Egyszer csak kiabálást hallok. Először csak rekedt, hörgő hangot, mely kétszer-háromszor megismétlődött. De aztán kitaláltam, nyomban utána tisztán hallottam ezt a szöveget:

— Fogják meg! Fogják meg!

Kétezerfokos depresszióban, melegben, déli órában az ilyen ordítás feldühíti az embert. Hogy bömböl a gazember! Mintha ölnék. Csak akkor bocsátanak meg neki, ha autó ütötte el s ő vérében fetreng az út testén.

Hohó! De aligha erről van szó! Emberek megálltak, megfordultak, néhányan nekilendültek s szaladni kezdtek. Mi lehet az? Sejtem. Azaz már tudom is.

Mert ott állt felbukkanva a sarkon egy kopottas, pocakos, kerekfejű kispolgár. Izgatottan ordított még egyet s a Gyár-utca hosszában bámult, dülledő szemei csaknem utána ugrottak a képnek, melyet tekintetével követett. Tizen-tizenöten is futottak arrafelé, legalább a fele ennek szegény, rongyos proletár.

És megfogták. Azt, aki legelől futott. Az egyik megfogta, hárman tartották, valamennyien körülvették s már hozták is.

Az történt tehát, hogy egy ember, akinek nyilván nem volt sarokháza, sem havi ezerpengős állása, valamit ellopott a kispolgártól. De talán nem is lopott. Talán csak a magát igyekezett menteni. Talán csak egy kacskaringós szót mondott. Hogyan lehetne ezt holtbiztosan tudni? De mindegy. A kispolgár elordította magát, kiadta a hallókört népének a parancsot: fogják meg! Ők pedig engedelmeskedtek. Utána vetették magukat a zsidványnak, üldözték, megragadták és diadalmasan vitték, szállították a kispolgárnak. Tessék, nagyságos úr!

1930

PETUR ISTVAN meghajtotta magát a társaság előtt s csak ennyit mondott:

— Viszontlátásra. Legkésőbb egy óra múlva itt leszek.

Es eltávozott, kemény mozdulattal csukva be maga után az ajtót.

Utána csend maradt a szobában. Egy négyszögletű asztal körül négy úr és egy hölgy ült; zavartan néztek maguk elé, kerültek egymás tekintetét. Egy és ugyanazon pont körül feszültek mindannyiuk gondolatai, elfeledkezve a komor kérdésről, hogy mi lesz most velük és mindenkivel, akiknek sorsával közösséget éreznek. Az az egy pont, valami kis kellemetlenség, mely az imént történt, talán tíz perce lehet mindössze, olyasmi, amit ők incidensnek, afférnak szoktak nevezni. Petur István igen éles hangon azt mondta a társaságban jelenlevő másik úriembernek, akit itt, ezen az estén ismert meg, hogy: »na hát akkor tartsa a száját és ne beszéljen ilyen hülyeségeket!«

Az incidens így kezdődött s miután a sértett fél csupán egy kínos elpírulással reagált rá, körülbelül be is fejeződött, már ha az utólagos lelki hullámmászásokat nem számítjuk a dolog lényegéhez. Petur István, a többiek egypercnyi zavara után tovább beszélt, nagy hévvel, szavait a házigazdához intézve. Szentül megvann győződve — jelentette ki — hogy a gazemberek holnapután este már nem lesznek a városban. Holnapután reggel kiverik őket. Ész nélkül futnak majd, mert gyáva bitangok, de akit sikerül kézrekeríteni, azt mind elevenen fogják megnyúzni. Most elmegy megnézni, hogy minden rendben elő van-e készítve. És ezután távozott.

A sértett fél Pestről jött a városba, vendégségbe néhány hétre, mert itt jobban lehet enni. Vályi-Veraseknek hívták, festőművész volt. Neuraszténiás fiatalember, érzékeny és félénk, igen jó lélektani érzékkel a sértés pillanatában egyszerre fölmérte a

sértő és maga közt lévő erőkülönbséget, kiszámította az eshetőségeket s tudta, hogy semmi mást nem tehet, mint hogy hallgat. Anélkül, hogy bármit is tudott volna Petur Istvánról a nevén kívül s azon felül, amit egy óra óta belőle látott s tőle hallott, tisztában volt vele, hogy fékezhetetlen szenvedélyű emberrel került szembe. Mély karosszékekben ült, az asztaltól kissé távolabb húzódva, a sértéstől kezdve egy mukk nélkül; úgy érezte, hogy bármely pillanatban elsüllyedhet a szégyentől s legjobban is szeretne volna, ha — minek él az ilyen átkozottul tehetetlen ember! — csakugyan elsüllyed.

Petur távozása után az egy-kéfércnyi általános hallgatást a házigazda, Duhay Mátyás törte meg. Szelíden, simogatóan beszélt Vályi-Verasekhez:

— Kérlek, ne törődj vele. Mintha nem is hallottad volna. Tudod, így reszkettem, hogy valamit mondasz neki. És akkor az Isten mentsen meg tőle. Ez minden ok nélkül, egy enyhe kérdés miatt is képes pofonütni bárkit. Valóságos vadállat. Nem lehet vele szembeszállni s nem is érdemes. Mindnyáján zsebrevágtunk már tőle hasonló gorombaságokat.

Dr. Karakó, a városi főorvos, mosolyogva legyintett:

— Ajjaj. Én nem is szoktam figyelembe venni. Egyszerűen örültem tekintem és kész.

Duhay folytatta:

— Mondom, kérlek, hogy egy vadállat. De csak ha megdühödik. Mert különben a legjobbszívú ember, akit életemben ismertem. Nincs az a szívesség, szolgálat, amit a barátaiért meg ne tenne. Odaadja az utolsó ingét is annak, aki kéri. Mindenkinek a védelmére kel, ha bajba kerül, vagy akit igazságtalanság ér. Hogy azután ő is igazságtalanságokat követ el, az már a szertelenségén múlik.

Vályi-Verasek kínlódva nyöszörögte:

— Hagyjuk az egészet. Nem érdemes róla beszélni.

A háziasszony, Duhayné is közbeszólt:

— Igaza van. Nem kell erről tárgyalni. Föl volt hevülve, nem is nézte, hogy kihez szól, tekintheti úgy, mintha nem is magának mondta volna, hanem nekem — és nevetett.

De Duhay nem tudta abbahagyni:

— Majd meglátod, mire visszajön, már megbánja s valahogyan talán ki is engesztel. Ha akar, tud nagyon kedves is lenni.

Csak ha valaki szembeszáll vele, azzal bánik el azután irgalom nélkül. Ez már, tudod-e, embert is ölt.

Az asszony pártfogólag egészítette ki:

— Na, nem éppen ölt, mert tegye hozzá, hogy párbajban.

— Igen. Barátom, egy embernek karddal kettéhasította a fejét. De a szó szoros értelmében, úgy, ahogy mondom. Nem is bánja. Amikor egyszer szóbakerült, egyszerűen azt mondta: pimasz fráter volt, szemtelenkedett, megérdemelte.

Vályi-Verasek mintha újra, utólag is, megrettent volna a veszélytől, melyben forgott, szemét meresztve kérdezte:

— De hát ki ez az ember?

A főorvos röviden akarta elintézni a felvilágosítást:

— Egy tipikus magyar úr. Duhaj, izgága, csapongó kedélyű, aki azt tesz, amit akar, mert azt hiszi, hogy neki mindent szabad. De ha akarom, azt is mondhatom, hogy egy örült.

— Majd meg fogod ismerni — folytatta Duhay — és meg fogod látni, hogy rendkívül érdekes figura. A Jókai-regényekben szerepelnek ilyenek, de kissé idealizáltan, mert azok mindig az igazság bajnokai, mind oly nemes jellemek, akik rettenthetetlen bátorsággal szállnak szembe a gonosszal, de hát a valóságban ezek a hősök nem egészen úgy festenek, mint a romantikus regényekben, mert valljuk be, tulajdonképpen önző, erőszakos terroristák. Én csak annyit állítok, hogy érdekesek, legalább is Petur az.

— Mi a foglalkozása? — érdeklődött Vályi-Verasek.

— Földbirtokos — felelte az asszony.

Duhay kiegészítette:

— Végzett földbirtokos.

A főorvos:

— Erősen végzett.

Duhay:

— Éppen most van levitézlőben. Ezerholdas birtoka volt a határban, de az egész elverte. A rendes úri recept szerint nőkre, italra, cigányra. Ő volt a vármegye leghíresebb lumpja. Ivásban, éjszakázásban, azt hiszem, ő tartja a világrekordot. A háború előtt legendákat beszéltek róla, de ezek a legendák abban különböznek más legendáktól, hogy valóban megtörténtek. Sőt, ha a legenda azt mondja, hogy egy ültőhelyében megivott tíz liter bort, akkor biztosan tizenegyet ivott meg. Estéről-estére ott vacsorázott a Re-

zekben, zárórakor ment tovább, vitte magával a cigányokat, vitte a cimboráit, kiskocsmában folytatták reggelig...

Vályi-Verasek:

— Kiskocsmá, szintén erkölcsi intézmény!

A főorvos:

— De államfenntartói!

Duhay:

— Ha megjelent a rendőr s okvetetlenkedett, megfogta és kihajította.

— Ezt is lehet?

— Te naívista! Hát mondd, hogy följelentette a rendőr. És azután? ... De nem is jelentette föl, mert nem merte.

Kvassay nevetve:

— A rendőr nem volt tisztában a helyzettel, azért okvetetlenkedett. De amikor kidobták, akkor egyszerre tisztában lett a helyzettel.

A főorvos:

— Kinyílt a szeme.

Kvassay:

— Csak maradj a szakmádnál s mondd úgy, hogy lehullott szeméről a hályog.

— Úgy van, hályog.

Duhay kezének egy mozdulatával leintette a közbeszólókat. most már nekimelegedett az elbeszélésnek:

— A számlát persze mindig ő fizette. Pedig akárhányszor megesett, hogy reggelig nem hagyták abba a murit, hanem föl pakolta az egész társaságot kocsira, egyre vagy többre, már ahányan voltak, kihajtottak az országútmelletti csárdába — itt oda-súgta Vályi-Verasek fülébe a csárda nem szalonképes külön nevét, melyben egy diszkrét női testrész szerepelt a megfelelő díszítő jel-zővel; a főorvos és Kvassay mosolyogtak, az asszony a lábánál heverő kutyát simogatta meg, mintha egy pillanatra kilépett volna a jelenlévők közül — és ott fölverte a csárdást és újra ivott s mű-velte estig vagy másnap reggelig a maga tréfáit... Egyszer én is vele mentem s éppen ezt az estet akarom elmesélni...

És itt Duhay az emlékezés gyönyörében kacagni kezdett:

— Négyen voltunk, s rajta, már mint Peturon kívül mindnyájan el voltunk ázva, nemhogy alig álltunk a lábunkon, hanem majd kidőltünk a kocsiból.

— A Varga Feri ki is dőlt.

— Az nem akkor volt ... Mondom, hogy cefetül álltunk már, de az istennek nem engedett volna haza egyikünket sem, mert ilyenkor nem használt sem rosszullét, sem könyörgés, sem hivatkozás valami elmulaszthatlan dologra vagy hivatalra, még a revolverét is ráfogta az emberre ...

— Revolver persze mindig van az ilyen embernél — ezt Vályi-Verasek vetette közbe.

— De még mennyire van. Töltött revolver nélkül soha egy lépést se! Szóval kikocsiztunk a csárdába, egy rozoga konflison, ezúttal cigány nélkül, mert a banda hajnalban megszökött tőlünk. A csárdást röviden úgy keltette föl, hogy ököllel beütötte a szobája ablakát.

— Kedélyes.

— Várj csak. Ez semmi. De amint beléptünk az ivóba, azután a különszobába, hát ott találtunk egy környékbeli bandát, azaz négy szál cigányt. Székeken ülve, asztalra borulva aludtak, mint a tej.

A főorvos:

— A tej tudniillik asztalra borulva alszik.

— Hát aludtak. Pista ezeket is úgy keltette föl, hogy előkapta a revolverét s belőlt a mennyezetbe. Hát azt látni, ahogy azok a cigányok fölriadtak és fölugrottak, ahogy az egyik elkezdett jajveszékelní, a másik meg térdre vetette magát s úgy rimánkodott, hogy »jájjjjjáj nágyságos úr, ne bántson bennünket, mink ártatlán zsenések vágyunk« ... hát ez valami fölséges volt, sohasem felejttem el. Mit mondjak? Elmondhatatlan. Az az eszeveszett, tébolyult félelem. A pofáknak az a földöntúli, eltorzult rémülete, a legpompásabb élményeim közé tartozik, amikben valaha is részem volt ... Nem mondom, hogy nem volt brutális dolog, de ha már megtörtént, hát örök veszteség lett volna nem látni. Azóta, ha bárhogy megijedek is, inkább megkukulok, de nem merek oly intenzíven félni ... Ezután következett még csak a hecc. A heccек sorozata. Hárman egyszerre kijózanodtunk, mert olyan szörnyű röhögés rázott bennünket, hogy azt már csak színjózanul lehetett kibírni. Mi röhögtünk, Petur meg ezalatt óriási komolyan, egy mosoly nélkül, mint valami színpadi rendező dirigálta az egészet. Mit mondjak? A cigányoknak föl kellett mászni létrán a háztetőre, ott a ház gerincén egymás mögött lovaglólásban elhelyezkedniök s azután úgy játszaniok. Ha valamelyik húzódozott, hogy föl-másszék, vagy lassan mozgott, Petur arra mindig rálőtt, persze,

csak úgy melléje, de a nyavalya törte szegényeket. Mondanom sem kell, hogy úgy lő, mint egy texasi bennszülött, de azért egy percig sem volt egyiknek sem biztos a bőre, mert az is megeshetett volna, mint a stukkjátékban, barátom, hogy az áldozat épp a labda, illetve golyó elé veti a farát. No, de amikor már nem bírtak a röhögést, bementünk a szobába tovább inni, meg valamit falni, azoknak meg azalatt odafönn zenélniök kellett. Egyszerre csak, vesztére, beállít egy alak, egy olyan vándorlegényszerű girhes figura, táskával a kezében, hogy fölhajtson egy pohár pálinkát. »Kicsoda maga?« Hát borbély, megy ki a tanyákra, intéző, ispán, meg mi a fenékhez. No, csak ez hiányzott még! A borbélynak is föl kellett másznia a tetőre s ott megborotvánia mind a négy cigányt. »Jájjájjájj, nágyaságos úr, csak ezt az egyet engedje, el, inkább ingyen muzsikálunk!« Ahogy azok rémüldöztek! »Vér-mérgezsést kápok« — sírta az egyik. Még imádkozni is próbáltak, csak hogy Pista elengedje az operációt. De nem volt kegyelem, az amerikázó borbély mellé is odaeresztett egy golyót s az úgy dühösen, elkeseredve, reszketve, csaknem víz és szappanozás nélkül végignyúzta mind a négy cigányt. A bajuszukat is le kellett persze szednie, hisz éppen az volt a hecc. Képzeld el, négy fekete-bajuszú cigány, az egyiknek szakálla is volt, azt előbb le kellett nyírni, egy órán belül csupaszon s mindez fönn a háztetőn! Micsoda pofákat vágtak, hogy visítotak és hogy nyöszörögtek.

— Na, hát ez elég butaság volt! — jelentette ki az asszony.
— Ezt nevezik a férfiak mulatásnak. És ilyesmiért érdemes nem aludni és annyi rengeteg pénzt elverni.

Vályi-Verasek fanyar képpel csodálkozott:

— Hogy az ilyen embert nem lövik le, mint a kutyát. Hogy nem akad valami elszánt alak, aki nem hagyja magát s leszámol vele. Szent Isten, mit lehet emberekkel művelni.

— Félnek tőle, barátom. mint a tűztől. Mindenki fél tőle...

— De valaki, aki úgylis öngyilkos akar lenni, megkockáztatná...

— Ja, barátom, az öngyilkosnak saját magával van baja! — magyarázta a főorvos.

— Mindenki fél tőle. Talán én vagyok az egyetlen, aki nem félek. Mert én őszintén megvallom, szeretem őt. Határozottan szeretem s ő is szeret engem, így azután előnyösebb helyzetben vagyok, mint más... Velem is megpróbált már szemtelenkedni, de

én megmondtam neki: »nézd, kérlek, Pista, velem aztán ne ugrálj, mert én ki vagyok neked teljesen szolgáltatva, te sokkal erősebb vagy nálam, párbajozni pedig én elvből nem párbajozok, azt is tudod. Velem tehetsz, ami akarsz, de tudd meg, hogy ez rút visszaélés a fölényeddel.«

— Én sem félek tőle — mondta Duhayné.

— Maga, az egészen más — szötte tovább az asszony férje — maga mint nő, nem is félhet tőle. Maga jól tudja, hogy a nőkkel szemben a lehető legudvariasabb és legalázatosabb. Maga po-fon is ütheti, egy szót sem fog szólni, hanem megcsókolja a kezét.

Az asszony mosolygott.

— Na ... nem minden nővel olyan udvarias! — vetette el-lene a főorvos.

— De minden úrinővel. A parasztnő s a cselédlány, az egé-szen más. Azokkal éppen olyan komisz, mint a férfiakkal.

— Ott van a Kara-Szabó Mária esete.

— Igen, azt összerugdosta és kidobta.

— Én vettem föl a látteleletet. Még gondoltam is rá, hogy majd belém is belémköt, pedig én mint orvos, csak a kötelessége-met teljesítettem.

— Az a Kara-Szabó Mária föl is jelentette könnyű testi sér-tés miatt ...

Az orvos:

— Súlyosnak is beillett az! De hát annyi szívességre haj-landó voltam, hogy azt írtam a leletbe, nyolc napon belül gyó-gyul.

— És megbüntették? — firtatta Vályi-Verasek.

— Majdnem. De valahogy kibújt, mert kényszerítette a lányt, illetve a családot, hogy a leánnyal vonassák vissza a följelen-tést.

Duhay:

— De hogy ezt el ne felejtsem: egyszer akadt ám egy béres-legény, aki azt üzenete neki, hogy leszúrja. Az is valami pofozás miatt. Tovább is adták hozzá az üzenetet, de úgy tett, mintha nem vett volna róla tudomást, mert a legényt sohasem vonta felelős-ségre. Ahogy mondják: nem igen forszírozta a dolgot.

— Talán ő is megijedt.

— Ki van zárva. Nem ismeri a félelmet!

A főorvos:

— Nem kell az ilyentől következetességet várni. Egy kereke

hiányzik, vagy eggyel több van és punctum. Hisz én már alaposan ismerem, jobban, mint bárki más. Tudjátok, hogy rendőrvos is vagyok s hatáskörömbe tartoznak azok a bizonyos hölgyek is. Ámbár nem mondok semmit, ha asszony nem lenne jelen, akkor sem mondanák. De utalok a derék Krafft-Ebing könyvére. Különb en ezt sem mondom — s kezét a szájára tette.

Duhayné:

— Én nem hinnék az olyan fecsegéseknek. Én olyan egészségesnek látom Pistát, mint a makk.

A főorvos:

— Hát hiszen az ember lelki titkai nincsenek a homlokára írva.

— Mondja csak, duhaj — kérdezte az asszony, aki így becézte férjét — hova ment most? Miben töri megint a fejét? Nera tetszik ez nekem.

Csend következett. A cseléd jött be a szobába, a feketekávé csészéket szedte le az asztalról s megkérdezte, hogy mielőtt lefekszik, parancsolnak-e még valamit. Amikor a cseléd kiment s magával vitte a kutyát is, hogy lefektesse, Duhay savanyú ábrázattal szőtte tovább:

— Nekem sem tetszik. De nem azért, amiért magának, mintha valami túlságosan félténém, mert nem fog rajta még a pestis sem, hanem, hogy éppen most van nálunk, hogy innen megy el inspicálni, vagy mi a csodára, egy olyan ügyben, amelyhez semmi közöm.

És most suttogóra fogta a hangját:

— Valami fölkelést, vagy mit szerveznek. Én nem tartom okos dolognak, mert ha nem sikerül, akkor jó pár embernek bele-török a foga. De ez még hagyján, ez az ő dolguk, de minek kell erről nekem tudni? Miért közli velem, ha csak általánosságban is, a tervet? Mi is, ahányan itt vagyunk, mind bajba kerülhetünk. Már pedig nekem igazán nincs semmi közöm semmiféle politikai cselekvéshez, én művész vagyok, én képeket festek, én festek a királyság alatt, én festek a köztársaság alatt, én festek a proletárdiktatúra alatt...

— Nana! — akasztotta meg Kvassay. — A proletárdiktatúra alatt aligha fogsz te festeni. Mert nem lesz majd, aki megvegye a képeidet.

— Miért ne lenne?

— Vagy azt hiszed, hogy az ilyen képek kellenek az elvtárs uraknak?

És rámutatott egy festményre, amely éppen vele szemben lógott a falon s egy sárgaruhás, színpadon dzsiggellő néger artístát ábrázolt.

Duhay nekihevült:

— Miért ne vennék meg? Szerintem ez egy nagyon jó kép. Kérdezd meg a Fényes bácsit, azt mondja, hogy egyike a legjobb képeimnek. Egy mozdulatot, egy pózt sikerült úgy megfognom, mintha pillanatfelvétel lenne s amellett mégsem másolás, mert nem egy mozgás holt keresztmetszete, hanem maga a mozgás, a táncoló néger egész dühödt, részeg toporzékolásával. Miért mondd, hogy nem vennék meg? Mert éppen ez a témája a képnek? Még akkor is azt mondom, hogy tudok én mást is festeni. És ha nem fogok festeni, akkor csinállok valami egyebet. Dolgozok. Elmegyek én kötőrőnek is, ha a kötőréstől lehet élni s ha nem nézik le a kötőrést.

Kvassay nevetett:

— Te, mint kötőrő! Nem olyan egyszerű az, barátom. És a kötőréstől aligha lehet úgy megélni, ahogy te szeretsz élni.

— Honnan tudod, hogy szeretek? Az ember úgy él, ahogy lehet.

— Szeretnélek meglátogatni az országúton, mint hathetes kötőrőt.

A főorvos:

— Nem az országúton. Benn a városban, a Kossuth Lajos-terén. Egy kis interjút csinálni az újdonsült kötőrővel!

— Legyen szerencsém!

Az asszony a férjéhez:

— Ugyan ne beszéljen már ilyen butaságokat. Egy óráig sem bírná.

— Az első napon. De hat hét múlva már bírnám.

Kívülről kutyaugatás hallatszott. Majd léptek kongtak tompán a ház előtti kert vertföldes útján. Behallatszott Petur hangja is, aki az ugató Csomait barátságosan csitította. Csomai a szomszéd műteremlakásban lakó kolléga kutyája volt s szintén festőnek, egy bőszen expresszionistának a nevét viselte. Kopogtatás, Petur belépett az ajtón. Kérdően néztek rá, egy szó el is hangzott:

— Na?

— Semmi. Még várni kell néhány napig. De ne beszéljünk erről.

Ebbe belenyugodtak. Összeesküvés, fegyveres fölkelés, legalább is diszkrét ügy, de mindenesetre veszedelmes. Petur mégsem tudta magát türtőztetni:

— Ha ezek a zsványok megbuknak, én saját személyemben leszek a hóhér. A keréketörés kuglizás ahhoz képest, amiket én ki fogok találni és meg is fogok csinálni.

Az asszony összeszorította a száját, hallgatott, majd ingerülten tört ki:

— Kérem, ne mondjon ilyeneket! Ilyesmit az ember, ha egyedül van egy szobában, akkor sem mond ki hangosan.

— Nagyságos asszonynak, kezét csókolom, mindig igaza van. Már el is hallgattam. Dehát... azért itt csak nem kell besűgástól tartanom? Talán csak vagyok itt akkora biztonságban, mintha egyedül, magamban káromkodnék?

És akaratlanul is Vályi-Verasekre esett Petur tekintete. Az elpirult. Még ez is! Mindnyájukat zavar öntötte el, Petur kivételével. Az asszony magyarázta:

— Igen, nálunk abszolút biztonságban van. De az elv a fontos. Az ember hallgat, mert úgy helyes.

— Hiszen már régen másról beszélék. Vályi úr, úgy látszik, neheztel rám. Vagy nem?

— Kéé-rem, szóra sem érdemes.

— Rendben van. Azért hát... szervusz! Iszunk rá egy-két pohár bort.

— Bort? — riadt fel az asszony.

Duhay:

— Bor nincs a háznál!

— Nincs? Ugy látszik, ti is kommunisták vagytok. Ha nincs, hát hozatunk.

— Honnan? Tudod, hogy éjjel nincs nyitva semmi.

— Itt a Weisz fűszeres a szomszédban. Föl kell verni.

— Na, ne komédiázz, Pista. Nem érdemes. Valami kellemetlenség lehet belőle.

— Micsoda kellemetlenség? Talán félsz? Majd azt mondd a hatóságaidnak, hogy veled ne kukoricázzanak, mert fölényben vannak. Erősebbek, tehát nem ütsz vissza, meg párbajozni sem párbajozol.

— Én nem félek, de nincs értelme. Kilenckor záróra van, most már elmúlt éjfél, még törvénytelen úton sem szerezhetsz italt.

— Háh!! Törvénytelen úton! Ne nevettesd ki magad, te számár. Törvény-te-len.

Az asszony segített az urának:

— De Pista, ne erőszakoskodjon. Lásza be, hogy amit nem lehet, azt nem lehet.

— Kezét csókolom, belátom, de azért mégis kérem, engedje meg, hogy csak egy litert, egy literceskét igyunk. Csak kevésről van szó. Iszunk előre, a medve bőrére. Ugy örülök, hogy nem tudnék ma úgysem aludni reggelig. Csak egy üvegecskével, nagyságos asszonyom.

— De ha egyszer nincs itthon.

— Azt már tudom. De van a Weisznél.

— Az már régen bezárt és alszik.

— Majd fölkelte a Józsi.

— A Józsi is alszik.

— Azt majd fölkeltem én.

Már föl is állt, mosolyogva csókolta meg az asszony kezét, az nevetett s ez beleegyezést jelentett. Petur megindult kifelé, hogy megkeresse Józsit, a házkörüli minden szolgát.

Az ajtót nyitvahagyta, ellépett a kamrához, annak ajtaját föl-vágta és üvöltve bekiáltott:

— Héj, Józsi, aufstén! Egy-kettő!

Kis szünet, mialatt Józsi álmából eszmélt s meggyújtotta a gyertyáját.

— Gyorsan, gyorsan! Cihelődj! Elmégy a Weisz fűszereshez, felcsöngeted s hozol három liter bort. Fehérbor legyen. Ne piszmozg soká!

Újra megjelent az ajtóban, türelmetlen várakozással állt, majd visszasietett a kamrához s behallatszott dühös civódása:

— Mit csinálsz, te ökör? Mit nyavalyogsz azzal a csizmával? Hagyd a fenébe, menj át mezítláb.

Józsi valamit dünnyöghetett.

— Ne jártasd a szád, mert kiváglak. Ne, itt a pénz, ötszörös ár, amennyit csak akar és ugorj!

Megint megjelent az ajtóban, visszafordult, kifelé tekintett a borús éjben eltűnő legény után, majd betette maga után az ajtót.

Az asszony megkérdezte:

— Meztírláb ment el?

— Úgy hát. Persze.

Duhay megharagudott:

— Miért nem engedted, hogy a csizmáját felhúzza? Hideg van, alig nulla fölött, ez télnek is beillik. Még meghűl.

— Fenét hűl meg. Azért, mert te kényes vagy?

— De igen, szegény gyerek. Még megbetegszik.

Petur:

— Ebsont beforr.

— Ebben a hideg sárban, lucsokban ott kell majd topognia a bolt előtt, míg föltápáskodik a boltos. — Ezt az asszony mondta.

Duhay:

— Szerintem nem is tápáskodik fel. Nem bolond.

Az asszony:

— Igen. Nem fog adni bort, ilyenkor.

A főorvos:

— Mert nem is szabad neki. Nem mer adni.

Petur:

— Ejnye! Elfelejtettem megmondani ennek a kölyöknek, hogy mondja meg, ki küldte... No, mindegy. Ezt a kis bort megisszuk, azután megyünk haza. Ronda hideg van odakünn. Csodálom, hogy nem fagy.

— Mintha az időjárás is megbolondult volna. Nem is emlékszem, hogy valaha is lett volna május elsején ilyen hideg.

— A vörös májust egy kicsit besavanyította az idő.

— Pesten nagy szélvihar volt. Hallotta, hogy azt az újságírókat agyonütötte egy kidőlt oszlop a Rákóczi-úton?

— Valami Párisnak hívták.

— Páris! Biztos, hogy zsidó volt.

— Nem kár érte.

— Csak annyiból, hogy annak is ezek a disznók az okai. De cudarul meg fogják járni. — Ezt Petur mondta.

Most mindenki hallgatott. Peturból újra kitört a vágy:

— Hej, ha egyszer sikerül ezt a bandát lekaparni az országnyakáról! Egy esztendeig vérben fogunk fürödni.

— Csak nem kell annyit fürödni. Fürdőből is megárt a sok.

Ezt Duhay mondta. Petur szinte elképedt. Mereven ránézett Duhayra s ujját felemelve, fenyegetően tagolta:

— Tel Vigyázz magadra! Én nagyon szeretlek téged, pajtás, de figyelmeztetlek, hogy még az is cefetül megjárja, aki csitítani mer bennünket... Úgy látszik nem vagy tisztában azzal, hogy a történelem legnagyobb gonosztettét követték el ezek a zsványok.

Duhay mintha elsápadt volna:

— Kérlek, én nem védem őket! De az esztelenségnek sem vagyok barátja.

— Esztelenség! — ismételte Petur és elhallgatott.

Később Kvassay ezzel a kijelentéssel lepte meg a társaságot:

— Disznóság, amit ezek csinálnak az országgal, de viszont, ha az eszmét vesszük, már mint magának a kommunizmusnak az eszméjét, el kell ismerni, hogy az egy olyan gondolat, amelyben nagy igazság foglaltatik.

— Ugyan, ne tréfáljon! — csúfolta az asszony.

A főorvos:

— Ez kérem, egyszerűen tévedés. Helytelen logikán alapszik. Mert a kommunizmus abból indul ki, hogy az emberek egyenlők. Már pedig én, mint orvos is, hitelesen kijelenthetem, hogy az emberek nem egyenlők.

Duhay:

— Csakhogy nem ilyen egyszerű a dolog. A ma élő emberek csakugyan nem egyenlők, de...

Petur közbevágott:

— Lárifári az egész. Az emberek nem egyenlők, mert van úr és van paraszt, munkás, szóval nép. A csürhét pedig mindig korában kell tartani, mert másképp nem dolgozik.

Es egy kis eszmecsere következett, amelynek Józsi visszaérkezése vetett véget. Ott állt az ajtóban Józsi, sáros, meztelen lábbal és üres kézzel.

— No, mi az? — kérdezte hirtelen Petur.

— Nem ad.

— Beszéltél vele?

— Igen, beszéltem. De nem ad. Azt mondta, nem nyitja ki ilyenkor a boltot, meg nem is szabad, hogy adjon.

— Megmondtad, hogy ki küldött?

— Igen, megmondtam. Hogy Petur nagyságos úr küldött.

— És erre azután mit mondott ő?

— Hogy nagyon sajnálja.

— Ugy. Na, majd megyek én is veled. És csakugyan nagyon fogja sajnálni. De majd azt, hogy nem adott.

Petur föl-alá járkált a szobában, mert Józsi hirtelen eltűnt s nem bukkant fel újra.

— Azért ne okoskodj ám azzal a zsidóval — intette Peturt Duhay — mert föl is jelenthet.

Petur kifordult a szobából s Józsiért kiáltott:

— Mit csinálsz már megint? Nem hagyod azt a csizmát!

— Hideg van, nagy a sár, tessék megengedni...

— Nem ugrasz rögtön?!

Duhayné kiszólt:

— Pista, hagyja azt a legényt.

Duhay is:

— Miért nem engeded, hogy fölhúzza...

— Üsse meg a mennykő az ilyen maflát! Majd elmegyek én egyedül.

Elsietett.

A társaság másról kezdett beszélgetésbe. Az asszony megkérdezte Vályi-Veraseket, hogy mi a kedves étele, mert szombatra meghívja vacsorára. Étel, evés, kirántott sertésborda, meg hogy mindegy, minden étel jó, ha jól van elkészítve s a legfinomabb anyagokat használják hozzá; azután érdekes ez a kép, ez a dzsigelő néger, az ember szinte hallja a fatalpak kattogását s benne van a képben a tánc eszeveszett gyorsasága; a szomszédban lakó Jármay mióta van a városban s min dolgozik, nagyon tehetséges fickó, hogyne, igen, igen, csak lusta disznó; szép itt, csak ha az eső esik, akkor végtelenül unalmas és térdig jár az ember a sárban; mióta ez a kommün van, alig lehet valamit kapni a piacon, a parasztok szabotálnak, nem kell nekik a fehérpénz; tulajdonképpen a fene tudja, miben törik a fejüket Petur és társai, csupa volt tiszt és néhány intellektuel; van köztük, amint mondják, két zsidó is, egy ügyvéd és egy fateleptulajdonos...

— Soká marad ez a Petur.

— Ugy látszik, baj van, nem paríroz neki a Weisz.

Ez után is még jó idő eltelt, mire Petur megérkezett. Weisz boltos is jött vele, kezében és hóna alatt tartva a borosüvegeket, ötöt. Petur arca sápadt volt és tekintete szigorú. Amint kiszedte Weisz kezéből az üvegeket, egy percre egymás szemébe néztek, úgy a világosságban, mintha ez a tekintetváltás eddig, a sötét-

ség miatt, még elintézetlen maradt volna. Furcsa ellentét volt a tagbaszakadt, vastagnyakú, kissé alacsony Petur s előtte a sovány, magas, ádámcsutkás Weisz.

Az üvegek már az asztalon álltak, s mikor Petur elfordult Weisztől, hogy újra a borral foglalatосkodjék, Weisz kifelé indult.

— Hóopp! Maga ittmarad, Mózsi! — süvített Weiszre Petur.
— Nem lehet meglógni. Kicsit iszik velünk.

Weisz állt és komoran hallgatott. A háziasszony poharakat rakott az etázséról az asztalra. Vályi-Verasek tekintete egy percre epedőn tapadt az asszony magas, szép alakjára — de arra gondolt, hogy föl kellene állni, elköszönni, menni innen haza. De nem bírt cselekedni, úgyis tudta, hogy hiába, erőszakkal marasztalnák. Miért is nem kapott az alkalmon, amíg Petur oda volt? Ezen töpregett, de nem tudott a kérdésre feleletet találni. Talán a kíváncsiság tartotta vissza? Talán írt várt fájó sebére?

— Van-e víz, nagyságos asszonyom?

— Maga vízzel issza? Mióta?

— Én igen, csak vízzel iszom.

Az asszony kiment a konyhába s egy üveg vízzel tért vissza. Petur teletöltötte a poharakat borral, egy pohárba pedig csak vizet öntött. Koccintottak, ittak, Weisz állt az ajtó előtt, Petur fogta a vízzel telt poharat, odavitte Weisznek, a balkezában pedig a maga borospoharát tartotta:

— Na, Weisz úr, koccintsunk!

Weisz félszegen állt s reszketett az indulattól, Kvassay elnevelte magát és ő is belépett a hecbe:

— Na, Weisz úr, ex!

— Kérem, én nem iszom. Sem bort, sem vizet.

Petur:

— Na-a? Soha?

— Most nem iszom.

— Na de, Weisz úr! Az én kedvemért. Csak nem hagyja cserben a társaságot, amikor itt mindenki iszik?

Weisz állt, a mennyezetre nézett s tartotta kezében a poharat.

— Weisz úr, az én egészségemre! Hát arra se iszik? Weisz úr, megsért!... Weisz úr, nézze, milyen szépen kérem magát. Maga meg milyen goromba. Ne legyen olyan makacs. Higgyc el nekem, hogy úriember nem viselkedik így... Bocsásson meg,

Weisz úr, ezt nem azért mondtam, mintha úriember lenne, hanem mert most úriemberek között van s úgy kell viselkednie, mint úriembernek. Weisz úr, higgyen nekem, én becsületszavamra mondom, úriember iszik, ha vele koccintanak.

Vályi-Verasek kivételével a többiek mind lehajtották a fejüket, hogy rejtsek a nevetésüket. Az asszony tagadólag rázta a fejét, mintha megintené magát, hogy nem helyes, amit tesz. De csak annál jobban nevetett. Vályi-Veraseknek az volt az érzése, hogy csak egy árnyalattal kellene más embernek lennie, csak egy centiméterrel, egy fokkal megtoldania önmagát s akkor előkapna egy revolvert — mert akkor talán lenne is nála — s szó nélkül lelőné az előtte ágálót.

Petur most szigorúbbra fogta a hangját:

— Mi lesz, Mózsi! Iszunk, vagy nem iszunk? Barátom, ha nem iszik jószántából, akkor kinyitom a száját s betöltöm a gyomrába még a poharat is. Nézze, jobb, ha iszik, mert ha én öntöm, még cigányútra téved ez a finom, friss víz s akkor majd köhög. Weisz úr. Na-a?

Wiesznek rándult a szája, mintha keserű mosoly szaladt volna át rajta. Szájához emelte a poharat s ivott egy kortyot.

— Hohó! Weisz úr! Így kifizetni a szegény embert, nem járja. Maga csal, Weisz úr. Maga benne van a svungban. Életében mindig csalt, hát most is csalni akar. Hát nézze, ne vegyen engem palira. Nem vagyok én paraszt vagy napszámos, akinek visszaad egy koronából. Ez ennyi, ez meg annyi, a többi az enyém, vissza nem jár semmi, de itt van két fillér, fogja, szegényember és menjen Isten hírével, legyen szerencsém máskor is.

Feltörő nevetés, vékony női kuncogás.

— Hallja ezt? Most engem nevetnek ki. Mulatnak rajtam, Weisz úr, mert maga játszik velem, mint macska az egérrel. Ha a fejem tetejére állok is, hiába, maga fumigál engem. Csak úgy az ajkához érinti a serleget, mint a tenorista az operában. Talán a hangját félti? Attól tart, hogy ha megszólal, hát gikszer lesz belőle?

Most Petur az asztalhoz lépett, újra töltött bort magának, elégedetten nézett végig a társaságon, észrevette Vályi-Verasek fanyar ábrázatát is, de ügyet sem vetett rá, savanyú számár fráter! Kiürítette a poharát:

— Így ni, Weisz úr. Gyerünk, gyerünk!

Most megragadta Weisz kezét, alaposan megszorította s a

szájához tolta a vizes poharat; Weisz inni akart újra egy kortyot, de Petur az arcába zúdította az egész vizet s Weisz csakugyan elkezdett kínos rángatózással köhögni.

— Látja? Maga csak nem hallgat az okosábbra. Mondtam, úgy-e, ha nem iszik, baj lesz... Na, nem jól sikerült, Weisz úr. Még nem megy. Majd beletanul. Úgy issza majd mindjárt... mint a vizet!

Kvassay harsogóan felkacagott, zsebkendőjével a könnyeit törölte. A többiek is nevettek. Vályi-Veraseknek is muszáj volt mosolyogni. Mindnyájan ittak, Petur komoly képpel töltötte meg újra Weisz Mózes poharát vízzel. Duhay nevetve próbálta leszerelni:

— Hagyd már. Elég volt.

— Dehogy volt elég. Mindnyájan megiszunk fél-félliter bort. Weisz úr is megiszik félliter vizet. Iszik ő is velünk. Azután majd eldicsekedhetik, hogy urakkal mulatott, koccintottak is vele. Mi az, félliter víz egy felnőtt embernek. Ennyi legalább kell a szervezetnek, úgy-e, főorvos úr?

A főorvos alig tudott szólni a kacagástól.

— Leg-a-lább! — zötyögött ki belőle s neki is potyogtak a könnyei.

Vályi-Verasek újra mosolygott, amit szégyelt önmaga előtt s úgy próbált felmentést szerezni, hogy ezt gondolta: hisz ezek mind örültek, még maga a boltos is!

Petur is elnevette magát. A belső hévtől most már egészen kipirult. Ivott, odavitte a poharat Weisznek. Weisz elfogadta a poharat, de kettőt lépett s letette az etazsérra. Petur felordított:

— Mi az, Weisz úr? Csak nem lázad fel?

— Kérem, én nem iszom — tompa és reszkető volt a Weisz hangja.

— Ne-e-m?

Vályi-Verasek felállt, odalépett Peturhoz s megfogta a karját:

— Én kérlek most már, ne bántsд ezt az embert. Nagyon jól mulattunk, pompás legény vagy, de hagyjuk most már őt, hadd menjen haza, mi meg hadd maradjunk egy kicsit magunkra.

Petur meglepődve fordult Vályi-Verasek felé és bamba grimaszt vágott. Az folytatta:

— Úgy is van még beszélgetni valónk egymás közt is.

Duhay is közbelépett:

— Weisz, kérem, most már menjen haza és rám ne haragudjon. Maga az oka, amiért nem maradt otthon.

Weiszből valami szó akart kitörni, de elnyelte, fordult, hogy induljon.

— Itt maradsz, disznó! — ordította Petur.

De egy pillanat alatt mintha mást gondolt volna, fogta a kiürült üveget, Weisz kezébe nyomta s szaporán mondta:

— Na, menjen, Weisz, hozza ezt újra tele.

És úgy látszott, mintha azzal módot akart volna adni önmagának, Weisznek is, hogy Weisz elsiessen s azután ne jöjjön vissza. De még be sem tette maga után Weisz az ajtót, amikor újra rákiáltott:

— Weisz! ... álljon meg!

Weisz visszafordult, az üres üveget a nyakánál fogva tartotta, az a lábszárát érintve lógott lefelé.

— Vigyázzon ám és el ne essen, mert odakünn sár van és ha elcsúszik, könnyen eltörhet az üveg, mert ... az üveg ... nagyon törékeny holmi ám ...

Ebben a pillanatban előrántotta revolverét s keresztüllőtte az üveget.

Durranás, füst, az üveg csörömpölve hullott a küszöbre. Duhayné felsikoltott, Weisz állt megmerevedve.

Petur nagyot kacagott, azután leült az asztalhoz.

— Mehet, Weisz úr.

Duhay, aki úgy érezte, hogy megnemtámadási szerződésben áll Peturral, fejcsóválva mondta:

— Miket csinál ez a vadmarha!

A főorvos harsány nevetéssel megadta a jelt, mindnyájan újra elkezdtek kacagni, annyira, hogy jóideig szóhoz sem jutottak. Weisz már nem volt látható.

Legelőször Duhay komolyodott el:

— Azért löni marhaság volt. Hátha közelben jár egy vörösőr és meghallotta. Még kellemetlenség lehet belőle.

Petur legyintett:

— Csak ne respektáld olyan nagyon azt a vörösőrt. Nagyon bedőltél ennek a komédiának, amint látom. Proletárfarsang ez, barátom, azután majd jön a böjt.

Az asszony:

— Ugyan, hagyják, ne politizáljanak. Utálok ezt a folytonos

politizálást. Majd egyszer vége lesz ennek is. Megsegít bennünket az isten.

Duhay:

— De ha eltaláltad volna! Nem az üveget, hanem őt. A lábát, vagy hasbalőtted volna.

Petur nevetett:

— Tudod mit? Akkor pechje lett volna.

— Emlékszel, mikor az ... izé csárdában, tudod már, átlőtted a klárinétos kalapját?

Petur elcsodálkozott.

— Mikor megborotváltattuk a bandát a háztetőn.

Petur csucsorította a száját, ráncolta a homlokát:

— Valami rémlik ... de hogy kalapot lőttem át, arra nem emlékszem.

— A legfenomálisabb pedig az volt, hogy a borbély, miközben a cigányokat borotválta, félt tőled és szüntelen rád pislogott. Úgy borotvált tehát, hogy nem is nézett oda

Petur mosolygott:

— Igen, erre emlékszem. Azután énekeltetem lenn az ivóban a borbélyt. Hogy nekikerekedett a kedve s milyen betyárosan tudta elkurjantani, hogy: még az éjjel zsandárvérrel írom a nevemet ki.

És elkurjantotta most ő maga a nótát, elejétől végig, mind a két strófát.

— Szép nóta! Gyönyörű. Soha nem hallottam — rebegte Vályi-Verasek.

Duhay legyintett:

— Régi nóta. Sehol az országban nem ismerik, de itt a környéken gyakran hallottam.

— Szeretném megtanulni.

— Na, ide figyelj — ajánlkozott Petur s még egyszer elkezdte, most már igen halkan, énekelni a nótát: Ha bemegyek, ha bemegyek az abonyi csárdába ...

Vályi-Verasek papírt keresett a zsebében s közben zavaros boldogságérzés öntötte el, amint Petur előzékenyen hozzáhajolt s lassan énekelt neki.

— Adj, kérlek, egy ceruzát! — rebegte Duhayhoz.

Ebben a percben elkezdett a kutya odakünn ugatni.

Mind erősebben és erősebben. Benn elhallgattak, figyeltek. Erős kopogtatás hallatszott. Egymásra néztek.

— Lehet! — kiáltotta Duhay.

Nyílt az ajtó s egy egyenruhás vörösőr lépett be rajta. Sovány, magas, beesettképű, középkorú ember.

— Jó estét — köszönt.

— Jó estét — viszonzta két-három hang.

Petur elfordította a tekintetét a vörösőrről. Az állt, megmerevítette az arcát:

— Mi megyen itt, kérem? Dáridó?

És körülnézett a szobában, tekintete kissé elidőzött a borosüvegeken s poharakon. Duhay felelt:

— Nincs itt semmi dáridó. Üldögelünk s beszélgetünk.

— Azokban az üvegekben persze kútvíz van ... Szabad egy poharat?

Az asztalhoz lépett, fölemelt egy poharat s megszagolta. Petur már belevágott:

— Ne szaglásszon semmit, bort ittunk. Nem tagadta le senki.

— Rendben van. És az alkoholtilalom?

Petur nem válaszolt. Hailgatni akart. Kvassay enyhíteni próbálta a helyzetet:

— Ugyan, kedves barátom, ne legyen olyan szigorú. Az alkoholtilalmat, sajnos, mi is megtartjuk, mert nem áll módunkban inni ...

A főorvos:

— Nem úgy, mint Sztupkó elvtársnak, aki a direktórium elnöke. Aki egyébként szintén megtartja, mikor alszik.

Kvassay:

— Az, hogy az ember véletlenül egyszer egy félpohár bort megiszik, még nem áthágása a tilalomnak ... Igyék inkább maga is egy pohárral, jó az ilyen hidegben.

A vörösőr:

— Én nem iszom. Önök azonban itt mulatoztak, késő éjjel, hisz dalolást is hallottam. A hídtól is látni a kivilágított ablakokat ...

Az asszony felszisszent. Nincsenek becsukva a spaléták! Kibe mászkálnak s egyiknek sem jutott eszébe!

— Valami lövést is hallottam, talán az is itt történt, vagy a fene tudja mi ...

— Lövés? Na, arról aztán igazán nem tudok. Pedig én itt ülök egész este az elvtársak közt.

A vörösőr gúnyosan mosolygott:

— Talán urak között?

— Jó, hát urak közt.

Petur mereven nézett le a földre. A vörösőr kissé zavart volt. Duhay még csak fokozta zavarát:

— Valamit én is hallottam, éppen mondani is akartam. De én meg éppen azt hittem, hogy talán maguk lőttek valaki után, nem is lehetett messze innen.

— Én nem hallottam semmit — jelentette ki meggyőző egyszerűséggel Kvassay. — Pedig nekem olyan fülem van, mint a nyúlnek.

A vörösőr nem tudta, hogy erőltesse-e most már a dolgot azzal a lövéssel, nem követ-e el ostobaságot vagy igazságtalanságot. De attól is tartott, hogyha hitelt ad ezeknek a beszédeknek, nevetségessé válik. Mert nagyon is ügyeseknek látszanak ezek a burzsujok! Tanácstalanul állott, szinte egészen kizökkenve abból az egyenes vonalból, amelybe beállította magát. Legszívesebben elment volna, de ennek nem találta meg hamarjában a formáját. Talán leginkább az az aggodalom marasztotta még, hogy a távozása után majd nevetnek rajta.

— Igyon egy kis bort — mondta az asszony hirtelen s már nyújtotta is feléje a poharat. És még hozzátette — mi is oszlunk már és lefekszünk.

A vörösőr elfogadta a bort s a poharat egy hajtásra kiürítette. Duhay mosolygott:

— Én nem vagyok alkoholista, de azért azt tartom, hogy néhanapján nem rossz egy kis itóka, ugye, elvtárs?

A vörösőr ebben a pillanatban megbánta, hogy elfogadta a bort. Magyarázkodni volt kénytelen:

— Az alkoholtilalomra nem is azért van szükség, hogy senki soha ne ihasson egy pohár bort se, hanem hát annak egészen más... alapelve van — nem talált értelmesebb szót.

— És ez a vörösőrökre nem is vonatkozik, igaz-e? — zúdította rá Petur, felütve a fejét és szúró tekintettel tűzve a vörösőr szemébe. — Különösen, ha szolgálatban vannak, igaz-e? Valakinek csak el kell kobozni a burzsuj elől azt a mérget, igaz-e? A helyett, hogy hagynák, hadd ölje meg, hadd butítsa el s hadd döntse romlásba őket — igaz-e?

A vörösőr a feje búbjáig elpirult, még a füle cimpája is kárminpiros lett. Ajkába harapott s hangot sem tudott adni.

— Hagyd kérlek, Pista. A vendéget nem illik megsérteni. Na-

gyon derék ember — így beszélt Duhay s föl is állt, odalépett a vörösörhöz s pártfogólag verdeste meg a vállát.

— Hogyne, hogyne. Nagyon kitűnő ember. Sőt kiváló! Mondja, mi maga civilben? Suszter? Vagy szabó? — és Petur kacagott.

A vörösör körül forgott az egész szoba. Kínjában kiejtette:

— Borbély.

— Á, brávó, Figáró, brávó, bravissimó! ... Monddd, te Matyi — ez a Duhay keresztnéve volt — nem ez a derék hős beretválta meg azokat a cigányokat anno dacumal? Nagyon hasonlít arra a fickóra.

Duhay feszültnek érezte már a húrt s pislogott a szemével Petur felé, hagyja már abba. Petur bort töltött s nyujtotta a vörösör felé. Az sápadt volt, a szeme égett. Csak egy-két pillanatig habozott, azután elvette a poharat s gyors mozdulattal kiöntötte a padlóra a tartalmát. Lefelé nézett, el is akarta hajítani a poharat, de azután mégis odavitte az asztalhoz és letette.

A vörösör noteszt, ceruzát vett elő s Peturra mutatott az ujjával:

— Önt felírom. Igazolja magát!

Petur gúnyosan nevetett.

— Mi a neve?

— Nekem?

— Igen, magának.

— Balabán Athanáz! — és újra felkacagott.

A vörösör várt. Sejtette, hogy ez a név is komédia. Azután:

— Valami írást kérek.

— Tőlem?

Odakünn megint ugatni kezdett a kutya. Figyelni kezdtek. Az ugatás gyors tempóban vált mind dühösebbé, hangos kiáltás: »rúgj bele a dögbé«, lépések — az ajtó kopogtatás nélkül föl vágódott. Egyenruhás, alacsony, vézna emberke állt az ajtóban; mögötte a homályban többen mozgolódtak. A vézna emberkét látásból ismerték, a helybeli vörösörség parancsnoka volt. Petur nem tudott kilépni szerepéből:

— Háh! Új vendégek érkeztek!

A parancsnok cvikkeres szemével nyugodtan ránézett Peturra, valami szürke, tompa szenvtelenséggel, de annál kérlelhetetlenebbül ellenséges távolságból. Petur gyűlölettől torzított mosollyal állta ezt a tekintetet, de a másik szempárnak merevsége meg-

mutatta, hogy sorsa elvégeztetett. A szobában ülők csalhatalanul megérezték a pillanat tragikumát s még a lélekzetük is elállt.

A vézna emberke most az ajtó felé fordult érdeklődve, mert ott már az egyik őr rálépett az üvegcserepekre s lehajolva fűrkészte, vajjon mi az. Azután a vézna emberke kérdezőn tekintett a szobában feszengve álló vörösőrrre:

— Van valami jelenteni valója, Mihály elvtárs?

— Igen, van. Éppen most akarom az egész társaságot igazoltatni.

— Éppen most? Mióta van itt?

— Nemrég érkeztem. A hídon jártam, amikor feltűnt, hogy világosság van és...

— Nemrég érkezett? Talán diskurált eddig? — és a parancsnok igen élesen nézett a vörösőr szemébe.

Az nagyon is határozatlanul mondta:

— Kikérdeztem őket...

Ez a határozatlanság nem tetszett a parancsnoknak.

— Bort ittak, látom.

Ez igazában kérdés volt, de senki sem felelt rá.

A parancsnok most meglepetésszerűen Vályi-Verasekhez fordult:

— Ön kicsoda?

Az asszony felelt:

— Vályi-Verasek Antal, festőművész. Vendégségbe jött Budapestről...

A parancsnok csodálkozva nézett az asszonyra:

— Nem magát kérdeztem.

— Vályi-Verasek vagyok — mondta fátyolos hangon a festő.

— Magukat ismerem — szólt a parancsnok az asszony felé.

— Azokra vagyok kíváncsi, akiket még nem ismerek.

Petur felé intett a tekintetével.

— Ez az úr kissé illuminált. Olyan szalonspicce lehet — és gúnyosan nézett szét a szép szobában — és azt mondják, hogy részegségükben őszintén megmutatkoznak az emberek. Kissé gúnyosan fogadta az érkezésünket...

Hirtelen Mihály vörösőr felé fordult:

— Maga mi a csodát csinált itt eddig?

— Ivott velünk — közölte egyszerűen Petur.

— Ugy. Mindjárt gondoltam. Azért lettünk volna hát mi az új vendégek. Mennyit ivott?

— Egy pohárával. Én adtam neki — sietett beleavatkozni az asszony.

— Hagyja, nagyságos asszonyom, ne vállalja magára. Nem lovagok ezek. Én adtam neki. De erőszakkal tukmáltam rá, nagyon kapálódzott, sehogy sem akart inni. Öntudatos proletár a szerencsétlen.

A parancsnok hidegen nézte Peturt, hallgatott, mintha várta volna, hadd eressze meg egészen a kantárszárat.

Petur észbekapott s elhallgatott.

A parancsnok:

— Lövések is hangzottak ezen a tájon. A folyammérnökségi hivatalnál álló őr telefonon jelentette, hogy több lövést hallott innen a telep felől.

Mindenki csodálkozva bámult, egymásra nézegettek, tagadólag rázták a fejüket.

— Itt lövés nem történhetett! — vágott bele Mihály vörösőr, most már dacosan, szívében elpártolásra készen a parancsnoktól s az üggyől, amit az képviselt.

— Magát nem kérdeztem, mert maga hülye. Azonfelül korrupt is. Már mehet is. Menjen be a központba s majd holnap jelentkezék nálam.

Mihály vörösőr szó és köszönés nélkül elindult.

Kvassay próbálta megismételni a Duhay trükkjét, mely egyszer már oly kitűnően bevált:

— Valami durranást én is hallottam, még pedig egész közelből. Hogy lövés volt-e, nem tudni, de aligha lehetett más...

Duhay is föltalálta magát:

— Én nem hallottam, pedig nekem olyan fülem van, mint a nyúlnek.

A parancsnok lesújtóan mosolygott. Kicsit gondolkodott, majd az egyik társához intézte:

— Mi a fenét csinálhattak ezek? Talán... célba lőttek üvegekre?

Odalépett az ajtóhoz, felnyitotta, gyufát gyújtott és kotorászott az üvegcserepek közt.

— Na, mindegy, nem lenne fontos csak annyiban, hogy akkor valamelyiknél lőfegyver van... Talán mielőtt egyenként megmotoznám valamennyiöket...

Petur a zsebébe nyúlt:

— Tessék, itt van. Nem hinném, hogy másnál is van itt revolver.

— Ezt be kellett volna szolgáltatni, már régen, záros határidő alatt. Még márciusban!

— Én a tanyákon tartózkodtam, semmiről sem tudtam.

A parancsnok megnézte a revolvért, ujjaival megforgatta a dobját.

— Egy golyó hiányzik. Szóval egy lövés történt, a többit, úgy látszik, Schwarcz elvtárs hozzahallucinálta.

— Persze, hogy hiányzik. Én lőttem ki, sohasem tagadtam.

— Kérdeztem és nem felelt. A lövések felől is kérdezősködtém.

— Nem tőlem... Keresztüllőttem vele egy borosüveget.

— Hm. Ha ember nincs, jó a borosüveg is, mi?

És mintha valamennyi jelenlévőnek magyarázná, ördögi nyugalommal, de igazában talán csak szigorúan visszaparancsolta az indulatait:

— Nem érdektelen ember.

A revolvért a kabátzsebébe tette, rajta hagyva a kezét:

— Mi a neve?

— Petur István.

— Solymár elvtárs, írja fel valamennyinek a nevét és lakását. Petur István polgártársat pedig letartóztatjuk s visszük magunkkal.

— Engem?

Erre a kérdésre a parancsnok nem felelt. Már rá sem nézett Peturra. Hanem Solymárhoz fordult:

— Meg kell bilincselni, mert a sötétben megszökhetnek.

— Engem?

Mivel feleletet erre a csodálkozására sem kapott, fékezhetetlenül, rekedt bőgéssel kezdett ordítani:

— Engem ti nem bilincseltek meg. Engem ti...

Ebben a pillanatban, mint elektromos kisülés, villant fel az értelme:

— Engem bevihettek. Be is zárhattok. Jól!

És mintha minden más elképzelhetetlen lenne a számára, lélekben nem akarta, nem tudta magát megadni:

— De... figyelmeztetlek benneteket, piszkos gazemberek, hogyha egyszer ennek a zsványkalandnak vége lesz, ha egyszer

lejár ez a pünkösdi királyságtok, akkor az isten legyen nektek irgalmas.

A parancsnok:

— Meg kell bilincselni.

— Enge-e-m? Te csirkefogó, te vörös patkány, te-e-e...

Odaugrott a parancsnokhoz, arcát annak arca elé lökte, a szeme kidülledt, az egész feje vörös lett s jobbkezének egy hirtelen mozdulatával fölpeckelte a parancsnok állát. A parancsnok megtántorodott, de Petur már a következő pillanatban lezuhant s elterült a földön, mert a parancsnok villámgyorsan rántotta ki zsebéből a revolvert s annak fogantyújával halántékon vágta Peturt.

— Szent Isten! — sikoltott fel az asszony.

A fegyverükhöz kapó vörösőrök állva maradtak, a társaság tagjai riadtan ugrottak fel. Vályi-Verasek karosszékében valószínűleg megdermedt. A parancsnok megigazította a félrecsúszott cvikkerét:

— Kánya elvtárs, szaladjon el egy járműért. Amilyent leghamarabb talál. Ha nem térne magához, azon viszik el, maga meg Solymár. De mindenesetre még akkor is meg kell bilincselni. Mert útközben is magához térhet s még akkor is megkísérelheti a szökést.

Az asszony elfojtott zokogással térdelt az elalélt mellé s kezét annak fejére tette. A főorvos is már mellette térdelt és sietve gömbölyöztette ki gallérját, ingét; hanyatt fordította és halkán mondta az asszonynak:

— Nincs semmi baj, mindjárt magához tér... Vízet és egy törülközőt kérek.

Ebben a pillanatban már föl is nyílt Petur szeme s révetegen bámult a mennyezetre.

Vályi-Verasek még mindig nem mozdult, úgy vert a szíve, hogy azt hitte, mindjárt elájul. Halálfélelme mögül, mintegy messze távolból megdöbbenve pillantott önmagára: ez lett hát a diadalmas örömből.

A parancsnok föl-alá járt, azután megállt Solymárral szemben:

— Külön fegyveres őr álljon a cellája előtt! És minden nyomozónak ki kell adni az utasítást, hogy a legszigorúbb kutatással derítsék ki egész jelenét és múltját. Kikkel érintkezik? Kikkel áll összeköttetésben? Átkutatni a lakását. Minden iratot, levelet le kell foglalni. A szomszédait, hozzátartozóit kihallgatni... Rend-

kívül veszedelmes alak! Csak rá kell nézni és már bizonyos lehet az ember benne, hogy a gáztettek egész légióját követte el egy életem át... Nem hiszem, hogy csalódnék, nekem kitűnő blikkem van.

Mikor már a parancsnok elhallgatott és közönyösen, gondolatlanul nézett maga elé, Duhay odasompolygott hozzá:

— Parancsnok elvtárs, az isten szerelmére, mi lesz velünk?

A parancsnok csodálkozva tárta szét a két karját:

— Mi lenne?

— De hiszen mi nem csináltunk az égvilágon semmit. Oly ártatlanul estünk az egészbe, mint...

A parancsnok tűnődve:

— Semmit. Alkoholtilalom áthágása, ez a legkevesebb!

— De hát ezért csak nem büntetnek meg bennünket?

— Az már nem ránk tartozik. Mi csak a jelentést tesszük meg.

— De mégis, mit gondol, parancsnok elvtárs?

A parancsnok megvetőleg mérte végig Duhayt:

— Nem olyan egyszerű az eset. A lövést s így közvetve a lövegvert is valamennyien egyöntetűen letagadták. Félre akartak bennünket vezetni. Hogy egyebet ne is mondjak.

Duhay körül forogni kezdett a világ. Szörnyűség! Minderre így nem is gondolt. Börtönbe vethetik. Vége van, megőrül, nem lehet elviselni!

— De miért van úgy megijedve? Csak nem képzeled, hogy levágják a fejét?

— Rettenetes! — csak ezt tudta rebegni.

— Na látja! Maga is egy igazi ellenforradalmár.

Még ez is!

— Miért mondja ezt, parancsnok elvtárs?

— Mert úgy fél tőlünk!

És a parancsnok dermesztő gúnnyal mosolygott.

LYUKAS HARISNYA

TALAN az az oka, hogy az ottawai konferencia is eredménytelenül végződött. Talán, hogy sérelem az, ha valaki a kirakatban ebédel s mintegy mutogatja magát annak, aki már régóta nem evett. Talán, mert már halkorunkban a nagy hal megette a kis halat s még ma is oly szórakoztató a borzongás, amellyel olvasuk, hogy Pálinkás János kiirtotta öttagú családját. Talán, mert rosszanyagú ruhában, formátlan cipőben oly epedve nézegetjük a szép szöveteket és inganyagokat a kirakatokban. Igen, az nem lehet véletlen, hogy Manya ezen a délutánon éppen a belvárosi kirakatokban gyönyörködött, oly kiadósan, oly időpazarlással, hogy még nippeket s hamutálcákat is választott, már hogy ezt, meg azt venné meg s helyezné el otthon a szekrényre, asztalra — ha pénzük volna.

De talán az az oka, illetve az mindenesetre egyik oka a kis esetnek, mely Manyával esett meg, hogy a villamossínek bár régóta felsővezetékekkel járnak s a kocsik még nincsenek mindenhol átalakítva, még nem szedték fel mindenütt azokat a síneket, amelyeknek széles résén keresztül az áramfelvevőkészülék lenyúlt a föld alá.

Hát most egyszerűsítsük le egy kicsit az egészet. Manya fiatalasszony, a férje kisfizetésű magánhivatalnok, intellektuel, kispolgár, proletár, mindegy, mindenesetre szegényember — még nippes és gusztusos hamutálcák sincsenek a lakásukon, gusztusosak, amelyeket a vendégek maguk elé húzva, a legnagyobb kéjjel szórják a cigarettahamut a szőnyegre... fenét szőnyegre, hiszen nincs is szőnyegük, cigarettával meg-megkínálják ugyan a vendégeiket, de csak mirjammal, olcsó és vékony dohány- és papírpálcika ez, nincs is hamuja — szóval a férj szegényember, de úr, tisztviselő, Pege úr, Pege Tibor, Manya pedig a fiatal nagyságos asszony.

Ezek után és ezek alapján és ezek szerint — sőt talán azt is

mondhatnám, hogy gyanánt — Manya, mielőtt még kora délután elindult hazulról, átöltözött. Az átöltözés fontos művelet, abból áll, hogy az egyik ruhát, ami éppen rajtunk van, levetjük, a másikat pedig, ami a szekrényben van, már akinek van, föl vesszük. Éppen abban különbözik a kultúrember az oktalan állattól, hogy időnként átöltözik. Rendkívül fontos ez. Az ember törődjék a külsejével, legyen rendes és csinos és tiszta, ne menjen a világ elé mosdatlanul, piszkosan, kócosan és, uramisten, netán büdösen, ne dugja ki okvetlenül az ablakon a rondább felét — bár, tisztelet a kivételnek, meg vagyok róla győződve, hogy például Kusmó, amikor kinéz Hunyadi-téri földszintes ablakán, éppen a rondábbik felét böki ki az utcára.

Az ember öltözik, felöltözik, kiöltözködik, átöltözik, megnöveszti magát a világ szemében, úgy mutatja, mintha vidám lenne, mintha egészséges lenne, vagy legalább is szagtalan s mintha pénze lenne. A cukorkakereskedő például bárónak öltözik, legalább is annak öltözik át — hát Manya is átöltözött, szakadt és pecsétetes slafrokjából, papucsából, Pegénéből, a százhuszpengős állás hites nejéből olyan kispolgári asszonykává öltözött át, mintha övék lenne az a Fecske-utcai földszintes ház, melynek cigányzenész lakói már egy éve nem fizetnek lakbért, de ha fizetnének is, a jövedelem akkor sem adná ki a házat terhelő kölcsön kamatait. Szóval, rózsaszínű krepdesin ruhát vett fel Manya, ajkát kipirosította, képét berizsporozta, fejecskéjére fehér rohamsisak formájú kalapot tett, kesztyűt húzott, a lábán pedig világos drapp harisnya volt, a lábacskaán — ez a láb egy része csak — fehérbetétes félcipő. Igaz, mikor már egészen elkészült, a kezében napernyőt is tartott, mert június volt, meleg, sütött a nap, a retikülről pedig majdnem megfeledkeztem.

Valami dolga is akadt, Artnernéhez be kellett szólnia, a Vámház-téren lakik, azután következett a séta a Belvárosban; nézegette a kirakatokat, a nippeket és a hamutálcákat is, de leginkább a selymeket, női ruhákat, fehérneműeket, kombinéket és harisnyákat, a testszínűeket, a szürkéket, a barnákat, háromért, ötért, tizenkettőért, a sétáló nőket is megnézte, a ruhájukat, kalapjukat, járásukat, alakjukat és a csípőjük járását és a harisnyájukat. A férfiakat nem nézegette, mintha észre sem vette volna őket. De akkor úgy kell neki, miért öltözött át, miért nem jött csak úgy slafrokban, cekkerrel, papucsban? Minek alakult át Manyából, kishivatalnoknéből, ha nem is igazgatónévá, de majdnem cég-

vezetőnévé, kisháztulajdonosnővé, olyan hölgyecskévé, akinek valami úriemberrel van komoly találkája a Váci-útcában?

Amikor már elfáradt a nézelődésben és a sétát megunt, elindult hazafelé. Épp a körúton akart átmenni, de ahogy hármát lépett az úttesten — reccs, roppant egyet a cipője sarka, roppant, reccsent, de nem jött ki a villamossín részéből, ahová beszorult. Manya, sőt Pegéné, a fiatal nagyságos asszony, fogva volt. Nem tudott egy helyből elmozdulni, a villamos pedig vészesen, prüszkölve és csöngetve közeledett. A vezető fékezett, a kocsi pár méternyire állt meg. Manya halálos rémületben reszketett, majd hogy el nem ájult. Nem azért, hogy a kocsi elgázolja, mert látta, hogy meg fog állni, hanem csak úgy megrémült, maga sem tudta miért, de biztosan volt rá oka, átkozott helyzet, ki tudja, mi fog még itt történni, manapság, ezerkilencszázharmincháromban, amikor oly rémes dolgok állnak napról-napra az újságban, oly rémesek és oly sok, hogy még az ilyen Manya is észreveszi őket.

— Na, mi az? Talán itt akar aludni a nagysága? — Ezt a kocsivezető kérdezte, de csak úgy a perronon állóktól.

Manya kinlódott, feszegette a lábát, de a cipősarok nem mozdult a résből. Széles rés, de éppen elég keskeny ahhoz, hogy női sarkokat foglyul ejtsen.

A villamos állt, emberek vették körül Manyát s éppen ez volt a baj.

— Valakit elgázolt? — kérdezte egy frissen érkező.

— Meghalt? — érdeklődött az utána jövő.

— Csak a lábát vágta le a villamos — hangzott a fölvilágosítás.

— Gyerek? — ijedezett egy családanya.

— Nem. Öregasszony — szólt a megnyugtató.

— Sze-egény — sóhajtott ki a szolidaritás egy ősz anyókából.

Türelmetlen utasok ugráltak le a kocsiról:

— Mi az? Egy vénasszony miatt állunk itt? Menjünk csak keresztül rajta. Nem kár érte.

— Nem lehet. Az nincs megfizetve a jegy árával.

— Vagy ú-úgy!

— Hol a rendőr?

— Itt van! — kiáltott maga a rendőr, aki e kérdés pillanatában érkezett meg, szikrázó szemmel, csikorgó fogakkal, hogy agyonvágja a halottat, aki fényes nappal forgalmi akadályt okoz.

zott, föltartja azt a sok urat és hölgyet, akik talán el is késnek miatta a kávéházból.

A rendőr, amint átvágta magát a tömegen, rögtön fölismerte a helyzetet:

— Bújjon ki a cipőjéből a nagyságos asszony!

»Szent isten!« — riadt fel Manya. — »Mi lesz most veled?« És még a rendőr is nagyságos asszonynak szólította. Ha legalább csak úgy mondta volna, hogy maga.

— Lehetetlen — rebegte Manya s reménytelen könyörgéssel nézett szét.

— De-ehogy lehetetlen. Muszáj! — jelentette ki a rendőr s már le is hajolt, megragadta Manya lábát a bokájánál s egy mozdulattal kiemelte a fehérbetétes félcipőből.

Mindenható isten! Micsoda tragédia! Nem az, hogy egy felnőtt hölgy, egy úrinő, ott állt az utcán fényes nappal, cipő nélkül, hanem ő, Pege Tiborné, Manya, kishivatalnok felesége, tulajdonképpen szegény asszony, félig kispolgár, félig proletár, nincs ott-hon szőnyegük, olcsó a bútoruk, nippjeik sincsenek, csak éppen hogy egy kis rúzs, púder, a kalap, az a két ruha... szóval a harisnyája lyukas volt. Lyukas a sarkán, lyukas a talpán, de úgy, hogy oldalt is elterjedt már a lyuk. Lyukas a kisujjánál, lyukas egy kicsit az oldalán és lyukas a hüvelykujjánál — összesen öt lyuk. Ha legalább csak egy lenne! Vagy mondjuk, maximum kettő. De öt, jókora. És sajnos, Manya nem ájult el. Sőt. Mint a részeget, ha fejbe kólintják, vagy leöntik hideg vízzel, valami reszkető bódulatból, csaknem halálos szorongásból egyszerre színjőzan lett, látott és hallott, mindent tudott, észrevett és érzékelt, már a hajának néhány elszabadult szála is a külvilágot, az embereket hozta hírül a számára.

Általános röhögés tört ki. És mikor a röhögővihar első hulláma elült, egy másodikra adta meg a jelt egy inasgyerek:

— Ujjuj, lyukas a nagysága kapcája!

— Háháháhá, hühühühühü, huhuhuhu — még a könnyeik is kicsordultak a népeknek. A gazdagok csak úgy mosolyogtak, de a szegények, azok rongyos és foltos ruháikból, cafrangos és félfelete ingeikből, repedt cipőikből, zsíros és gyűrött kalapjuk alól, maszatos pendelyeikből, kacagtak, huhogtak és höhögtek kifelé, pozdorjává akarták röhögni azt az egyet, Manyát, a nagyságát, az ötlíkú harisnyájával.

— Így menjen a korzóra!

— Mutassa meg a másikat is!

— Lássuk az inget is!

Egy viceházmesterné már mutatja is a szomszédjának, egy vadidegennek:

— Én már csak szegény asszony vagyok, de itt rendes a külsőm — és emeli a szoknyáját — olyan fehér az, mindig, mint a hó.

— Takarja le! — süvít valaki Manya felé.

— Megfázik a lába.

— Húnyja be a tyúkszemét!

— De ha likas is, legalább selem!

A rendőr egy rántással kitepte a cipőt a sínből, odanyújtotta a piruló Manyának s ő megpróbálta felhúzni. De nem sikerült. Miért is sikerült volna, ilyen körülmények közt? Meg kellett előbb lazítani a fűzést. Azalatt csak állt, harisnyában, öt lyukkal rajta.

— Gyerünk, gyerünk! — kiáltott le a kocsivezető, kihajtva fejét a kocsiból. — Tessék az útból elmenni!

— Tessék sétálni a járdán!

A rendőr karonfogta Manyát s vezette egy kapu felé. A tömeg vonult utánuk. Öt pengőt megért fejenként mindenkinek. Zúgott, viharzott, eget csapkodott az öröm. Mintha most meg szurokba mártani s tollban meghempergetni vinnék Manyát. Sőt! Mintha most meg leoperálnák térdben a lábát.

A méltóságos asszony ujját felemelte, úgy intette le lányát, hogy nem szabad hangosan nevetni:

— Szegény nő — mondta. — Képzelem, milyen kellemetlenül érzi magát.

— Tiszta szádizmus! — magyarázta dr. Lélekbúvár s föl-tette cyikkerét, hogy tanulmányozza a jelenetet.

— Öröm és megkönnyebbülés a rongyosoknak: most néhány percre megszabadultak kisebbségi érzéseiktől.

— Áhá! Egy kis véletlen baleset leleplezte az osztályárulást.

— A hülye! Biztosan tisztességes — mondta lesújtóan egy művésznő.

— Na, ez kérem a tömeg! — jelentette ki egy demokrata politikai felesége és életében százezrekszer győződött meg róla, hogy csakis fokozatosan lehet azon az állapoton változtatni, hogy neki elégséges, de másoknak egyelőre még elégtelen számú harisnyáik vannak.

1933

A SZAKADÉK

EGY ÚRIEMBER kiment a hegyek közé sétálni.

Amint egy meredek sziklán akart átjutni, megesúszott és a mély szakadékba zuhant.

Sokáig feküdt eszméletlenül és amikor magához tért, hirtelen rémület fogta el. A szakadék mély volt, messze esett a járt úttól, már alkonyodott is, sehol a közelben ember. De ami mindenekfölött szörnyű volt, az úriember nem tudott még csak fölállni sem, mert az egyik lába eltörött.

Rémületében felordított. Csak úgy, szinte állati hangon. Azután, bár semmi reménye nem lehetett arra, hogy valaki meghallja, kétségbeesetten segítségért kiáltozott. De úgy kiáltozott, magából kikelve, hogy az már nem is illik úriemberhez.

És éppen ez, az illem szabályainak ez az átlépése volt — azaz lett volna — a szerencséje. Mert az eszeveszett kiáltozást meghallotta két erdei munkás. Figyelmesek lettek a hangra és mivel az úriember többször kiáltott, tájékozódni is tudtak és hosszas keresés után megtalálták a szakadékot. Megálltak a szakadék peremén, letekintettek a mélybe, meglátták a szerencsétlenül járt úriembert és az egyik munkás odaszólt a másiknak:

— Szaladj, komám, az erdészhez, kérjél tőle egy erős, jó hosszú kötele.

És nyomban lekiáltott a szakadékba:

— Héj! Ki az? Mi baj van?

— Jajjajaj! — hangzott a mélyből siralmasan. — Összetört minden tagom, mozdulni sem tudok. Segítsenek, jóemberek.

— Csak várjon türelemmel, mindjárt itt lesz a segítség.

— Jajjajaj!

— Na, most már ne abajogjon, tíz perc az egész. Különben kihez van szerencsém?

Az úriember megmondta a nevét és előkelő állását.

Az erdei munkás kissé meghökkent, hogy talán goromba is volt az ismeretlen úriemberhez. Még pótlólag lekiáltotta:

— Tessék csak türelemmel lenni, nagyságos úr!

Az úriember a mélyben idegesen megrándult. Az arca is megvonaglott, a szeme szikrát szórt, persze mindezt felülről nem lehetett látni. Szólni is akart, de új fájdalom hasított a törött lábába és csak ennyit tudott nyögni:

— Jajjaj!

A másik erdei munkás megérkezett a kötéllel. Futva ment és futva jött, igen hamar megtette az utat. Ketten a kötel végére bő hurkot kötöttek és azt szépen leeresztették. Az úriember belebújt a hurokba, a hurok átfogta nem egészen karcsú derekát, a két erdei munkás húzni kezdte inaszakadtával a kötelet.

Igen ám, de körülbelül a mély szakadék közepén egy kiálló kis fene sziklában megakadt a súlyos test és nem emelkedett tovább. Akárhogyan erőlködtek az erdei munkások, az úriember csak bele-beleütődött a fránya sziklába és se föl, se le.

A munkások látták, hogy mi a baj. Lekialtott hát az egyik:

— Nagyságos úr! Tessék magát eltolni a kezével.

Az úriember, aki különben is többször nekiütődött a sziklának és ettől ingerült lett, dühösen kiáltott vissza:

— Én nem nagyságos úr vagyok, hanem méltóságos, ezt tudhatnál!

A két munkás riadtan tekintett egymásra. Úgy megijedtek attól, hogy egy ilyen előkelő úriembernek nem adták meg a kellő tiszteletet s méltóságos helyett tudatlanságukban csak nagyságosnak szólították, hogy ijedtségükben elernyed a kezük s kiszaladt belőle a kötel.

Az úriember így másodszor zuhant le a mély szakadékba. De most már olyan végzetesen, hogy a nyakát törte ki.

1933

TANYAI STRAND

VÉGÜL IS úgy határoztak, hogy Svájcba sem mennek, valamely »kis ausztriai fürdőhely«-re sem (a valutarendelet őket nem zavarta volna), hanem leutaznak Sárvárhelyre, mert egyszer már meg kell látogatni a mamát.

Hárman indultak Sárvárhelyre egy szép, zöldesszínű Minerva autón. Soffőr is volt velük, de ettől a háromtagú társaság még nem lett négytagúvá. Az autót, ahogy Budapest belső területét elhagyták, végig Adolf vezette. A mama, akihez utaztak, a leánynak és a fiatalembernek, két testvérnek a mamája, az autó pedig Adolfé. De minden további kerülgetés nélkül: Adolf nagykereskedő, üzletember; a leány színinövendék s mostanában Adolf barátnője; a fiatalember pedig egy esztendővel idősebb a leánynál, egyszerűen fiatalember, ezen túl talán újságíró, mert hát cikkeket is írt napilapokba; talán költő, mert egy-két verse is megjelent már s pénze nincs; talán tanárjelölt, mert öt félévet hallgatott az egyetem bölcsészeti karán. Adolf az Adolf, a fiatalember Sándor, azaz Sanyi, a leány pedig Evelyn, mármint, hogy Sárvárhelyen még Évának hívták, de Pesten, különösen az Adolf kedvéért, Evelyn lett belőle.

A fiatalember kis feketebajszú, csinos gyerek, s hogy csinos, az csak természetes, ha egyszer az Evelyn fivére, a csinoság náluk családi szokás. Evelyn éppen illik Adolffhoz, mintha a jóisten is egymásnak teremtetten volna őket: ha már nem hozzá hasonló, akkor legalább pont az ellentéte; az arca gyönyörű, a teste csodálatos, egészsége tökéletes, életkora tizenkilenc esztendő; — Adolf ötvenéves, beretvált, arca emberszabású, testalkatára nézve úgy lehel róla képet alkotni, ha az ember elképzel egy óriási kirakati tököt — ez lenne az ő törzse — s azon egy hatalmas, bár tagadhatatlanul kisebb sárgadinnyét. Sőt, visszatérve az arcra is: a dinnyén két lyuk, ez lenne Adolf két szeme, egy vízszintes hosszú vágás, ez lenne a szája; orra lapos, tehát mintha nem is lenne,

haja pedig a dinnyének sincs; persze a törzsről két megfelelő láb is lóg le.

— Én már látom a templomot! — ujjongott fel az országúton, négyórai vágatás után Evelyn.

— Az nem templom, hanem a városház tornya, — javította ki Sanyi testvéri szeretettel.

— Milyen szép itt a nyár! — rajongott Evelyn, amikor a város főterére kanyarodtak s megpillantották a dúslombú fákat.

— Micsoda porfészek! — fanyalgott Adolf, egy perccel azután, hogy a főter potemkin-kőkockáit elhagyták s egy széles és hosszú utcán úsztak.

— Régóta nem esett — igyekezett a képen enyhíteni Sanyi, elfelejtván, hogy a por az esőtől viszont sárrá válik.

A mama egy kis jegenyefás utcában, földszintes házacskaiban lakik, a házacska előtt is három pompás jegenye nyúl az ég felé. Váratlanul érkeztek a gyerekek, megölelte, megcsókolta őket, Adolfnak nagy zavarral nyújtotta a kezét; Éva oly szép, oly üde és vidám s oly elegáns volt, az autó oly hatalmas és Adolf úr oly féltelmes és mégis jóságos, hogy örömeiben, bánatában, tiltakozásul, de legvégén mégis kiengesztelésül könnyezni, majd hangosan sírni kezdett.

Uzsonnát kaptak a vendégek, melybe Adolf csak belekóstolt; a beszélgetésben semmi zavar; a jóképű, fiatalos mamát mind a hárman mamának szólították; a soffőr elvezette az autót, hogy az a helybeli taxivállalat garázsában elpihenhessen; Adolf később a város egyetlen szállójában, az Aranysas-ban vett ki magának szobát... Az estét együtt töltötték, Adolf bort hozatott, de ő maga csak szódavizet ivott; vacsora után Evelyn, Sanyi és Adolf römiztek, éjfél tájban a gyerekek elkísérték Adolfot a szállóig; hogy mi lesz másnap, amikor majd sétálni mennek vagy autózni s a sárvárhelyiek megtudják, hogy Evelyn, azaz az özvegy Takácsné Évája megérkezett, mégpedig óriási, tündérszép autón, vele jött a bátyja is, a Sanyi, de valami harmadik is van velük, egy fiatalember, eh, csudát, egy öreg trotty, illetve egy olyan javarkorbeli, egy rettentően csúf majom, ugyan, dehogy is, egy egész csinos úriember — hogy mi lesz akkor, erre néha-néha szorongva gondolt a mama. Ó, hogy az isten áldása sohasem tökéletes, vagyis nincsen öröm nélkül, szóval mennyivel jobb lenne, ha egy szép, fiatal gróf feleségül vette volna Évácskáját, az sem volna baj, ha egy kevéssel is volna még gazdagabb, mint ez az Adolf.

Az emberek rosszak és még talán rosszat gondolnak majd. Az emberek gonoszak és mindenestre rosszat beszélnek majd... Sanyi is töprengett valami hasonló problémán, de ő úgy intézte ezt el magában, hogy hát ő felvilágosult ember, akinek nincsenek társadalmi előítéletei, de meg különben is azt kell majd mondani, hogy az az úr a színidirektor. Evelyn — hát egy kicsit ő is aggodalmaskodott magában — no de legföljebb, ha két percig, hiszen oly egyszerű az egész, ki lenne más az az úr, mint a vőlegénye.

A családi aggályok túlzottaknak bizonyultak, mert az óriási, illetve tündérszép autó, meg hogy Evelyn oly szép és elegáns, meg hogy Adolf mindjárt másnap ellátogatott a helybeli bankba s hosszasan beszélgetett az igazgatóval, mindez egy-kettőre dicsfénnel árasztotta el a családot s szinte a kezek érintése nélkül emelkedtek a kalapok, bárhol is mutatkoztak.

Adolf még soha nem járt ilyen alföldi nagy faluban, minden, amit látott, különösségével megragadta az érdeklődését s nem bánja — mondta — most már itt marad ő is két hétig, ameddig Evelyn. Sorra járták Sárvárhely nevezetességeit. Megnézték a külváros nádtetős dűledező vályogviskóit, a város szélén elterülő akácos kiserdőt, meglátogatták a híres gölöncséreket s Adolf halomra vásárolta tőlük a kedves cseréptárgyakat, mégpedig alku nélkül. Mivelhogy nem alkudott, a gölöncsérek annál olcsóbb árakat kértek s Adolf ezért úgy nyilatkozott róluk, hogy nagyon derék, becsületes emberek... Elmentek a múzeumba, melyet csak vasárnap délelőtt tíztől tizenegyig szoktak nyitvatartani, de amelyet Adolf kívánságára a legnagyobb előzékenységgel nyitottak ki hétköznap is; maga az igazgató kalauzolta őket s szakszerű magyarázatokkal szolgált, a régészeti osztályon például a zsugorított csontvázról, vagy a néprajzi osztályon a »gondolkozó szék«-ről. Megismerkedtek a sárvárhelyi úriemberekkel s ezek közül azután naponta csatlakozott hozzájuk kettő-három, akik sóvárgó szemüket szüntelenül Evelynen legeltették s bókokat mondtak neki. Múltak az Aranysas éttermében, a cigánnyal magyar nótákat húzattak, akadt egy csinos fiatalember, aki pompásan énekelt, azzal néha Evelyn is veledúdolt, s ilyenkor Adolf is megpróbálkozott egy-egy rövidtartamú recsegéssel. Evelyn meg is táncoltatták, Adolf a primásnak százpengőst adott, s bort hozattak a bandának annyit, amennyit csak megbírt. Egy-egy úriember, fellelkesülve az italtól, valósággal a hódolat hangján intézett mondatokat Adolf-

hoz, néha mégis elvétele a szót valami harapósra, aki a legjobban lángolt Evelynért, az Sanyival igyekezett a kebelbarátságot megalapozni.

Egy délután elhatározták, hogy ahányan vannak, fiákerbe ülnek s kihajtatnak a környékre a tanyákhoz.

— Gyerünk az öreg szőlők közé — hangzott egy kiegészítő indítvány — ott nagyszerű látványosság akad, egy tanyai strandfürdő.

— Á, az »ágyas kabinok« s a »fontaine lumineuse!« — kacagott a társaság egyik statisztája — ez valóban városunk kuriózuma.

— Fürödni is lehet ott? — kérdezte Evelyn.

Határozatlan mosolygás a tájékozottabbak közt, egymásra néztek, végre az egyik felelt:

— Hogyne lehetne. Illetve . . . nem lehetetlenség.

— Jaj, de nincs fürdőruhám!

Egy órával elhalasztották az indulást, azalatt néhányan elszöktek haza a fürdődresszeikért. Adolf vásárolt a város legelőkelőbb boltjában egy trikót Evelynnek, egyet Sanyinak, ő maga nem fürdik.

Három kocsi robogott velük kifelé az országúton. Sanyi a tájat nézte, Evelyn a virágokat s a madarakat, a kísérő férfiak Evelynre, már mint akik vele egy kocsiban ültek. Adolf a termények ára iránt érdeklődött, de kiderült, hogy még azt is tudja, hogy a legértékesebb föld a nádas, meg hogy mennyi egy hold nádas hozadéka.

— Látja — magyarázta a mellette ülőnek — akinek csak két-három holdja van, annak nem búzát, hanem mákot kellene vetnie.

Félórás út után rákanyarodtak az országútról elvezető keskeny kocsicsapásra, a lovak lassítottak, a kocsik nagyokat zökentek a kátyukban; már alkonyodott, a süllyedő nap dagadtan izzott, a fák a távoli rózsaszínű égre feketén rajzolódtak; két óriási madarat láttak egészen alacsonyan elhúzni a búzatáblák felett, senki nem tudta Sanyinak megmondani, hogy micsodák, Adolf gúnyosan nevetett, hogyan is lehet ilyen ostobasággal törődni, a kocsis hátraszólt, hogy tűzokok; a három kocsit valóságos raja követte egészen különös rovaroknak, melyek olyanoknak látszóttak, mintha szőrös, görcsben vonagló, szárnyas hernyók lettek volna. Evelyn nagyon félt tőlük.

— Helyben vagyunk — mondta a kalauzoló úriemberek egyike, s megállította a kocsikat egy fákkal körülvett nagy, pocsolyszerű víz mellett.

Mindnyájan leugráltak s egy kis lécajtót megnyitva vonultak befelé, hogy szemügyre vegyék az idilli terepet.

— Nahát, ez nagyszerű! — kiáltott Evelyn és tapsolt.

A víz túlsó oldalán vályogházak sorakoztak, az egyikre óriási fekete betűkkel felfestve: Vetkezők.

— Helyes a beszéd! Nem is öltözők ezek, hanem vetkezők.

Egy másik házacska felirata: Ágyas kabinok. Az utolsónak maradt Sanyi felfedezte s nevetve tagolta a bejárat felett olvasható szavakat: Tanyai strandfürdő. A helybeli kommentátor hozzáfűzte: melyet azonban a tanyaiak nem használnak... A vízre egyikük kijelentette, hogy sár-lé, egy szerényebb igényű viszont megállapította, hogy egészen tiszta. A medence szélén, benne a vízben, nád, káka s fűzfavesszők nőttek, s a víz tükrén moszatfoltok úsztak. Felfedeztek egy rozoga zuhanyt s jót mulattak a kis forgó esőkúton; két épület közti tisztáson tornaszerek álltak: nyújtó, mely azonban forgott a keretében; korlát, melynek egyik támlája magasabb volt, mint a másik, gyűrűhinta, lebegőfa s egy pár súlyzó.

— És mindez a tanyaiaknak! — kacagott valaki. — A hiba csupán az, hogy napszám helyett belépődíjat is megállapított az ötletes vállalkozó, s ahelyett, hogy minden látogató fejenként egy pengő húsz fillért kapna, tizenkét fillért kell fizetnie.

— Ahogy a parasztot én ismerem, akkor is inkább kapálni menne — vélekedett a társaság széniorja.

Egy mezítlábas, nagyon öreg paraszt került elő az épületek közül, köszönt illedelmesen, azután beszédte a vendégektől sorra a tizenkét filléreket.

— No, öreg, hányan fürödtek ma? — kérdezték gúnyosan.

— Mára bizony még nem járt itt egy lélek se.

— Úgy látszik, hogy Sárvárhelyen a lelkek tiszták. És más-kor?

— Olykor megesik, hogy jön valaki.

— Biztosan valami külföldi, talán amerikai.

Egy külön kisebb medence közepén zöldre festett filagória állott, keskeny deszkahídon lehetett rá felmenni, benne kis asztalka, akörül székek.

— Hallja ezt? — kérdezte egy fiatalember Evelynről s kajánul mosolygott, mint valami csínytevő.

Evelyn nem figyelt rá, hangos kiáltással kiadta a jelszót:

— Gyerünk vetközni! Fürdeni fogunk!

— Már aki mer — tette hozzá valaki.

Evelyn megütődve nézett rá. Az előbbi fiatalember újra megszólalt:

— Hallja ezt?

Csak most vették észre, hogy nemcsak a szemnek van itt mit látni, hanem a fülnek is mit hallani: valóságos szimfónikus zenekar hangversenyezett, száz, ezer, talán tízezer, Sanyi szerint kétszázhetvennégyezer béka brekegett, kuruttyolt és púgatózott. Egy-egy hang mint szóló harsogott ki az összjátékból, rettentő, legalább is borjúnagyságú béka lehetett a szólista. Az urak, már mint akik fürdőruhát nem hoztak, elkezdtek kacagni.

— Bele nem mennék ebbe a vízbe ezer pengőért.

— Én annyiért igen, de mivel tízet sem fizetnek, hát ingyen semmiesetre sem.

— Van ebben talán még krokodil is.

— Ha krokodil nem is, de sikló mindenesetre.

Evelyn azonban futott a kabinok felé. Csak Sanyi s egy fiatal ember követték... Néhány perc múlva megjelent, vakító fehérén, feszes, fekete trikójában. Á-á-á... az urak nevetése elállt, a szemük kitégült s mély lélekzetük csaknem hangos sóhajban szállt vissza belőlük. Az ilyen női testre ők azt szokták mondani, hogy felséges, sőt, hogy isteni. És Evelyn csakugyan gyönyörű volt. Gyönyörű, fiatal és rugalmas. Megállt, láthatóan mutatta magát s érezte, magába szívta, élvezte a hatást. Adolf mosolygott. Azután odaszólt Evelynnek:

— Maga csakugyan fürdik?

— Miért ne? — kacagott Evelyn s belevetette magát a vízbe. A víz csobbant, a hullámok szértefutottak, a békák, bár sehol láthatókká nem váltak, eszeveszettül brekegtek. A két fürdőruhás férfi is, Sanyi meg a másik, aki az egértől félt ugyan, de a két-éltűektől nem, besétált a medencébe s hárman azután úszkáltak, lubickoltak, birkóztak. Evelyn a fesztelenségét s pajzán kedvét is bemutatta. A békák változatlan hévvel, állandó fortisszimóban hangversenyeztek, Adolf Evelyn felé kiáltott:

— Hát maga nem fél?

Evelyn, kinek vidámsága határtalan volt s áttört minden gátat, kacagva felelt:

— Miért félnék? Na hallja! Ha magától nem félek.

A férfiak határtalan öröme erre viszont áttörte minden ámulásukat s felharsonázott belőlük a hahota, amelyet egészen pontosan meghatározva röhögésnek, kedves, könnyeztető, zötyögtető röhejnek kell mondanunk. Adolf azonban lebírhatatlanak bizonyult. Ő is röhögött, majd oda fordulva a jegykezelő öreg paraszthoz, arról kezdett érdeklődni, hogy kié a strand, mennyi a napi kiadás, azzal szemben mennyi a napi bevétel... Azután a kis deszkahídon felsétált a filagóriába, leült egy székre, rátámaszkodott az asztalkára, szájcucsorítva nézte Evelynnt s maga sem vette észre, hogy beilleszkedett a zenekarba, elkezdett erős, rekedt hangján brekegni:

— Brekeke, brekekeke...

1934

EGY CSELEDET VERNEK

EGY NŐISMERŐSÖM, G. M., esztendőkön át albérleti szobában lakott. De egyiket a másikkal cserélte fel, úgyszólván hónapról hónapra. Mert akármilyen tűrhetőnek mutatkozott valamely szoba, amikor kivette, beköltözés után hamarosan kiderült, hogy nem lehet benne megmaradni. A bérbeadók nem kímélték albérlőjüket, zajongtak, veszekedtek, ajtókat csapkodtak éjjel-nappal, harsogtatták a förtelmes rádiót, fullasztó zeneáradatával és szörnyű ideológiájával, cselédjük lopta a szemet, nem takarított rendesen, szóval végeláthatatlan volt a bajok sora.

G. M. már iszonyodott az albérleti szobáktól, kétségbeesve mondott fel ott, ahol éppen gyötrődnie kellett, s már-már nem volt lelkiereje, hogy új szobát keressen. Albérleti szobáknak még a keresése is kín a mai Budapesten. Reménytelen piszkot és bűzt kell végigjárnia a keresőnek napokon át, vasvillatekintetek fogadják, kikérdezik, sőt keresztkérdések alá fogják. Férfi-e, nő-e, akinek a szoba kell, zsidó-e, nem-e, van-e vagyona, jövedelme, mikor fekszik, mikor kel, sokat tartózkodik-e a szobában. Különösen, ha nő, jár-e hozzá valaki, mert ők, a háziak, erkölcstelenséget nem tűrnek. Máshol: van-e barátja, mert ha nincs, akkor nem kiadó a szoba, miből fizetné egy nő a szobabért?

G. M. engem kért meg, hogy keressék neki szobát. Mindegy, bármilyen a szoba, csak tiszta legyen és békességes. Én talán ügyesebb leszek, mint ő, velem talán másképpen tárgyalnak, mint egy nővel, talán több lesz a szerencsém is.

Háromnapi járkálás után találtam G. M. számára az Eötvös-uticában egy szobát. Egy megviselt arcú öreg özvegyasszony volt a kiadó. Az utca rendes, a ház tiszta, a szoba is mutatott valamit, az özvegyasszony sem mutatott semmi rosszat, kivettem a szobát. G. M. a következő hónap elsején beköltözött új lakásába, de még aznap kiderült, hogy a szoba használhatatlan. A kisebb baj az volt — ki gondol ilyesmire! — hogy a házban, közvetlenül

a G. M. földszinti szobája alatt, egy laktosműhely volt. A műhelyben reggeltől estig vasat kalapáltak. Ez maga már majdnem rádió, legfeljebb annyiban elviselhetőbb, hogy a kalapácsolásnak nincs világszemléleti tartalma, a lakatossegédek nem kommentálják a világeseményeket. A kalapácsolás azonban semmi sem volt ahhoz a sivalkodáshoz képest, mellyel a háziak reggel és este tépték, marták egymást. Volt ugyanis az özvegyasszonynak két felnőtt lánya. Ezek a kisasszonyok ugyan munkába jártak, de amikor otthon tartózkodtak, szüntelenül veszekedtek egymás közt is, de főleg az anyjukkal. Az első este mindenesetre veszekedtek és hogy szüntelenül veszekedtek, ez később vált bizonyossá. Visítotak, rikácsoltak, sírtak, átkozódtak, gyilkossággal és öngyilkossággal fenyegetőztek. A cselédet is szidták, az is jajveszékelt, a hangorgián nem igen lehetett eligazodni. Hiszen ez érdekesnek elég érdekes volt, de elviselhetetlennek látszott.

G. M.-et naponta meglátogattam. Panaszkodott. Én vigasztaltam. Már csak három hét — mondtam például. Meg hogy nincs ez mindenütt így. Legfeljebb majd jobban körülnézünk, óvatosabbak leszünk, amikor új szobát keresünk. Látogatásaim alatt különben, délutáni időben, a kisasszonyok nem voltak otthon s az öregasszonnyal magával ilyenkor nem akadt baj.

Az első héten egyszer-ször láttam a két kisasszonyt. Csöngetésemre egy alkalommal a nagyobbik nyitott ajtót. Bronzvörös hajú, sovány nő volt, csontos orral, sápadt, szeplős arccal. Sötétten nézett rám és a köszönésemet nem viszonzta.

Máskor csaknem mindig a kis cselédlány jött ajtót nyitni. Sohasem vettem szemügyre a lányt, s csak úgy félszemmel észleltem, hogy egészen fiatal, csaknem gyerek, elég csinos és szőke. Egyszer nem volt otthon G. M., ezt közölte velem a kis cseléd, s akkor hallottam, hogy alföldi kiejtéssel, ő-vel beszél.

Más alkalommal, amikor megint ajtót nyitott a kis cseléd, ráesett a tekintetem s néhány pillanatra rajta tapadt. Csinos volt, szőke volt, megint egészen gyermekded, de az arca dúlt és a tekintete szinte részegül riadt. Ekkor arra is ráeszméltem, mintegy retrospektíve, ahogy olyan szépen mondják, hogy a lány mindig ilyen.

G. M. előtt szóba hoztam a lányt. Olyan furcsa, mi lehet vele? Oh, hogy mi? Hát igazán szörnyű. Ennek a kislánynak olyan rossz dolga van, mint egy kutyának. Nem alszik ez semmit. A két házilány késő este jár haza. Az egyik tizenegy tájban, a másik éjfél

után, néha egy órákor, sőt félkettőkor. A kis cselédnek kell számukra ajtót nyitni. Különben is fönn kell maradnia, mert apró szolgálatokra a hazaérkezésük után is igénybe veszik. Persze, ilyenkor ajtócsapkodás, parancsosztogatás, szidalmazás lármája hallszik s nem lehet aludni. A kis cseléd pedig jóformán semmit sem alszik. Mert az öregasszony meg már reggel félhétkor felveri. Csak egy kis számítást kell csinálni: félkettőtől félhétig, ez ötórás alvás. Naponta egy gyereklánynak!

De másnap vörösek voltak a kislány szemei, mintha sírt volna. G. M. kétségbeesve fogadott s rögtön a kislányról kezdett beszélni. Kiderült, hogy a házikisasszonyok verik.

— Verik?

G. M. kiáltott a lányért.

— Anna!

Tehát Anna volí a neve. Bejött.

Anna karja tele volt vörös és kék foltokkal. Megmutatta a mellét, a nyakát is. Mindenütt ütések és csípések friss és régebbi nyomai. Mutatta a lábát is. A csípőcsontján feszülő bőrön is sérülés, ahol az egyik kisasszony belerúgott.

Faggattuk Annát. Nehezen, zavartan beszélt. Néha mosolygott. Gyerekes hősiességgel akarta viselni sorsát s valahogy úgy intézte el, hogy nem baj, majd elmúlik s lesz még jobban is.

G. M. nem akkor kérdezte ki Annát először. Már máskor is beszélt vele s máskor kettesben a lány bizalmasabb volt. G. M.-et már napok óta foglalkoztatta az Anna sorsa, már a házmesternével is beszélt róla. Hogy tulajdonképpen mi történik ott, ahol ő lakik, kik, mik azok az emberek? Nagyjából ez volt az eddig szerzett ismeretei összessége: a háziak minden cseléddel rosszul bántanak, nem hagyják aludni a cselédet, annyira igénybe veszik; kimenőt nem adnak neki soha, éheztetik, illetve alig adnak neki enni; verik, kínozzák, különösen a-nagyobbik kisasszony, akinek úgy látszik, ez valami szenvedélye; bért soha egyetlen cselédnek nem fizetnek; amikor már a helyzet a lány számára egészen elviselhetetlenné válik, akkor felmondás nélkül elbocsátják s fölvesznek egy másikat; a cselédek valamennyien ellenállás nélkül viselik sorsukat; védeni magukat nem tudják, mert megfenyegetik őket, a fenyegetés úgy történik, hogy a szobában az asztalon fémkeretben ott áll egy most már nyugdíjas magasrangú rendőrtiszt arcképe, ez a rendőrtiszt annál a nagy cégnél, ahol az idősebbik kisasszony alkalmazásban van, a személyzeti ügyek vezetője, a

kisasszony ezt az arcképet kapta vagy kérte a volt rendőrtisztől s az dedikálta is, így: »Klárikának«, a cseléd előtt úgy beszélnek a rendőrtisztéről, hogy keresztnévén emlegetik, egyszerűen csak Karinak, s azt mondják róla, hogy az a nagyobbik kisasszony vőlegénye; mármost ha a cseléd a száját kinyitja, vagy ha el akarja a helyét hagyni, így hangzik fel a fenyegetés: »Ha nem fogod be a szád, te kutya és ha moccanni mersz, majd szólok Karinak s az elintézi a te bajodat. Tudod, hogy amióta itt vagy, eltűnt az arany karkötőráám! Majd bevisznek a rendőrségre, onnan aztán nem kerülsz többé elő.«

Ez a fenyegetés mindig hat. A lélek halálos megdermedését idézi elő. A cseléd addig tűri sorsát, amíg a teste bírja. A kisasszonyoknak jó szemük van, tudják, hogy mikor kell aztán a cselédet, végkimerült állapotban, kirúgni.

Annának a szülei törpebirtokos gazdák egy kis Duna-menti faluban. Néha ír haza Anna, néha kap hazulról egy kártyát, de amit ő ír, azt meg kell mutatnia. Különben sem merné panaszait megírni a szüleinek. Néha postacsomag érkezik hazulról, a szülők egy kis ennivalót küldenek benne.

Megkérdeztem Annától a teljes nevét, G. M.-től a háziak nevét, minden adatot felírtam és ezt mondtam:

— Jól van, Anna. Most kimehet. Majd én elintézem ezt az ügyet. Majd én elbánok ezekkel — és a másik szoba felé intettem a fejemmel.

Az eset, a legegyszerűbb szóval, szörnyű volt. Közkeletű kifejezés szerint: vérlázító. Beleavatkozni és a végére járni — ez feltétlen erkölcsi parancsnak látszott.

Mit lehet, mit kell csinálnom? Főkapitány nem vagyok, de elmehetek holnap délelőtt — a kerületi kapitányságra, s ott azon az osztályon, ahová az ilyen ügy tartozik, valakinek elmondhatom... mit is mondhatok el? Észleleteimet. Megvallom, nem volt teljes bizalmam a sikerben. Mit lehet tudni, ki elé kerülök s az illetőnek mi lesz a véleménye az egész esetről. Talán azt gondolja majd, hogy beteges érzékenységgel, költői túlzással áll szemben, hogy van itt valami kis rémlátás is, szerepel itt valami pletyka is, a cseléd talán komisz és használhatatlan s nem árt neki egy kis szabályellenes házi fenytetés, meg aztán a fenyegetés azzal a fotográfiával, azaz azzal, akit a fotográfia ábrázol, valamint föltételezése annak, hogy amivel a lányt fenyegetik, az valóra is válhat, illetve miszerint lehetséges lenne az, hogy nem az igazság és

csakis a tiszta igazság derülhet ki ilyen följelentés után... hát mindez együtt már gyanúsításnak is beválik.

Milliomos nem vagyok, erről szó se essék, nagy napilap szerkesztője sem vagyok, azonban riportot írhatok az esetről. Igen, író úr, néha az az emberi feladat, hogy riportot kell írni! De hová? Hiszen a nagy napilapnak, amelyre gondolhatok, s amelyet, nem lévén annak szerkesztője, nem irányíthatok, a nagy napilapnak nem kell az ilyen riport, ellenkezőleg annak a lapnak olyan riport kell, mint... Hiszen éppen benne is állt az aznapi számban: »Halk beszélgetés Iksz főherceg unokahúgával, melyből kitűnik, hogy imádja a teniszt és a mai magyar költőket is olvasgatja.«

Heti riportlap! Ez marad. Sajnos, itt elérkeztem egy kényes kérdéshez. Erről nem is teszek közlést, de hogy mégis valamely halvány sejtelmet keltsek, annyit elmondok, hogy a heti riportlapnál először is azt akarták tudni, kik-mik azok a cseléd tartók, akik az elmondottakat cselekszik. Megmondtam. Baj volt. Ők, a cseléd tartók, olyan kategória, amely kategóriáról ma, pontosabban a »mai nehéz időkben« ilyesmit megírni nem célszerű, mert bizonyos más, úgyszólván ellenkategória, rögtön politikailag gyümölcsözethető esetet látna az ügyben. Szóval ők, a hetilap, a riportot nem adhatják közre.

Hová menjek tehát? Ahhoz a bizonyos ellenkategóriához? Nem. Ezt nem tehetem. Sok minden miatt nem. De ha muszáj! Ha ebben az egy konkrét esetben nincs más út. Hiába, nem lehet. Én nem »csemegét« akarok szállítani, hanem egy kis cselédnek a balsorsát akarom jóra fordítani.

Hasztalan próbálkozásaimról nem is beszélek tovább. Még aznap este fölkerestem egy ismerősömet, aki nagy jövedelmű, befolyásos ember, címeikkel, dekorációkkal ékes, egyike korunk hőseinek, hadd említsem hát őt ezen a néven: Korunk Hőse.

Korunk Hőse csöngetésemre maga nyitott ajtót, garzonlakásban lakik, rendkívül megörült persze a látogatásomnak, konyakkal, cigarettával kínált és megkérdezte, hogy minek köszönheti a szerencsét.

Elmondtam neki a kis cseléd esetét. Hát egészen fölhaborodott. Nem is tudott ülve maradni, fölállt a dívánról s izgatottan járt föl-alá a szobában. Hatalmas testének súlya alatt sírva rengett a padló. A segítségét kértem. Persze a »legmesszebbmenőt« ajánlotta fel. Sürgősen elintézi az ügyet. Ugy megtáncoltatja azt

a bandát, hogy belesántulnak. Pé-éldátlan! Az embernek az agyába fut a vér!

Mi a neve annak a kislánynak? Mi a neve a cseléd tartónak? Kik-mik azok, az a zsvány nép? Hol laknak? Éppen jó! Neki jó barátja a kerületi izé. Holnap reggel telefonál neki. Vagy ha akarom, ír egy levelet s menjek el én. De ha akarom, ő maga megy el. Mert ezt radikálisan kell megcsinálni. No, de...

No de, kérdezte Korunk Hőse, igen okosan, vajjon helyt áll-e majd az a kis cseléd? Nem fogja-e majd aztán az egész dolgot letagadni? Ugyanezt fogja-e majd előadni, amit G. M. úrhölgynek mondott? Meglesznek-e még az ütések nyomai, ha majd orvosi vizsgálatra kerül a sor?

Nem csupán enyhe vörös foltok voltak-e azok a sérülések, amik máról holnapra eltűnnek majd? Talán előbb figyeltetni kellene az esetet megfelelő hivatalos szervvel, mert ha ő, Korunk Hőse, valamely ügyet a kezébe vesz, abban nem akar kudarcot vallani.

Dehát mégis, hogyan történhetik meg az ilyesmi? Micsoda banda az? Mik azok a lányok? Talán szadisták? Milyen az a kis cselédlány?

Az a kis cselédlány tizenhatéves, csinos, egészséges, félig gyermek, kedves arca van, rendes szőke haja, különben testben elég erős, csak lélekben és arcban meggyötört.

Korunk Hőse új cigarettára gyújtott. Párat szippantott:

— Kérem, én magam megyek el N.-hez, de a lánnyal. Nekem látnom kell a lányt, illetve előbb beszélnem kell vele. Küldje fel hozzám. De holnap! Holnap délelőtt itthon leszek, tizenegyig várom.

Nagyszerű! A felbuzdulás teljesen kielégítő és ha csak szalmaláng is, holnapig talán nem lobog el. Az indulás jó, majd aztán magam is résen leszek. Illetve... az egész nem is olyan jó. Mert mi lesz, ha a kislány nem jön fel? Hogyan jöjjön fel? Elkéredzkedhetik az igaz, de nem engedik majd el. Ezt a kérdést föl is vettem.

— Már pedig fel kell jönnie. Ha nem engedik, akkor is jöjjön fel. Ne szóljon semmit, csak jöjjön ki a lakásból és fusson át hozzám, a távolság igazán nem nagy. A továbbiakat garantálom. Attól kezdve a lány az én védelmem alatt áll. Nem engedem, nem tű-ü-röm, hogy...

Hm! Az a baj azonban, hogy én elég jól ismerem Korunk

Hőst. Több esetet tudok, amikor nőknek pártfogást, védelmet ígért s a nőknek mindig föl kellett hozzája menniök. Tudniillik tüzetesen meg kell beszélni az ilyen dolgot. Ez pedig máshol nem történhetik, csak odafönn. A pártolásnak, a védelemnek ára van. Jó, nem bánom. Hiszen lehet olyan eset, hogy valaki éppen ezért kéri a pártolást, amelyre különben nincs is szüksége. De hát... hogy ez a kis cseléd, csaknem gyermek, előbb menjen fel?

Még egy kis beszélgetés következett másról, azután búcsúztam. Eszem ágában sem volt, hogy a kis cselédet felküldjem Korunk Hőseliez. Azt már nem. Baj. De majd keresek, s bizonyára találok valami más módot.

Azonban önmagamnak is segítségére kellett sietnem. Az ügy most már halasztást szenvedett. Előbb egy napot, majd keftőt. Ezalatt játszódtott le a természetes folyamat: felbuzdultam, elindultam, elakadtam, elmélkedtem, elfáradtam, lelohadtam. Mit tegyek? Mit tehetek egyáltalában? Különben is mi vagyok én? Ugyanolyan pária, mint a kis cseléd. Aki ezt nem hiszi, annak magánúton bebizonyíthatom. Esetleg. Már ha akarom. És... mi lesz, ha esetleg vállalkozásom megtörik a tények ellenállásán? A háziak majd tagadnak. Azok a bizonyos foltok már csakugyan elhalványodtak s véletlenül a kisasszonyok szünetet tartottak, új sérülések tehát még nincsenek. A cseléd majd dadog, szégyenkezik és — ő is tagad. Szörnyű lehetőség. Riport! Még el is ítélnének majd rágalmazás miatt. Egyéb utak és módok? Ugyan ki állna rendelkezésemre? Ki törődik a más bajával?

Igen. Annyi ezer, százezer, milliárd és kvintrillió a baj. A sóhajokat csak a mi gyarló fülünk nem hallja, de az eget bizonyos szakadatlanul ostromolják. Szégyenlem magam. Kinyitom az újságot és csak egyetlen számban ötven végtelen emberi iszonyat.

Csak néini enyhülés az, ami azután a minap, az eset után egy évvel történt. G. M.-el mentem a Wesselényi-utcában. És láttuk a kis cseledet. Egészen jól nézett ki. Nem látszott álmosnak, sem dültnak, az arcocskája piros volt a hűvös szélről, mintha valamit nőtt is volna azóta.

1934

SZAJUDARI BOLTOSOK

MÁR FAKOLTUNK, elbúcsúztunk vendéglátó rokonainktól s csomagjainkat a kezünkbe kapva, elmentünk a Piac-térre. Onnan indul az autóbusz, amely majd elvisz K.-ra, sebesebben, mint a helyiérdekű, ott felszállunk a gyorsvonatra s az egy óra alatt beröpít bennünket Pestre.

A Piac-téren betérünk Ancsi néniékhez a boltba. Hogy tőlük is elköszönjünk, meg hogy ott üldögélve, beszélgetve várjuk meg a D. felől érkező autóbust.

— Hát csakugyan mentek? Ejnye, ejnye — így sajnálkozott miattunk Ancsi néni.

— Elűz bennünket az eső — feleltem én.

— Az! — hagyta helyben Gradács bácsi, az Ancsi-néni férje. — Engem kiűzne a világból. De énnékem itt kell lenni a boltban.

— Mert a boltban nem esik — morogta Ancsi néni.

Feleségem az üvegajtónál állt és türelmetlenül nézett ki, a vendégfogadó elé, amely előtt kell majd az autóbusznak megállnia.

— Van még idő! — legyintett Gradács bácsi.

Elővette az óráját, megnézte és folytatta:

— Még harmincöt perc.

Feleségem sóhajtott.

— Gyalázatos idő! — gyötrődtem én.

— Az! — hagyta helyben megint Gradács bácsi. — Nem lehet vetni. Az őszi meg mind kiázik, vagy ott rohad a földben.

Gradács bácsi minden dohogást, panaszt, dühöt helyben hagyott és még tódított is. Egész négynapos szajudári tartózkodásunk alatt igen rossz kedvnek örvendett. Jókedve már szinte örökre elszálltnak tekinthető, mert sehogysem tudja elfogadható egészbe illeszteni a világ dolgait. Akárhogyan forgatunk bármit, az valahogyan mindig csak rossz. Mert ott van például a nap-szám. Az egy pengő harminc. Neki ugyan beszélhetnek, amit

akarnak, már hogy az kevés, hogy abból nem képes a dolgozó ember megélni, az mégis csak sok, mert nem lehet megfizetni. Miből? Sőt, az ő Duna—Tisza közti jó kiejtése szerint: mibű-ű? Aztán ha sok is az egy pengő harminc, mert nem lehet megfizetni, mégis csak kevés, mert a bolt forgalma az elmúlt hónapokban csökkent. Nem tud a nép vásárolni. (Mibű-ű?). De ahová csak néz az ember, ott a baj. Még az után a bor után is adót kell fizetni, amit az ember maga iszik meg. (Jajjaj!) Hektónként három pengőt, de csak két hektóig, azon felül még többet. És általában az adó. A búza huszonkét pengő, volt már nyolc is, de — az adót annakidején harmincpengős búzaár után számították ám ki!

— Tudod-e, öcsém, hogy még a bába is fizet forgalmi adót?

Ancsi néni már szerencsésebb természet. Vegyesen panaszkodik és dicsekszik. Előzőnap látogatásunk alkalmával eleinte panaszkodott, azután átsapott a dicsekvésbe. Hogy a pincében ott áll még hatvan hektoliter bor. Most nincs ára, de nem is adják el. Várnak vele. Nekik nem sürgős. Vagy ott van a posta mögött a Gercsula-ház mellett az a telkük. Azt eladják, volna is rá már vevő, az igen-igen fájdtja rá a fogát, de csak ezer pengőt akar érte adni. Ők meg ezerkétszázon alul nem adják. Inkább álljon ott üresen. Ők várhatnak.

— Az! — hagyta rá Gradács bácsi. De a gúny árnyalatával borízű hangjában, tehát megint panaszkodik, mert tulajdonképpen cáfol, illetve azt mondja, hogy: fenét várhatunk!

— Még jó húsz percl! — nyugtatja meg Gradács bácsi az ajtón át szüntelenül leselkedő feleségemet.

Ancsi néni szeme fölragyog. Valamit hát még hirtelenében kisütött:

— Ejnye, vigyetek már az útra egy kis csokoládét.

Ezt olyan kedves előzékenységgel ajánlja, mintha meg akarna bennünket ajándékozni. Feleségem ezt mondja:

— Ugyan, Ancsi néni!

De én értem Ancsi nénit és vásárolok tőle tíz deka csokoládé-crazsét. Ő szemfényvesztő ügyességgel kimér nyolc és fél dekát, lekapja a mérlegről, behajítja a staniclit s a kezembe nyomja.

Fizetek, egyfillérest nem tud visszaadni.

— Majd levásároljátok legközelebb.

Aztán a feleségemhez fordul:

— Ejnye, van még időtök, ugyan gyertek át velem megnézni azt a telket.

— Minek, Ancsi néni? — kérdezem én. — Hiszen nem veszünk mi Szajudáron telket.

— De vehetnétek! Már ami azt a jó pesties külsőtöket illeti, a tiedet ebben az új felöltőben, meg a feleségedét azzal a cifra kappal. No, gyertek csak.

Most meg a feleségem érti már Ancsi nénit, mosolyog és int nekem, hogy ne ellenkezzek, hanem csak menjünk.

Megyünk Ancsi nénivel. Ő vezet bennünket. Átkelünk a sártengeren, befordulunk egy kanyarodó kis utcába, azután egy ház udvarán átvágunk és megérkezünk a telekre. Ott megállunk, majd beljebb megyünk a sárban, szemerkézik az eső. Ancsi néni komoly képpel beszél és széles mozdulatokkal mutogat:

— Hát ez az. Négy száz négyszögöl. Igen szép telek, a legjobb helyen.

Vezet a telek másik szélébe:

— Ez az utca, innen a bejárat. Az utca is szép, csendes utca. Itt nincs nyáron por, erre nem jár kocsi.

Nézzük az utcát. Zöld pocsolyát látunk, azon túl sarat és benne mélységes láb- és keréknyomokat. Állunk és hallgatunk, nézünk. Szétnézzünk a tájon.

Nem messze tőlünk egy kerítés fölé bukkan egy asszonyi fej és a tekintetét ránk irányítja. Máshol egy másik asszonyi fej. Az utcán megy el valaki, megáll és visszanéz. Az utcán túl egymásután búvik ki a házból egy férfi és egy nő. Állnak és dermedt ámulattal lesnek felénk.

— No, mehetünk vissza! — mondja fölényes mosollyal Ancsi néni. — Ne nézzetek most oda, az az ember alkuszik a telekre.

— Még ma meg is veszi — kacag a feleségem.

1934

SZALLAS EGY EJSZAKARA

MARISKA lépett be a konyhába. Az anya alig tudta fellobbanó dühét leplezni, mikor a lányt meglátta. Három hónapja volt náluk utoljára Mariska, akiről már régóta azt hitte, hogy a fia szeretője. Három hónappal ezelőtt egyszerre megszűntek az esti látogatások s az anya megkönnyebbült.

Nincs már baj — gondolta — bizonyára összeveszett a fia meg az a lány. Valósággal megfiatalodott az anya a boldogságtól az utolsó hónapok alatt. Szinte beleszépült a gondolatba, hogy megint az övé, egyedül az anyjáié a Feri gyerek. Majd ha megházasodik — az mégis más.

Volt is a fiún mit féltenie. Úgyes munkás, szorgalmas, rendszeres, jól keres, nem kocsmázza el szombat este a hetibérét. Igaz, hogy kicsit mogorva, meg egyre azokat az átkozott könyveket bújja. Kisebb, nagyobb könyvek, meg füzetek, isten tudja, mi lehet bennük, mert ő nem tud olvasni, de nem lehetnek becsületes könyvek, mert a fiú mindig gondosan elrakja s elzárja őket. Azután hol ez jön hozzá, hol az, az egyik hoz, a másik visz ilyen könyveket, iratokat, pedig jobb lenne, ha a Feri ilyen emberekkel nem is állna szóba, mert némelyik már három esztendő óta munka nélkül csavarog.

Ez a lány is, de szüntelenül ezekkel a könyvekkel jön meg meg, azokról beszél — emiatt sem állhatja. Néha órákig is elbeszélnek ezekről az írásokról, az ember szinte azt hiszi, hogy csak őt akarják lóvá tenni. Mert hát mégis minek lenne együtt egy férfi egy lánnyal annyiszor? Hogy mit beszélnek, azt sehogy sem lehet érteni. Sokszor mintha nem is magyarul beszélnének, csupán olyan szót mondanak.

De azért ő sejt valamit, mert itt is, ott is hallani, hogy ez vagy az bajba került, meg néha valamelyik szomszéd az újságból is felolvas. Már mondta is a Ferinek nem egyszer:

— Hallod-e! Nehogy aztán te is valami vesztségbe keve-

redj. Legyen eszed, annyit mondhatok. Mert aztán, ha kiesel a keresetből, akkor én mehetek oda, ahol a part szakad.

Olyankor a fiú nevetett s megnyugtatta az anyját:

— Nem kell énrám vigyázni, mama.

És olyan nyugodt volt, olyan szépen nézett rá, hogy hinni kellett neki.

A szobába vezető ajtó nyitva állt, mert csak a konyhában égett a tűz, hadd menjen be egy kis meleg. A fiú a szobában az asztalnál ült és olvasott. Amint feleszmélt a könyvből s látta, hogy ki érkezett, örömujjongással ugrott fel:

— Hát megjött?

Egymáshoz siettek, kezét fogtak.

— Hogy örül neki! — szinte fordult egyet a konyha az özvegygel, aki alig köszönt vissza Mariskának.

A lány megállt a szobában, közel az ajtóhoz. Csak úgy csurgott róla a víz. Ruhája csatakos volt. Haja csapzottan hullott a homlokába. Esőcseppek gördültek végig sovány, szeplős arcán.

— Nem hogy kinn rázná le magát — gyűlölködött az özvegy.

Kémlelő pillantásokat vetett a lányra:

— Még csak nem is szép! És milyen nyiszlett. Biztos, hogy hektikás.

A tűzhelyhez lépett, sírni szeretett volna, miközben lélektelelenül kevergette a vacsorát:

— Üljön már le — unszolta a férfi Mariskát. — Üljön le és meséljen.

A lány mosolygott és hallgatott. Az asszony fülelt, megint csak belesett a szobába s látta, hogy a lány feléje int a szemével.

— Nem akar beszélni előttem — állapította meg az özvegy.

— Utjukban vagyok. Talán el is mehetnék. A saját lakásomból. Így vagyunk.

Férfi és lány közel hajolva egymáshoz, halkán beszélgettek. A vacsora elkészült, az anya bement a szobába, hogy megterítse az asztalt. A fiatalok elhallgattak. Az anya eddig csak annyit hallott, hogy a lány reggel jött ki. Jött ki, valahonnan — csak kórház lehetett. És hogy elhallgattak!

— Terítsen Mariskának is! — mondta a férfi.

— Nem! — akarta kiáltani az anya. De elhallgatta a szót. Azután nem ellenkezett, az egész asztalt leborította a terítővel s Mariska elé is tett tányért, kést és villát.

Bevitte az ételt, lucskos káposztát, kiosztotta, veit magának,

de visszatípett a konyhába, megállt a tűzhely mellett s ott kezdett enni. Húst csak a fiának adott.

A férfi nem szólt semmit, talán nem is vette ezt észre: kettészelte a tányérján lévő húst, a nagyobbik darabot átnyújtotta az asztal felett a lánynak.

— Vagy valami más lenne, nem kórház? — nyugtalankodott az anya. De nem is merte tovább gondolni. — Ezek jóban vannak, szentbizonyos. — Az persze nem jutna a fia eszébe, hogy az anyjának adjon egy falat húst.

— A termelt javak kollektív elosztása! — tréfálkozott a férfi.

A fiatalok jóízűen nevettek. Az anya már azt is föltételezte, hogy őt nevetik ki.

Még azt sem mondják, üljek le az asztalhoz. Csaknem könny buggyant ki az anya szeméből. Mosok, főzök, takarítok rá, rendben tartom. Majd kikaparna még a föld alól is, ha mocskos lesz ez a ... némbér. Mert most is milyen loncos. Pedig még lány. Vacsora után újra egymásba merülve beszélgettek, férfi és lány. Az anya leszedte az asztalt, hol kiment a konyhába, hol visszatért a szobába, zaj nélkül lépdelt, vigyázva rakta le odakünn az edényt, szeretett volna néhány mondatot elfogni, bizonyosságot akart. De mintha csak összebeszéltek volna a fiatalok, az elvetemültek, hogy őt bosszantsák, semmit sem értett ki a szavaikból. Munka-nélküliség — hát azt tudta; de hogy mit akarnak vele, hogy mi közük hozzá, az csak nem derült ki. Tervgazdaság. Valami rendszer, valami bodórendszer. Meg aztán abban a pillanatban nem is tudta volna már utána mondani, hogy mi. A kolekti termelés. Hogy azzal mit bajlódnak, ez már éppenséggel fölfoghatatlan. Mert ez a sok könyv is megbolondítja az embert. Talán csak előtte affektál ez a nő, hogy ő milyen finom, mint egy úrikisasszony, aki mindenféle francia neveket mond. Csak őt nézik le. Egy ilyen jötmént. Na hát, ezt sohasem hitte volna a fiáról.

A férfi közbevágott, mikor a lány beszélt:

— Hogy el ne felejtsem, jöjjön be holnap a gyárba. Talán fölveszik a kikészítőbe. Kivételes szerencse lesz.

— Jaj, nagyon jó lenne. Egy fillérem sincs. Olyan szegény vagyok igazán, mint a templom egere.

— Kerüljük a vallásos hasonlatokat! — és mind a ketten újra kacagtak.

— Aki akar dolgozni, annak mindig akad munkája! — jelen-

tette ki váratlanul az anya. Mert már nem bírta ki a hallgatást, bele kellett avatkoznia a léha fecsegésbe.

— Ez már nagyon is elavult nézet! -- legyintett a férfi kissé ingerülten.

Az anyának nem kellett több:

— Az én nézetem neked sohasem jó. Persze, mert én neked buta vagyok.

A férfi csodálkozva, a lány riadtan bámult az anyára.

— Én olyan műveletlen személy vagyok. Vén bolond. Aki csak dolgozzon, mint a cseléd, de fogja be a száját. Amit én mondok, az mindig rossz.

— Hagyja ezt, mama. Nincs értelme.

— Nincs bát. Amit én csinálok, annak soha sincs értelme. Ti azt hiszitek, hogy én vak vagyok. Hogy én nem látok semmit, hogy nekem nincs egy csöpp eszem sem.

És már egyenesen a lány szemébe nézett.

Férfi és lány megdöbbenve hallgattak. Egymásra néztek, csak bámultak. A férfi pillanatnyi ingerültsége már elszállt, e percben tanácstalan volt, nem is tudott volna mit szólni. A lány sápadtan nézett le a padlóra.

— Ne lamentáljon a mama, inkább vesse meg az ágyat. — A fiú fölállt s föl-alá járt a kis szobában. Mariskának nincs lakása, ma itt fog aludni nálunk.

Mintha szíven szúrták volna az anyát. Egész elerőtlenedve ellenkezett csak:

— Nem mondanád meg, hol? Tudod, hogy csak két ágyunk van.

A lány fölállt. Arca még sápadtabb lett. Olyan volt ázott, csapzott, szegényes ruhájában, mint egy halálát váró beteg madár. Az anya csak úgy oldalról végigmérte, ebben a percben meg tudta volna fojtani, olyan esett, olyan reménytelen volt s ezért annál inkább.

— Én megyek — mondta, inkább sóhajtott a lány.

A férfi elkapta a kezét:

— Ugyan! Dehogy megy. Hová menne? Az éjszakában. Ebben a hidegben. Lehetetlenség.

— De én megyek.

— Nem maradhat éjjelre hajlék nélkül. Hogy képzeled? Itt fog aludni. El van intézve.

— Nem, nem. Én megyek.

Maga elé meredt és remegve várta, marasztalja-e már az asszony. Ez a szörnyű asszony, akit most általában nem tudott még megérteni sem.

— Mama, ne okoskodjon — fordult a fiú szelíden, de elhatározottan az anyjához. — Csak ágyazzon meg, Mariska elalszik a díványon is.

— Nincs takaró! — maradt az anya engesztelhetetlen.

— Hát legyen! — ordított föl a férfi. — Velem ne komiskodjon! Teremtését annak a kötekedő természetének.

Az anya riadtan kezdett ágyazni. Ilyennek még nem látta a fiát. Ilyen vadnak. És emiatt a nő miatt!

— Nem kellett volna itt maradnom — suttogta a lány. — Engedjen el. Elmegyek.

— De igenis itt kell maradnia. Hogy képzele? Éppen én engedjem el magát, ki az éjszakába? Hidegbe, fagyba? Hisz mindnyájunknak kutyakötelességünk egymást segíteni. Még el is pusztulhatna, pedig magára nekünk szükségünk van. Magának nem is szabad elmennie, mert a maga élete nemcsak a magáé, a maga élete a mienk, az éhezők és rongyosaké.

Az anya új ámulatba esett. Tehát mégsem! Talán nem is a szeretője. Megkönnyebbült. De új félelem is futott át rajta. Fia szavait nem is érthette, csak homályos sejtelmek támadtak.

Megvetette az egyik ágyat. A lánynak a díványra ágyazott. A saját ágyát nem bontotta meg, majd ha elalszanak, ő csak akkor fekszik le. Mégis különös, idegen lány, meg a fia, vele egy szobában. Ilyesmire ő nincs hozzászokva. Nem lehet rajtuk eligazodni. Talán csak ravaszkodnak, hogy őt elámítsák. Tüntetni akart az ellenséges érzésével: amíg el nem alszanak, ő kinn marad a konyhában.

A férfi följáhlotta az ágyát a lánynak. Majd ő alszik a díványon.

— Nem, nem — ellenkezett a lány. — Magának nyugodtan kell aludnia. Aki gép mellett dolgozik, annak ki kell magát jól pihenni. Én úgy is aludtam eleget.

Sóhajtott, de azután nevetett.

— Lehetett ott aludni?

— Lehetett.

— Nem voltak férgek?

— Ó, vannak. Nagyon sok van. De csak nyáron.

— Fűtenek?

— Alig. Hideg van. De éppen azért nincsenek férgek. Atkóztul unalmas.

— Börtön! — állapította meg most az anya — Szent isten, onnan jött. Mit véthetett?

Elhallgattak. Az anya már kinn mosogatott, törülgetett a konyhában. Csend volt a lakásban. A szobaajtót az anya maga csukta be. Nem tudta, miért. De hirtelen heves küzdelem indult meg benne. Talán most! Elárulják magukat és megtudja a bizonyosat. Lehajolt a kulcslyukhoz és lesett befelé. Mariska a díványon ült s nyugodt mozdulatokkal vetkőzött. A fiát nem látta. Recsegett az ágy, már le is feküdt. Se egy csók, se egy ölelés. Az anya boldog volt. A lány bebújt a vékony takaró alá. Kihallatszóttak a fia szavai:

— Maga most haragszik az anyámra, ugye? De van is rá oka. Érthetetlen ez a kicsinyesség. Ez a gyűlölködés.

A lány felelt:

— Nem haragszom. Megérttem őt. Gyűlöl engem, mert szereti magát és félti. Azt hiszi, hogy talán én viszem magammal a mi útunkra.

A férfi tovább bosszankodott:

— Nem akartam maga előtt gorombáskodni vele, de holnap megmondom neki a véleményemet.

— Nem teszi helyesen, ha szól. A mi ügyünket úgysem magyarázhatja meg neki. Higgye el, semmi más ez, mint az anyai szeretet. Talán én jobban értek ehhez, mint egy férfi, mint maga.

Az anya meghatódott. Csaknem mosolygott. Szeretett volna rájuk nyitni, szeretne volna megmondani, hogy már nem gyűlölködik, nem haragszik, már nyugodt. Hogy mást gondolt. Más az, ami őt bántotta, amibe ő nem tudna beletörődni. Milyen derék lány! Az anya életében először gondolt arra most, hogy milyen jó lenne olvasni, valamit ismerni a sok könyv közül. De jaj, csak valami baj ne történjék. Milyen átkozott is ez a világ!

Még tett-vett a konyhában, benn elcsöndesedtek, szó nem hallatszott ki többé. Mikor már semmi munkát nem talált, még jó ideig állt, magányosan, mozdulatlanul és gondolkodott. Azután lassan megnyitotta az ajtót, lábujjhegyen osont be a szobába. Fia is, a lány is aludtak, hallani lehetett a lélekzetükről. Sötét volt. Sötétben akart levelegőzni; szétbontotta az ágycsuhját. De azután mégis felsrófolta a villanyt, megnézte az alvó lányt. Milyen szelíd az arca. És nem is olyan csunya.

Összeszedte a lány székre terített vizes ruháit, kivitte a konyhába száradni, ott melegebb van. Fölvette a lány sáros félcipőjét: a talpa lyukas volt.

— Szegényke! Vajjon van-e édesanyja?

Fölemelte a saját dunnáját — milyen csacsi is egy férfi — s az alvó lányra terítette, ő meg betakaródzott a fia télikabátjával.

1935

FALUSI EMBER PESTEN

KIS FALUMBAN, Harpacskószajudáron élek, már öt esztendeje. Elvonultam a világ zajától, elhagytam Budapestet, pedig szerettem. No, de kis falumat is szeretem. Kedves helyecske ez a Harpacskószajudár, itt az Alföldön, a Duna mentén. Csupa fa és virág. Van benne vízvezeték és villanyvilágítás, a házai téglából épültek, utcái gránittal vannak kikövezve. Por annyira nincs benne, hogy a jegyző például, aki régimódi ember, s itatós helyett porral szereti fölszárítani a friss írását, messze földről drága pénzért hozatja a port. Légy Harpacskószajudáron csak a községi iskola bogárgyűjteményében található, két darab, holt állapotban, gombostűre tűzve. Szűnyog ugyancsak nincs az egész határban. Egy emberről tudok, aki az elmúlt öt esztendő alatt, úgy alkonyati időben, a háza előtt üldögélve egyszer-kétszer vakargatta a halántékát, de az is ideges viszketegségben szenvedett. Ugy mondtam, hogy szenvedett, de rögtön tiltakozom is az ellen, hogy bárki is — olvasván az ő ideges viszketegségéről — sajnálja őt. Mert Harpacskószajudáron még szenvedni is gyönyörűség.

Micsoda falu! Mikor az ember reggel fölkel s kinyitja az ablakot, hát — disznószag helyett rózsailat csapja meg az orrát és a lelkét. A szilárd, nagyablakú és cseréptetős házak körül rózsakertek virulnak. A rózsafák és virágágyak közt hatalmas fenyők, platánok és nyárfák emelkednek az égnek. A földművesek ilyenkor — mikor az ember reggel kinyitja az ablakot — már javában dolgoznak. Vidáman, gyönyörű dalokat énekelve dolgoznak s egy vers munka után leülnek reggelizni. Kávét vagy teát reggeliznek, hozzá vaját, tojást és lekvárt esznek, a lekvárt — harpacskószajudári tájszólás szerint — dzsemnek nevezik.

En magam is már korán reggel munkához látok. Írom novelláimat és cikkeimet, melyeket postán küldözgetek föl a pesti lapoknak és folyóiratoknak. Téves az a közkeletű hiedelem, hogy az ilyen írói munkássághoz ott kell lenni a helyszínen, azaz a fővá-

rosban, különben elakad az üzem. Tapasztalatból mondhatom, hogy szó sincs elakadásról. Minden írás idejében megjelenik ott, ahová küldi az ember, s a honoráriumok postafordultával megérkeznek. Hibás az a felfogás is, hogy falun nincs megfelelő szellemi légkör az író számára. Hogy falun az ember agya eltunyul, hogy lassanként kiesik nem csak az irodalmi életből, hanem általában a kultúrából, hogy falun nem lehet a világ eseményeiről kellőképpen tájékozódni, hogy ott az írónak nincs kivel beszélgetnie s így hamarosan elapadnak az ismeretei, újakat nem szerez, s amit tudott, azt is elfelejti. Harpacskószajudárra lapok és folyóiratok járnak, hogy egyéb adatot ne mondjak, ebbe a kis háromezerlakosú községben ötven példány jár a Nyugatból; olvassák itt a legújabb könyveket, úgy az irodalmiakat, mint a tudományosakat; a katolikus tanító a múlt hónapban a pszichoanalízis mai állásáról tartott előadást, az izraelita hitközségi metsző a relativitás tanát ismertette; a református tiszteletes úr pedig a legutolsó vasárnap arról prédikált — nyilván vonatkozással az olasz-abesszín viszályra — hogy Krisztus szelleme ellen való, ha a népek egymást megtámadják és gyilkolják.

Igen szépen és kellemesen élünk mi harpacskószajudáriaik kies falunkban, élvezve a mát és nem félve a jövőtől. A jövőhöz való lelki viszonylatunkat a községi bíró fejezte ki a legtalálóbban: ugyan, minek félnénk mink a jövőtől, amikor úgyis tudjuk, hogy jobb már nem lehet. A napokban mégis elhatároztam, hogy ha csak egy vagy két napra is, elhagyom Harpacskószajudárt s felrándulok Pestre. Vágytam már rá, hogy lássam Pestet, az én gyönyörű Budapestemet, hogy egy kicsit megfüröszsem benne a lelkemet, de volt fontosabb ok is, személyesen akartam elintézni egy-két ügyemet, legelőbb az új regényem kiadását.

Hajón utaztam. A hajóállomás nem Harpacskószajudáron van, hanem a tőle háromnegyed órányira fekvő Dunakortyán. Ide este tízkor érkezik a Pest felé menő hajó, én kilenckor indultam el Szajudárról gyalog, kis kofferral a kezemben, hogy még idejében érkezzek az állomásra. A falumbeliek már nyugovóra tértek, s csupán a kutyák búcsúztak tőlem sajnálkozó ugatással, amint az izzó villanygömbök fényében, a gránitkockákon kopogó léptekkel kivonultam a faluból. Mikor az utolsó házat is elhagytam, elmaradt mögöttem a csaknem nappali világosság is és csakhamar sötétben baktattam a dűlőúton Dunakortya felé. Sötétben, mert akkor éppen borús volt az ég, de meg a holdvilág különben is csak

később volt esedékes. A sötétséget nem azért említem meg, mintha valami fontossága lett volna, hanem mert az úton sajátságos módon többször megbotlottam. Tudni kell, hogy van lelki alapon történő botlás is. Charcot írásaiban olvastam, hogy szuggesztív hatásra erősen képes egyének azt is meg tudják tenni, hogy egy másik ember, akit szuggesztív akaratukkal célbavesznek, a sima úton megbotlik, de úgy, hogy esetleg orra is bukik. A kiszemelt áldozat gyanútlanul megy a tükörsima úton, a szuggeráló bizonyos távolságban megy mögötte úgy, hogy az áldozat nem tud róla; a szuggeráló arra gondol, vagyis azt képzei el, hogy nini, ott, pár lépésnyire a gyanútlanul haladó előtt, egy arasznyi magasságban a föld felett, zsinór van kifeszítve; ezt oly élenken képzei el a szuggeráló s annyira azt gondolja, hogy no most, most vágódik el — hogy az csakugyan megbotlik, nagyot kalimpál a levegőben s esetleg hasra is vágódik.

Ugy látszik, hogy ugyanez az eredmény szuggeráló nélkül, autoszuggesztív módon is előállhat. Csakis így történhetett meg, hogy a dülőúton, Dunakortya irányában haladva a sötétben, egyszer csak megbotlottam és orra buktam. Nagyot nyekkentem, a szám tele lett porral, kofferomat pedig úgy a földhöz vágtam, hogy ijedtemben kinyílt. Különös eset, mert hiszen tudtommal nem szuggeráltam magam. Igen ám, de csak tudtommal nem. Hogy lelkem mélyén micsoda erő buktatott mégis el, arról nem adhatok számot, de mondom, göröngyről, kátyúról szó sem lehetett, csakis a lelki okokból történő botlás egy esete eshetett meg velem.

Ugy mondtam, hogy »egy esete«. Ezt mindjárt kijavítom, mert Dunakortyáig pontosan tizenegyszer buktam el a sötétben, az aszfaltsima úton. Mégis tíz óra előtt érkeztem a hajóállomásra. Tehát még idejében. De akár ötvenszer is elbukhattam volna, az sem lett volna baj, mert a hajó másfél órát késett. Gyönyörű, csaknem tündéri éjszakát élvezhattunk, legalább is ott az állomás körül. Sejtelmes sötétség borult a tájra, a Duna víze feketén csillogott s halkán csobogott, a szunyogok pedig, akik itt a Dunán mégis csak vannak, ha nem is kivétel nélkül valamennyien, elkerültek bennünket. Öten, Pestre indulók, vártuk a hajót, gyönyörködünk az éjszakában. Nem tartom kizártnak — erről persze értesülesem nincs — hogy az állomásfőnök elébe telefonált a hajónak az előző állomásra, hogy hagyjon bennünket, ne jöjjön még, hadd nyúljon gyönyörűségünk minél hosszabbra. És a hajó állt és várt. Néha egy-egy utas közülünk besétált a stégre, fürkészte a

láthatárt, hogy jaj csak ne jöjjön még az az előzékeny, áldott vízi szállítóeszköz. De hát a hajó előzékenységének is megvolt a maga határa, s úgy negyedtizenkettő tájban, messze délen felcsillant a lámpása.

A hajóút Dunakortyától Pestig kellemesen telt el, zöldség-illatok és kacsahápagás közepette. Elsőosztályon utaztam, a kényelmes díványon aludni is lehetett, mert poloskának irmagját sem leltem. A menetrendhez viszonyítva kissé későn, egyébként azonban elég korán érkezünk meg Pestre. A felhők már elvonultak az égről, vagy talán ott maradtak az égen, de Harpacsószajudár és Dunakortya felett, a nap már fölkel s pazarul ontotta áldásos fényét és melegét, minden reményünk megvolt arra, hogy délre elérjük a harmincfokos hőt. Én a hajóból kiszállva, autótaxiba ültem s elrobogtam Gizi néniékhez. Még hat óra sem lehetett, amikor először megnyomtam Gizi néniéknél a csengőt. Érkezésemre már a csengő is a sikoltó öröm hangján újjongott fel. Negyedhétkor már nyílt is ajtó, maga Gizi néni nyitotta ki.

— Hát te vagy? Ó, hogy örülök, hogy ilyen korán fölvertél bennünket. Ugyis többet aludtunk már a kelleténél s igazán hálásak vagyunk neked, hogy nem hagytál bennünket tovább lustálkodni. Ejnye te, ejnye te, szerződtetünk majd ébresztőembernek. Már régóta csöngetsz, úgye? Egy ideig nem jöttem, bocsáss meg, de azt hittem, hogy majd csak fölkel a cseléd és beenged, vagy legalább is megnézi, hogy ki, mi az, aki olyan vígan csönget. De hát szegény lány, úgy látszik álmos, hát csak hadd aludjon, olyan kedves és derék lány. Na, kerülj beljebb. De jó is, hogy nem mentél szállodába, minek is mentél volna? Nagyon jól meglehetsz itt nálunk, kapsz kosztot is, az nálunk úgy sem számít, aztán addig maradhatsz, ameddig akarsz, nehogy költs valamire!

— Szehervuhusz öcsém! — vidult fel Pali bácsi, amikor végre Gizi néni bevezetett a lakásba. — Igazán örülök neked, nagyszerűen kialudtam magam, kár, hogy nem jöttél egy órával előbb. Na, de nem baj, mert igen szépet álmodtam. Mindig szépet szoktam ugyan álmodni, de tiszta haszon ez az utolsó álmom is. Azt álmodtam, hogy jön a hóhér, illetve a végrehajtó, azaz még nem tudtam, hogy a hóhér-e, vagy a végrehajtó, csak egy olyan nagy darab szakállas ember volt, rám nézett szigorúan, de én nem féltem tőle, tudtam, hogy csak elfojtja a nevetését, egészen hozzám jött, nagy, vastag aranykötelet akasztott a nyakamba s azt mondta: na, szegény ember, ez a magáé... akkor ébresztettél fel,

öcsém, bennünket. Olyan élenken álmodtam, hogy még felébredés után is matattam a kezemmel a nyakam körül s kerestem, meg akartam fogni az aranykötelet, de hát... aranykötél nincs. No, nem baj, kell a fenének, nincs nekünk ilyesmire szükségünk, még azt mondanák, hogy loptam valahol. Oh, mit is beszéltek, dehogy mondanák, dehogy mondanák, ilyesmit nálunk nem mond egyik ember a másikról, de hát kell a fenének az az aranykötél, no. Fő, hogy te megjöttél és itt vagy. Hát nálatok odalenn milyen világ van? Jó, ügye?

— Jó. Szinte már unjuk. Éppen azért jöttem fel, hogy ..

— Akkor rosszul tetted, hogy feljöttél. Mert ha te már ott is unod, Harpacsószajudáron, akkor itt olyan jó világ van, hogy elalszol majd unalmadban, öcsém.

— Nem kell azt olyan szószerint venni, Pali bátyám, azért kibírom én egy-két napig, ha még olyan jó is.

— Hát remélem is. Mert mit csinálnál, ha rossz világ lenne, s azt is ki kellene bírnod. Egy kis türelem kell hozzá, semmi más. Azonban, engedd meg most már, öcsém, hogy fölkeljek, mert úgy sem jön újabb álmoság a szememre. Te vajjon aludtál-e az úton?

— Nem igen. Olyan kellemes volt az utazás, olyan szép volt az éjszaka, hogy nem is jutott eszembe az alvás. Most talán ledől-nék egy órára.

— Akár tízre is. Ott a vendégszoba... vagy az már nem is a mi lakásunk, ejnye, mindig elfelejtem, idegen lakás, öcsém, nem is vezet oda ajtó, sohasem volt a mienk. Nem baj, a másik szobában lefekhetsz, ágy ugyan nincs benne, hát majd itt a díványon.

Dívány ugyan nem volt a szobában, de akadt benne egy támlásszék:

— Jó lesz nekem ez is.

— Én meg már föl is kelek, azután megyek be a hivatalba, hogy idejében benn legyenek. Tudod, az elmúlt esztendőben háromszor is emelték a fizetésünket, aztán úgy igyekeznek az ember meghálálni, hogy túlságosan buzgó. Bizony, mi nem piszkáljuk oda-benn a körmünket, amint azt a régi haszontalan békevilágban talán megtették, hanem inkább olyan túlbuzgalom tört ki, legalább nálunk, hogy már az ellenkező végletbe esnek némelyek. Van nálunk egy új ember, tudod, de az már afféle stréber, ahogy mondják, mert annak az a bolond szokása van, hogy kis gyufaskatulyában fekete földet hord, a ligetben szokta megtölteni a skatulyát a

hóbortos, s abból olykor egy kis feketeföldet a körme alá ken, amikor nem feketedik meg eléggé a sok aktától.

Ráültem a támlásszékre, szememet behúnytam, hogy pihenjek egy órácskát. Az egyből három lett, tíz óra után ébredtem föl. Gizi néni reggelivel kínált, de nem fogadtam el, mert el akartam menni a kávéházba, hogy átnézzem a lapokat. Kíváncsi voltam azokra az újságokra, amelyek nem járnak hozzánk, bár mondom, csaknem valamennyi jár s olvassuk is őket szorgalmasan és tanulunk belőlük. Azt is megmondtam Gizi néninek, hogy ebédre se várjon, mert messze van dolgom s nem tudom, hol ér el az ebéd-idő.

Elindultam. Gizi néniék a körút egyik mellékutájában laknak. Szép négyemeletes bérpalotában, melynek óriási, napfényes az udvara — persze csak nappal — sőt az udvarra pompás keretet varázsoltak a ház gondozói, a füves területet, mint az ékkövek, tarka virágágyak díszítik s húsz-huszonöt hatalmas fa is van, melyek közül némely jegenye túlnőtt a négyemelet s a tető magasságán. Talán ez, ez a dús vegetáció is hozzájárult ahhoz, hogy a levegőt már fenn a Gizi néniék lakásában, de még a konyhában is, ahová szintén bedugtam az orrom, frissnek, üdének és illatosnak találtam, nem konyhaillatúnak, hanem valami olyannak, amiről a kitűnő írók soha másképpen nem emlékeznek meg, mint hogy azt mondják: ózondús.

Mikor a lakásajtón kiléptem, nyitott ablakokon, ajtókon keresztül, meg a folyosón is néhány embert láttam, leginkább nőket, háziasszonyokat és cselédeket, két kis gyereket meg egy koldust. Valamennyien megláttak engem is és barátságos tekintettel, szeretettel néztek rám, vajjon ki ez az ember, ez a kedves, jósa-gos arcú ember, aki épp most hagyja el a derék Darázs Pálék lakását. A cselédek kialudtan, üde és vidám arccal dolgoztak, közben, akárcsak a harpatskószajudári aratók és kapások, gyönyörű dalo-kat énekeltek, hibátlanul tiszta, csengő hangon, eszményien tökéletes hangvétellel, elől a szájüregben, a fog táján képezve a hangot, teljes orr-rezonanciával, ahogy kell, mindmegannyi egy-egy Toti dal Monte. A háziasszonyok is szorgalmasan dolgoztak a cseléd-lányok mellett, s kellemesen ütötte meg fülemet, amikor egy dúsfekete hajú kövérkés szépség éppen azt mondta szelíden a cselédnek:

— Hagyja csak, Julis, majd én!

Odalenn az udvar közepén természetes asszonyság állt meg, két

kezét a csípőjére tette s igen kellemes, lágy, lírai szoprán hangon szólt fel, inkább énekelt fel a két kisgyereknek:

— Aranyhalacskáim! Mi az, hogy máma oly csöndesek vagytok, egy szavakat sem hallani! Csak nincs talán rossz kedvetek?

A koldúson azonban megütődtem. Nem értettem, ki ő, mi ő, illetve arra nem számítottam, hogy fővárosunkban koldús is van, mert nálunk Harpacskószajudáron koldús, mint külön, hogy úgy mondjam, a többiektől eltérő műfaj, már régóta nincsen. Vissza is fordultam s Gizi nénitől, aki még a nyitott ajtóban állott s szeretettel nézett utánam, fölvilágosítást kértem.

— Nem tesz semmit — nyugtatott meg Gizi néni — úgy vagyunk mi itt Pesten a koldúsokkal, mint az Egyesült Államok a Yellowstone-park bölényeivel. Ott céltudatosan tenyésztik a bölényeket, hogy ki ne pusztuljon ez az állatfaj, nálunk Pesten öten-hatvan koldúst tart még a város, csupán a színek teljességének kedvéért, hogy mentse, őrizze minél tovább a régi világ képét. Sajnos, mindinkább pusztulnak, maholnap ki is vesznek, mert mind meggazdagodnak, a hatóságok koldúsvédelmi rendeletei csak arra alkalmasak, hogy a kivészés elkerülhetetlen folyamatát meghosszabbítsák.

Megnyugodva indultam útnak, most már másodszor. Mialatt azonban Gizi néni mogyoróhéjban közölte velem azt a keveset, amit a koldúsokról tudni illik, azalatt máris egy kis asztalt tettek ki az egyik lakásból a folyosóra, az asztalt maga a háziasszony, egy magas, sovány, csontosarcú szőke nő, terítette meg s ő szervírozta a koldúsnak a tízórait. Ez a nő nyilván Krisztus egyenes és félreérthetetlen utasításait hajtotta végre.

Amint a lépcsőn leértem, a kapualjában egy jellegzetes figurát láttam, aki által felújultak régi pesti életem kedves emlékei. A figura egy nagybajszú, feltűrt ingujjú, papucsos férfi volt, minden bizonnyal az úgynevezett házmester. A kellemes meglepetés ámulatával néztem meg őt, ő is megnézett engem, barátságos, nyílt, őszinte tekintettel, hogy úgy mondjam l'art pour l'art érdeklődéssel a szemében, tekintetének sugárkévéjébe egy vékony sugárszálacskája sem vegyült a gyanúnak, az ellenséges indulatú kíváncsiságnak; zenére áttéve ezt a hasonlatot: tekintetéből a jót kívánásnak, jótaakarásnak, megbecsülésnek oly zenekari játéka ömlött rám, melynek kellemes harmóniájából egy pillanatra sem

hangzott ki a pikkoló vagy fagot intrikus szólama: hát ez kicsoda? Hát ez mit keres itt a házban? Nem kém ez? Nem bolsevista-e ez?

Mondhatom, hogy mindaz, amit csekély öt perc alatt magam körül érzékeltem, oly frissítően hatott rám, hogy egy csöppet sem éreztem magamat sem fáradtnak, sem álmosnak. Olyan voltam, mintha kilencórás nyugodt alvás után kipihenten kelve, langyos vízben megfürödtem volna s utána hideg zuhannyal fokoztam volna fel életkedvemet.

Lenn az utcán nyugodtan ballagtak, sétáltak, vagy siettek az emberek; néha egy-egy nő a retiküljébe, egy-egy férfi a zsebébe nyúlt s egy marék konfettit hajított a mellette elhaladóra. Ha jól talált, akkor a másiknak a haja, arca, keble tele lett konfettivel, s szünni nem tudó kacagás közben verdeste le magáról a kis színes papírmorzsákat s mutatójával tréfásan megfenyegette a támadót.

A sarkon, már a körúton, fehérsisakos, fehérköpenyeges rendőr igazgatta a forgalmat. Az autók csendben suhantak, de nem túlságos gyorsan. Ez volt eddig a legmeglepőbb, amit rövid pesti tartózkodásom alatt tapasztaltam. Mindjobban kiteljesedik az, amit méltányosságnak, emberi belátásnak nevezhetünk. Vannak már olyan egyének is, akik inkább két perccel később érkeznek meg például a margitszigeti strandra, semhogy valami gyalogjárót elgázoljanak.

Nem röstelem elmondani, hogy mint vidéki, jóideig elnéztem a forgalom irányításának munkáját. Negyedóra alatt egyetlenegy eset sem fordult elő, hogy valaki szabálytalanságot kísérelt volna meg. No, de már éhes voltam, siettem a kávéházba. Reggelit rendeltem, kávé és vaját, s újságokat kértem. Mindjárt kezembe nyomták a délelőtti kolportázslapot, mely abban a percben érkezett. Amint rá vetettem tekintetemet a lapra, — mikor az még az újságos kezében volt — rögtön egy óriásbetűs címet láttam, mely ezzel a szóval kezdődött: Kedves...

Olvasni kezdtem. »Kedves idill egy héttagú kültelki munkáscsalád körében.« A cím után kövérbetűs alcímek következtek: »Dolce far niente — jó ebéd után jól esik a pihenés!« »Pihenés után következik a csevegés.« »Az apa zsidó vicceket ad elő a gyerekeinek.« Elolvastam a riportot. Mulatságos, de jelentéktelen esetről szól, mely szinte nem is érdemelte meg azt, hogy egy lap így kiszerekessze. Ilyesmi úgyszólván naponként milliószámra történik meg az országban. És az egyik eset úgy hasonlít a másikhoz,

mint tojás a tojáshoz. Legföljebb, hogy egyszer héttagú az a munkáscsalád, másszor meg hattagú. És legföljebb, hogy egyszer zsidó vicceket ad elő az apa, másszor meg cigány vicceket, esetleg paraszt vicceket, skót vicceket, arisztokrata vicceket, víz vicceket. Egyszer azt mondja a Kohn a Grünnek, te Grün! Másszor azt mondja a plébános a cigánynak, hallod-e, te morel

A reggeli lapokba is bekukkantottam. Sok időm nem volt az olvasásra, mert mennem kellett. »Üdv néked, mindnyájunk szívének palotája« — így kezdődött az egyik vezércikk, mely valóságos dicshimnusz zengett arról a hatalmas épületről, mely negyven-ezer szobát foglal magába s melyet arra az esetre építettek, ha netalán valami nem várt változás folytán, esetleg egy, uram bocsá, földrengés következtében, hajléktalanok is lennének, jobban mondva keletkeznének a fővárosban. A vezércikk így végződött: »Vajha csupán az előrelátó gondosság szimbolumának maradna meg az idők végtelenségéig ez a palota! Vajha ne lenne rá soha, de soha szükségünk!«

Azonban mondom, mennem kellett. Először is a kiadóhoz, akivel újabb regényem kiadásának ügyét akartam megbeszélni. Nehéz ember, levelek útján nem boldogultam vele, azért is jöttem fel Pestre. Villamosra ültem. Örömmel tapasztaltam, hogy a jegy árát leszállították, — lám erről nem értesültem Szajudáron, pedig bizonyosan írtak róla a lapok, csak elkerülte a figyelmemet — már pedig a szakaszjegy új ára négy fillér, a vonal- és átszállójegy ára hat fillér lett. A közlekedés, úgy látszik, kifogástalan — még az új jegyárak mellett is! — mert mihelyt a megállónál megálltam, már jött is a villamos. Sőt, olyan gyorsan jött, hogy tulajdonképpen nem is így történt, hanem mielőtt a megállóhoz értem, már jött és el is ment. De azután mégis csak jött egy másik. Es zavartalanul fölszállhattam rá, akadt ülőhely is a számomra. A hölgy, aki mellé letelepedtem, ahelyett, hogy rémült, mérges és undorodó tekintettel mustrált volna meg s arrább húzódott volna, nyugodtan ülve maradt. Szétnéztem a kocsiban. Csupa lágy arc, csupa jóindulatú tekintet. Beszédes tekintetek, olvasni lehetett belőlük:

- Isten hozta minálunk!
- Hogy van, kedves ismeretlen?
- Minden jót kívánunk mindenkinek, önnek is.
- Dehogy is dögölj meg, dehogy is. Ilyesmiről szó sincs.

Inkább tartsa meg önt a jóisten az emberi kor legvégső határáig, eggyel még azon túl is.

Egy ellenőr szállt fel a kocsira. Megállt az ajtóban s a kocsi valamennyi utasához intézve szavait, így beszélt:

— Bocsánatot kérek, hölgyeim és uraim! Nem zavarom önöket, még kevésbbé gyanítom meg nyíltan önöket jegycsalással, nem fogom tehát önöktől elkérni a jegyet, nem fogom azt kisímitani, megnézni, kiolvasni, megszagolni, összehasonlítani az adatait egy főkönyv adataival, ablak felé tartani, még csak lámpázni sem fogom a jegyet, kérem, csupán azt jöttem megnézni, hogy elég jól szellőzik-e a kocsi, mert kissé meleg van.

Az egyik állomáson kilencvenéves, töpörödött anyóka lépett be a kocsiba, egyszerre húszan ugrottak fel, hogy átengedjék neki a helyüket.

— Maga barom! — harsant fel egy erőteljes hang a háтам mögött. Meg is rezzentem, persze kiderült, hogy egy mézszáros meséli el a szomszédjának egy vágóhídi esetét s az idézett szavakat ő egy tizenkétmázsás hízott ökörnek mondta, aki rálépett a lábára, érthető.

A kiadónál egy percig sem kellett várakoznom. Nem volt nála senki, rögtön be lehetett hozzá mennem. Az íróasztala mellett ült s éppen nevetett, amikor beléptem az ajtón. Természetesen nagyon megörült nekem, felugrott, mélyen meghajolt s mikor látta, érezte, hogy örömének erőteljesebb kifejezését sem utasítanám vissza, a nyakamba borult és megölelt. Kérdésemre, hogy min mulatott magában, elmondta, hogy Kelényi, a költő jutott eszébe s muszáj volt nevetnie. Mert elképzelte, mennyire meglepődik majd Kelényi, amikor legközelebbi verseskönyvének a honoráriumát megkapja, ugyanis a kialakított honoráriumot önkényesen háromszorosára emelte fel.

Ezen bizony magam is meglepődtem. De a kiadó mindjárt magyarázattal is szolgált. A közönség az utóbbi időben rendkívüli mértékben vásárolja a versenykönyveket. Ma már nagyobb a szükséglet verseskönyvekben, mint élelmiszerekben. És sajátságos, míg a szükséglet megnőtt, addig a verstermelés hihetetlenül apadt. Talán az az oka ennek a különös jelenségnek, már mint a verstermés elapadásának, hogy a mai fiatalság alig hogy elhagyja az iskola padjait, máris jó elhelyezkedést talál a termelő munkában, a munka pedig csábítja, vonzza, lefoglalja és felhasználja a fiatalokat. Egy másik ok pedig, ha már az ember mindenáron ma-

gyarázatot keres, az, hogy az indulatok és vágyak számára van százféle könnyű és közvetlen kielégülési lehetőség, mert lehet utazni, vadászni, mulatni, nincs szerelmi megkötöttség és akadály — s úgy látszik, hogy ilyen viszonyok közepette csakugyan elapad a líra, legalább is az epedő, boldogtalan, fájdalmatokat kiöntő líra. Akárhogy is van, tény az, hogy sokkal kevesebben írnak verset, mint régen, viszont remekeket írnak, életkedvtől duzzadó, tobzódó, vidám, optimista verseket. Nem csoda hát, ha a közönség szívesen veszi, olvassa és élvezi a verseket. Ami különben a versre áll, az áll az egész irodalomra. Regény is kevés készül, de mind jó. Az ember akármelyiket üti fel és kezdi olvasni, az ki van zárva, hogy valami haszontalan firkára akadjon. Az úgynevezett ponyva megszűnt.

— Az ön regényét már úgy vártam — sóhajtott a kiadó hosszú, szorongó várakozás után megkönnyebbülten — hogy naponta többször kinéztem az ablakon, le az utcára, hogy ugyan jön-e már, hozza-e már. Hetek óta az üzletemtől jobbra és balra a két utcasarkon egy-egy ór áll, akiket azért rendeltem oda, hogy ha önt közeledni látják, rögtön telefonáljanak nekem vagy rohanjanak hozzám. Most is, az ön megérkezése előtt öt perccel már tudtam, hogy jön.

Rátértünk azután a tárgyra. Nehezen tudunk megegyezni. sokáig alkudoztunk.

— Nem, ezt nem fogadhatom el — tiltakoztam váltig. — Ekkora honorárium! Ugyan, kedves igazgató úr! Csináljon csak még egy kalkulációt. Nem hiszem, hogy ne követett volna el valami hibát. Hiszen így rá fog fizetni az üzletre.

Végre is megegyeztünk. De csak úgy, hogy ő engedett a negyvennyolcból, pontosan a negyvennyolcezerből. Így azután, mint aki dolgát jól végezte, mehettem tovább. Megnéztem az órát, már félkettőt mutatott. Éhes voltam. Minden elintézni valót elhalasztva, elmulasztva, ebédelni indultam. Étvágyamat különösen fölfokozták a körút remek élelmiszér-kirakatai. Micsoda remek csemegeüzletek, micsoda finom élelmiszerek! Halak, gyümölcsök, májak, sajtok. Hát van ezen az áldott Pesten minden, bár mi harpacsokoszajudáriak sem panaszkodhatunk. Egy olyan szalámirúdból, amilyent az egyik kirakatban láttam, el lehet élni egy hétig, ha még kellő mennyiségű kenyér is van hozzá. Ötvenkét szalámirúd egy esztendőre biztosít egy embert az éhínség ellen — ez persze csak olyan elméleti számítás, mert hogy kedves

szórakozásom az ilyesmi. Egymillió ember — ötvenkétfélmillió szalámirúd. Ez a két mennyiség szinte egymáshoz tartozik. Ötvenkétfélmillió szalámirúd pedig van Budapesten. Kell, hogy legyen, mert egymás melletti öt házban három finom csemegeüzletet láttam s mindegyikben sok-sok szalámirudat. Ha mosi elképzelem, hogy ilyen üzletekkel van tele a város, kifelé a kültekken is, egészen a határig, akkor együtt van az ötvenkétfélmillió szalámirúd.

Betértem az utamba eső legelső étterembe. Megebédeltem, fizetni akartam, hát nem találtam a pénztárcám. A nagy pénztárcám, bocsánat, üres volt, nagyobb pénzeket Pesten akartam fölvenni, hát nem is hoztam magammal Szajudárról, ahol persze van a szekrényben bőven. A kispénztárcám meg elveszett. Nem hagyhattam otthon Gizi néniéknél, mert hiszen délelőtt a kávéházban abból fizettem. El nem lophatták, ilyesmi még nálunk Szajudáron sem fordul elő. Talán én magam, mikor a zsebkendőre volt szükségem, egyúttal a pénztárcámat is kiügyetlenkedtem a zsebemből. Kár, hogy nem volt a tárcámban egy kis cédula s rajta a nevem és lakáscímem. Lehet, hogy a rendőrségen még megkaphatom, de ez hirtelen szorultságomon már nem segít. Már arra gondoltam, hogy fölíratom a tartozásomat s az órámat zálogban hagyom a főpincérnél. De megláttam egy régi ismerősömet, aki ugyancsak az étteremben ebédelt. Üdvözöltem, barátságosan köszönt vissza, odamentem hozzá:

— Jónapot. Megkérném egy kis szívességre. Ugyanis elvesztettem a pénztárcámat.

Ismerősöm már elő is vette az övét:

— Mennyit parancsol?

— Pillanatnyilag elég nekem tíz pengő. Hiszen otthon majd Pali bácsi...

— Tíz pengő! Az kevés lesz. Tessék kivenni többet.

Kinyitotta a tárcáját. Tele volt százasokkal és ezresekkel.

— Tessék! Tessék kivenni többet.

Kihúztam egy százast.

— Még egyet legalább.

— Fölösleges — védekeztem.

— Honnan tudja ön előre, hogy fölösleges? Hátha útközben, amíg hazáig elsétál, pénzre lesz szüksége. Hátha vásárolni akar valamit. Mondjuk száz darab diótörőt. Pénznek mindig kell lenni az embernél. Pénz nélkül még lélekzetet sem lehet venni...

— Nana! — szoltam közbe. — Ez talán túlzás.

— Nem túlzás ez, kérem. Ez így van. Ahhoz, hogy valaki éljen, ennie kell. Ahhoz, hogy valaki egyen, pénz kell. Tehát — quod erat demonstrandum — még a lélekzetvételhez is pénz kell.

— Igaz — s nevettem.

Elvettem a kétszáz pengőt kedves ismerősömtől, fölírtam a címét, elbúcsúztam tőle, fizettem s mentem tovább.

A délutánt csavargással, vagy ahogy nálunk Harpacskúszajudáron mondják, lógással töltöttem. Nem is tudom már, hogy merre mindenfelé csavarogtam. El akartam menni a Margitszigetre, de meggondoltam a dolgot. Hiszen mit láthattam volna a Margitszigeten? Pázsitot, ápolt utakat, virágokat s gyönyörű nagy fákat. Mindez van otthon, Harpacskúszajudáron is. Ugyanez okból, mert hogy fölösleges lett volna, nem mentem föl a Svábhegyre sem. Kültelek, például Angyalföld, Csikágó, Augusztá-telep, — nem szeretem a sablont, minden idegen legelőszőr ezeket a kirakatintézményeket rohanja meg. Inkább a városon belül bolyongtam, még pedig a mellékutcákon.

Különös szórakozás, vélhetné bárki, pedig éppen ez illik egy falusihoz. A mellékutcákon kapja meg az ember mindazt, ami a nagyváros jellegzetessége, ami által a nagyváros különbözik a falutól. Nagy távolságokat jártam be, róttam a szűk utcákat, Hársfa-utca, Fecske-utca, Futó-utca, Madách-utca, nem túl magas, de masszív és díszes házakkal; az utcákon járók — nyilván e tájak bennlakói — csinos, jólöltözött, ápolt emberek. A nyitott ablakokon ingre vetkőzött — vagy öltözött — férfiak, réklis asszonyok könyököltek ki, némelyik lakásból barátságos beszélgetés hallatszott, sőt az egyikből valami enyhe nézeteltérés, mely ilyen párbeszédén keresztül fordult, bonyolódott s bizonyára meg is oldódott:

— Légy szíves, kedves nőm, most egy percre engedd meg, hogy én is beszéljek.

— Kérlek, apjuk, nagyon szívesen, tessék!

Hopp, megvan! — kiáltottam fel s a homlokomra ütöttem, nem nagyot persze. — Megvan az új színdarabomnak, ha nem is a témája, de az alaphangja. Afféle modern népszínmű lesz, s így fognak benne csevegni.

A nagyobb utcákban a cégtáblákat s a kapukra kifüggesztett írásokat olvastam. Minden kávéház nagykávéház, minden orvos főorvos, az ügyvéd köz- és váltóügyvéd és utriusque iuris doktor. A nagyságot, a munka megbecsülését és a sokoldalú kép-

zettséget csak helyeselni lehet — no, de nekem eszembe jutott, hogy régóta elhanyagolom már a fületem, pedig a jobbfülemre kissé nagyot hallok. Szajudáron azt mondta a bábaasszony, hogy »süketnek tetszik lenni«. Ez azonban még nem elég a gyógyuláshoz. Meg kellene már mutatni valami szakértőnek, lássuk, mit szól hozzá a főorvosi tudomány.

Meglepően nagyszámú felirat szólt a kerékpárosok ellen: »Kerékpárt bevenni tilos!« Ez az óvatosság is tetszett nekem, Védjük meg házainkat, lakásainkat, tárgyait s testi épségünket a kerékpárosok, sőt jobban mondva a kerékpárok ellen. A kerékpár mindig valami veszélyt rejt magában. Tessék csak elképzelni, hogy valaki egy ilyen nagy bérházban, fönn a negyedik emeleti lakásán gyanútlanul alszik a díványon, erre egy kerékpár, rajta egy nyolcvankilós emberrel, végigrobog rajta... Más cédulákon kiadó szobákba kerestek lakót. »...Tisztességes fiatalembernek kiadó« — így szólt az egyik cédula. Láttam is egy kedves, följegyzésre méltó jelenetet. Egy kuszaruhás fiatalember megállt pont ez előtt a cédula előtt, elolvasta, vállat vont s ment tovább. Szegény, nyilván nem volt tisztességes és így nem érezte magát méltónak a szobára. Más kapun ezt olvastam: »Agy kiadó«. Azt hiszem, valami régimódi író, vagy újságíró ajánlkozott szellemi munkára.

Néhány igen szép szobrot láttam azokon a tereken, amelyeken áthaladtam. Különféle kompozíciókat, például egy csizmadiát ül a kis háromlábú munkaasztala mellett, szöveget ver kalapáccsal a csizmába és dalol. Vagy: gyerekek fogócskát játszanak. Vagy: két részeg, dülöngve, egymásba kapaszkodva ballag.

Az egyik téren éppen népgyűlést tartottak. A szónok heves beszédben ostorozta az országot vezető hatalmasságokat, de még ennél is többet követelt el, az egész fennálló gazdasági és társadalmi rendet bírálta, még pedig ugyancsak indulattelt hangon. Mint elégedett ember — röstelltem megvallani, de hát így volt — megütközéssel hallgattam a beszédet s érvei, de meg célzatosan csoportosított tényállításai felett is vitába kezdtem, nem ugyan vele, hanem a rendőrrel, aki éppen mellettem állt s többször élen helyezelt a szónoknak. Sajnos, sokáig nem vitatkozhattunk, mert következett a leváltás ideje, a rendőrnek vissza kellett térnie az őrszobára, azonban megkért, hogy a szabadnapjára — két nap múlva — adjak neki találkát, mert szeretné nézeteit a szóbanforgó kérdésekről részletesen kifejteni.

— Nem lehet, mert holnap már valószínűleg hazautazok.

— Mucsára? — kérdezte a rendőr s enyhe gúnnal mosolygott.

Zavaromban nem tellett más tőlem, minthogy kijavítottam, így:

— Nem, Harpacskószajudárra.

Egy kávéház, pardon nagykávéház, terrasán meguzsonnáztam. Sokáig ültem a terraszon és gyönyörködtem a járókelőkben. Persze, nem valamennyiben, hanem inkább csak a nőkben, azok közül is a szépekben. De hát mondhatom, sok szép nő van Pesten. És akadnak köztük, hogy úgy mondjam, hajlamosak is. Mert sok nő visszanézett rám s mosolygott. Ezeknek tehát tetszettem. Ezen nem is csodálkozom. Tőlem kétasztalnyira ült egy bizony nem szép, sőt annál rosszabb, lötytedtajkú, pohos, tokás, öregedő ember, s arra is mosolyogtak. Kinevették szegényt. Közvetlenül mellettem egy öreg házaspár ült. Az asszony látszott öregebbnek, de korától eltekintve olyan külsejű nő volt, akire szigorú férfiak már ezelőtt húsz évvel is azt mondhatták, hogy szép lehetett ezelőtt ötven évvel. Az idős hölgy rászólt a férjére, a szintén nem mai gyerekre:

— Te! Ne nézd nekem olyan feltűnően a nőket!

— Nem neked nézem őket, hanem magamnak — védekezett az öregúr.

— Ugy? Talán bizony megkívántad őket? Kérlek, semmi kifogásom ellene, hogy valamelyikkel megismerkedj.

— Tudod, hogy tárgytalan lenne! — jelentette ki a férfi bölcs nyugalommal.

— Pardon, erről megfeledeztem — s az asszony jóízűen kacagott.

Este megnéztem egy filmdarabot. Érdekes és igen értelmes darab volt, tartalmát nem mondom el, mert azt hiszem, máris közismert, de meg még most is játszák s talán még jóideig fogják játszani. A címe: Szép Mariska és Szegény János története. A nagygényű közönségnek rendkívül tetszett a darab, azt a jelenetet, amikor a Szegény János a Gazdag Olivért egy horogütéssel leütötte s a Szép Mariskát tőle visszaszerezte, meg akarták ismételtetni.

Mozi után haza mentem, Gizi néniék már vártak a vacsorával. Vacsora után beszélgettünk, én a vacsorát dicsértem, Gizi néni azzal dicsekedett, hogy pedig milyen olcsó volt. Azután lefe-

küdtünk aludni, miután napközben részemre is összetákoltak valami fekvőhelyet. Poloska nem volt, másnap korán keltem, a dél előtt folyamán néhány ügyemet elintéztem. Ment minden, mint a karikacsapás. Sehol nem kellett várnom, sehol semmi, de semmi nehézség vagy akadály. Pénzt is vettem föl különféle kiadóhivatalokban, mindenütt kaptam, kivéve két helyet, ahol azért nem kaphattam, mert a nekem járó összegeket már feladták postára, harpacskószajudári címemre, így is jó.

Ügyeim elintézésével pesti tartózkodásom tárgytalanná vált, elbúcsúztam Gizi nénitől, üdvözetemet hagytam hátra Pali bácsinak s kirobogtam a hajóállomásra, hogy a tizenkétórás hajóval visszainduljak Harpacskószajudárra.

Az állomásra kissé korán érkeztem. Föl-alá sétáltam a váróteremben, nézegettem az utasokat s poggyászaikat, gyönyörködtem a csinos plakátokban és különféle szövegeket olvasgattam. »Óvakodjunk a zsebtolvajoktól!« Önkénytelenül is a zsebemhez nyúltam, a nagytárcám megvolt, a kicsit nem is kerestem, hiszen az már tegnap elveszett. Csak később, már a hajón derült ki, hogy a kistárcám is megvan. Benne volt a külső kabátzsebemben, pénz is volt benne, még pedig több, mint mielőtt elvesztettem. Egy kusza írással írt levélfele adta meg a felvilágosítást:

»Nehogy azt higgye, hogy olyasmi Pesten előfordulhat, mint amivel Ön bizonyára már meggyanúsított bennünket. Mi csupán azt akartuk megnézni, hogy vajjon elég pénz van-e Önnél. És nem volt elég, legalább is mi kevésnek találtuk. Ezért bocsássa meg, valami keveset hozzátettünk a pénzéhez s mivel a villamosban már nem sikerült a pénztárcát zsebébe visszahelyeznünk, az alkalmas pillanatra egészen az Ön elutazásáig várunk kellett.«

Rendben van. Nem is csodálkoztam az eseten. Nyugodtan fölmentem a hajó fedélzetére s a magammal hozott lapokból olvasni kezdtem. Amint a második lapot felütöm, hát látok ám egy különös képet: Mussolini és az abesszín császár átölelik egymást és cvikipuszt adnak egymásnak.

Nahát, ez már dühre lobbantott. Ezt már mégsem lehet. Mindennek van határa. Ez túlmegegy a határon. Ez már ízléstelenség. Elég lett volna egy kézfogás és egy barátságos mosoly.

1935

FAVAGÓ JANOS

A TORNACON ebédeltünk. Arnyas zug ez a tornác, a ház két szárnyának szögletében. Az udvar felől drótszálakra felfuttatott szőlő dús levélzete védi a por és a nap heve ellen. Mellettünk, illetve mögöttünk, két ajtó nyílt, egy a lakásba, egy a boltba. A bolt afféle falusi vegyeskereskedés.

Tejfölös krumplilevessel kezdtük az ebédet. Kirántott sertésborda és máj következett utána, zsírban sült krumpliszeletekkel, rizsszel és uborkával, majd túrós és cseresznyés rétes, végül eper és feketekávé.

Ebéd után, persze, hogy evésről és ételekről beszélgettünk. Igen, az ember sertésbordát eszik, utána meg képzeleg a töltött káposztáról s a paprikás csirkéről. És megvitatja, hogy a túrós rétes édesen jobb-e, vagy sósan.

— En már csak mindent sósan, ecetesen, paprikásan szeretek! — jelentette ki büszkén Péter bácsi, rokonunk és házigazdánk.

— Ó, a papa még a sárgadinnyét is megpaprikázza — árulta el Jolán.

— De meg ám! — vállalta büszkén Péter bácsi.

Azután hozzátette:

— De majd csak két hónap múlva, amikor már lesz. Most már nem ennék többet egy falatot se, még ha száz pengőt kínálnának is. Sok volt!

— Bizony, te is sokat ettél. Attól félek, fáj majd a fejed — aggodalmaskodott miattam a feleségem.

Azután hallgattunk. Péter bácsi ásított egy nagyot, részint álmosága, részint a világgal való megelégedettsége miatt, a felesége tréfás ijedtséggel szólt rá, hogy még bekapsz bennünket, majd felállt Péter bácsi és bement a házba, délutáni szundításra. A háziasszony meg abban a percben szaladt a boltba, mert szólt a csengő, jelezte, hogy vevő érkezett. Julis, a kis szolgálólány, nagyjából már kihordta a megmaradt rengeteg ételt s az edénye-

ket a nyári konyhába. Az utolsó szállítmánynál Jolán is segített neki. Feleségem pedig csatlakozott Jolánhoz, akivel már előbb kezdett valami bizalmas családi suskust.

Egyedül maradtam. Az asztal mellett ülve kényelmesen hátra dőltem a fonott karosszékekben. Tekintetem a kis szőlőlugas mellett most kiszállhatott az udvarra s megláttam Favágó Jánost. Favágó János egész délelőtt az udvaron fűrészelt és vágta a fát. Most, hogy megláttam, csak most eszméltem rá, hogy már jórégóta csend van, nem búg a fűrész és nem csattog a fejsze. Tőlem tíz lépésnyire ült Favágó János egy farakáson. És evett. Ebédelt. Ujságpapír hevert az ölében, abból szedett ki időnként valamit, azt a szájához emelte s lassan majsolt. De mit?

Erről a Favágó Jánosról már az előző napon szó esett. Péter bácsi fölfogadta egy napra, egy pengő húszért. Egy pillanatra láttam csak akkor Favágó Jánost a boltban, ahol a megállapodás történt s ahonnan éppen távozott. Hatvan év körüli öreg ember ő, félszemű, mindjárt el is mondták róla, hogy egy nyugtalan ökor döfte ki a félszemét a szarvával, vagy húsz év előtt. Napszámba jár dolgozni. Igen rendes, szorgalmas ember, egy nap alatt elintézi majd azt a kis fát az udvaron, a fáskamra mellett.

— Nem valami sok ez a napszám, ez az egy pengő húsz — mondtam én az előző napon Péter bácsinak, holmi városi tájékoztatlansággal.

— Nem-e? — pattant föl Péter bácsi. — Hiszen a Z. gróf egy napra jövedelme több, az szentbizonyos, de hát itt nálunk, így nyárelején, ez a napszám. Majd aratáskor több lesz.

Nem vitatkoztam Péter bácsival, mert ő jómódú gazda, azonfelül boltos is, az ő gondolkodása úgy alakult ki, hogy a napszám mindig sok, legalább is elégséges, mert azt ő fizeti. A bor ára viszont alacsony, mert a bort ő termeli és adja el. A petróleum ára pedig részint magas, részint alacsony, mert az az ára, amit ő fizet érte a pesti kereskedőnek, az magas, az az ára pedig, amelyért ő adja el a falusi vevőnek, nagyon is alacsony. Ez egészen logikus és kákán csomót keresne, aki itt valami hibát akarna fölfedezni.

No, de mit ebédel Favágó János itt, tőlem tíz lépésnyire akkor, amikor mi, tőle ugyancsak tíz lépésnyire csaknem betegre ettük magunkat csupa jóval és hagytunk annyit a tálon, hogy es-tére sem birkózunk meg vele s talán még veszendőbe is megy majd valami a finom ételekből.

Mivel sehogysem tudtam kilesni, hogy mit eszik Favágó

János, fölálltam és kísértáltam a tornácról. Úgy tettem, mintha csak áthaladnék az udvaron s mennék a konyhába, megnézni, mit csinálnak ott a nők. És igyekeztem belekukkantani János bácsi csomagjába. Nem láttam azonban mást, csak a papirost. Megkérdeztem hát:

— Mit eszik, János bácsi?

— Könyérkét.

— Csak kenyeret?

— Igen. Elég a.

Jó. Neki elég. Legalább is azt mondja, hogy elég. De nekem nem elég! Érzés ez és nem gondolat. Nekem nem elég, hogy ő, Favágó János, csak kenyeret eszik ebédre. Semmiesetre sem elég és ez nyugtalanító érzés. Talán azt is mondhatnám, hogy lelkiismeretfurdalás ez az érzés, a nagy ebéd miatt. Különös ez a János bácsi így és itt.

Nem elég azonban a különösségeket észrevenni, nem elég rajtuk álmélkodni, miattuk sanyarogni — eközben visszafordultam és már ismét a tornácon ültem — hanem tenni is kell valamit! Micsoda ember az, aki meglátja a helytelent, megrökönyödik rajta, azután megy tovább, magára hagyva embert és jelenséget, még csak meg sem próbálva, hogy beleavatkozzék a világ sorába?

Nem hagyom magam! Sorra lehántom magamról mindazt, ami ernyeszt. Ezzel a Favágó Jánossal valamit tenni kell. Azaz, ne kerteljünk, nem valamit kell vele tenni, hanem enni kell neki adni.

Nos, hogyan?

Mi már megebédeltünk, amit megettünk, azt megettük, a többi kivitték a kedves hölgyek a konyhába. Kimenjek-e a konyhába, ragadjam-e meg a húsostálat s vigyem oda Favágó Jánosnak? Ezt... nem tehetem. Nem rendelkezem itt az ennivalókkal, nem én vagyok a házigazda. Szóljak talán valamelyik nőnek? A feleségemnek hiába szólok, neki nincs itt... miye is nincs? Nincs rendelkezési joga. (Szép szó.) A háziasszony benn van a boltban, vevőket szolgál ki, most nem zavarhatom. Jolán... talán neki kellene szólni.

Éppen jött Jolán. Vidáman dúdolt — könnyű volt neki, mert ő evett a legkevesebbet — jött, hogy az abroszt is leszedje. Beszélni kezdtem hozzá, ujjammal Favágó János felé bökve, hangomat halkra fogva:

— Látom, hogy ez a János bácsi is eszik és...

Jolán eleresztette az abroszt. Allt, nézett rám és mosolygott. Már tudta, hogy mi sül ki a bevezetésből. Folytattam:

— Odamentem hozzá, megkérdeztem, hogy mit eszik. Könyérkét, felelte ő.

— Na és?

Ennyit mondott Jolán, nem többet és a szemembe nevetett. Nevetésében volt valami fölényes gúny, nyíltan kifejezte töprengésemről való véleményét. Az abroszt egy erélyes mozdulattal lerántotta az asztalról és már libegett is el a konyha felé.

Azonban éppen arról van szó, hogy nem szabad meghátrálni. Ezeknek az egyszerű és úgynevezett józan embereknek az akaratával szemben ne érvényesüljön az enyém? Hát kik és mik ezek? Diktátorok? Vagy bölcsek? Ők az erő és értelem letéteményesei? Akik azt sem tudják, hogy hol van a Tana-tó? Holott én pontosan tudom. Négy ember, akik a megszokottság lomha árjával vitetik magukat a semmi felé s szavaik és mozdulataik nem mások, mint az őket ért benyomások egyszerű reakciói. Négy ember, problémák nélkül... illetve nem is négy, csak három, mert a feleségemet ebben a Favágó János ügyben magamhoz számítom. Három falusi ember, egy férfi, aki jómódú gazda és boltos és két nő, már mint a gazda felesége és lánya. Ennyi az egész. És ott van, ott ül Favágó János, én pedig, ha a fejem tetejére állok is, nem tudok változtatni a törvényen, hogy neki csupasz könyérkét kell ebédelni ott és akkor, ahol és amikor mi betegre ettük magunkat finom ételekkel.

Szélcsend állhatott be a boltban, mert a háziasszony kijött és leült az asztalhoz, a padra. Ismét csak nekikezdtem:

— Látom, hogy ez a János bácsi csak kenyeret ebédel.

— Azt.

— Hát... ez nem igazság.

A háziasszony kedvesen nevetett s csupán csak magyarázattal akart szolgálni:

— Nincs neki más ebédje.

Jóakarátú mosollyal nézett rám, hogy tökéletes-e, kielégítő-e a magyarázat.

— Mi meg itt annyit ettünk, hogy...

Az asszony közbevágott, még mindig magyarázólag, mintha tévedést akarna eloszlatni:

— Ebéd nem jár neki. Csak a napszám, készpénzben.

— Valamit azért adhattunk volna neki.

— A, minek? Máskor is dolgozott már nálunk, ismerem, mindig csak kenyeret ebédel.

— Elég baj.

— Baj? Nem baj, majd főz neki valamit este a felesége.

— Tudom. Elhiszem. Mégis kellett volna neki adni egy tányér levét, meg egy darab húst.

— Nem szokás. Ha egyszer úgy szól a megállapodás, hogy koszt nem jár.

— No és valami nagy baj lenne abból, ha a szokásokat megszegnénk?

Ebben a pillanatban lépett ki a házból Péter bácsi. Vörösen, feldúlt arccal:

— Affene azt a sok legyet! Itt a meleg, már kezdenek sokasodni. Aztán csípős is van köztük.

Jolán állt meg a tornácon.

— Eriggy lányom, akaszd be egy kendővel az ablakot. Es hagyd nyitva az ajtót, hadd jöjjön ki a napra az a sok féreg.

Jolán bement a házba.

— Lajosnak nem tetszik, hogy nem adtunk az öregnek ebédet — árulta el a háziasszony.

Péter bácsi igen értelmesen nézett a szemembe és ő is, mint tudatlant, föl akart világosítani:

— Ebéd nem jár neki. Nincs benne a napszámban.

— Tudom, tudom. De nem erről van szó, hogy jár-e vagy sem.

A hangomban valami ingerültség lehetett, mert Péter bácsi harciasabbá vált:

— Egy pengő huszat kap! Ha akar, elmehet ide a vendégfogadóba és megebédelhet érte.

Jolán elvégezte a feladatát benn a szobában, megjelent a tornácon, nyitva hagyva maga után az ajtókat. Hallotta az apja szavait, felkacagott s diadalmasan nézett rám. Hogy hát úgy van, János bácsi elmehet és megebédelhet a napszámjáért. Mit tudok én most már mondani?

— E-ej, kedvem lenne egy ebédet fizetni János bácsinak.

— Megteheted — hagyta rám Péter bácsi, de rosszaló hangon.

Hamarosan meg is toldotta:

— Bár ez csak olyan legénykedés.

— Legénykedés?

— Az hát. Tudom, hogy úgy sem fizetsz neki ebédet. Nem is a pénz miatt, hanem mert nincs értelme. Az egész falu még ma beszélne róla és téged mindenki kinevetne.

— Bolondnak tartanának! — zúdította a háziasszony.

— Meg úgy sem fogadná el a János bácsi — tetőzte be Jolán.

— Miért nem fogadná el? — csodálkoztam.

— Nem ám! — erősítette meg Péter bácsi a Jolán gyanúját. — Van annak magához való esze. Mindjárt tudná, hogy csak valami komédia, valami cirkusz az egész.

Szelídebben szoltam Péter bácsihoz:

— Mi lenne, ha bátyám most, ahelyett, hogy csűrjük-csavarjuk a dolgot, kiadatna Favágó Jánosnak a konyhából egy tányér levest és egy darab húst?

— Mi lenne? Semmi se lenne. Nem süllyedne el a falu. En sem mennék miatta tönkre. Mégse teszem meg.

— Miért nem?

— Mert nem való. Mondhatnám, nem illik.

— Tyúha! Nem illik?

— Nem. Alkalmazkodni kell a szokásokhoz. A közfelfogáshoz. Meg kell adni az egy pengő huszat, mert annyi a napszám. Kevesebbet adni nem igazságos. De többet adni, vagy ebédrel, miegymással megtoldani a napszámot nem való. Rontanánk vele a munkást, ezt megértheted! En csak megadhatnám a többet is, hála istennek, de a másik gazda már esetleg nem adhatja meg.

— Ejnye, de pontosan ki volna hát az alkalmazva.

— Ki bizony.

Tehetetlennek éreztem magam. Tehetetlenségemben kínos nyugtalanság, szinte szorongás fogott el. Legyőznek! Nincs igazuk és mégis ők győznek. Ők hárman, egyszerű, önző emberek. Hárman vannak mindössze. Ámbár... csakugyan hárman vannak-e? Szokásokról, kikötésekről, közvéleményről beszélnek. Érzem és félem segítőcsapataikat a háttérben. Itt mindjárt, a kerítésten túl, a szomszéd, aki nem szól, csak hallgat és — legfőljebb mosolyog. Sőt, ahogy ők mondják, somolyog. A másik szomszéd, a harmadik, a gazdagok és a szegények, háromezer lélek, elhelyezve a faluban, az országban, benne a világban, mind, mind, milliók és milliók, a jelen, a múlt és a kétes jövő! Belémfojtják a szót, a gondolatot, az érzést, szörnyűség! Övék a terep. Taktikájuk van, mert az első percben szétfutottak, aztán egyenként búj-

tak elő megint, mintegy a rejtekeikből. Ővék a biztosság, mert egész világot éreznek maguk mögött. Számukra készülnek az írások és a szavak és közmondások, addig nyújtózkodjál, ameddig a takaród ér, aki a keveset nem becsüli, a sokat nem érdemli, valamint ha foltos is a ruha, az nem szégyen, csak rongyos ne legyen. Uram, istenem, mibe kezdtem? Hogy is bírom én ezt erővel! . . . De nem, nem és nem, lehetetlen, nem hagyom magam! Ki az, aki énvelem tart? Segí-í-ítség! Kiáltani akartam a konyha felé a feleségemnek. Margit! Halló, Margit! Légy szíves és jöjj ide. Gyorsan. Kérlek, menj vissza a konyhába és adj rögtön ennivalót Favágó Jánosnak. Rögtön és irgalom nélkül. Kíméletet nem ismerve.

Ezt az egészet, már hogy ezt tegyem, illetve kiáltsam, egy pillanat alatt gondoltam át, de amint szólni akartam, valami elképzelés, valami pöfeteg szörny, a tespedt reménytelenség átfogta a torkomat és szólni nem tudtam. Összeszedtem magam, hogy mégis . . .

Ebben a pillanatban megállt az asztalnál a feleségem. Bele akartam vonni a vitába. De Jolán megelőzött. Nevetve — megint nevetve! — mondta:

— Mit szólsz hozzá, Margit néni, az urad kétségbe van esve — így mondta a gonosz! — hogy nem adtunk ebédet a favágónak.

A feleségem nyugodtan legyintett:

— Pedig kár. Mert én megkínáltam.

— És?

— Nem fogadta el.

— Hogyan? Mikor?

— Még mielőtt ebédhez ültünk.

— Csakugyan?

— Igen. Oda mentem hozzá, vittem egy tányér levest neki. Azt mondta, köszöni, nem kér.

— Így mondta?

— Így.

— És te? . . .

— Légy nyugodt, hogy többször kínáltam. Erőltettem. De nem volt hajlandó elfogadni. Kérdeztem, hogy miért nem kell neki. Erre nem válaszolt, csak azt ismételte, igen udvariasan, hogy nem kér.

— No, úgye mondtam! — diadalmaskodott Péter bácsi.

— Igaza is van! — helyeselt Jolán. — Nincs hozzászokva. Nem akar ebédelni, majd eszik főtt ételt este.

Vagy úgy. Hát így állunk. Kínálták az öreget, erőltették, de neki nem kellett ebéd. Majdnem hogy azt mondtam: hála istennek!

Mert a probléma elől, illetve az elém állott egyetlen eset elől veretlenül, minden megalázó feltétel nélkül elvonulhattam.

És most fölharsant a fűrész recsegő bűgása. Fölálltam és eltávoztam az asztaltól. Az udvaron áthaladva, megint láttam Favágó Jánost, amint gépies mozgással, egykedvűen, de fáradhatatlanul, végtelen kitartással dolgozott tovább.

1936

PROBA A CUKORRAL

EGESZ TÁRSASÁG verődött össze vasárnap estefelé Balogné udvarán. Balogné persze nem volt köztük, ő a nyár tartamára felutazott Pestre, a lányához. Szeptemberig kiadta a házat bérbe, pesti nyaralónak. Grúzné volt a nyaraló. Ő volt otthon a Balogné házában, ő ült a ház előtt egy széken és barátságosan beszélgetett látogatóival. Ő és az alkalmi vendégei, ezekből telt a társaság. No, meg Julist is közéjük lehet számítani, a kis cselédet.

Grúzné és Julis, azután a Julis apja, Bende, továbbá a szomszédos Kisné és az asszonylánya, Eszti, meg Grúz úr. Ezek ültek, álltak a ház előtt, az alkonyatban. A nappali forróság után kissé enyhülő időben, a homályba hanyatló kék ég alatt barátságosan elbeszélgettek. Vasárnap volt, munkaszünet, meg az esti óra különösen alkalmas volt a csevegésre, mert a legyek már nyugovóra tértek, a szúnyogok mérhetetlen seregei pedig még nem vonultak fel az ember elleni irtó harcukra, csupán egy-egy magányos előőrsöt küldtek ki, kémlelni, tapogatózni, mármint megtapogatni Grúz úr városiasan puha nyakát és Grúzné lábikráját.

Grúzné elemében volt, jól érezte magát, nevetgélve kérdezgette a falusiakat egzotikus életük rejtelseiről. Mert azért jött ő Dunaszemesre nyaralni, hogy pihenésen felül a népet is tanulmányozza. A jó népet, a derék falusiakat, pontosabban a parasztokat, akik olyan különös emberek, hogy a szájukkal esznek, a lábukkal járnak, ők is szeretik a finom húslevest és ők is nyöszörögnek, ha a hasuk fáj.

Hát a tanulmányozásra éppen megfelelt a kis társaság, illetve annak minden egyes helybeli tagja. Julis, a kis cseléd lány, az összes erényeivel és hibáival együtt olyan modell volt, hogy megért volna öt pengőt óránként, amint Grúznénak ül, áll, járkál, dolgozik, tétlenkedik, alszik, dalol, panaszkodik, vagy dicsekszik.

Pedig ennél jóval olcsóbb volt, mert az ellátáson kívül megállapodás szerint augusztus havára mindössze tizenöt pengő bér járt neki. A többiek meg éppen ingyen mutatták magukat, szórakoztatták Grúznét, elégitették ki annak néprajzi tudományszomját

Ott volt a hórihorgas Bende, a ravasz paraszt. Ő, még a szeméből sem nézett ki jó, Grúzné szerint. Magas a termete, hosszú az ádámcsutkás nyaka, haja a homlokára hull, egyik szemének nyílása keskenyebb, mint a másiké, ezért súnyi a tekintete. Jaj, ez a Bende talán még embert is tudna ölni. Asszonyt tudna megfojtani azzal a lapátszerű nagy mancsaival. Milyen kár érte. Mert olyan jóbeszédű, tréfáskedvű ember. Most is olyan mulatságosan adja elő a legutóbbi csínyjét, azt, hogy Grúznek... No, de várjunk csak még ezzel, előbb a többieket is vegyük szemügyre.

Ott van Kisné. A drága Kisné. Szintén megéri az árát. Szomszéd ő, házuk Balogné háza előtt áll, onnan, a ház végéből egy kis résen jön át az udvarra. Naponta többször is átlibeg, csaknem mindig hoz magával valami ajándékot, kedveskedik Grúznénak. Kóstolja meg, nagyságám, ezt a kis rétest, most sütöttem. Tessék már ebből a körtéből, most hoztuk a szőlőből. Így és úgy, mindig egy kis ajándék, mert Grúzné viszonzza az ajándékokat egy kis kávéval, egy kis Pestről érkezett süteménnyel, cukorral, bársonydarabkával, kölcsönösen kedveskednek egymásnak, de úgy, hogyha a végén összeadják, ki mit adott és mit kapott, akkor Kisné kétszer olyan jól járt. Már persze Grúzné számítása szerint.

Kövérkés asszony ez a Kisné, kicsit bőbeszédű, asztmás hangú, hirtelenharagú, rettentően goromba, olyanokat mond, ha nekiereszti a szót, hogy még a falusiak is befogják a fülüket, — de Grúzné előtt finomkodik, nyájas, másokkal szemben is elnéző, majdhogy el nem olvad a jóságtól, szóval szimulál. A lánya pedig, az Eszti, vagyis Esztike, hát az csak irul-pirul, hallgatólag, tízéves asszony már, de angyali ártatlanság dúl benne és egész bizonyos, hogy vizet sem tud zavarni.

Grúzné ül, vagyis trónol a széken, melyet Julis hozott ki neki a szobából, mellette egy másik széken Grúz úr ül, azt a széket ő maga hozta ki, a többiek állnak félkörben, kivéve Julist, aki — a szemtelen — odább ül a gyalogszéken és onnan mosolyog mindazon, amiről szó folyik.

Tehát Bende adta elő csínyjét, melyet Grúz úrral követett el. Grúz úr városi ember, Pesten keresi a sok pénzt, szakadatlanul

pénzt kell keresnie, nyaralni sem ér rá, helyette Grúzné nyaral, aki nyilván a Grúz úr hajszolásába fáradt bele. Grúz úr tehát nem nyaral, csak szombatonként rándul le Szemesre és vasárnap este már utazik vissza Pestre. A másfél napot ő is hasznosítja, nem ugyan néprajzi tanulmánnyal, hanem egy kis testedző munkával. Ás, kapál, fát vág és fűrészel, egészségügyi céllal. Az előző napon csoda nehezére esett egy-két hasáb fát elfűrészelni. Tízszer is kidúlt a munkából. És erről adott most elő a hórihorgas Bende. Ugyanis a fűrészst ő hozta, mert nem volt a háznál, vagyis Balogné elzárta az övét a kamrába. Bende szántszándékkal tompa, ráspolyozatlan fogú fűrészét hozta el, hádd dolgozzon a pesti úr, ha már sportol. A kínlódását aztán a kerítések mögül lesték, Bende, Julis és mások, akiket a látványosság élvezésére odacsődített Bende.

Grúz úr nevetett most, nem haragudott meg a tréféért, Grúzné is kacagott, mert hogy éppen Grúz úr volt az áldozat. De azért rá-rápislantott a tempósan beszélő Bendére s az arcáról szeretete volna leolvasni, hogy jaj, mi telhet ki ettől az embertől, a ravasz paraszttól. Ezen aztán annyira elmerengett, hogy megrázódott. Félt Bendétől. Még Julistól is félt, mivel az a Bende lánya. Jaj, ez a Julis, jobb róla nem beszélni! Mikor magához vette cselédnek augusztus elsején, a Kisné komendálására, olyan volt ez a lány, mint a piszkafa. Hosszú, de sovány. Zörögtek a csontjai és köhécselt. Ő azóta eteti és már rá is hízlalt néhány kilót a hátlatlanra.

No, de a nap leáldozott, a társaság feloszlott, hogy a falusiak nyugovóra térjenek, Grúz úr szedelőzködjön és menjen ki a vonatához, Grúzné pedig lefeküdjön és olvasson az ágyban.

MASNAP, azaz hétfőn, Grúzné kilenc órakor kel föl. Ide-stova már három hete, hogy Szemesen nyaral, de ez az első nap, hogy a hajnali ébredés után újra elszundított. Szinte csoda. Mert máskor hiába kínlódott, ha talán el is tudott aludni annak az átkozott kanásznak a riasztó túlkölése után, akkor sem hagyták békén a legyek. Igen, így van ez falun, a legyek miatt csak a sötétben alhatik az ember. Hiába függönyzi el Grúzné az ablakokat, csak éjszaka teljes a sötétség, napkelte előtt valami kis világosság okvetlenül beszűrődik a szobába és ez éppen elég ahhoz, hogy a legyek döngicsélő útra keljenek, szekrényt, tükröt, függő-

lámpát érintve, legszívesebben Grúzné homlokára, orrára szálljanak és azt parányi csiklandós lábaikkal megtapodják.

Grúznén ilyenkor egy kis szorongás fut át, olyan kicsiny, mint a légy lábának rándulása. Aztán düh önti el, kezével az orrához, homlokához, füléhez legyint, majd kinyitja a szemét és nagyot sóhajt. Homályos gondolatgomolyagjainak, ha szilárd formába állanának, ez lenne az értelmük: Ó, miért nincs itt Grúz, aki mégis férfi, erős és kegyetlen, aki majd megmutatná ezeknek az átkozott legyeknek, hogy az ő törvényes nejével senki és semmi nem packázhat; ha itt lenne az ő férje, ha nem utazott volna haza Pestre, a nagybajszú kanászt is egész egyszerűen megölné. (No, igen, mert Grúzné félig még álmodik.)

Grúzné egész nap magárahagyottan küzd a legyekkel, reménytelenül. Ha teljesen beaggatja az ablakokat, akkor levegőtlen a szoba, bennereked a dohos penészszag, amit a vályogfalak szorgalmasan ontanak magukból. Valami kis rést muszáj hagyni éjszakára, legalább az udvarra nyíló ablakon, melyet Grúzné fölszerelt zöld tüllel. Ezt az ablakot nem függönyzi el egészen, de éppen azért, ahogy a levegő beáramlik, illetve a dohszag kiárad rajta, ugyanúgy már hajnalban beszűrődik a világosság is és a legyek röpködni kezdenek.

A szobában tulajdonképpen nincs sok belőlük, mert a szüntelen védekezés valamit mégis csak használ. Az elsötétítés, az ajtó csukvatartása, az időnként való kiűzés — ezek a távoltartó módszerek. Az irtóharcot pedig a légyfogó végzi. Itt Szemesen minden házon lóg légyfogó a szobában is, a konyhában is. A gerendára rajzszöggel ráerősített hosszú piros szalag ez, vagy sárga, mely ragadós, mérges anyagával csillog. Erre tapadnak rá a legyek. Egy hivatását betöltött légyfogón körülbelül kétezer fekete légyhulla hever. Hatszáz házban ezerkétszáz légyfogó — naponta a légyfogók megölnek egymillió legyet. És jaj, a számuk mégis mintha egyre nőne. A konyhát valósággal megtöltik, húsrá, tejre, kenyérre, cukorra, vízre rászállnak, a ház előtt, a folyosón, vagy a kerti lugasban ebédelni, uzsonnázni nem szokás, kiennék a legyek az ember kezéből a kenyeret. A jobb módúak kertjében porlepte bokrok és virágok közt egymaga hever a nyugágy, a rákívánczoló ember belülről, a szoba homályából pislog ki feléje, s irigyelheti holt érzékenységét, mert neki szegénynek még odabenn is csapkodnia kell a füleit, légy ellen. »Ne mászkálj mindig, mert beereszted a legyeket!« — ez a kiáltás annyszor harsan fel

Dunaszemesen, mint Pesten az autótülök bögése. Legtöbbször persze Grúzné kiáltja a haszontalan Julisra.

Grúzné már egy órája talpon van. Meleg vízben megmosdott, pongyolát öltött magára és dolgozik. Hogy dolgozik, ezen inkább csak azt kell érteni, hogy irányítja a háztartást, utasításokat ad Julisnak, nógatja, úzi, korholja. Sötétítsd el a szobát! Vidd vissza a kocsnába az üres szódásüvegeket és hozz egy üveg szódát, de hideg legyen, ne úgy, mint tegnap, amikor az üveg még félig üres is volt. Elhallgatott gondolat: biztosan útközben ivott belőle ez a dög.

Néha úgy is csinálja Grúzné, hogy: vidd vissza az üres üveget! — és amikor a lány megjött, akkor rögtön: eriggy a kocsnába egy üveg szódavízért! Azután: szellőztess ki, függönyözd el az ablakokat és hajtsd ki a legyeket. Eriggy át Kisnéhez és kérj tőle zöldséget; majd pedig: hát zellert nem hoztál, te féleszű, menj vissza zellerért. Vagy: már megint csontos húst adott a mészáros, miért fogadod el, oda is magam menjek? Van elég fa föl-vágva? Rakj már tüzet, mert a marhahúsnak sokáig kell főni, azt sem tudod? Pucold meg a lámpaüveget, csupa korom, az este sem tudtam olvasni. Ez sem jut magától az eszedbe? Sohasem fogsz tudni semmit. Ezt a kiskanalat már megmostad? Gyere ide, nézd meg, na mozdulj, itt van rajta a kávé! Hát otthon nem tanítottak tisztaságra? Miért nem öntöd már ki azt a mosdóvizet, mire vársz? Mégis csak borzasztó! Szaladj el a piacra — fél kilométer! — hozz egy görögdinnyét, de szép legyen.

Julis hallgat, csak ritkán szól. Most ezt mondja a görögdinnyét illetőleg.

— Ilyenkor már nincs piac.

— Honnan tudod? Persze, erre is lusta vagy.

— Onnan tudom, hogy már két dinnyésszekér ment el a ház előtt, mentek haza, Földvár felé.

Ezt különben maga Grúzné is tudja, mert nincs több mint tíz perce, hogy egy dinnyéseMBER áruját kínálónan bekiáltott az udvarra.

— Akkor menj át Kisnéhez és kérdezd meg, maradt-e egy kis szőlője. Különben ne menj, majd később átmegyek én magam. Hanem szaladj el Varjunéhoz. — Varju Andrásné vegyeskereskedése a Piac-téren van, ugyancsak félkilométer — és hozzá két piros légyfogót, egy skatulya gyufát és öt deka sót. Mi kell még? Cukor van elég?

Hát ez az, a cukor! Julis kinyitja a konyhában álló szekrény fiókját, megmutatja a cukrot, papirosdobozban vagy harminc kocka lehet. Grúzné nem szól semmit, de sápasztó hulláma önti el a dühnek: kevesli a cukrot, biztosan tudja, hogy tegnap délután még félig volt a doboz, este csak két kockát tett a feketekávéjába, a Juliséba is adott kettőt, reggelire meg hárm-at-hárm-at használtak el — ez a lány lopja a cukrot! Nahát, tőle, Grúznétól lopni — ez hihetetlen, kimondhatatlan aljasság! Ezentúl elzárja a cukrot a szobában.

Pénzt ad Julisnak, de előbb össze-vissza keresi a táskáját, abban van a pénztárca, ő azt sem tudja bosszúságában, hol a feje. Julis elsiet a boltba, Grúzné meg bemegy a szobába, leheveredik a vetetlen ágyra, fáradt. Mert az ember egészen kimerül ebben a sok nőgatásban, hajszolásban. Elvetemült teremtés! Hiába minden jóakarat, nem fog rajta a szó. Nem csinál semmit, lusta, rendetlen, piszkos, hazudik, szemtelen és még lop is az aljas!

Julis, aki még gyereklány, alig múlt tizenöt esztendő, már túl az ötödik házön szaporázza a lépteit. Kapkodja meztelen, vékony szárú lábait, az arca még piros az indulattól, a tehetetlen szégyentől. Jaj, mit nem tudna tenni azzal a kegyetlen, gyűlölködő élőlényel, akit neki kell szolgálnia, akinek minden mérges szavára szelíden, vékonyhangú alázattal kell felelnie, csak mondogatnia, hogy igenis, kérem, rögtön, kérem, kezit csókolom. Ő, ennek a kövér pesti asszonynak, aki csak kapja a sok pénzt és él tétlenül, csak él, eszik, alszik, sétál, semmit a világon nem csinál, csupán hogy őt űzi, hogy mindent ő tegyen meg, ő szedje le seprővel a pókhálót a mennyezet szegletéből, ő mossa le a reterátot, ő adja oda neki a másik pár cipőt, mert cipőt vált, vigyen be egy pohár friss vizet, tegye ezt, tegye azt, Julis, Julis, kétszer, háromszor, százszor, egész nap, ezerszer, szemrehányón, fenyegetően vijjogva, követelően, egy idegen, egy ellenség. De hát, ó Istenem, ő adja a pénzt, ő adja az ételt, a használt ruhát, az ígéretet — hátha fölviszi magával Pestre! — ő adja a reményt. Ezért hát azt kell feléje suttozni, hogy köszönöm szépen; hallgatni kell, amikor zsémbeskedik; nevetni kell, ha jó a kedve; azt kell neki mosolyogva mondani, hogy ez a kalap nagyon jól áll a nagyságos asszonynak, sőt merészen azt, hogy ma nagyon szépnek tetszik lenni, mert hátha mégis ideadja azt a másik pár harisnyát is, hiszen nincs rossz szíve, vagy amikor hazautazik Pestre, azt a barna cipőt, amit úgy látszik, már nem visel.

GRUZNÉ mégis csak szerzett dinnyét. Elcsípett egy hazafelé vonuló földvári dinnyésembert. Fölkészült tehát a jó ebédre. Ebéd előtt még átsétált Kiséhez, vitt neki a dinnyéből; megnézte, hogy vág le Kisé egy tyúkot — jaj, ő nem tudná megtenni a viláért sem! — azután hazalibegett. Julis hamarosan elkészült az ebéddel — félígméddig ő főzött! — és megebédeltek.

Hogy megebédeltek, az azt jelenti, hogy Grúzné megebédelt, de Julis végevárhatatlanul eszik. Igen, lehet neki, mert Grúzné tömi őt. Látja ezt Julis, tudja mindenki, úgy is mondja Kisé Grúznéről, hogy nem rossz asszony az, csak egy kicsit ideges.

Grúzné szinte gyűlöli Julist, de harcba száll a saját érzései-vel és mindenáron meg akarja hizlalni a lányt, mert az olyan vékony, hogy rossz ránézni, meg éjszakánként köhög is. Ma már annyit korholta az asszony a lányt, hogy engesztelésül annak a rendes porcióját megtoldotta a magáéból, ő különben is kisétű, már persze ami a mennyiséget illeti.

Ez különben majdnem mindennap így történik és Julis annyit eszik, amennyit csak bír. Jó dolganak híre van az egész faluban, közirigység tárgya a szegények közt, valósággal haragusznak rá, rá és nem Grúznéra. Julis, amikor nagy darab libacombot rágszál, akkor még szereti is az asszonyát. Annak a jóságát, különösen a pótagokért, egy kis hízelgéssel és szapora plétykák-
kal igyekszik meghálálni. Közli például a falu cselédkosztoltatási érdekességeit Grúznéval, az meg szinte alig akarja ezeket elhinni. De Kisé, meg Eszti és más asszonyok, például Bágyiné, megerősítik a meséket. A mesék szerint például Weiszéknál, akik földbir-
tokosok, az asszony külön ételt főz — ő maga főz és nem sajnálja a több munkát — szóval külön főz a kocsisnak, meg a cselédnek, mert nem lenne helyénvaló, ha azok is azt a finom ebédet és vacsorát ennék, amit az urak. Ezt Grúzné föl is jegyezheti a noteszába, bár ilyesmit ő feljegyzés nélkül sem felejt el.

EBÉD UTÁN Grúzné lefeküdt egy kicsit aludni. Mert éjjel úgysem alhatott jól, legalább is világosodástól kezdve nem. Levetkőzött és az ágyba feküdt, dívány nem volt a házban.

Egy-két átkozottul makacs léggel küzdött egyideig, azután belefáradt a harcba és elszenderült. Néha ugyan még föl-fölriadt a konyha felől beáramló csöndre, mely úgy zuhant az idegeire, mint leejtett és eltört edények csörömpölése, mert hiszen az a go-

nosz odakünn már megint nem dolgozik! De nem volt ereje, hogy fölkeljen az ágyból és megnézze Julist. Julis ezt tudta és csakugyan nem dolgozott. Elmosogatott, az edényeket nagyjából a helyüire rakta, azután szétnézett a konyhában és nem talált több munkát. Különös hajlandóságot érzett arra, hogy egyórai, másfélórai tevékenység után tökéletes jóhiszeműséggel megállapítsa, hogy már mindent elvégzett. Bezzeg Grúzné, ha most a szobába tévedt és nyakára szállt dongó végleg fölverte volna és megjelent volna a konyhában, talált volna munkát a Julis számára. No, de így! Julis előszedett egy sárgafődeles regényt, *Boldogító szerelem* a címe, kiült vele a ház elé, az árnyékba és a legnagyobb nyugalommal olvasott.

Grúznét, alighogy elaludt, szorongásos álom lepte meg. Azt álmodta, hogy Julis rányitja az ajtót, a szobában teljes a világosság, nesztelenül oson a szekrényhez, kinyitja és már a kezében tartja az ő kiegészítését. Ha az álom lopással való gyanúsítást jelent, ami nem bizonyos, akkor Grúzné megint csak alaptalanul gyanúsított, mert Julis a valóságban nem nyitott be a szobába, a kiegészítés meg nem a szekrényben volt, hanem Grúzné párnája alatt. Egyebekkel pedig, például a kávéval, úgy intézte a dolgot, hogy már régen, mielőtt még belekezdett volna az olvasásba, a literes üveg felét átöntötte egy másik üvegbe, azt kivitte a kamrába és ott a garádics alá rejtette, egy kis zacskó rizs mellé; alkalmas időben majd átballag értük Bende s a kerteken át, amerre jön is, hazaviszi.

Már négy óra van, amikor Grúzné fölkel. Sápadtan, borzas hajjal és ásítva lép ki a ház elé:

— Mi az, már megint olvasol? — ez az első szava.

— Kezit csókolom — köszönt rá az asszonyra ugyanakkor egy kis diák, aki már ott várja az udvaron s akit a kilépő Grúzné nem vett mindjárt észre.

Szabó Gyuri, a kisdiák, idevaló Dunaszemesre, itt laknak a szülei, parasztgazdák. Gyuri negyedik gimnazista, Pesten jár iskolába. Mivelhogy gimnazista, városias ruhába van öltözve — rövid nadrág, hosszú harisnya, cipő — már egy félórája vár ugyan, de azalatt egy szót sem váltott Julissal, lenézi a lányt.

— Jó napot, már régóta vár? — kérdezi Grúzné Gyurit.

— Ne-em — feleli Gyuri vontatva és zavartan.

— Miért nem keltett fel?

Megbeszélték ugyanis az asszony meg Gyuri, hogy délután

nagy sétét tesznek. Rokonlelkek, egymáshoz közel állanak, Gyuri helybéli, majd magyarázza a falut, beszél róla érdekeset, ha ugyan van benne érdekes.

— Nem lesz eső? — aggodalmaskodik Grúzné.

— Nem tudom. Nem hiszem.

Az égen sehol egy felhő, legföljebb ha délnyugaton, a Dunán túl, nagyon is mélyen, szinte már nem is az égen, de azért abban a szögletben, melyet a szemesiek rohadt saroknak neveznek, ott gomolyog néhány szennyesedő, de a nap felé eső szélén vakítóan ragyogó felhőkupac.

— No várjon, majd átöltözők.

Az asszony visszamegy a szobába. Csakhamar kihallatszik éles, éneklő kiáltása:

— Juli-i-is!

Julis ugrik és siet be.

— Húzd el a függönyt, nem látok.

Julis teljesíti a parancsot és önkénytelenül is összeszorított ajakkal hagyja el a szobát.

Most Kisné állít be az udvarra:

— Benn van a nagysága?

— Benn.

Kisné bemegy. Talán megint hozott valamit, vagy csak egy kis pletykára rándult át, amit Grúzné nyelvgyakorlatnak nevez és ez a kifejezés már terjed is a faluban.

A Grúznének való pletykálás különben a tapasztalatlan városinak kitanítása a falusi élet rejtelseiről. Mintha valóságos oktató előadás lenne, mintha annak is szánná Kisné, hátha jár ezért is valami kis tandíj. Felvilágosítás ez mindenféléről. Az élet furcsaságairól, az emberek különösségéről, de mondjuk csak úgy, hogy rosszaságáról. Hogy ez milyen fősvény, az milyen tolvaj, amaz milyen hazug. Ez a nő milyen erkölcstelen, az a férfi (Kisné úgy mondja: embör) milyen gonosz. Ez az ember beteg és az a baj, mert hát milyen derék, jóra való ember, kár érte; az az ember egészséges, kutyabaja sincs és ez a baj, mert a disznó már régen megdögölhetett volna, nem érdemli meg, hogy rásüssön a nap.

Hú, mennyi minden kóvályog a Kisné fejében! Azt sem tudja, hol kezdje, hol folytassa. Hogy Vidékinét félholtra verte az ura, az orvost is elhivatta az asszony és láttelepet vetetett fel, mert azt mondja, följelenti az urát. Az ura meg, az a Vidéki Gyula... és következik a hosszú történet. Amikor véget ér, jön a másik. A

harmadik. A Varju boltosékról is egy kis apróság. Hogy hamis mindig a mázsájuk. Ha vesznek, kevesebbet mér, ha eladnak, többet. Aztán;

— A multkoriban egy kis mákot vettem nála. Azután mondtam, hogy darálja meg. Hát megdarálta, de a darálásért külön három fillért számított. No, mondok, ebbe a boltba se teszem be többet a lábam. Azt mondja erre, hogy akkor inkább visszaadja a három fillért. Tartsa meg magának, mondok, oszt vegyen rajta kötelet.

Később csak úgy közbevetőleg és általános tájékoztatásul megjegyzi Kisné:

— Nem tetszik ám még tudni az itteni zörgést. Vigyázni kell ám itt, mert mindenki csak a hasznát nézi.

Majd később:

— Ennek a taknyos Julisnak is sok ám ez a tizenöt pengő egy hónapra. Meg aztán feleannyit sem kéne adni neki zabálni... Meg aztán a lakásért is sok az a harminc pengő. Odaadta volna azt a csöpögős orrú — mármint Balogné — húszért is, hiszen úgyis föl akart menni Pestre a lányához, oszt csak üresen állt volna itt a ház, nem kellett volna senkinek, mert nyaralni nem jön ide a kutya se... Máskor, ha le tetszik jönni, a mi nagy szobánk sokkal jobb lesz, mint ez az egész ház, olcsón megszámítom. Télen is lehet ám idejönni, akkor még sokkal érdekesebb, mint nyáron, mert van disznótor, mulatság, rádió. El lehet itt tölteni az időt nagyon, nyáron meg mink mind dolgozunk, nem érünk rá semmire.

Kisné nem fogy ki a szóból, de Grúznében forr a düh Julis ellen, ma nem megy jól a pletyka, illetve, nem is képes figyelni Kisnére. Jaj, ez a Julis, a kis szemét, aki olvas, lusta, nem tud semmit és még lop is. Ezt is ellopta, azt is ellopta, olyasmiket is ellopott, amiket Grúzné nem is hozott magával.

— Ki kell rúgni! — ajánlja Kisné nyugodt lélekkel. (Az igaz, hogy ő komendálta.)

— Csak egyszer tudnám rajtakapni! — sóhajtott Grúzné.

— Szemmel kell kísérni!

— Ó, hát ráérek én arra?

— Próbát kellene vele csinálni.

— Próbát. Milyen próbát? Minek csináljak én vele próbát, amikor az egyik barna harisnyám már megint hiányzik?

— Márpedig csak úgy lehetne rajtakapni.

— Ügyesebb az annál.
— Ne tessék azt hinni. Buta az ... Most megint el tetszik menni hazulról, ügye?

— El. Sétálunk egyet Gyurival.
— Tessék bezárni az ajtót. Még a házajtót is.
— Ugyan. Hiába zárnám azt be. Most nem fog lopni, hanem lop akkor, amikor itthon vagyok.

Kisné eltűnődik, nagy benne a segítségi szándék. Arra is gondol, hogy majd ő meglesi Julist.

De ha már próbáról van szó, Grúznénak támad ötlete:

— No, nézze, most is itt van ez a doboz az asztalon, benne a cukor. Olvassuk csak meg, igen, most megolvasom maga előtt, Kisné.

Megolvassák a cukrot. Háromszor. Mert először mind a ketten más-más eredményre jutnak. Végül megállapítják, hogy huszonnégy kocka van a dobozban.

— Na. Most ezt itthagynom az asztalon. Mintha elfelejtettem volna bezárni a szekrénybe.

— Ó, — legyint kétkedően Kisné — annál már mégis csak ravaszabb.

— De várjon csak. Itthagynom még ... Várjon csak ... ide teszem és itthagynom a varrókészletet is, meg ezt a két zsebkendőt, a stoppoló pamutot ... hadd legyen egy kis jókora rendetlenség az asztalán, ne is sejtse a lány, hogy készakarva tettem ki éppen a cukrot.

Kisné derülni kezd:

— Tessék csak! Az már más.

— Hát majd meglátja mennyi hiányzik belőle, amikor hazajövök. Huszonnégy kocka, ügye?

— Annyi az.

— De letöröm a kezét.

Kisné mélységes együttérzéssel:

— Lop ez mind, mint a szarka. Benne van már a vérükben. Az apja is, meg a testvére is olyan. Ó, az a gonosz Bendel!

És Grúzné egyszerre maga előtt látja Bendét. Annak hórihorgas alakját, kissé kajla szemét, ravaszkásan mosolygó száját. Hallja folyamatos lenyűgöző beszédét, az az érzése, hogy borzasztó egy ember, igen, talán még gyilkolni is képes, talán még gonoszabb és kegyetlenebb, mint a kanász, azzal a vérbenforgó szemével és a fekete nagy bajuszával, ami nincs is neki.

VÉGRE elindul Grúzné Gyurival. A faluból kifelé veszik útjukat. Kisné visszatotyog haza, rápislant egyet-kettőt Julisra, de nem gyűlölködőn, inkább kíváncsian és szinte résztvevőn, mintha már megbánta volna, hogy még ő is föltüzelte az asszonyát. Julis mitsem sejt, udvariasan felállt, amikor Grúzné kilépett a házból, meghallgatta az intelmét, hogy: Maradj itthon és vigyázz mindenre! — Azután olvasta tovább a *Boldogító szerelmet*.

Grúzné és Gyuri nekilódultak a nagy sétának. Kiérnek a faluból, mennek tovább, elhatározzák, hogy elsétálnak egészen Földvárig és onnan jönnek majd szépen vissza. Kell egy kis mozgás az embernek, akinek nincs egész nap semmi dolga... A falun túl, már a marhalegelő szélén, sátoros cigányokat látnak. Két kocsi, lovak, körülöttük heverésznek a barnabőrű, feketeszőrű cigányok. Grúzné kíváncsi rájuk, de nem mer a közelükben elvonulni, kéri Gyurit, hogy kerüljék ki őket. Csak messziről szemez feléjük és tudásra szomjasan kérdezi:

— Miből élnek ezek, vajjon?

— Nem tudom — adja meg a fölvilágosítást Gyuri.

— Ki adja ezeknek a pénzt? — tűnődik hangosan Grúzné, mert azt tudja, hogy pénz nélkül élni nem lehet, neki Grúz adja a pénzt, no, de hát kijük, miük van a kóbor cigányoknak? Bizonyosan ezek is lopnak.

Ujabb érdekesség nem akad útjukba, mennek kissé unatkozva, de élvezve a jó időt, a szép tájat. Grúzné már egészen nyugodt. Julist elfelejtette, csak Bende jut eszébe egyszer, amikor egy hozzá féligmeddig hasonló kaszáló embert lát meg.

BENDE ISTVÁN már otthon van. Künn kapált a határban, befejezte a munkát, mielőtt a nap leszállt.

Egyedül ül a küszöb előtt, özvegy ember, asszony nincs a háznál. A Julis lány is most Grúznénál szolgál, Kisné komendálta be. Nincs rossz dolga — így mereng az apa a lányáról. Panaszskodik ugyan az asszonyára a bánásmód miatt, de jó kosztot kap. Eszik annyit, amennyi beléjefér. Hát kell is neki, mert sóvány szegény. Gyerek még és máris majdnem olyan magas, mint az apja. Csuda hirtelen nőtt, csak el ne vigye a »heptika«, mint az anyját... Bende István fölhajt egy pohár bort. Reggel egy tele literes üveget vitt magával, az üveget üresen hozta vissza. Ül és

mosolyog. Szeme, arca, még a szemöldöke is mosolygós, a mozdulása lassú, komótos. Ahogy lassú tekintethordozással szétnéz maga körül, nyilvánvaló, hogy mindent a világon a leggyönyörűbb rendben talál. Lehet, hogy legbelül, a lelke mélyén, hánytorg valami, talán egy egész élet története, de a hánytorgást elcsitítja a bor... Mellette a földön három cséve kukorica hever, ahogy jött a határból, a szőlőből, útközben csak úgy — törte. Letörte ott, ahol volt, a máséból, nem lesz a gazdája szegényebb, marad még neki elég.

A három cséve friss, gyenge kukoricát ajándéku szánta Grúznénak. Jó asszony, barátságos. El-elbeszélget a szegényemberrel. Meg is szokta őt kínálni cigarettával. Megérdemel néha valami kis kártérítést azért a kis kávéért, cukorért, rizskásáért, no, nem megy abba se tönkre. Most ez a kukorica, máskor valami gyümölcs, ami éppen akad.

Fölszedi a kukoricát, szeretettel nézi, gyönyörű nagy csévék, éppen azért támadt rájuk gusztusa. Megsimogatja a susnyójukat, mint a kislányok haját, föláll és indul.

Magas alakja kissé meghajlik. Lábai hosszúak, óriásakat lép velük, jobbkarját behajlítva szorítja hóna alá a csévéket, balja meg lelóg, himbálódzik, munkában elterebélyesedett keze csakugyan akkora, mint a lapát. Szőke bajusza kínaiasan lóg le, arca mozdulatlan, szeme nevető derűvel néz előre. A kerteken át tart a Balogné háza felé, ahol Grúzné lakik.

Szinte úgy lopakodik az udvarra, Julis üldögél a ház előtt és álhatatosan olvas. Nem köszönnek egymásnak, nem szokásuk. Bende ránéz a lányára:

— Ne erőltesd a szemed.

Julis leteszi a könyvet.

— Nincs itthon?

— Sétálni ment. Már itthon lehetne.

— Kicsit várok. Ezt a kukoricát hoztam — nyújtja a lánya felé.

Julis elveszi a kukoricát, beviszi a konyhába.

Bende István megy be utána. Azután kinyitja a szoba ajtaját is, belép, szétnéz.

Ezúttal minden gondosan el van rakva, mármint a ruhafélék. Csak úgy ránézéssel is lehet látni, hogy a szekrény ajtaja be van zárva. Nem is kell megpróbálni, hogy az ajtó nyílik-e. Az aszta-

lon néhány lom mégis, szinte rendberakott kis rendetlenség és ott a doboz a cukorral.

Bende somolyog:

— Itthagytá?

— Itt — felel mögötte Julis.

— Ravasz asszony.

— Az. Nagyon gyanakszik már. A Kisnével is összesúgtak-búgtak.

Bende nézi a dobozt, tűnődik:

— Most ezt megolvasta ám. Aztán készakarva hagyta kinn.

— Biztosan.

— Aztán, ha megjön, megint megolvassa. Hogy megvan-e.

— Biztosan. Kisnével együtt.

Bende bólogat és végtelen lenézéssel mosolyog. Kicsit tűnődik, s azt mondja:

— Ha nem röstelném, hát . . . de meg is csináljuk.

Kotorász a zsebében:

— Adjál csak ide néhány fillért, van?

— Van.

Julis a köténye zsebéből vesz ki pénzt. Hat fillért.

— Igy. Most átugrok ide Ságihoz, a boltba.

Indul. Julis nevet. Már sejti, miről van szó.

Tíz perc múlva visszakérül Bende. Bedob a dobozba hat kokacukrot. Julis kacag.

— Megolvastad, hány volt?

— Meg. Huszonnégy.

— Akkor most van benne harminc.

Julis végtelen örömmel:

— Nahát! A fene megeszi őket a csodálkozástól, a Kisnével együtt.

Bende kisétál a szobából, kidúgja fejét a konyhaajtón át az udvarra. Visszaszól még Julisnak:

— Hagyd úgy, ne nyúlj hozzá. Megfiadzottak.

MAR BESÖTÉTEDETT, amikor Grúzné hazatért. Egyedül, mert Gyuritól a ház előtt elvált. Julis nem volt otthon, éppen ment az ártézikútra. Grúznének első dolga volt megolvasni a cukrot. Harminc kocka! Majdnem elájult. Hát ezt az aljasságot! Ez már borzasztó! Rohant át Kisnéhez, mintegy segítségért:

— Jöjjön csak, Kisné lelkem, jöjjön gyorsan

— Mi az?

— Jaj, jöjjön, mert nem tudom, mi lesz velem.

Kisné lihegve szaladt utána. Azt hitte, valaki meghalt hirtelen, vagy más, nem kisebb baj történt. Még a szívverése is majdnem elállt.

— Nézze csak, mit tett velem ez a szemtelen perszóna! Nézze csak, mire vetemedett?

— Mennyi hiányzik belőle?

— Olvassa csak meg.

Kisné olvas, megolvassa a cukrot, harminc kocka. Nem eszmél, nem érti. Csodálkozik.

— Hogyan is? — dadog és újra akarja olvasni.

— Annyi az. Harminc. Látja? Hozzá tett! Hogy megcsúfoljon.

Kisné bámul, ide-oda néz, határozatlan, csak egy hosszú perc múlva kezd el nevetni. De aztán úgy nevet, hogy nevetése köhögési rohammá válik.

— Ja-aj, még ilyen csodát! Eszti-i-i! — kiáltja a lánya nevét és szalad haza, mert ezt tüstént el kell mondani, Eszti-t kell hívni.

Jött aztán Eszti is. Ő is nevetett. Rengett a hasa a nevetéstől, hullottak a könnyei.

Szaladtak aztán mindketten szét a faluba, szomszédaikhoz, idegenekhez, elbeszélték, terjesztették, hogyan járt a Grúzné nagyságos asszony.

Grúzné kidobta Julist még aznap, de harmadnap neki is el kellett hagynia Dunaszemest. Utazott haza Pestre. Néprajzi jegyzeteit sem vitte magával, elégette őket.

1936

VITETEM A KOFFEROM

MEGINT hajón utaztam Harpacskószajudárra, mert úgy olcsóbb. A kisebbik kofferomat vittem magammal, de úgy megtömtem, hogy elég volt itt Pesten kicipelnem a hajóállomásig. Hogy a hajónak hogyan esett a teher, azzal azután, elterpeszkedve az étterem díványján, éppenséggel nem törődtem. De aggódva gondoltam néha az út végső szakaszára, tudniillik Harpacskószajudárnak nincs hajóállomása, a szomszéd falunál köt ki a hajó s onnan három kilométernyi a távolság. Kocsin nem megyek, mert az részint nem szokott lenni az állomáson, részint ha van is, drága. Hanem majd felfogadok valami alkalmi hordárt. Merthogy magam cipeljem a koffert, ahhoz egy csepp kedvem sem volt.

Alkalmi hordárokban ezúttal igen gyenge volt a kínálat. Még az én megszokott cigánylegénykém is hiányzott. Csupán négy fiatal gyerek fogott közre, azok ajánlkoztak, egymást el-eltaszítgálva mellőlem. Kiválasztottam közülük a legnagyobbat, az is kicsi volt.

— Mi jár neked? — kérdeztem a gyerektől, nehogy villogjunk később a munkabér miatt.

— Amennyit tetszik adni — pislogott fel rám.

— Hohó! Ilyen szerződést nem kötünk. Mert ha csak húsz fillért adok, akkor majd többet kérsz. Tetszeni pedig, ahogy így végignézek rajtad, tíz pengőt tetszene adnom, azt pedig nem tehetem. Allapodjunk hát meg.

— Negyven fillér.

— Szamár vagy. Miért kérsz te negyven fillért, amikor ennek az útnak taksája van s az ötven fillér. Kapsz ötvenet, gyereünk.

A gyerek mosolygott és nyúlt a kofferoméért.

Elindultunk. A gyerek vitte a koffert, én pedig kényelmesen sétáltam utána.

No, persze. Az ember egy kényelmes utazást nem ront el a végén azzal, hogy maga cipelje a nehéz kofferjét, égesse a tenyere bőrét, erőltesse a karizmait s lihegjen, mint egy rossz gőzgép. Meg nem is illik felnőtt s csaknem úriembernek csak úgy teherrel beállítani Tóni bácsiékhoz. Még talán röstelkednének is az ilyen rokon miatt. És Tóni bácsiék a falu közepén laknak, végig a Templom-utcán ismerősökkel találkozónak, no meg nénikék néznének ki mindenfelől a kerítések mögül s ezek valamennyien rögtön degradálnának és besoroznának a vándorló legények kategóriájába. Szóval, alkalmazkodni kell a világhoz.

Ment tehát a gyerek elől, vitte a kofferom, én meg mentem utána. Jól megnéztem a gyereket. Vékony a meztelen lábaszára, mint a pipaszár. Különben jóalakú, csinos gyerek, csak egészben olyan vézna. Nehezeére is esik az a koffer. A jobbkezeivel lógatja, de erősen balra kell dőlnie, hogy az egyensúlyt tartsa. És igen hamar átveszi a terhet a balkezebe.

— Nehéz, mi? — kérdeztem tőle.

— Nem nehéz az.

— Hány éves vagy?

— Tizennégy.

A gőzmalomnál rákanyarodtunk a Szajudár felé vivő útra. Innen még alig látszik a falu. A gyerek megállt, most már a vállára erőltette a koffert. Úgy vitte. A koffer erősen belevágott a testébe. Különös helyzet. A koffer nehéz, a gyerek gyenge, mint a mezők lilioma, én meg erős vagyok, mint egy bivaly. És a gyerek cipeli kivörösödve, szuszogva a terhet. Én meg csak úgy libegek a nyomában. Még szerencse, hogy nincs nézőközönségünk. De azért magam előtt is elszégyeltem magamat:

— Add ide azt a koffert — szóltam rá — s te pihenj egy kicsit.

— Bírom én — erősködött a gyerek.

— Jól van, bírod, mégis csak nehéz az neked. Majd úgy csináljuk, hogy egy darabon én viszem, azután megint te.

És megfogtam a koffert.

— Tessék csak hagyni! — mondta a gyerek s a hangjából kiérteztem, hogy meg van hatva. Ilyesmi talán még nem történt vele. Már hogy így kíméljék.

Elvettem tőle a koffert és vittem én.

Azután beszélgettünk. Kikérdeztem. Iskolába már nem jár. Csak úgy dolgozgat otthon. A szülei szegények. Különösen tra-

gikusat nem adott elő. Kicsit hencegett, hogy elbírt ő már nagyobb terhet is.

Tőlem bírhatott. Vihette a másét, de ha ő bennszülött néger is, én nem vagyok gyarmati fehér, az én kofferomtól ő ne roska-
dozzon.

Jó darabon vittem a terhet. Még nekem is nehéz volt. Ez azonban csak arra bírt, hogy annál inkább vigyem. A gyerek zavartan, kissé szégyenkezve ballagott mellettem.

— Tessék már ideadni! — kínálkozott újra és újra.

Most vitte ő. Majd megint közbeléptem én:

— Add ide!

— Tessék csak hagyni. Elviszem én ezt már végig.

— Dehogy viszed. Minek vinnéd?

— Csak. Hadd vigyem én.

Amikor el akartam tőle venni a koffert, védekezett. Letette a földre, szorosan magához vonva.

— No, nézz ide, nyugodj te csak bele a sorsodba. Váltogatva visszük s hogy ez ne fájjon neked, kapsz tőlem még tíz fillért. Jó lesz?

A gyerek megzavarodott. De leszereltem. Atadta a koffert. Irult-pirult s úgy poroszkált mellettem, mint egy hű kiskutya.

Már régóta Szajudár határában jártunk. Bozontos akácok közül mind közelebből látszott a falu három tornya. A faluval határos mezőn ifjú sportolók treníroztak, azaz, mivel éppen pihentek, hát a fűben elheveredve nézelődtek, beszélgettek. No most, ahogy majd elhaladunk mellettük, közvetlen közelükben, mi legyen a helyzet? Ezen tűnődtem. Megszólnak-e majd, ha látják, hogy mekkora erős ember vagyok én és ez a vézna gyerek viszi a kofferomat, vagy kinevetnek-e, ha látják, hogy én cipelem a terhet, a gyerek pedig, az alkalmi hordár, csak úgy lejt mellettem az én pénzemért.

Választottam. Vittem a koffert én.

De mi történjék benn a faluban? Erről nem tudtam dönteni. Eszembe jutott, hogy esetünk csaknem azonos az aesopusi mese apa-fiú-szamár esetével, akik bármit csináltak — már mint az apa és fiú — mindenképpen rossz volt.

A falun keresztül váltogatva vittük a koffert. Tóni bácsiékhoz azonban mégis csak úgy állítottunk be, hogy a fiú vitte azt. én még úgy frissen, könnyedén léptem be az udvarra. Megbotránkozásra tehát nem adtam okot.

A gyerek megkapta a pénzt, ötven meg tíz és még tíz fillért. összesen hetvenet — tíz ebből borravaló volt. Megköszönte és máris eltűnt.

Persze nyomban megkérdezték:

— Mennyit adtál neki?

— Ötven fillért — hazudtam.

Tóni bácsi ezt helybenhagyta, de a nők, az anya és leánya, megróttak:

— Elég lett volna harminc is! Nem kell őket elrontani.

Ez azonban még semmi. Hanem elmeséltem a teherhordás módját. Hogy több mint az út felén magam cipeltem a koffert, lévén gyenge a hiordár. Lett aztán kacagás és csúfolódás.

— Jót röhög most rajtad a kölyök! — ez volt Tóni bácsi megjegyzése.

— Nem baj — védtem én magamat. — Meg talán nem is nevet ki.

— Azt csak te gondolod, író úr. Én meg biztosan tudom, hogy kiröhög. Bolondnak tart téged.

Dühre gyúltam. Vitába akartam szállni Tóni bácsival:

— Maga szerint mi lett volna a helyes?

Tóni bácsi megfelelt:

— Ha autón jöttél volna, a kofferoddal együtt, egészen idáig, a kapuig.

— No igen. Csakhogy ezt nem tehettem.

— Miért nem? — kérdezte Tóni bácsi kaján csodálkozással.

— Mert nincs pénzem.

— No, látod! — s következett Tóni bácsi meglepő véleménye.

— Akkor meg mit kérdezed, hogy mi lett volna a helyes? Mintha te nem is tudnád, hogy akinek pénze nincs, az bármit bárhogyan csinál is, helyesen sohasem cselekedhetik.

A SZEKRÉNY

MARTONNÉ magános özvegyé lett. Az ura meghalt, a fia vidékre került hivatalba, a lánya férjhezment.

Ötszobás lakásban laktak, a Vérmező környékén. Ez a nagy lakás fölöslegessé vált, de meg nem is tudta volna az özvegy tovább fizeni a bérét. Kivett tehát egy jóval kisebb, kétszobás lakást, nem messzire a régitől, ugyancsak a Vérmező tájékán, a Virág utcában.

Az öt szobát megtöltő sok bútor persze nem fért bele az új lakásba. Mártonné megpróbálkozott vele, hogy a fölösleges bútorait kiárúsítsa. Cédulát szögezett ki a kapura, szólt ismerőseinek, hirdetést is tett közzé az újságba.

Jött is egy-két vevő, de nem volt bennük köszönet. Keveset ígértek. Azzal érveltek, hogy nincs ára a bútornak. (Öt évvel ezelőtt ez csakugyan igaz volt.) Annyi eladó bútor lesz nemsokára — magyarázták, nem egészen helyesen —, hogy a sok lomot a Dunába hajigálják. Az egyik ilyen vevő például egy összetett, három részből álló és háromajtós, tükrös, nagy és szép diófaszekrényért tíz pengőt kínált. Hát ez már valóságos szemtelenség volt.

— Miért nem kínálja mindjárt azt, hogy én fizessek magának, ha szíves lesz elvinni ezt a szekrényt? — méltatlankodott Mártonné. — És erélyesen közölte a vevővel, hogy: — Végeztünk!

Azután elhatározta, hogy nem tárgyal többé a bútorairól senkivel. Nem kínálja, nem mutogatja azokat, nem enged be neveletlen embereket a lakásába. Viszi magával az új lakásba, amit lehet, aminek pedig nem jut hely, azt leviteti a pincébe, felhordatja a padlásra, vagy elajándékozza. Igen, inkább elajándékozza, mint-hogy potom pénzért elvesztgesse.

A diófaszekrény túlságosan nagy volt, az új lakásban nem

fért volna el, padlásra, pincébe vitetni még kevésbé lehetett volna, hát azt is odaadja valakinek, mégpedig hamarosan.

De vajjon kinek? Hol talál hamarjában olyan ismerőst, aki a szekrényt elfogadja, de meg is érdemli? Mert rossz embereknek semmit sem ajándékoz, inkább égjen el az a szekrény. Ambár könnyű azt mondani, hogy: égjen el! Csakhogy ekkora nagy szekrénynek még az elégetése is szép pénzbe kerülne. Mert előbb ki kellene a szobából szállíttatni, felfűrészeltetni és felvágatni. Ennyi nehézséget okoz egy használhatalanná vált, otromba szekrény. Az tehát a helyzet, hogy: rendes ember kerestetik egy otromba, akármondani szép, nagy diófaszekrényhez.

MARTONNÉ egy este társaságba ment, kicsit römizni. Al-
landó rómpártija volt, hetenként kétszer ültek össze.

Mielőtt megkezdték volna a játékot, Mártonné elmondta, milyen bajban van a bútoraival. Különösen a diófaszekrénnel.

— Nem tudnátok valakit, kedveseim? Akinek odaajándékozhatnám ezt a szép diófaszekrényt? Már persze olyant, aki elfogadja és meg is érdemli. Szívesen tenném. Az ember örül a mai világban, ha valakinek jót tehet.

— Én tudok valakit — jelentkezett a társaság egyik kisegítő tagja, egy Kálmán nevű fiatalember. — Tudok valakit, illetve valakiket, mert házaspárról van szó.

— Tisztességes emberek?

— Feltétlenül.

— Jó emberek?

— Olyan puha a szívük, mint a vaj.

— És kik azok? Ismerem őket?

— Személyesen nem. De már többször beszéltünk róluk. Nekem jó barátaim. Nedeczkyék.

— Ó, Nedeczkyék!

— Igen, Nedeczky, a festő és felesége. Megfelelnek?

— Nagyszerű! Látja, milyen okos maga.

— Köszönöm.

— Azoknak igazán szívesen adom a szekrényt. Nagyon szívesen, örömmel. Nedeczkyék. De vajjon elfogadják-e?

— Bizonyos, hogy elfogadják.

— Merthogy nem ismerjük egymást.

— Nem baj. Elfogadják. Járok hozzájuk és tudom, hogy nem valami pazar a berendezésük. Éppen elkel náluk egy szekrény.

— Bár úgy lenne.

— Persze, előbb majd megkérdezem őket.

A társaság tagjai nevettek. Egy asszony megjegyezte:

— Hogy kegyesek lesznek-e elfogadni, mi?

Mártonné nem zavartatta magát:

— Csak kérdezze meg előbb, kedves Kálmán. Minél előbb, nekem is szívességet tesz vele. Én örülök, ha odaajándékozhatom a szekrényt, ők örömmel fogadják, mert szükségük van rá, kéz kezet mos, ügyebár. Az új lakásomba már nem tudok betömni semmit. A szekrény ott áll a lépcsőházban, fenn a harmadik emeleten, a házmaster meg már zaklat, hogy mi lesz azzal a szekrénnel.

— Ilyenek a házmasterek.

— Őt meg a háziúr úzi. Már adtam neki két pengőt, hogy ne legyen olyan türelmetlen.

— Szóval a szekrény ügye sürgős.

— Nagyon.

— Reggel beszélek Nedeczkýékkal és még holnap megadom a választ.

— Ugy, úgy. Még jobb lesz, ha maga Nedeczkýné telefonál nekem. Ugyis szeretnék már vele megismerkedni, hisz maga oly sok szépet mondott róla. Kedves nő lehet.

— Valóban kedves.

— Semmel fűszerest hívja fel a házban, majd felüzenek értem. Lehetőleg még holnap.

Hogyne kellett volna a szekrény Nedeczkýéknek. Már mint az asszonynak. Mert a férfi, legalább szekrényügyekben, nem számít náluk.

— Jaj, nagyon okosan tette, hogy ránk gondolt — hálálkodott Nedeczkýné Kálmánnak.

— Még ma telefonálok annak az aranyos Mártonnének. Tehát Semmel fűszerest kell felhívnom, úgy?

A telefonálás csakhamar megkezdődött. És egyhamar nem ért véget. Nedeczkýné felhívta Semmel fűszerest. Hogyha szíves volna, Mártonné öngyűlöletét a telefonhoz hívatni.

— Rögtön felüzenek érte. Tessék türelemmel várni, mert a harmadik emeleten...

— Jó, jó, tudom. Várok.

Mártonné éppen öltözött, amikor csöngettek az ajtón. Nehezen nyitott ajtót. Jaj, éppen most, amikor öltözöm! No, nem baj. megyek. Mondja neki, fiam, hogy várjon.

A fiam, már mint az inas, szaladt le, vissza a boltba.

— Rögtön itt lesz, tessék várni — kiáltotta a telefonba a boltos.

Nedeczkyné várt. Sokáig várt, néha elismételte gépiesen:

— Halló! Halló!

És csakugyan kikapcsolták a telefont, mielőtt Mártonné érkezett.

Nedeczkyné szidta a telefont. Odaállt aztán a másik végéhez, a Semmel-boltban Mártonné. Ő is szidta a telefont, azt is, aki ezt a hülyeséget kitalálta. Mennyivel jobb volt régen, amikor még nem volt telefon, mégis megéltek az emberek.

Végre egymásra talált a két asszony. Hamarosan tisztázták a tényállást és eljutottak a lényegtelen dolgokhoz:

— Ó, köszönöm, nagyon köszönöm, igazán örülök, hogy lesz végre egy jó szekrényem, az ember már nem tudja a gönceit hova tenni és egy szép új szekrény legalább kétszáz pengőbe kerül — így csevegett Nedeczkyné.

— No, ne tréfáljon, kedves, örülök, hogy végre valaki megszabadít attól az átkozott szekrénytől, amellyel nem tudok mit csinálni. Figye el, maga tesz nekem szívességet. És annak még jobban örülök, hogy legalább a hangját hallhatom már, remélem, nemsokára láthatom is.

— Hogyne, hogyne, minél előbb.

— Kálmán azt állítja, hogy maga Budapest legkedvesebb asszonya.

— Ó, ezt az a Kálmán csak azért mondhatta, hogy annál kellemetlenebb legyen majd a kegyed kiábrándulása. De miért is magázzuk mi egymást?

— Éppen ezt akartam kérdezni.

— Szóval: a te kiábrándulásod. Bár igyekezni fogok tőlem telhetőleg kedvesnek lenni. Különben alig várom a személyes találkozásunkat, egy hét múlva telefonálok és megbeszéljük, hogy hol ... illetve a legjobb lesz, ha eljössz hozzánk.

Mártonnéé volt a zárósó:

— De a szekrény elszállítása nagyon sürgős!

NEDECZKYÉK Pesten laktak, az Almássy-téren. Nedeczkyné a telefonálás után azonnal szétnézett a téren, hogy fuvarost keressen.

Emlékezett rá, hogy az egyik sarkon fuvarosok állomásoznak, egylovas kiskocsikkal, lesve a kereseti alkalmakat.

Amint megállt a fuvarosok közelében és rájuk nézett — rögtön ugrottak és egymást taszigálva versengtek az üzletért.

Nedeczkyné mindjárt tárgyalásba kezdett a legfürgébbel, szóval a legtolakodóbbal. Zömök, kancsalszemű emberke volt ez, nem tetszett Nedeczkynének, de mivel szerette a kockázatokat, ösztönösen rá esett a választása.

— Ráér? — tette fel a kérdést Nedeczkyné.

— Attól függ — felelte a fuvaros.

Nedeczkyné oldalt pislantott kíváncsian, hogy mire bámul olyan mereven a fuvaros, aki pedig az ő szemébe nézett

— Egy szállításról lenne szó.

— Attól függ, mit. Honnan és hová.

Nehézkesen indultak, de hamar megegyeztek. A fuvaros máris induljon, kocsival, egy segítőemberrel, csak ide Budára, a Virág-utca.

— Ott a tizes számú házban Mártonné önnagyságától átvesz egy szekrényt, azt elhozza ide az Almássy-tér háromba. Nedeczkékhez.

Rendben van, a fuvaros tudja, hol a Virág-utca, máris indul és egy óra múlva otthon lesz a szekrény. A fuvar ára hat pengő.

— Hat pengő? Nem lesz az egy kicsit sok?

— Nem sok az, kérem.

— Elég lesz öt ötven is.

— Mi az ma, hat pengő? Drága a zab.

— A maga lova zabot eszik?

— Azt már nem. De azért a zab mégis drága. A Virág-utca meg messze van. A segítőembernek is jár valami. Meg az a szekrény nehéz is lehet.

Megegyeztek.

A fuvaros kapott három pengő előleget. Persze, kérte. Mégpedig azért, hogy kisebb legyen a »rizikója«. Mert hátha hiába kell megtennie az utat, mivelhogy az a nagysága esetleg nem adja majd ki a szekrényt.

— Telefonon már megbeszéltem vele — igyekezett csökkenteni Nedeczkyné a fuvaros aggályait.

— Akkor jó. Kérek három pengőt.

Nedeczkyné könnyű szívvel adta a pénzt, mert a szekrény ingyen van, s azt a hatot, illetve egyelőre hármat, amibe került, igazán megéri.

Megérkezett a szekrény. Nem ugyan egy, hanem három óra múlva. De hát a Virág-utca csakugyan messze esik az Almássytértől. Meg azután, miként hosszú útra az autó benzint, úgy a fuvaros szeszt vesz fel s ez időbe kerül. Ez, mármint a szesz felvétele, érthető, legfeljebb az a különös, hogy a szesz nem a lóba jut, aki a terhet húzza, hanem a fuvarosba, aki a kocsin ül.

A szekrény tetszett Nedeczkynének. Nagyon örült neki. Örült annak is, hogy egyáltalában megérkezett, hogy a fuvarosok nem ejtették le az emeletről, nem törték össze, nem mentek neki vele a villamosnak vagy az autóbushoz, nem fordították a Dunába.

Derék fuvarosok, illetve fuvaros és segéderő! Még a szekrény középső ajtajának tükrüvegével sem történt semmi baj, ami nagy szó. Nem történt semmi baj, Nedeczkyné hosszan és meglepődötten nézte tehát — önmagát a szekrény tükrében. Persze már akkor, amikor a lakásában volt a szekrény.

Nehéz volt, azt meg kellett adni a szekrénynek, vagyis a fuvarosoknak. Három részre kellett szétszedni, az egyes részeket külön-külön juttatni be a lakásba. Fuvaros és segédereje erőlködtek, civakodtak, összevesztek, majdhogy egymásnak nem mentek.

Nedeczkyné, ennyi munka és buzgalom láttára, szívesen fizette ki a hátralékos három pengőt, sőt megtoldotta a fuvardíjat két pengő borralalóval.

A fuvaros kancsalul nézte a pénzt a tenyerén, mintha keveselné és nem minden célzás nélkül emlegette, hogy a szekrényt igen nehéz volt Budán lehozni a *hatodik* emeletről, azon a keskeny lépcsőn.

Két nappal ezután a klubban találkozott Kálmán Nedeczkyvel.

— Nagyon szép a szekrény — közölte elismeréssel Nedeczky.

— Szóval megkaptátok. Különben már tudom Mártonnétól.

— Igazi diófa.

— Az. Mondtam. Ismerem jól a szekrényt. Ha nem lenne szép, nem ajánlottalak volna neki éppen titeket.

— Nagyon köszönöm.

— Nincs mit.

— Bár kissé zavarban vagyok. Mert egyelőre nem tudom semmivel sem viszonzni.

— Nem is kell. Hogy képzeled?

— Arra gondoltam, hogyha majd lesz egy lógos festményem...

— Szó sem lehet viszonzásról. Nem azért, adta Mártonné.

— Mégis...

— Semmi mégis. Örülj, hogy van egy szép szekrényetek. Mártonné is örül, hogy nektek adhatta. Csupán egy kis zavar történt a dolog körül...

— Zavar?

— Igen, egy kis félreértés nyilván.

— Micsoda?

— Nem akartam szólni, de most már elmondom.

Nedeczky szorongó kíváncsisággal nézett Kálmánra. Az beszélt tovább:

— Az történt, hogy Mártonnénak kellett a fuvarost kifizetnie.

— Hogy-hogy? Ezt nem értem. Hisz a feleségem azt mondta, ő fizetett a fuvarosnak nyolc pengőt.

— Akkor én sem értem. Szó, ami szó, a fuvaros beállított Mártonnéhoz, jelentette, hogy eljött a szekrényért, megnézte, azután kijelentette, hogy hajlandó elvinni, de a szállításért öt pengőt kér.

— Megdöbbentő!

— Mártonné is meglepődött ezen. De végre is, így mondja, abban a hitben, hogy a pesti oldalon talán az a szokás, hogy aki ajándékoz valamit, az köteles azt haza is szállítani, kifizette a fuvarosnak az öt pengőt.

— Hallatlan!

— No, nem baj. Mártonné nem haragszik, inkább jót mulatott az eseten. Nem történt tehát semmi.

Ez a beszélgetés este, vacsora utáni időben folyt le a klubban. Nedeczky tíz órakor szépen hazament, kicsit csevegett még a feleségével erről-arról, azután lefeküdtek. A fuvaros ármányosságáról nem szólt Nedeczky, nehogy az asszony éjszakáját elrontsa. Mert amilyen ingerlékeny, ilyesmi hallatára órák hosszat nem tudna elaludni. Csak a maga fél éjszakáját rontotta el Nedeczky, mert a hallgatás roppant erőfeszítésébe került.

Szüntelenül a szekrény kóválygott az eszében. És a fuvaros.

Es Mártonné. Kis szekrény, nagy szekrény, egyajtós, kétajtós, tízajtós. A fuvaros hátára emelte a szekrényt, jaj, ellopja, fogják meg! A felesége szaladt Mártonné után. A két asszony összeveszett, egymás hajába kaptak, a fuvaros eldobta a szekrényt és elmenekült. Majd megint megjelent és a két nőtől százezer pengőt követelt. A két nő most a fuvarosnak esett. A fuvaros kést rántott elő, jaj! ... Nedeczky már majdnem elaludt, de most felriadt. Szeretett volna felkelni, felkelteni a feleségét, hogy elmondja neki az esetet.

Másnap reggel azután első dolga volt, hogy elmondja, amit Kálmántól hallott a klubban.

— Hallatlan szemtelenség! Micsoda csaló az a kancsal szemű! — Nedeczkyné remegett a dühtől.

— Bánom már, hogy szóltam — dohogott Nedeczky.

— Bánod? Talán el akartad hallgatni?

— Jobb lett volna.

— No, csak azt próbáltad volna megtenni. De én tudtam előre, hogy valami gázságot követ majd el az a csirkefogó. Mert a szeméből sem nézett ki jó.

— Akkor miért éppen vele állapodtál meg?

— Jó kérdés. Rád vall. Gyerünk le azonnal a térre.

— Jó, jó, előbb öltözz fel.

— Mindjárt készen vagyok. Előkerítjük azt a gazfickót, ha ott van egyáltalában. És azonnal átadom a legközelebbi rendőrnek. Vigye be és zárják be.

Nedeczky csillapítani akarta a nejét:

— Nono! Az nem olyan egyszerű.

— Mi nem olyan egyszerű?

— Hát az, hogy a rendőr nem visz be valakit csak úgy egy szóra.

— Ne-em? Ez a legújabb. Ha én szólok a rendőrnek, az neked csak egy szó? Te még pártját fogod annak a csalónak?

— Én nem fogom pártját, csak figyelmeztetlek rá, hogy nem lehet egy ilyen ügyet csak oly egyszerűen elintézni, mint ahogy te képzeled.

— Majd te intézed el, pupák, mi?

— Én nem intézem el. Engem nem izgat olyan nagyon.

— Majd én elintézem.

— Csak intézd.

— Intézem is.

— A rendőrnek hiába szólsz. Nem fogja a te kedvedért rögtön letartóztatni azt a fuvarost.

— Hanem mit csinál? Elküld a sóhivatalba?

— Nem. Hanem annak az a módja, hogy előbb feliratod a fuvaros nevét és lakását. Azután szabályszerűen feljelented.

— Hogy-hogy? Szerinted, ha én szólok a rendőrnek, az nem tartóztatja le azonnal?

— Nem.

— Szép kis jogrend. Amely egy csaló fuvarost véd. Velem szemben. Tiszta képtelenség. Óserdő.

— Nem fogják rögtön felakasztani, mert neked úgy tetszene.

— De zárják be! Legalább két esztendőre. Számítsák súlyosbító körülménynek, hogy kancsal.

— Tudod mit? Veled szemben nem is követett el csalást a fuvaros!

— Hogy te miket tudsz összevissza beszélni, az bámulatos.

Az eszmecserének az lett a végső következménye: hogy a tűz égte volna el azt a nyavalyás szekrényt, ott, ahol volt!

Mire ennyire jutottak, az asszony kész volt az öltözködéssel, elindultak felkeresni a fuvarost.

A fuvaros ott állt a téren.

Kis kocsija ott lapult, lovackája leeresztette mélyen a fejét, mintha legelezett volna az utca kövén. Más fuvarosok a szemétláda tetején kártyáztak.

— Hallja! — szólította meg Nedeczkyné a fuvarost.

A fuvaros már tudta, miről van szó. Úgy tett, mintha nem hallana.

Nedeczkyné megfogta a ruháját és megrázta. A fuvaros most szembefordult Nedeczkynével, de oly ártatlannak tetette magát, mintha akkor született bárány lett volna. Csak bámult azzal a kancsal szemével és nem értette a nagyságos asszony felháborodását.

Mindenekelőtt Nedeczkyné adta elő neki a tényállást úgy, ahogy ő tudta.

A fuvaros hátrafelé nézett, kártyázó társaira, mintha segítséget várt volna. De azután ő maga is megtalálta a védekezés módját:

— Az nem úgy volt, kezit csókolom.

— Hát hogy volt? — rikoltott egyet Nedeczkyné.
— Másképpen.
— De hogyan? Kapott maga öt pengőt Mártonné nagyságos asszonytól, vagy nem?

— Nem kaptam, azaz, hogy kaptam, de nem a fuvarért.

— Hanem?

— Azért én megdolgoztam.

— Ne hazudjon!

— Miért ne hazudjak? Hol lennék én hazugság nélkül! A nagysága talán sohasem hazudik?

Nedeczkyné kétségbeesve nézett az urára, hogy mikor üti le a fuvarost. Nedeczky kínjában zsebredugta a kezét és a bajuszát rágta.

— Ne szemtelenkedjen! — szólt rá Nedeczkyné a tuvarosra.

— Ne hazudjak, ne szemtelenkedjek, mit csináljak hát? Ki se nyissam a számat?

— Csak nyissa ki és feleljen, miért kért még öt pengőt?

— Mert az a nagysága néhány bútort szállíttatott velem egy másik címre. Azért járt nekem öt pengő. Ehhez a nagyságos asszonynak semmi köze. Nem igaz?

Nedeczkyné meglepetten, tehetetlenül nézett a fuvarosra. A fuvaros megállapította, hogy részéről az ügy lényegileg be van fejezve, még csak a végső megerősítés következik:

— Itt folyjon ki a szemem, ha nem igaz.

És két fokkal kancsalabbul nézett Nedeczkynére, de úgy, hogy csaknem a füléig ért a szeme.

Nedeczkyné le volt szerelve:

— Gyerünk! — vezényelte az urának.

Egy ideig szóltanul siettek, majd az asszony rákezdt:

— Mit mondott neked tulajdonképpen Kálmán? Mit fecseg az összevissza? És mit okoskodik az az asszony, az a Mártonné?

— Én nem foglalkozom tovább ezzel az üggyel. Én megyek, szervusz.

— Te mehetsz, de én majd telefonálok Mártonnénak.

És Nedeczkyné felsietett a lakásba, átment a szomszédba, ahol a telefonálásait szokta lebonyolítani. Felhívta Mártonnét:

— Jaj, igazán, úgy szégyenlem az esetet. Hallom, hogy az a gaz fuvaros...

— Ó, nem tesz semmit, drágám. Nem érdemes emiatt boszszankodnod. Én semmi rosszra nem gondoltam, mindjárt azt hit-

tem, hogy szórakozott voltál. De amint hallottam Kálmántól, éppen most volt itt, hogy te is kifizetted a fuvarost.

— Persze, hogy kifizettem. Hogyne fizettem volna ki. No, hallod?

— Rendben van, nem történt semmi, a fuvaros engem becsapott. Csak ennél nagyobb baj ne érjen soha.

— Ez is baj. Mert úgy tűnt fel, mintha én, tudja isten, milyen ... nem is tudom magamat kifejezni ...

— De hát az egész eset szóra sem érdemes. Inkább azt beszéljük meg, hogy mikor találkozhatnánk már.

SZOMBAT ESTÉRE volt hivatalos Mártonné Nedeczkyékhez vacsorára.

Kálmán ment érte, ő volt a kísérő.

Útközben, míg a Virág-utcából Pestre, az Almássy-térre értek, természetesen a szekrényről volt szó. A szekrényről, Nedeczkyékről, a fuvarosról. Elég enyhén. A szekrény szép és jó szekrény, megér legalább háromszáz pengőt, Nedeczkyék rendes emberek, különösen Nedeczky, de az asszony is, csak egy kicsit ideges, de hisz ez nem csoda a mai világban. A fuvaros pedig, hát istenem, a fuvaros olyan, mint a legtöbb fuvaros. Az egész esetre kár szót vesztegetni.

Nedeczkyék mindaddig, míg Mártonné és Kálmán megérkeztek, a szekrényről beszéltek, illetve a szekrényről és Mártonnéról, no meg a fuvarosról. Szép szekrény, jó szekrény, bár egy kicsit nagy, csaknem otromba, jó a fája, de nem bizonyos, hogy diófa. jobb lett volna egy kisebb modern szekrény, sokkal inkább illett volna a szobába és a többi bútor közé, az a Mártonné jószívű asszony, de túlságosan sokat foglalkozik a volt szekrényével. A fuvaros pedig, no hát az egy igazi csaló, mi is lehetne más egy alkoholista és egy kancsal ember.

Nagyon, de nagyon megörült egymásnak a két nő, Mártonné és Nedeczkyéné. Egymás nyakába borultak, megcsókolták egymást, jaj, hogy milyen régen szerettek volna már egymással megismerkedni, no végre!

Rögtön rátértek a tárgyra és nagy kacagások közt újra meg újra megbeszélték az esetet a szekrénnel, illetve a fuvarossal. De-hogy adott ő, Mártonné, külön munkát. Úgy hazudik az a fuvaros, mintha könyvből olvasná. Jött, felpakolta a szekrényt, aztán vitte.

Azaz, mindenekelőtt kérte és megkapta az öt pengőt. Hahaha! De hát szemesnek áll a világ, állapították meg, borítsunk fátolt a történtekre.

— Persze, persze — kacagott Nedeczkyné boldogan — hisz az egész dolog olyan végtelenül egyszerű, megadom neked az öt pengőt.

— Jaj, dehogy fogadom el — védekezett riadtan Mártonné — hogy képzeled? Arra, hogy én ostoba voltam és meghagytam magam csálni, arra te nem fizethetsz rá, drágám! Isten ments! Ne is kísérletezz vele.

Következett a vacsora.

Jó vacsora volt, Nedeczkyné kitett magáért. Úgy gondolta, hogy néhány ilyen vacsora és viszonzotta a szekrényt, magyarán mondva, megfizette.

Az már nem zavarta a tervét, hogy Mártonné kísétű volt, nagyon keveset evett, inkább csak belekóstolt az ételekbe.

Vacsora után következett a feketekávé, cigarettázás, csevegés, erről, arról, politikáról, társadalmi eseményekről, színházról, könyvekről, kártyás nőkről.

— Nem mondom, egy kis rómi néhanapján megjárja — magyarázta Mártonné — de vannak asszonyok, akik egész éjszakákon át a kávéházban kártyáznak és füstölnek, ez már nagyon csúnya dolog.

Ezzel megint elérkeztek a szekrényhez. Nagyon egyszerűen, mert Nedeczkyné így folytatta, amit Mártonné megkezdett:

— Nem tudnék kávéházban vagy klubban kártyázni a világról sem, csak itthon, barátságos körben. Általában én az otthoni csoportjához tartozom. Nem kíváncsi vagyok én sehova, csak még egy kicsit jobban berendezzem ezt a lakást... éppen ezért olyan jól jött ez a szekrény is, hogy ki sem mondhatom.

Szóval a szekrényre tértek újra, Mártonné már fel is vette a fonalat:

— Mennyi mindent el kellett herdálnom. Amit a pincébe tettem le, meg a padlásra hordattam, az tönkremegy. Hát így szétosztottam a holmim nagy részét. Eladni nem lehetett semmit, mert alig kínáltak valami kis árat. Ezért a szekrényért nem is merem megmondani, mennyit ígértek. Pedig pompás szekrény, még ez négyszáz pengőt is.

És Mártonné ránézett a volt szekrényére.

Nedeczkyné úgy vélte, hogy a tekintete fájdalmas. Mintha

Mártonné szemében könny is csillant volna meg. Ezért tehát újra felajánlotta azt a bizonyos öt pengőt.

— Igen, hogy el ne felejtsem. Az öt pengőt muszáj megadnom. Így kívánja az igazság.

És a retiküljében kezdett kotorászni öt pengő után. Mégis inkább Nedeczkytól kérte a pénzt:

— Fiacskám, adj csak ide öt pengőt.

Már meg is kapta és erőszakkal a vonakodó Mártonné kezébe akarta nyomni.

Mártonné tiltakozott, nem, nem, a világért sem és olyan hévvel lökte el Nedeczkyne kezét, hogy az már dühnek is beillett.

Nedeczkyne meglepődött és nyelt egyet.

Amikor a társaság azután éjfél tájban feloszlott és Mártonné, Kálmán kíséretében, kilépett a kapun, nyomban így szólt a fiatal-emberhez:

— Mégis csak különös nő ez a Nedeczkyne.

— Miért? — kérdezte udvariasan Kálmán.

— No hallja! Nem látta, hogyan erőltette azt a nyavalyás öt pengőt? Majdnem a fejemhez vágta.

— Meg akarta adni. Azt hiszi, hogy illik megadni.

— Meg akarta, meg akarta! De ne így adja meg nekem! Nyílt színen, hogy mindenki lássa. Természetes, hogy így nem fogadhatom el. Végre is engem egy kidobott ötpengős nem tesz tönkre, hál istennek.

Nedeczkyne is, ahogy kettesben maradt az urával, rá-kezdte:

— Hogy adja a bankot! Először kapálózik kézzel-lábbal, hogy neki nem kell az öt pengő. Azután mégis visszatér rá, mert sajnálja, hogy nem tudta eladni a holmijait. És most már négyszáz pengőt is megér ez a hülye szekrény. Ki nem állhatom a nem őszinte embereket. Meg is adom neki azt az öt pengőt.

— Most már hagyd — csitította Nedeczky a feleségét. — Nem lehet valamit ennyire erőltetni.

— Dehogy nem lehet. Holnap feladod neki postára.

— Én nem adom. Az már illetlenség lenne. És sértő. Nem szolgáltatott rá okot.

— Ne-em? Neked nem. Mert te olyan mulya vagy, hogy semmit sem veszel észre. És mindent zsebre vágysz. Ha te nem akartod feladni, majd feladom én.

— Ne csinálj ilyent! Várjál még. Majd elintéződik a dolog békésen.

— Tudod mit? A szekrényt is visszaküldöm neki.

— Csinálj, amit akarsz. Veled nem lehet okosan beszélni.

— Igenis, visszaküldöm. Engem ne tegyen boldoggá senki, egy uraságoktól levetett kasznival.

MASNAP Nedeczkyné első dolga volt, hogy elszaladt a postára és özvegy Márton Lajosné címére feladott öt pengőt. Természetesen a férje nála maradt öt pengőjét.

Az írásbeli közlemények rovatába nem írt semmit.

Azután sietett a tér sarkára, hogy fuvarost fogadjon fel és visszaküldje vele a szekrényt. Már ha talál ott egy — tisztességes fuvarost.

Igen ám, de csak egy kocsi állt ott, a kancsalé. Mellette lógott a kancsal és a segéderő. A lovacska eddig, felütve fejét, előre-bámult, már amennyire lószemétől telhetett, de mihelyt meglátta Nedeczkynét, rögtön leeresztette a fejét és ismét legelészni kezdett a kövezeten, mintha elszégyelte volna magát a gazdája helyett.

— Szégyelheti magát! — támadt rá a kancsalra Nedeczkyné.

— Attól függ — mondta el szokásos mondókáját a kancsal.

— Micsoda komédiát csinált maga a szélhámosságával!

— Ha tudtam volna, hogy olyan nehéz az a szekrény, nem vállaltam volna el hat pengőért.

— Nyolcat kapott! Meg ötöt, az tizenhárom.

— Az is pénz?

— Ne feleseljen. Most viheti vissza a szekrényt.

— Az attól függ.

— Semmitől sem függ. Kap öt pengőt a fuvarért.

— Kevés.

— Egy fillérrel sem kap többet. Ha nem viszi el maga, majd elviszi más.

— Más nem viszi el. De majd elviszem én hét pengőért

— Hétért?

— Igen. Drágább lett a zab.

— Ördög vigye el magát a zabbal együtt. Ne okoskodjon, vigye vissza a szekrényt, kap hat pengőt.

— Tetszett már telefonálni?

— Kinek, hová?

— Annak a nagyságának. Hát ha nem fogadja vissza a szekrényt?

— Ahhoz magának semmi köze. Különben is én annak a nagyságának nem telefonálok, mert azzal az életben én szóba nem állok.

— Hát ... az attól függ.

— Viszi, vagy nem viszi?

— Elvihetem — szólt a kancsal fuvaros.

HAROM NAP mulva tisztán véletlenül haladt el Nedeczkyné a térnek azon a részén, ahol a fuvarosok állomásozni szoktak. Meglátta a kancsalt, odament hozzá:

— Átadta a szekrényt?

— Át. A nagyságos asszony nem akarta visszafogadni.

— No és?

— Az attól függ.

— Beszéljen értelmesen, mit csinált a szekrénnel?

— Semmit.

— Hát akkor hol van? Hogyan adta át?

— Azt mondtam: Itt a szekrény és otthagytam a lépcsőházban.

Nedeczkyné egy kicsit habozott, azután rávágta:

— Rendben van.

És már indult is, de a fuvaros még mondott valamit:

— Már bánom, hogy átvittem.

— Csak maga ne bánja, mit tartozik az magára?

— Mert a nagyságos asszony úgyis haragjában küldte vissza, amiatt az öt pengő miatt.

Nedeczkyné nevetett:

— Az lehet.

— Nekem is járna még két pengő.

— Miért járna?

— Nem éppen járna. Csak megérdemelném. Tessék elhinni, hogy az a szekrény ... —

— Igen nehéz volt! Jó. Itt van még egy pengő.

— Kezít csókolom.

Nedeczkyné elsietett.

A SZEKRÉNYÜGY ezzel befejeződött.

Mártonné máig sem tudta meg, hogy Nedeczkyné visszaküldte neki a szekrényt.

Viszont Nedeczkyné sem tudja, hogy a szekrényt a fuvaros eladta. Ötven pengőt kapott érte.

1939

EGY KISFIUT ETETNEK

GYUSZI a korához képest kistermetű, vézna és sápadt gyerek. A szülei azt szeretnék, ha Gyszi sokat enne, annyit, hogy elkezdene rohamosan nőni és erősödni. Etetik tehát minden áron, azaz hogy etetnék, de Gyszi nem eszik. Kínálják a szülei, kérélik, könyörögnek neki, majd fenyegetik, néha meg is verik, de hiába. Gyszinak nem kell az étel. A szülők erre kétségbeesnek, Gyszi látja ezt és kegyetlen közönnyel viseli a szülők kétségbeesését. A szülők Gyszi esetében hárman vannak, apán, anyán kívül a nagymama is, az apának az anyja, ő is a családdal él.

Valamikor, egészen kicsi korában, még evett Gyszi, a szülei azonban erre már nem emlékeznek. Egyáltalán nem tudnának tehát arra a kérdésre felelni, hogy mikor és miért hagyta abba Gyszi az evést. Gyszi maga pedig semmiféle kérdésre nem tud felelni, már ami az evéssel, nemevéssel összefügg. Kérdezték már, faggatták már nemcsak a szülei, hanem idegenek is, de ő csak állt konokul a kérdező előtt, riadtan bámult rá, ráncolta kicsiny homlokát, azután gondokkal tehetetlenül küszködve sütötte le szemét.

Orvosnál is jártak már Gyszival. Azt meg kell adni, hogy az orvos jó volt Gyszihoz, mert nem kérdezett tőle semmit. Beszélt ugyan hozzá, kedvesen és jóakarattal, de kérdést csak a szülőkhez intézett. Azután szigorú is volt az orvos, de megint csak a szülőkhez. Azt mondta, hogy tulajdonképpen őket kellene kezelésbe venni. Mert nem tudnak bánni a gyerekkel.

Gyszi mintha mindent értett volna, végtelen hálát érzett az orvos iránt. De azután az orvosra is gyanakodni kezdett, mert végeredményben az is etetni akarta őt, amikor így rendelkezett:

— Sohasem szabad a gyermeket kínálni. Hagyni kell őt. Ha majd megéhezik és különösen ha látja, hogy nem törődnek vele, akkor majd szépen elkezd enni magától.

Ó, tehát az orvos bácsi is rosszat akar! Mert valamit kieszelt, aminek folytán neki mégis csak ennie kell majd. Szörnyű!

Az orvos azonban lehetetlent kívánt a szülőktől. Hogyan is tudhatnák azok elviselni, hogy a gyermekük ott, a szemük láttára, lassú éhhalállal pusztuljon el. Hogyan lehetne ezt szó nélkül, a segítség megkísérlése, a kétségbeesés kitörése nélkül túrni! Gyuszi tehát etetik tovább.

Tegnap éppen vasárnap volt s Gyusziéknál finom ebédet készítettek. Gyuszi apja egy órákor érkezett haza, akkor nyomban asztalhoz ült a család. A mama behozta a csirkelevest. Ahogy a tálát letette az asztalra, Gyuszi abban a pillanatban leugrott a székről és kiszaladt a szobából. Még a lakásból is ki akart szökni, az előszobaajtóban érte utól a nagyanyja:

— Gyere vissza, kisfiam.

— Nem megyek! — kiáltotta Gyuszi.

— Gyere vissza, édeském. Egyél egy kis leveskét.

Ha a nagymama csak azt mondta volna, hogy »gyere vissza, kisfiam«, akkor Gyuszi nem ment volna vissza. De mivel azt is mondta, hogy »egyél egy kis leveskét« és mivel nem úgy mondta, hogy »levest«, hanem »leveskét«, hát Gyuszi nemcsak hogy nem ment vissza, hanem megragadta a kilincset és erősen belekapaszkodott.

A nagymama megpróbálta Gyuszi kezét lefejtetni a kilincsről, de nem tudta. A nagymama öreg és gyenge már, de meg nincs is szíve ahhoz, hogy a Gyuszi kezét erősen megrántsa. Megérkezett azonban a segítség: apa és anya. A felnőttek teljes létszámban állták körül Gyuszit, de — egyelőre az volt a szerencséje — egymás ellen fordultak:

— Te csak menj be, Annus! — mondta a nagymama izgatottan. Te nem tudsz a gyerekekkel bánni.

Az anya csupán ránézett a nagymamára és elhallgatta, amit hirtelen gondolt.

— Gyere be, kisfiam! — fordult a nagymama Gyuszihoz.

— Ne-em. Nem megyek — nyöszörögte Gyuszi.

Az apa megfogta a Gyuszi karját:

— Gyere vissza az asztalhoz, fiacskám, mert megverlek.

Ez már határozott beszéd volt. Erre nem is nyöszörgött Gyuszi, hanem dacosan kivágta:

— Nem megyek!

Az anya most bosszút akart állni a nagymamán, merthogy ő nem tud bánni a gyerekekkel:

— Nem ígéretetni kell neki, hanem húzz rá egy jókorát.

A nagymama értette, hogy ez neki szól. Meg is felelt rá:

— Egyebet sem tudsz, csak verni szegénykét.

Gyuszi mindezt hallgatta örömmel. Egyelőre biztonságban érezte magát, de azért fogta a kilincset. Az anya lángpiros lett az indulattól:

— Engem is megverték gyerekkoromban. Mégis itt vagyok. Nem könnyöröghetek órák hosszat egy ilyen haszontalan kölyöknek.

— Ne vitatkozzatok egymással! — lépett közbe az apa. — Még csak az hiányzik, hogy ti is összevesszetek.

Még csak az hiányzik — ez megragadta a Gyuszi figyelmét, meg is értette. És most még erősebben szorította a kilincset. Még az erek is kidagadtak vékonyka nyakán.

Az apa megragadta Gyuszit, a levegőbe emelte — mintha nem is fogta volna a kilincset — s vitte befelé.

Gyuszi sírt, rúgdalódzott, üvöltött. Az apa lenyomta egy székre:

— Ha moccanni mersz, hát... majd meglátod!

A leves ezalatt langyossá hűlt. Utálattal kanalazták: apa, anya, nagymama. Gyuszi csak ült, nem moccant, de a kanálhoz nem nyúlt.

A nagymama sóhajtott egyet. Nem állta tovább:

— Majd én megetetlek, lelkem.

Egy kanál levest nyújtott a kisleány felé. Az elfordította a fejét.

— Egyél, drágám.

Gyuszi hallgatott. A nagymama megismételte:

— Egyél, szívecském.

— Nem eszek!

Az apa ránézett Gyuszira. És egyszerre úgy megsajnálta a sápadt, csontbőr gyereket, a vékony nyakával és apró kezével, hogy kirúgta maga alól a széket s ordítani kezdett:

— Egyél, mert mindjárt összetöröm a csontjaidat!

Gyuszi a kirobbanó haragtól, apjának felegyenesedő nagy természetétől, vérbeboruló arcától s lobogó tekintetétől nagyon megijedt. Reszketve emelkedett le a székről s a nagyanyjához húzódott. Felkúszott annak ölébe, szorosan hozzásimult s úgy pislogott az apjára.

A nagymama is megsajnálta Gyuszit:

— Ne ordíts! — förmedt a fiára. — Idegbajossá teszed ezt a szegény csöppséget. Ugyis egészen hideg már ez a rohadt leves.

Ez anyának szólt, aki a levest főzte. És most Gyuszi fölé hajolt nagymama:

— Majd eszik a Gyuszika húst, meg főzeléket.

Gyuszi csak annyit vett tudomásul, hogy levest most már nem kell ennie. Megkönnyebbült. Halkan rebegte:

— Húst, meg főzeléket.

Az anya behozta a húst és a főzeléket.

— Nem eszek! — mondta Gyuszi, dühvel, elszántan, az első kínálásra.

— A mama rontja el! — jelentette ki nagy határozottsággal az anya.

— Hallgass! — szólt rá az apa.

De már hiába, mert a nagymama megsértődött:

— Majd tőled tanulok gyereket nevelni! Az én gyerekeim mind olyanok voltak, mint a vasgyúrók.

Ránézett a fiára, azaz az apára.

Gyuszi csak tapadt tovább a nagyanyjához, átölelte annak a derekát és arcát is belerejtette a keblébe. És nem evett sem húst, sem főzeléket. Iszonyodott az ételektől, úgy iszonyodott, mint ahogy az éhező vágyakozik rájuk. Gyötrő undor töltötte meg fejbúbjától a talpáig, s a gyomra, a szíve remegett. A felnőttek már nem kínálták, komor tekintettel hallgattak. Ők azért ettek gépiesen, megszokásból, ettek húst, főzeléket, süteményt és almát. Gyuszi, amikor úgy látta, hogy megmenekült, nyugodt érdeklődéssel nézegette még az ételeket is, de csak úgy, mint a fákat, felhőket, virágokat.

Ebéd után az anya le akarta fektetni Gyuszit. Azt megint elöntötte az izgalom, a védekezés kényszere. Most már semmit, de semmit nem akart, amit kívántak tőle. Végül is kitépte magát anyja kezei közül és bemenekült a másik szobába az ágy alá.

A felnőttek, elfáradva a viharban, de meg mert úgysem tudtak volna egymáshoz szólni, lefeküdtek, hogy majd alusznak félórát. Az apa sóhajtott, az anyának titokban kicsordult a könnye, a nagyanya arra gondolt, hogy jobb lenne már meghalni. Azután ebbe is belefáradtak és szépen elaludtak.

Csend volt a kis lakásban. Hosszú csend, olyan hosszú, hogy Gyuszi egyszer csak előmászott az ágy alól. Persze előbb csak a

fejét dugta ki. Azután hason csúszva közeledett a karosszékhez, amelyiken az apja aludt:

— Apuka!

Apuka nem felelt.

— Apuka, alszol?

Apuka aludt. Ezt látni lehetett, a szája nyitva, az arca sárgás-fehér és szinte élettelen volt.

Gyuszi fölemelkedve az ágyhoz sompolygott:

— Anyuka! És te alszol, anyuka?

Az anya sem felelt.

Gyuszi nesztelen léptekkel lopakodott át a másik szobába. A díványhoz óvakodott. Végighúzta tenyerét a nagymama hátán:

— Alszol, nagymama?

Semmi válasz.

Gyuszi egy-két percig nézte a nagymamát, kissé csodálkozva is, majd elfordult, ráncba futott a homloka, töprengett. Tehetetlenül töprengett, sovány arcán az izgalom pírja ömlött el. Csak állt, maga elé bámult, szabadnak érezte magát és nem tudta, mit kezdjen szabadságával.

És akkor a nagy tanácsstalanságban, mintha egy láthatatlan kéz, valamely vidám Dionizosz keze megfogta volna az ő kezét s nevetve vezette volna, hirtelen megindult és odasietett az ebédlő-szekrényhez. Utközben azért még hátratekintett a nagyanyjára.

A szekrényen ott állott a süteményes tál. Gyuszi levett róla egy darab rétest, megevett egy darabot, azután egy másikat, majd harmadikat.

Jóllakott. Elégedetten felsóhajtott. A nagymama aludt. Gyuszi kisétált a szobából. A másik szobában apa és anya is aludtak. Gyuszi szépen visszamászott az ágy alá. Ő is lefeküdt, de nem aludt el, mert nem volt álmos. Semmit sem csinált, semmire sem gondolt, csak úgy kellemesen elszórakozott.

1940

A FÖLD

MIKOR A HÁBORÚ kitört, Bakó Mihály még otthon lakott falujában. Napszámba járt, miként egész életében. Felesége volt és három gyermeke, kicsinyek, a harmadik még szopós. A Deák János nagygazda házában bérelték az egyik szobát. A konyhát és a negyedholdas kertet is használhatták. A gazda künn lakott a tanyáján, a másik szobáját lezárta.

Bakóné nem sok hasznát vette a kertnek, mert szüntelenül a gyermekeivel kellett bajlódnia. Csinosképű, kövér és lompos aszszony volt, azt mondták róla a szomszédok, hogy piszkos. A szobát, konyhát, udvart nem tartotta rendben, azt is mondták, hogy lusta. A gyerekeknek ebédre néha csak lekvároskenyeret adott, emiatt meg azt vélték, hogy léha, ha van pár pengője, azt elbazarolja, olyankor zabálnak, azután jön az éhkopp. Ugyancsak a szomszédok Bakóról azt állították, hogy nagy kommunista. Mert-hogy mindig keveselte a napszámot.

A háború közepe táján Bakó már fenn dolgozott Pesten. Sze-net hordott a Józsefvárosi-pályaudvaron. Kéthetenként, vasárnapra, hazautazott a családjához. Egyszer aztán megkezdődtek a nagy bombázások. Otthon kérdezték tőle, hogy nem fél-e Pesten, a pályaudvaron, a legveszedelmesebb helyen. Szótlan ember volt, még a vállán se rándított, egyszer felelt csak így:

— Mindegy a szegényembernek, hogy hol van, úgy sem bújhat el.

A felesége néha rá akarta beszélni, hogy maradjon otthon. akad munka a faluban is, majd csak megélnék:

— Mit csinállok ezzel a három árvával, ha te elpusztulsz? — pityergett az asszony.

Bakó nem szólt, csak nézett a levegőbe. Talán habozott. Hét-főn azonban kora hajnalban fölkel, megcsókolta az asszonyt, a gyerekeket és ment vissza Pestre. Kellett a pénz az élethez, meg

egy kis házat is akartak építtetni, hogy ne legyenek örökké zsellérek.

Egy vasárnap délelőtt a gazda kocsiival bejött a tanyáról. Otthon találta Bakót. Beszélgetés közben, mialatt csak a gazda beszélt, megkérdezte tőle:

— Aztán mit mondanak Pesten, ki győz majd a háborúban?

Bakó felelt:

— Akárki győz, nekem meg a családomnak már nem lehet rosszabb sorunk.

— Nono! — hökkent meg a gazda, azután másra terelte a szót. Hogy mikor lesz már készen a ház, mert ő visszaköltözik a faluba s a felesége meg a lánya nem akarnak ilyen nagy családot maguk körül.

Igy szólt, enyhén a gazda, de ahogy szétnézett a Bakóék gyerekein, gondolatban ilyenformán egészítette ki a szavait: nem akarják a házban az ilyen koldus népséget.

Bakó nemsokára engedett a felesége kérlelésének és otthon maradt. Attól kezdve még szűkösebben éltek, mert a gazdák igen kevés napszámot fizettek. Azt mondták, hogy többet nem bír el a jövedelem, mert alacsony a termények ára. Meg azután munka sem akadt minden napra. Beszéltek a Bakó-családról a faluban. Hogy nem kellene a gyerekeknek olyan maszatásoknak lenniök, meg olyan rongyokban csavarogniök. Az volt a vélemény, hogy Bakó nem jár eléggé munka után. Meg hogy nem kellett volna otthagynia a pesti jó állást, mit félti azt a nyomorúságos életét? Császárné azt olvasta az újságban, egy igen okos cikkben, hogy a parasztasszonyok nem tudnak gazdaságosan bánni az anyaggal és nem értenek a főzéshez. Azért is olyan silány hát a Bakóék gyerekeinek a kosztja. Császár István, a nyolcvanhaldas gazda, ha már Bakóékról esett szó, kijelentette, hogy ő irigyli az olyan embert, mint Bakó Mihály. Az olyannak van a legjobb dolga. Mert eszik, mint más, aztán nincs semmi gondja, nem ő fizeti a nagy adót.

A háború vége felé elvitték Bakót katonának. Mivelhogy az egyik lábára bicegett, csak munkaszolgálatra. Pestre kellett bevonulnia, de onnan csakhamar elhurcolták Dunántúlra. Akkor már a Tiszához ért az orosz Vörös Hadsereg. Bakó az induláskor még küldhetett egy földijével üzenetet, de levelet már nem írhatott, elszakadt a családjától. Éppen akkor épült fel a házuk. A pesti napszámból félrerakosgatott Bakó egy kis pénzt, azt is meg kellett éhezni, építési kölcsönt is vett fel, jótállt érte a sógora, így

készülhetett el a ház. Négyezernyolcszáz pengőbe került, a falu déli szélén állt egy kis buckán, már csaknem kívül a falun, mint egy magányos őrház. Az asszony a gyerekekkel beköltözött a házba, amely akkora volt, hogy éppencsak elfértek benne.

Bakót egyre messzebb vonultatták nyugaton a parancsolói. Szakadatlan menetelés, megtelepedés, majd újraindulás volt a szolgálata. Éhesen, fázza, tompa kimerültségben bicegett, semmit nem értett abból, ami vele történt. Csak azt sejtette homályosan, hogy az urak dolga nem áll valami jól. Ezt bánni sehogysem tudta, nem is ákarta. A bajtársai néha halkán beszéltek. Szavai-
kon nem lehetett eligazodni. Mert némelyik bűnnek esztette a fejét, más meg bizakodott, de nem lehetett tudni, miben. A tisztek időnkint leckét adtak nekik, hogy nemsokára megállnak, azután majd visszafordulnak. Hogy kiverik az oroszokat az országból és meglakolnak mindazok, akik otthon maradtak. Egy bajtársa mellette dörögött:

— Ha kiverhetik, akkor meg miért eresztették őket be?

Bakóból kiszaladt a jóváhagyás:

— Az!

Csak a bajtársaitól hallotta Bakó azt is suttogva mondogatni, hogy Budapest már régen elesett. Valami kormányról, meg készülő földosztásról is hallott. Erről a bajtársai beszéltek, de a tisztek is, úgy oktatván őket, hogy odahaza a földet el akarják rabolni a jogos tulajdonosaiktól.

Az oroszok már Németország felé jártak. Bakó csapatát mind messzebb vitték Nyugatra. Arról is hallott Bakó, hogy Duna-menti falujába már régen bevonult a Vörös Hadsereg. Arról azonban nem értesült, hogy a falu környékén harc folyt. Néhány ágyúlövedék a falut is érte. Egy ilyen lövedék éppen az ő házát találta el. A gyerekek elcsatangoltak a háztól, de az asszony éppen a konyhában főzött, őt megölte a robbanás. A gyerekeket Bakó bátyja vette magához, ugyancsak napszámos, éppen olyan szegény, mint maga Bakó Mihály. Az asszonyt eltemették és az érzékenyebb szomszédok, már mint a nők, meg is siratták. Beszéltek aztán a szegény árvákról, meg a szerencsétlen asszonyról. Kellett nekik a ház? Várhattak volna még a beköltözéssel tavaszig, akkorra majd csak vége lesz ennek a borzasztó háborúnak. De hát az a gonosz Deák János is üzte őket.

Bakó Mihályról a falubeliek semmit nem tudtak, ő sem kapott hírt hazulról. A felesége haláláról csak akkor értesült, amikor

hónapokkal a háború vége után útban volt hazafelé. A falujához nem messze fekvő egyik állomáson át kellett szállania a helyiérdekűre. Ott találkozott Csernyák Ferencel.

— Te vagy az, Miska? — így toppant eléje Csernyák. — Alig ismertelek meg, úgy megsoványodtál.

Kezeltek. Csernyák kertelés nélkül tért a tárgyra.

— Aztán tudod-e, hogy az asszony meghalt?

Bakó csak nézett Csernyákra, a szürke szemével. Nem kérdezett semmit. Csernyák magától mondta azután tovább. Hogy ágyúlövés érte a házat. Nem szenvedett az asszony, azonnal vége lett. Amikor Csernyák elhallgatott, Bakó még bámult maga elé, majd ezt kérdezte:

— A gyerekek?

Csernyák felelt:

— A gyerekek a bátyádnál vannak.

Azután együtt szálltak fel a vonatra, Csernyák is hazafelé tartott.

Egymással szemben ültek a padokon, többet ezekről a Jolgokról nem esett szó. Csernyák arról beszélt, hogy mi történt a faluban. Azt is elmondta, hogy földosztás volt, de hát abból Bakó Mihály kimaradt, mert hogy nem volt idehaza. A vonat zakatolt, Bakó hallgatott, kinézett a földekre, hogy mit hogyan műveltek meg. Poros, fekete dohányból cigarettát sodort és rágyújtott. Nem kérdezett semmit. Kimaradt! Egy kicsit eltűnődött ezen. Nem tudta elképzelni, hogyan ne maradt volna ki, még ha itthon is lett volna. Mintha más emberfajta lenne az, akinek földje van. Van Császár Istvánnak, a Deák Jánosnak, de Bakónak egynek sem volt soha.

— A bátyád kapott ám nyolc holdat — szólalt meg egyszer Csernyák, mert hogy ezt közölni eddig el is felejtette.

— Nyolcat?

— Annyit.

Csak jóval azután mosolygott kissé Bakó:

— Majd eljárok hozzá napszámba.

A háza rommá lett, a bátyjához állított hát be Bakó. Vacsorára, meg szállásra. Megcsókolta a gyerekeit. Ajándékot nem hozott. Ahelyett is csak megsimogatta a gyerekek fejét. Éhesen, egy fillér nélkül érkezett meg. Krumpli hajában volt a vacsora.

Másnap korán elindult munkát keresni, de munka nem akadt. Megtörtént ez máskor is, régen, majd akad. Elüldögélt azután

otthon. Az egyik gyereket a térdére vette és lovagoltatta. A legkisebbiknek megcsiklandozta a nyakát, hogy nevéssen egy kicsit.

Délben beállított hozzá Czomboly Pál:

— Aggyisten, Miska! — köszöntötte. És leült. Pipát vett elő. — Hol mindenfelé jártál? — kérdezte. — Azt hittük már, hogy haza sem jössz többé. Így hát a földosztásból kimaradtál, mi?

Bakó bólintott. Hogy úgy igaz.

— Hát ide hallgass! — kezdte kis szünet után Czomboly. — Vannak mindenfelé földigénylő bizottságok. Nálunk is van a faluban. Négyen vagyunk benne, én is tagja vagyok. Azért kerestelek most fel, hogy megmondjam, kapsz földet. Nem igényeltél, nem jelentette be senki a nevedet, már azt is beszéltek, hogy elpusztultál a háborúban. De hát megjöttél, két hét előtt meghalt a Jász András, az után nem maradt senki, így az ő tíz holdja fölszabadult. Ezt most majd megkapod te.

Bakó Mihály addig a földre nézett és most sem emelte föl tekintetét. Kóválygott az esze, a bajtársai suttogásai, a tisztek fenyegetőzései forogtak benne. De olyan barátsággal nézett rá ez a Czomboly.

— No! — bízatta szóval is Czomboly. — Csak nem utasítod vissza?

— Köszönöm — mondta egyszerűen Bakó Mihály.

És szeméből most először csurrant ki két könnycsepp, az aszszonyért.

1945

A KISKUTYA

A FORRAS keskeny mederben csörgedez, kevés a víze, úgy, hogy a medrét csak ároknak mondják. Az árok mentén, a Duna felőli részen laknak Csabonyiék, a másik oldalon meg a Berkó-ház van. Csabonyi jómódú gazda. Berkónak, aki szintén hatvanholdas birtokos, el kellett hagynia ezt a falubeli lakását, mert a közelben, a hatvan holdja kellős közepén olyan lakóháza van, hogy kastélynak is beválik.

Az üresen maradt házba beköltöztették Sebestyén napszámot, négy gyermekével. Sebestyénnek egyúttal nyolc hold földet is adtak. Aztán az egyik régi tanítóról olyan dolgok derültek ki, amelyek miatt nem alkalmas ebben az új világban a gyerekek nevelésére. Karmazsin került a helyébe, Karmazsinnak nem tudtak hirtelen lakást juttatni, Sebestyén fogadta be, két szobát kiadott neki albérletbe. (Úgy vélte, hogy ő a családjával együtt elfér egy szobában és a konyhában, eddig is így szokták meg.) Szomszédok tehát most, egyrészt a Csabonyi-család, másrészt Sebestyénék és Karmazsinék. Az árkon egy szál deszkából álló palló vezet át, azon jártak azelőtt egymáshoz Csabonyiék és Berkóék. Mostanában már csak Csabonyiék használják a pallót, ha kerülő nélkül akarnak eljutni a falu főutcájára.

Amikor Karmazsinné kiül a ház elé, a fák alá egy nákszékbe — márpedig gyakran kiült, mert gyenge a szíve — tekintete minduntalan a Csabonyi-kertre esik. Az árkon innen nincs kerítés — azt mondják, hogy volt, de Berkó elköltözése után eltűzelték Csabonyiék — a Csabonyi-kertet azonban léckerítés övezi s azon van egy kisajtó, szintén lécből. Karmazsinné vagy bárki is, alig lát valamit a Csabonyi-házból, mert elfödik a meggy- és barackfák lombjai. A fák ágai itt elől oly alacsonyan terebélyesednek, még le is hajlanak, hogy csak a fehérlő utat lehet szemmel kísérni, amint enyhén emelkedve vonul a háznak. Ha valaki jön lefelé, például Zsuzsa, a fiatalabb Csabonyi felesége, akkor annak először

a lábai tűnnek fel. Ha fehérek s keményen teltek az alsó lábszárak, akkor Zsuzsa a közeledő, ha kissé terebélyesek és lötyyedtek, akkor meg az öregasszony, Csabonyi Jánosné totyog az árokhoz, hogy a szennyves vizet, esetleg az éjjeliedény tartalmát öntse bele. (Emiatt az árok mentén lakók haragusznak is mind a két asszonyra, mert még mosogatáshoz való vizet sem meríthetnek a forrásból. Persze, hiába szóltak már akárhányszor, mert Csabonyiék rájuk sem hederítettek.)

A kerítésen belül, közvetlenül mellette, van egy kis kutya-ház. Az előtt nyugtalanodik egész nap Császár, a dühös kutya. Láncsal van megkötve; a másik kisajtóra, mely a házon túl nyílik az utcára, rá is írták Csabonyiék, hogy: *A kutya harap.* Csoda tőlük ennyi kímélet is. Nappalra sem a mások védelmére láncolják meg Császárt, hanem csakis azért, nehogy kárt tegyen a szárnyasokban.

Ez a Császár egész nap rágja, fészegeti a láncát, dühösen ugat és ha valaki, például a postás átmegy a pallón, be a Csabonyi-házba, hát nekiugrik, szinte lóg a levegőben a láncon; ugat, hörög, vicsorog, ha elérné, talán széttépné. Nősténykutya a Császár, nagy rozsdavörös, fajilag meghatározhatatlan. Évenként kölykei születnek, a kölyköket Csabonyiék — mivel a kutyaért nem igen adnak pénzt a faluban — inkább elemésztik, minthogy elajándékoznák. Az idén hat kölyke született Császárnak. A hat kölyök mind másféle volt. Az egyik kisebb, a másik nagyobb, fehér, szürke, fekete. Az egyik fehérét Csabonyiék megtartották és Bundásnak nevezték el.

Bundás, amint szaporán nőtt, mamlasz kutya maradt, de igen helyes és kedves volt. A pallón átjárt a Berkó-házba. Ott mindenki szerette. Simogatták, játszottak vele, a Sebestyén-gyerekek, meg a Karmazsin-család. (A Karmazsin-fiú is hazajött a városból iskolai szünetre.) Az asszonyok vetélkedve adtak Bundásnak enni, jól ment a dolga, csak este járt haza. Sebestyén meg is próbálta elkérni a gazdától. »Ni, hogy ugat már! Jó házőrző lesz belőle.« Az idősebb Csabonyiné azt felelte neki: »Majd szólok az uramnak. De nem hiszem, hogy odaadjuk, mert megtartjuk a Császár helyébe, aki már vén.« Csabonyi aztán legyintett: »Minek az ilyen koszosnak kutya? Új földtulajdonos! Örüljön, ha a saját kölykeinek adhat enni.« Ezt persze megtudta Sebestyén, mert a szomszédságban, de meg az egész faluban mindenki tudott minden rosszat, amit róla mondtak, mintha a rögnek is füle lett volna.

Ő meg azután azt mondta, hogy az egész Csabonyi-család gőgös népség, fejükbe szállt a vagyon. Ezt viszont Csabonyiék tudták meg. Attól fogva haragos lett a viszony a két család közt; a tanítókat nem is kell számba venni, mert azokat a Csabonyi-család kezdetől fogva nem szívelte. »Uj tanító! A régít elűzték. Ez kell nekik, a jöttment, mert ez majd megkötyagosítja a koldusgyerekek fejét.«

Ezek után, amikor a gabona behordásához kocsira, lóra lett volna szüksége Sebestyénnek, ő maga már nem is mert kérésével Csabonyihoz fordulni, Szklenárt küldte maga helyett. Szklenár, ahogy visszajött, már a pallón tagadólag ingatta a fejét. »Nem ad fogatot, már másoknak ígérte.« Mindjárt hozzáfűzte a maga véleményét: »Pocsék nép ez, komám. Ezekre ugyan ne számíts máskor se. Mindig utáltam őket. Még a fiatalasszonyt elnézem valahogy. No, de törlöm is őket a választói névjegyzékből. Ezek nem szavaznak.« Szklenár volt ugyanis a szavatszedő bizottság elnöke. Sebestyén kérdően nézett rá. Ő aztán megmagyarázta: »Tolvajok, fasiszta disznók. Pártolták a németeket, jártatták a szájukat, a Róth üzletét is ők fosztották ki. Ha házkutatást tartanának náluk, ma is találnának még lámpákat is, meg villanyégőket, meg húsdarálót, mákórlót, kaszát, puccpasztát, a jóisten tudja mit, rengeteget.«

Ezt is megtudták Csabonyiék. De nem hogy megijedtek volna, hanem a haragjuk csak egyre nőtt, dúltak, fúltak, a Berkő-házból senkinek nem köszöntek többé, a köszönést sem fogadták. Sebestyénék egy csirkéje átment a Csabonyi-kertbe, azt a fiatal Csabonyi egy husánggal úgy meghajította, hogy menten felfordult, aztán odadobta Császárnak. A kiskutya azonban, Bundás, mit sem sejtve, reggelenként beállított új hivatalába, ahol abból állt a teendője, hogy hízelgett, törleszkedett az asszonyokhoz, ugrált a gyerekek körül, értelmetlenül pislogott a Karmazsin Pistára, mikor az kétlábonállásra és egyéb mókákra akarta tanítani, de értelmesen megevett mindent, amit kapott, sőt újra és újra kért, úgy, hogy ágaskodott és kaparta az asszonyok térdét. Olyan kedves volt, hogy már kellemetlenné is vált, mert eltépte például Karmazsinné harisnyáját. Azért csak simogatták, becézték, nevettek rajta, időnként meg is fürösztötték, hogy tiszta és szép fehér legyen, meg hogy irtsák a bolhát belőle. »Jaj, milyen aranyos dög — sóhajtott Karmazsinné — csak bolhája ne lenne.« Karmazsin Pista fölvetette a javaslatot: »Meg kellene venni tőlük, ha már in-

gyen nem adják.« Sebestyén a fejét csóválta. »Nem adnák azok nekünk száz forintért sem.« »Pedig annyi pénzünk nincs is« — mondta Karmazsin, a tanító.

Nemcsak hogy a csirkét agyoncsapta a gonosz Csabonyi, hanem nekik meg, már mint Csabonyiéknak, elveszett két kacsájuk a kis csapatból, melyet reggelenként rá szoktak eresztetni a forrás vízére, egy kiszélesedett gödörbe. Azt mondták menten, hogy ellopták a kacsákat és csakis Karmazsinné lehetett a tettes. A rágalom mellé, hogy annál hatásosabb legyen, még jobban fellobogtatták a dühüket. Valahányszor a kerítés közelében jártak, mindig vasvillatekinteteket vetettek át. Egy nap, estefelé, amikor éppen az udvaron nagyban szórakoztak Bundással, s kedvességének jutalmául egy kis maradék tejet öntöttek a pléhtányérjába, az ifjabb Csabonyi kemény léptekkel ájtött a pallón, egyenesen a lefetyelő Bundához lépett, senkinek nem köszönt persze, megragadta a Bundás egyik fülét, magasra emelte, rácsapott egyet a hasára, szidta — »már megint itt vagy, te patkány!« — s vitte haza, odavágta az anyja mellé, hogy csak úgy nyekkent; visszafordulva a pallót fölvette és azt is bedobta az udvarukra, a kerítésajtót is becsukta, elreteszelte s végül még belerúgott Bundásba. És ment be a házba.

Sebestyén, Karmazsinné és Karmazsin csak bámultak. Sebestyén éppen nem volt otthon, de hát mit tehetett volna ő is? »Milyen szemtelen, milyen aljas!« — csak így beszéltek meg egymás közt az esetet. »Mit csinálhatunk mi?« — lihegte Karmazsin és szétvetette a két kezét.

Később beállított Szklenár, úrlapokat osztott ki, személyesen. El kellett panaszkodni, hogy mi történt. Szklenár hangosan, hogy odaát meghallhassák, ha éppen valaki a kerítés közelébe kerül, ezt mondta: »Legalább rákiabáltak volna, hogy mit csinál, maga marha!« Ekkor piroslott ki odaát a lombok közül a fiatalasszony szoknyája, aki éppen rőzséért jött a kutyaház mellé. Szklenár szeme fölcsillant. No, legalább ennyi mégis történt! Csabonyiék különben félték Szklenártól. Szklenár már többször kijelentette, hogy addig nem nyugszik, míg a nyakukat nem töri. Dehát eddig nem sokra ment, mert Csabonyiék már háromszor is feljelentették a hatóságoknál, a Róth-féle üzlet kirablása miatt is; azonban eredménytelenül.

Még azon a napon este, amikor a kacsákat beterelték, nyitva maradt a kisajtó. Bundás kisurrant rajta, de nem lévén már a

palló, csak az árok partján ült le s az elveszett paradicsom felé nézve, keservesen sírt, olykor el-elvakkantotta magát. »Istenem, akárcsak egy gyerek!« — sóhajtotta Karmazsinné.

Bundás másnap reggel is kiült az árok partjára és szorgalmasan sírt. A Csabonyi-család tagjai közül hol ez, hol az elkerült a kerítéshez és egyszer, amikor Karmazsinék és Sebestyén né künn álltak az udvaron, az öregasszony odalépett Bundáshoz és teljes erejével belerúgott. Így folyt ez napokon át. Vasárnap délelőtt meg az öreg Csabonyi túnt fel, parádésan kiöltözve, lakkszárú csizmában, szúrósra pedert ősz bajuszával, átnézett a koszos népségre, aztán ő is belerúgott a Bundásba. És mivel az nem nyivákolt elég keservesen, felkapott egy szőlőkarót és néhányszor alaposan ráhúzott: »Nesze, te dög. Az anyja istenit valamennyinek!«

1947

ARATÓK

A KASZA LENDÜL, újra lendül s mintha vonná maga után a kaszálót, Dániel Jánost. Jani, a fia, lihegve kötözi a kévét, ő szedi apja után a markot. Egy szempillantásra sem lehet megállnia a gyerekek, még annyira sem, hogy letörülje homlokáról a verejtéket. Egyik villanás a másik után, harsog a búza a vágás nyomán s dől egyre, az apa kegyetlenül dolgozik. Janinak nehéz, szinte fáj a munka: szedni a markot, sebesen sodorni a kötelet, bekötni a kévét. Régebben birkát őrzött az uraságnak, akinél szolgáltak; tavaly alig termett valamit a földjük, az idén fogták Janit először aratásra. Hajnalban kezdték, már magasan járt a nap, hajnal óta így megy a dolog szakadatlanul.

Az apa hátratekint olykor, bár nem kell félnie, hogy belevág a kasza a gyerek sarkába. Inkább azért pislant a fiúra, mert valamit mond neki. Mindig van biztató szava, egyszer így szól:

— A magunkét aratjuk, fiam.

És mivel Jani csak el-elmarad, meg hogy még valamit mondjon, megáll a kaszát fenni:

— Most még nehezen vagyunk, de ha így terem ez a kis föld, három esztendő múlva nem cserélünk az urasággal sem.

És hogy értse a gyerek, még hozzáfűzi:

— Már azzal, aki uraság volt itt a nyakunkon.

Később ledobja a kaszát, segít Janinak. Egy-kettőre elkészül néhány kéve, Jani hajlonghat megint a nyomában.

Mialatt kötöz, Jani csak áll, bámul az apjára, s csaknem sírvafakad a kintől, de meg talán az örömtől is, mert nem ostoba gyerek, érti a szót.

De hát még csak tizenhárom esztendő, meg nem is olyan ügyes, mintha lány volna, nem olyan szapora járású a keze.

Az asszony kellene a helyébe, csakhogy az nem jöhetett dologra, beteges mostanában, a derekát fájlalja. A gyomrára is panaszkodik, még ma is érzi, így mondja, hogy dohos búzát mért

nekik az uraság ispánja. A derekát meg csak úgy megerőltette, vagy attól lett nyavalyás, hogy a szobájuk nyirkos volt. Ők persze nem is vették volna észre, már mint a nyirkosságot, nem tudtak ilyenféléről, de egy városi rokonuk mondta nekik, aki egyszer ellátogatott hozzájuk a tanyára. Kész betegség, így szólt pestiesen.

Dohos búza, nyirkos lakás, csöppnyi egy ablak, jaj, mennyi baj volt, nem is lehetne felsorolni. A konyhán ketten főztek. A két asszony szemét kimarta a füst és csak nem csináltatta meg az uraság a kéményt. Bár lehet, hogy nem tudta, hogyan is tudhatta volna, hogy Dániel Jánosné meg Kontra Istvánné béresasszonyok reggeltől estig fuldokolnak a füstben. Nem értek fel hozzá az átkok, miket a két asszony szórt rá: Döglene meg, szakadjon rá az ég, őt meg a fattyait kéne itt megfüstölni, — majd később a végső elkeseredés: miért is nem döglesztik meg a szegény embert, ahelyet, hogy így kínozzák. Mindez kiszállt a füsttel a kéményen, az ajtón, lassan, sokára, fojtogatón, ellebegett az udvar felett, ki a határba, az uraság azt sem tudta, hogy két ilyen meg olyan nevű béresasszony van a világon. Különben meghatódott volna a finom lelke, valami gorombát mondott volna az ispánnak és menten megígérte volna, hogy jövőre, vagy két év múlva, vagy azután, ha egyszer nagyon sok lesz a birtok jövedelme, megcsináltatja a kéményt.

Éppen az uraság földjéből kapott Dániel János nyolc holdat, házat meg benn a faluban, jobbat, mint a cselédház volt. Örültek, kicsit félték is, ősi félelemmel, meg mert riasztották őket. Azért az asszony az új otthonban már az első begyűjtás után megkönnyebbülten sóhajtott fel: hát itt legalább nem marja a füst a szememet. Az igaz, hogy még nem volt mivel fűteniök. Keserves maradt az élet és keserves még ma is. A kis föld még nem adja meg a megélhetést, a ruházkodást, a cipőt. Pedig Dánielné is iparkodik, baromfit nevel. Már az idén pünkösdre paprikásnak való csírkét adott el a városban. Akkor éppen húsrá is telt pénz, finom húslevest főzött az asszony. A gyerekek vett gumitalpú cipőt, meg egy fekete klottnadrágot, most is az van rajta. De hát mintha minden igyekvés hiába lenne, kenyéren arat majd Dániel János, meg híg leveseken, még szalonna sincs a háznál, tavaly elpusztult a két malac, mert nem volt pénz, nem tudták idejében beoltatni.

Így volt, nehéz volt, sokszor elcsüggedtek, de most újra neki feszülnek a küzdelemnek.

Kis pihenőt tartott János meg Jani, hallgatagon, csak úgy elmélázva. János már nem mai gyerek, nagyon is javakorabeli, a halántékán, a fekete közt, ősz hajszálak csillognak. Áll a nagy hőségben, feje födetlen, bozontos nagy haja védi a napsütéstől; az ingujját felgyűrte vállig, bronzszínű az izmos karja. Jani fekete szemű legényke, csinos arca most kissé savanyú, nehezen törik bele az új, nehéz munkába. A közeli kis tó felé pislog — inkább libaúsztató gödör, mint tó — szeretné benne megmártani magát és szeretne leheveredni agyagos partján, a nyárfák árnyékában. De az apa emeli a kaszát, suhint vele, borul a búza a földre, halad előre a kaszás, követni kell; iparkodva szedi hát a markot, sodorja a kötelet, köti a kévét rátérdepelve, még a gyerek is látja, mily kövérek a búzafejek; új és új kéve, tizennyolc lesz majd egy kereszt. Jobbra-balra a szomszéd táblákon is aratnak, jó komák, érkezéskor hajnalban váltottak egy-két szót, de azóta munka közben nincs beszéd, mintha versenyeznének.

Délben megvillan a tábla végében egy piros fejkendő, libeg a kék szoknya, merthogy enyhe szél kerekedett, hozza az ebédet Dánielné. Csak valami jó húsleves volna, vagy paprikáshús. De az nem lehet, mert nincs a háznál pénz, egy fillér sem. Fiatalos az asszony, könnyed a járása, pedig a messze faluból jött, homokos úton. Komoly a képe.

Akácfabokrok árnyékába vonulnak, letelepszének, lekerül a kosárról a tiszta kendő, a leveses fazékról a fedő. Kanalat nyom Dánielné az ura meg a fia kezébe, sárgás zsírfoltok úsznak a leves tetején, a kanál merítésére hajszálvékony csíkok kavarnak benne, ejnye, hisz ez húsleves.

- Hát te? — kérdezi az ember.
- Én már ettem — mondja az asszony.
- Ugyan, ne okoskodj. Egyél csak.

Nyújtja a kanalát, Jani sóváran pislog, ő már enne, de úgy tudja, hogy harmadiknak kell maradnia. Előkerül a harmadik kanál is, az asszony matatás után megint ráborítja a kendőt a kosárra. Nem sietnek, még meleg a leves. Mikor a fazék feléig ürül, apa és anya egyszerre hagyják abba a kanalazást. Az anya fölveszi a földről a fazekat és Janinak nyújtja. Jani most már szaporán eszik, hamarosan megdönti a fazekat és kikanalazza a levest utolsó cseppig. A kanálra tapadt tésztát is lenyalja. Az anya megkérdezi:

- Jóllaktál?

Ravaszul mosolyog, majdhogy el nem neveti magát. Janiban fellobban a gyanú, a letakart kosárra tekint.

— Édesanyám becsapott. Van más is.

— Van hát. Paprikáshús csuszával.

Jani zsémbeskedik:

— Aztán csak hagyja, hogy megtömjem a bendőm lével. Azért ne gondolja ám, hogy nem eszek.

— Nem gondolom én azt, fiam — és az anya kacag.

Most már Dániel is mosolyog:

— Nem látod, hogy csak tréfál veled az anyád? Örül, hogy jóllaktál.

Kiderül azonban, hogy csakugyan van hús is. Egy lábosban jókora darabok úszkálnak a paprikáslében. Egy tál csuszáról is lekerül a kendő. Az ember elcsodálkozik. A levest még csak megértette, mert tud a felesége sokfajta huncutságot, krumpliból, tökből, fehérbabból és zöldségből húslevest mesterkedni. De ez itt a lábasban igazi hús.

Dániel csak ránéz az asszonyra, kérdezőn.

Az asszony a kendőjét igazítja, kínban van, még nem tudja, nem haragszik-e meg az ura. Kicsit fél, úgy segít hát magán, hogy igen hangosan mondja, szinte kiabálja, hátha megijed az ember:

— A magunkéban aratunk. No! Egyetek hát, nem loptam én ezt a kakast.

Az ember nem haragszik, az első harapás után enyhén szól:

— Kakas? Olyan puha, mint a dión hízlalt kappan. Ugyan olyant még nem ettem, csak hallottam róla.

Jani is nekibátorodik, eszik a szájával, a szemével, a fülével, az orrcimpája tágul, a képe kidagad. Annyit töm a szájába, hogy alig tudja kinyögni:

— Csak azzal a sok lével ne tömött volna meg.

— A Marci — mondja megnyugodva az asszony.

Ez volt a kakas neve.

És folytatja:

— Nincs már rá szükség. El lesznek a tyúkok őszig így is. Vén kakas volt, gondoltam, levágom. Azt a fehér begyest tartom meg helyette. Csak három hónapos és már kergeti a tyúkokat. Jó kakas lesz.

Dániel János elkomorodik, de csak eszik tovább, a feleségét

is biztatja. Az asszony is csipeget keveset, néz maga elé, egyszer csak kibuggyan a könnye.

— Sajnálod? — szól rá az ura. — Akkor meg minek vág-tad le?

Az asszony szipog:

— Nem a kakast sajnálom, öreg volt már.

— Akkor meg mit sírsz?

— Csak úgy. Mert már öreg volt. Pedig milyen hetyke kakas volt még két évvel ezelőtt.

— Volt — hagyja rá az ember és leteszi a kanalát, mellyel a csuszát ette, szétnéz, a bajsát megtörli kétfelé.

Az asszony nézi az urát, most látja csak, hogy erősen ráncosodik a bőre a szeme körül. Az ember föláll, int Janinak, az fel-ugrik, de még egy mellehúsát beletöm a szájába.

— Estére is maradt — mondja az asszony és már pakolja el az edényt. — Én meg már megyek is.

Föláll, friss, vérbő, tüzel az arca, a szeme. Mellette Jani mintha az öccse lenne. A fiútól kérdezi részvétellel:

— Fáradt vagy?

Dániel nézi kettőjüket, az esze még elidőz a kakasnál:

— Egyszer ti majd engemet is levágtok.

Ezt tréfának szánja, fanyarul. És magyarázatul még meg-toldja:

— Ha már öreg leszek és nem tudok dolgozni.

Jani nevet:

— Azt nem. Inkább csak a székből hozatunk egy kiló húst.

Az asszony meglepődik, de kapva kap a gyermek komiszko-dásán és ellene fordul:

— Ne szemtelenkedj, te! Nem szégyenled magad?

Dániel már indul a kasza felé, melyet otthagyt a tarlón, ahol a munka abbamaradt. Az asszony rászól:

— Aztán maga se beszéljen ilyen butaságot. Van föld, ház, jó termés, jobb is lesz majd és maga meg most fél az öregségtől? Másképpen szokott beszélni otthon.

— Igaz — ismeri el Dániel János és gyöngéden megéri az asszony vállát: — No, isten áldjon.

Indul a munkára, mert a szomszéd táblákon már befejezték az ebédet és keményen dolgoznak tovább. Jani vidáman siet utána.

ZSUZSIRA NAGYON VIGYAZNAK

ZSUZSIVAL baj van. Nem jár rendesen az iskolába, a leckeit immel-ámmal végzi. A szülői értekezleten a tanárnő panasz-kodik édesanyjának:

— Nem mondom, esze van, de lusta. Serkenteni kell otthon is a tanulásra. Az ilyen kamaszlánynak már a fiúkon jár az esze.

Demeter Józsefné, a Zsuzsi anyja, védi a lányát. Védi mindenki ellen, a szomszédasszonyok ellen is, akik azt tanácsolják, hogy verje el egyszer alaposan.

— Védi ám, mert fél tőle — ezt Gulyásné mondja. — Fürdalja a lelkiismeret, mert olyan gyorsan elfelejtette az apját.

Holbánné meg, a csinos elvált asszony, aki az ételgyárban dolgozik, Demeternét védi:

— Minek azzal vádolni, hogy elfelejtette? Ha egyszer eltűnt szegény Demeter még negyvennégyben, a doni áttöréskor. Mit csináljon egy szegény, magára maradt asszony?

— Előkerülhet az még — harcol Gulyásné a maga igaza mellett. — Még tíz év múlva is előkerülnek emberek, meglátják. Akinek ilyen nagy lánya van, annak nem kell udvarlót fogadni Színházba, moziba járni. A haját daueroltatni.

Holbánné felállt és megy. Nem akar ezzel a Gulyásnéval vitatkozni. Gulyásné idős asszony, nagyon bírja a beszédet. Nincs más dolga.

Tény az, hogy Demeter József eltűnt negyvennégyben, a doni vereségnél. A bajtársai, akik vele együtt vonultak be, már amelyik életben maradt közülük, tudják, hogy mi történt vele. Mindegyik holtbiztosan tudja, de mindegyik másképpen. Galambos szerint egy repeszdarab találta el, ott halt meg az ő karjaiban. Csakhogy ennek a Galambosnak nem lehet hinni, mert kiütéses tifusza volt és a tifuszosok összekeverik lázálmaikat a valósággal. Galambos szerint körülbelül ezer ember halt meg az ő karjaiban. Mindenki, akiről kérdezősködnek tőle.

Halka azt állítja, hogy átment az oroszokhoz. Szerzett az ott magának valami jóképű nőt, azért nem jön haza — így beszél Halka. Neki meg azért nem lehet hinni, mert nagyon meresztgeti szemét Demeternére, aki jóalakú, kövérkés, kedvesarcú nő, éppen az ő zsánere.

Takács Pál állítólag látta, hogy Demeter fogságba esett. De nem volt annak kutyaabaja sem, vígan fütyörészett, amikor hátrakísérték. Ezt Takács Pál egy nagy fa tetejéről látta, ahová felkúszott, hogy magát mentse.

De hát talán mindegy, mi történt, hogyan történt, a lényeg az, hogy a Zsuzsi apja nem került elő. Demeterné már csak néha gondol rá. Olyankor is elhessegeti magától az emlékét. Elő az élővel, halott a halottal — morfondál.

Azért Demeter mégis élő valóság az asszonynak, hiszen itt van Zsuzsi, a lánya. Hogyan is lehetne ő szigorú ezzel a kis árvával? Beteg is volt, majdnem két esztendeig, az iskolával is elmaradt.

HOLNAP már nem is megyek iskolába, gyárba megyek dolgozni — jelentette ki Zsuzsi.

— Gyárba? Fiatal vagy, olyannak látszol, mintha tizenöt éves lennél, nem vagy te még dologra való. Menj te csak holnap az iskolába.

— Nem megyek — toppantott Zsuzsi mérgesen. — A kénsavgyárba megyek.

— A kénsavgyárba?

— Nemcsak kénsavgyár, vegyigyár. Ha ketten dolgozunk, akkor megélünk rendesen. Én nem bírom tovább ezt a nyomorúságot. Anya megvarr itt-ott egy-egy ruhát, ez az egész. Abból nem lehet megélni. Maga is jobban tenné, ha gyárba menne dolgozni. Ma már nem lehet maszekoskodni.

— Mit, te?

— Ma-sze-kos-kod-ni! Egy ilyen magánszektor, mint anya, nem kereshet rendesen. Mert ki dolgoztat magával? Az, aki nem akarja a rendes munkabért megfizetni. Nyolcvan forintért varr egy ruhát. Ahhoz maga adja a cérnát, a vasaláshoz a villanyáramot. Eldolgozik rajta három-négy napig. Számítsa ki, mit keres.

— Igen ám, de akkor dolgozok, amikor akarok.

— Ne mondja — nyelvel Zsuzsi — akkor dolgozik, amikor a

rendelőnek szüksége van a ruhára. A gyárban megvan a rendes munkaideje, itthon néha éjjel is varr, azután egy hétig nincs munka és akkor nincs kereset.

Zsuzsi belépett a gyárba segédmunkásnőnek. Az anyja aggodva nézte, amikor reggel ötkor kiugrott az ágyból. Messze volt a munkahelye, a Soroksári-úton, ők meg Budán laknak, a Hűvösvölgyben, korán kellett tehát kelnie.

Soványkás lányka a Zsuzsi, de mintha pár nap alatt még jobban megfogyott volna és a keze, az volt a legelszomorítóbb látvány az anyjának. Apró kék pontok pettyezték a kezét és hiába mosta, mert a vegyisavak bemarták magukat a bőr alá.

— Milyen csunya a kezed! — sóhajtotta Demeterné

Zsuzsi nevetett:

— Majd megszépül, ha az első fizetésem a markomba fogom.

Zsuzsi jókedvűen ment a gyárba, este otthon munkásindulót füttyölt.

— Ez sem lesz jobb az anyjánál — vélte Gulyásné. — Persze ott jól érzi magát, a gyárban, a férfiak közt.

Holbánné a fejét csóválta:

— Gyerek az még. Nem gondol az még a férfiakra.

— Nana! Nézze csak meg, hogy melleseedik. Meg maga elhiszi, hogy a gyárban keresett kétszázötven forintot félhónapban? Mert kétszázon felül adott haza. Majd megmondtam. Hoz ez még haza mást is onnan, nemcsak százásokat.

Ez a beszélgetés a Közértben folyt, Holbánné és Gulyásné közt. Holbánné úgy megharagudott az öregasszonyra, hogy inkább nem vett cukrot, vásárlás nélkül ment ki az üzletből.

— Ő is megéri az árát — mondta Gulyásné egy vadidegen asszonymak, aki mellette állt a pultnál.

Az idegen asszony nem felelt, távolabb húzódott Gulyásné.

— Mind ringyók ezek — dohogta Gulyásné, mert nagyon megharagudott az idegen asszonyra, aki nem akart vele beszélni.

HAROM hónap óta dolgozott már Zsuzsi a vegyigyárban Demeterné lassanként belenyugodott abba, hogy Zsuzsi munkásnő lett. Sőt örült is annak, mert hát keresett a lány. A keresetét az anyjának adta. Sajátmagának cipőt vett Demeterné, Zsuzsinak meg egy zöld, nagyvirágos flokkon-ruhát. A keze is rendbe-

jött valamennyire a kislánynak, az egyik tapasztaltabb munkásnő megtanította rá, hogyan kell a kezét mosni: benzinnel, körömkéfével rögtön a munka befejezése után a mosdóban alaposan le-
súrolni.

— Na, mit mondtam! — állta el Holbánné útját a lépcsőházban Gulyásné. — Tegnap is tizenegy óra után jött haza a maga Zsuzsikája.

— Miért az enyém? — csodálkozott Holbánné.

— Hát mert úgy védte.

Holbánné mérges lett:

— Azért, mert valaki tizenegy órakor jön haza, még lehet tisztességes. Különben is az ő dolga. Tisztára az ő dolga, senki másé.

— Jaj, de modern nő maga! Szép világ az, ahol egy fiatal lány hajnalban jár haza. Igazi demokratikus világ.

Holbánné megint csak otthagya Gulyásnét, mint a multkor a Közértben. De azért most már ő is haragudott Zsuzsira. Be is szólt Demeternéhez, hogy holnap, vasárnap délelőtt, küldje át hozzá a kislányt, beszélni szeretne vele.

— Én átküldöm, csak menjen — sóhajtott Demeterné. — Nem fogad az szót nekem. Csak megy a maga bolondos feje után. Tegnap este is későn jött haza. Megkérdeztem, hol járt, hát nevetett. Hogy majd egyszer megmondja. Rossz úton jársz te, lányom, mondtam neki. Akkor még jobban nevetett. Hát... én majdnem nekiestem. Pedig nem ütöttem meg még soha. Azt mondja nekem: ne féltsen engem anyuci, dolgozó ember vagyok, tudok én magamra vigyázni. Na, tessék!

— Csak küldje át hozzám a kislányt.

Holbánné ezt már az ajtóban mondta. Nagyon elkedvetlenedett attól, amit hallott. Csak nincs igaza annak a vén paphurkának, annak a Gulyásnének?

CSÓKOLOM — állított be másnap Zsuzsika Holbánnéhez.
— Azaz, szabadság!

— Szabadság! — fogadta a kislány köszönését Holbánné és visszatolta a tepsit a sütőbe, mert még halvány volt a tészta.

— Jó szaga van — húzta fel szaglálódva az orrát Zsuzsika és a tűzhely felé kémlelt.

— Majd kapsz belőle, ha megsült. Hanem, te Zsuzsi, kér-

dezni akarok tőled valamit. Ulj csak le szépen. — Holbánné az egyik hófehérre mázolt konyhaszék felé intett a fejével.

— De szép itt minden! — mondta Zsuzsi. — Én is ilyen konyhabútort veszek majd, ha többet keresek.

— Azzal még várhatsz. Nem minden a szép bútor, meg a szép ruha, meg a könnyű élet — magyarázta Holbánné. — Néha nagyon nagy árat kell fizetni a szép lomokért.

— Persze, becsapja az embert a kereskedő. De én csak állami áruházban vásárolok ám!

Holbánné szerette volna összevissza csókolni Zsuzsit, hogy ilyen bután felelt. Mégis csak nagy gonosztevő az a Gulyásné — gondolta. Azért elhatározta, hogy kikérdezi a kislányt, mert biztosit akart tudni.

— Hol mászkálsz te késő este? — csapott rá hirtelen a kérdéssel.

Zsuzsika elpirult és nem felelt.

Ez a pirulás nem tetszett Holbánnénak. Mégis csak igaza volna annak az égetnivaló Gulyásnének?

— Miért nem mondod meg, kislányom? Nekem megmondhatod, én nem az anyád vagyok.

Zsuzsi most már a szemét is lesütötte:

— Szégyelem — nyögte ki végül.

Holbánné elsápadt. Borzasztó! Az isten pusztítsa el azt a vén szipirtyó Gulyásné, hát igaza volt.

Zsuzsika a tűzhely felé szimatolt:

— Megég a sütemény, Holbán néni! — szinte reszketett ettől az izgalomtól.

Holbánné odaugrott a tűzhelyhez, kirántotta a tepsit. Bizony, az almáslepény egyik oldala kicsit megégett.

— Én szeretem az égettét — mondta Zsuzsika.

Ebből ugyan nem eszel, ha szereted is — gondolta Holbánné. — Inkább kidobom a szemétre.

Zsuzsi nem nézett Holbánnéra, a süteményt nézte. Nagyon szerette az édestésztákat.

— Szégyelem megmondani anyukámnak és már gondoltam rá, hogy szólok Holbán néninek, igazítsa el az én dolgomat.

Még ezt is! Hogy ő igazítsa el a dolgát a kis szemétnek. Azt ugyan lesheti. Pedig úgy szerette eddig, mintha az ő lánya lett volna. Mérgesen csapta le a kezében tartott tepsit a konyhakőre.

— Nem is égett meg olyan nagyon — vélte Zsuzsi. Én éppen így szeretem.

— Ne a tésztaőről beszélj! Magadról beszélj! — kiabált ingerülten Holbánné.

— Ja — Zsuzsi nem vette le szemét a süteményről. — Tettszik tudni, azért szégyelem... Nem is égett meg egyáltalán, éppen csak hogy megbarnult egy kicsit.

— Megbolondultál? Arról beszélj, miért jársz haza hajnalban.

— A néninek megmondom, de titok. Csak anyukámnak mondhatja el.

Ez hülye. Ez orvosi értelemben véve hülye! — morfondált Holbánné. — Erre haragudni sem szabad.

— Azért szégyelem, mert nem szerettem iskolába járni és most mégis...

— Ne az iskoláról beszélj! Arról beszélj, hol csavarogsz egész éjszaka.

— Ha egész éjszaka tartana, akkor nem tudnék dolgozni. Ott vagyok minden este tizenegy óráig.

— Hol, te szerencsétlen?

Zsuzsi csodálkozva nézett Holbánnéra:

— Mondom, hogy az iskolában. Esti tanfolyamon. Ne tessék kinevetni, de én most már nagyon szeretek tanulni. En vegyészmérnök akarok lenni.

1951

ERZSIKE ISKOLABA MEGY

SZTRAKOTA NÉNI már két éve ki sem mozdult a házból. Öreg már, nyolcvanhárom esztendő. Még két évvel ezelőtt agyvérzés érte. Nem volt súlyos az eset, felépült, csupán, hogy nehezen mozditja a jobblábát. Egy kicsit megsimogatta a nyanyát a guta — így szokta mondani Sztrakota Ádám, a fia. Ez azonban csak látszik lelketlenségnek, mert inkább azért beszél így Ádám, hogy ki ne csorduljon a könnye, amikor az anyjára néz. Nem való sírni egy hatvanesztendős öreg parasztembernek.

Sztrakota Erzsike az unokája az öregasszonynak. Tíz gyerekek volt Sztrakota Ádáméknak, de csak három él, köztük Erzsike a legkisebb, tizenötesztendő. A másik kettő már meglett férfi, házasok és máshol laknak a faluban. Most együtt van a szűkebb család a szobában: az öregasszony, Sztrakota Ádám, annak a felesége, született Kopa Anna és Erzsike. Erzsikéről folyik a vita. Sztrakota Adámné iskoláztatni akarja a lányát, mert a tanító nagyon rábeszéli. Ugyanis nyolc osztályt járt hozzá Erzsike iskolába és mindig a legjobb tanuló volt, a tanító azt mondja, hogy vétek lenne, ha tovább nem taníttatnák.

— A tanító nem számít, az már negyvenkettőben kommunista volt — így érvel Sztrakota Ádám, az ötholdas törpebirtokos.

— Te meg mi voltál? — veti ellene az asszony. — Félig gazda, félig napszámos. Nem is tudom, szegényember hogyan beszélhet így. Örülj, hogy most nem kell a nagygazdáknál munkáért kilincselni.

— Én nem kilincseltem — és tagadólag rázza a fejét Sztrakota Ádám. — Engem mindenhol szívesen láttak. Az én munkámat megbecsülték.

— Megbecsülték ám... — az asszony elakadt, kereste a szavakat, melyekkel most már az ura munkáját szapulja.

Az öreg Sztrakota néni, noha nyár van, összébb húzódik a kályha melletti kis zugban, mert ott tanyázik ő naphosszat, nya-

kában kis barna hárászkendővel. Es fázik. Télen-nyáron, mindegy az, ő már örökösen fázik. Töpörödött asszony, de most egész kicsire húzódik össze, mert fél a veszekedéstől. Fél a menyé szaporán pergő nyelvétől, a fia haragos indulatától. Jaj, mindjárt is következik, hogy két rongyos gatyában jöttél a házhoz, meg hogy itt minden szeg az enyém, én örököltém a szüleimtől... Amikor fékét vesztí, így szokott nyelvelni az asszony. Sztrakota Adám hallgatja egy ideig, de ha megunja, hát bizony fölemeli az öklét, megfenyegeti az asszonyt és meg is üti. Az ilyen ütleg csak az öregasszonynak fáj, mert hogy gyenge már és az aszonysorsot érzi át mélyen. Kopa Anna viszont még szilajabban fújja a nótáját. Mindig a férfi unja meg előbb, felugrik, fejébe csapja a kalapját és elmegy, járni a falut... A falu, ahol Sztrakotáék laknak, szőlőtermő, van bor minden háznál. Itt is, ott is megkínálják Sztrakotát és késő este kissé italosan tér haza. De mivel valójában szelíd természetű ember, hát így, italos fővel, nem veszekszik már. Inkább nagyon is kérleli az asszonyt, hogy ne haragudjon rá.

Igy szokott történni, ha nem is nagyon gyakran, most azonban nem fajulhat el a családi jelenet. Nem szidhatja Kopa Anna az urát, az meg nem ütheti meg őt, mert különös dolog történik. Az öreg Sztrakota néni a botja segítségével a szoba közepére tipeg. Megáll a fiával szemben és hogy nyomatékot adjon a szavának, botjával megütögeti a földet:

— Csak menjen a kislány iskolába!

Sztrakota Adám elcsodálkozik:

— Már édesanyám is ellenem fordul?

Sztrakota néni kiegyenesedik, már amennyire ő ki tud egyenesedni:

— Senki ellen se. Csak menjen a kislány a városba, járjon tovább iskolába, úgy van az rendjén, hogy akinek esze van hozzá, tanuljon!

— Mi a fenére tanítják majd?

Erre a kérdésre az öregasszony nem tud felelni:

— Amire, arra. Tanuljon.

Sztrakota Adám ingerültté válik:

— Aratáskor meg majd a nyanya szedi utánam a markot

— Majd szedi a feleséged.

Sztrakota Adámné örült, hogy váratlan segítőtársat kapott:

— Eddig is én szedtem — mondja.

Sztrakota egy kis lenézéssel:

— Eddig! Csakhogy te sem vagy már mai gyerek. Elhullajtottad a csikófogaidat.

Az asszony nem hagyja magát:

— Tavaly még jó voltam. Mit pöffeszkedik? Még olyan ketőt is átugrok, mint maga.

Ha nagyon haragos Sztrakotáné, akkor magázza az urát.

Sztrakota még nagyobb lenézéssel mondja:

— Nem mondom, hogy az ágyban nem. De a dologban? — legyint a kezével.

Erzsike elpirul és kiszalad a szobából.

Sztrakota észbekap, ezután már csendesen beszél:

— Szégyeli magát a kisaszony. Parasztlány, azt' mégis megijed az apja szavától. Most még csak azt szégyeli, amit mondok, de csak taníttasd, egy-két esztendő múlva azt is szégyeli, hogy milyen gúnyában járunk. Meg, hogy földes a szobánk. Majd szégyeli a szüleit, csak taníttasd.

Az öregasszony csak áll a szoba közepén, róla már el is lejtkezett a fia meg a menyé. Megütögeti megint a padlót a botjával:

— A kislány csak járjon iskolába — mondja erélyesen.

A hangja halk, szinte el-elhaló, erély csak a szavak értelmében van és a szemében lobog.

Sztrakota Ádám fúj egyet, mindenkire dühös, arra a nyavalyás tanítóra, a feleségére, a kislányára, most már az édesanyjára is:

— Magát meg mi a jófene eszi? — mordul rá az öregasszonyra.

Sztrakota néni csak áll, nem vonul vissza a szögletbe. Nagy sor is az, hogy ő onnan elővánszorgott. Beszél tovább:

— Bár én is járhattam volna iskolába. Mert én, fiam . . . mindegy már, elmondhatom, mindössze három hónapot jártam. Még az öregbetűket sem ismertem. Még a . . . nevemet sem tudtam . . . leírni.

El-elfullad a hangja, valami izgalomtól is zihálhat a melle. Sztrakota Ádám szól hozzá, megnyugtatóan:

— Mégis milyen szépen megöregedett. Azért csak üljön vissza, édesanyám, a helyére.

Erzsike visszalopózik a szobába. Megriasztotta künn, hogy nem hallja az anyját pörölni. Jött hát be, megnézni, nincs-e valami baj.

— Megöregedtem — mondja az öregasszony, jóváhagyón. — Igen megöregedtem. De most elmondok nektek valamit... valamit az életemből. — Szünetet tart, neheze esik a beszéd nagyon. — Most már mindegy, de ha nem is hiszitek — a menyére les az öregasszony — igen szép lány voltam valamikor, a legszebb lány a faluban.

Kicsit hallgat, fölfelé tekint, mintha a mennyezetre bámulna. az arca különös, úgy szokták mondani az ilyen arcról, hogy átszellemült. A jelenlévők, mivel hogy meg is nyugodtak, mosolyognak. Muszáj mosolyogniuk azon, hogy egy ilyen csuparáncképű vénasszony azt mondja, hogy: én voltam a legszebb lány a faluban. Pedig ők igazában nem is látják, hogy az öregasszony álla hegyes, a szája keskeny hosszú vonal, az orra horgas és élesen mered ki az arcából, az orratövéen egy nagy szemölcs, azon ősz szőrszálak. Csupacsunya öregasszony, dehát... ő volt a legszebb lány a faluban.

Az öregasszony rosszul lát a szürke kis szemével, nem látja, hogy megmosolyogják. Zavartalanul mondja tovább, csupán a levegőért küszködve:

— Az apátok kocsis volt az uraságnál. Parádés kocsis. Szerette volna a tekintetes asszony, az uraság felesége, ha a szobalányt veszi el feleségül. De neki csak én kellettem. Ajánlhatták volna annak akár a Mendey grófkisasszonyt, ő *engem* szeretett. Szüret után esküdtünk. Csakhogy féltem én az esküvő napjától nagyon, mert volt egy titkom.

Erzsike már azon gondolkozik, hogy ne menjen-e ki megint a szobából, de úgy gondolja, hogy ráér. Sztrakota Ádám a földre néz, Sztrakota Ádámné közelebb húzódik a napához:

— Nem tudtam írni — mondja az öregasszony. — Még a nevemet sem tudtam leírni.

Sztrakota Ádámné érdeklődése ellanyhult. Most Erzsike figyel, igen élénken. Az öregasszony tovább beszél, ösztönösen a kislány felé fordulva:

— Nagyon szégyenlős voltam. Lehet, hogy a rektor úr megtanított volna arra, hogy a nevemet beleírjam abba a könyvbe, akkor még a pap előtt esküdtünk, de mondom, resteltem, hogy olyan tudatlan vagyok...

Sztrakota Ádám figyel is, meg nem is arra, amit az anyja beszél. Ő csak azt hallja, hogyan sípol az öregasszony tüdeje, milyen akadozva szedi a lélekzetet. Maga is köhint és szinte foj-

togatja a sírhatnámság. Az öregasszony tovább mondja, mintha csak Erzsikének mondaná:

— Szép fiatal pap adott össze bennünket a nagyapáddal. Aztán be kellett menni a sekrestyébe, ott írni alá a nevünket. Először a nagyapádnak nyújtotta a tollat a tisztelendő úr. Nagyapád tudott írni, megtanult a katonaságnál. Olyan kacskaringót kanyarított a neve alá, hogy...

Megint megpihen a beszédben az öregasszony. Erzsike unszolja:

— Mondja már, édes. Olyan érdekes, mint egy mese.

— Pedig színigazság... Én csak álltam, szorongattam marokban a tollszárat, néztem könyörgőn a fiatal papra, hátha az csodát tud tenni. A pap rámnézett, aztán nevetve mondta: »Rajzoljon csak oda, lelkem, egy keresztet. Vagy keresztet sem tud rajzolni?« — kérdezte csúfolódva... Nagyapádra néztem. Piros volt az arca a szégyentől. Nem azt szégyelte, hogy én nem tudok írni, ezt később elmondta, hanem hogy a fiatal pap úgy kifigurázott a tanúk előtt.

Az öregasszony most nem liheg, mintha új erőre kapott volna. Elmereng, majd megint beszél, szaporábban:

— Az egész napomat, az éjszakámat elrontotta annak a papnak a csúfolódása. A lakodalmon csak erőltetve tudtam egy-két falatot enni. Mintha valami rossz lélek mindig azt sugdosta volna a fülembe: rajzoljon csak oda, lelkem, egy keresztet. Az életem megrontója lett ez az eset. Nem... nem tudtam én megvédeni... senkivel szemben sem... az igazamat. Mert micsodás igaza lehet annak... aki a nevét... a nevét sem tudja leírni?

Nagyon, végleg elfáradt az öregasszony a beszédben. Talán egész életében nem beszélt ennyit egyfolytában. Szédül, segélykérően tekint a fiára. A nagydarab ember ölbekapja őt és úgy viszi a kályha melletti sutban álló székéhez. Leülteti és ott marad mellette, átöleli védőn. És hallgat.

Sztrakota Ádámné sem szól, csak megveti az öregasszony ágyát. Aztán gondosan az ágyhoz támogatja. Levetkőzteti, lefekteti, mint egy kisgyereket. Olyan csöpp is a nyanya így levetkőzve, szinte elvész az ágyban, de amikor betakarja, a dunyha alól kilátszik kis szürke madárfeje.

Sztrakota Ádám fejében sűrű ködben gomolyognak a gondolatok. Taníttatni kell a kislányt... És a szövetkezet... Aztán a sok könyv, amelyeket a tanító könyvespolcán látott. Egyet el kellene

kérni kölcsön és elolvasni. Mi is van írva az ilyen könyvben? ...
Azután kimondja:

— Holnap beviszem Erzsikét a városba, az iskolába. — Majd egészen az anyja fölé hajol: — Veszek a városban édesanyámnak egy olyan puhapárnás karosszéket, amilyen a doktoréknál van a vizitszobában.

Ránéz az anyjára, hallja-e, mit ígér neki?

Az öregasszony nem hallja. Ő már azt sem tudja, hogy itt van a gerendás mennyezetű, alacsony szobában. Nagy-nagy réten megy, nem is megy, hanem lebeg. A levegő fénylik ezen a nagy-nagy réten és annyian nyüzsögnek körülötte. Mindenki ismerős. Ott van az ura, aki elesett a tizennégyes háborúban, ott vannak a leánypajtásai és a fiúk, akikkel együttjárt a tanyai iskolába. Olyan kevés ideig járt velük, mégis emlékszik valamennyire. Ott repül előtte a nagy falka liba, amelyet hétéves korában őrzött. A libák tolla fényes. Egy tollat kihúz a gúnár farkából, pennát farag belőle. Elmosolyodik. Az egész rétet, a felhőket, a kék eget teleírja a nevével. Előtte áll a fiatal pap, aki eskette és kedvesen, biztatón mosolyog rá...

— Nézd, milyen szép most az arca — mondja Sztrakota Ádámné az urának.

— Egészen megfiatalodott — és a férfi szeméből kibuggyan a könny.

Erzsike kiszalad a szobából. Az udvarról behallatszik a sírása.

A BEJARONÓ

MELLUSNÉ öregedő özvegyasszony, de még egészséges. Hivatalba jár és igen jól dolgozik. Hogy a háztartási munkát is elvégezze, az sok lenne neki. Bejárónőt tart tehát, aki hetenként háromszor megy hozzá. A bejárónővel igen meg van elégedve. Veresné ez a bejárónő, aki harmincéves fiatalasszony, igen csinos, csak az a baj, hogy nem egészséges. Túlságosan ideges és a szíve nincs rendben. Már most, ilyen állapotban, erős testi munkát végez, mégpedig sokat. Nemcsak Mellusnénál takarít és mos, hanem másokhoz is jár és azon kívül még haza is vállal mosást és vasalást.

A Veresné férje géplakatos és gyárban dolgozik. Igen rossz-szalja, hogy a felesége így töri magát. »Legalább ezeket a szenny-eseket ne hordanád haza« — mondta már nem egyszer. »Meglátod, összetépem és a tűzbedobom őket.« Az asszony így macskodik: »Még nem hagyhatom abba. Annyi minden kell. Új angin a párnákra, nekem felöltő, a két gyereknek cipő, a Józsi-nak meg iskolatáska is, ami igen drága.« Veres csak ámul, mert az iskolatáskával például várhatnának, az asszonynak meg még jó a kabátja. Bosszusan kérdezi: »Egy kisautó nem kel-lene?« Veresné tréfával üti el a dolgot: »Bizony kellene, nem is kicsi, hanem nagy.«

Mellusné néha panaszkodik Veresnére. Így: »Ha dolgozni látom, én érzem magam rosszul. Nem bírom nézni, sajnálom.« Akinek éppen panaszkodik, az igen nyugodt marad és effélét mond: »Nem kell ilyen érzékenynek lenni. Megszokta az a be-járónő a nehéz munkát, abban nőtt fel.« Mellusné azért egyszer mégis ezt kérdezi Veresnétől:

— Mondja, Veresné, nem menne maga el valami állásba? Veresné megütözik a kérdésem:

— Miért? Talán nincs velem megelégedve, asszonyom?

— Nagyon is meg vagyok magával elégedve, csak arra gondolok, hogy jobb lenne, ha valami könnyebb munkát végezne.

Veresné tűnődik:

— Hová a csodába mennék?

Mellusné magyarázza:

— Ma már nem úgy van, mint régen. Ma már az emberre is tekintettel vagyunk. A gyárban, ahol a fiam dolgozik, volt egy munkás, akiről kiderült, hogy szívbeteg. Hogy kíméljék, megtették raktárfelügyelőnek.

Veresné legyintett:

— Á-áh! Ki törődne énvelem? — Akkor hintelen felkacagott, kezével az ostorcsapásokat utánozta és így kiáltott: — Gyí, te Fakó! Gyí, te Sárگا!

Igen, Veresné csapongó kedélyű nő volt. Szerette a tréfát, ő maga gyakran mókázott és olyankor fesztelenül boldognak látszott. Máskor megszállta a rossz hangulat, akkor panaszkodott és elégedetlen volt mindennel a világon. Ilyenkor a közállapotokhoz is hozzászólt, mindig ócsárlón. Mellusné csendesen meghallgatta, azután csitítgatni kezdte:

— Miért olyan lázongó maga, Veresné? Az élet még nem könnyű, ebben igaza van. Gondoljon azonban a régi életére. Az jobb volt?

— Jobb! — felelte Veresné bosszúsan, olyan meggyőződéssel, mintha a színigazat mondaná.

Mellusné:

— Ej, ej, Veresné. Panaszkodott maga már nekem a multjáról. A gyerekkoráról is, meg a szülei sorsáról.

Veresné elakadt. Valami olyanféle járt az eszében, hogy ami volt, az elmúlt, az embernek mindig a legfrissebb baja fáj. Nem szólt semmit, hanem hozzálátott a padló felkeféléséhez.

Mellusné nézte egy ideig, majd ezt mondta neki:

— Hagyja azt a kefélést. Az a legfáradtságosabb a takarításban.

Veresné kicsit ellenkezett, hogy nem, nem, aztán mégis szót fogadott.

A tél folyamán így szólt Mellusné:

— Nem kell magának cipelnie a tüzelőt a pincéből. Nehéz azt felhordani az emeletre. Majd úgy csináljuk, hogy van a pincében az a láda, tudja, azt felhossa, üresen persze, aztán időn-

ként fogadunk valakit, egy férfit és azzai telehozzatjuk.

Veresné hálásan tekintett az asszonyára és aznap semmi rosszat nem mondott róla, még otthon az urának sem.

Egyszer Veresné, amikor Mellusné éppen szabadságon volt és otthon tartózkodott, megint kefélni akarta a padlót. El is kezdte a kefélest, de hamarosan meglátszott rajta, hogy nehe-zére esik, kipirult és erősen lihegett.

— Jaj, ne keféljen! — kiáltott fel Mellusné. — Magának mániája ez a kefélés. Elég, ha jól kisépri és feltörüli a szobát. Most pihenjen egy kicsit. No, csak üljön le, ne okoskodjon!

— O, olyan jó maga, asszonyom — sóhajtott a Veresné. — Szinte nem is tudom, hogyan tud élni ilyen cudar világban.

Mellusné mosolygott:

— Azt most hagyjuk, hogy én jó vagyok-e vagy rossz. Azt is, hogy cudar-e a világ. Hanem elmesélek magának egy esetet a saját életéből. Ugy látom azonban, hajlamos arra, hogy megfeledkezzék róla. Még majd egészen elfelejti. Hát, hogy ez meg ne történhessék, ezért mondom most el.

Veresné kislányos csodálkozással meresztette a szemét Mellusnéra, az beszélt tovább.

— Hát ide hallgasson. Maga, Veresné, a felszabadulás előtt, pontosan negyvenháromban, a Húvösvölgyben lakott a férjével. Vidéken házasodtak meg, a falujukban, feljöttek Budapestre, itt volt az első lakásuk. Az egyszoba-konyhás lakást a házmesterség ellátásáért kapták. A ház földszintes villa volt, kerttel, tulajdona egy századosnak, aki egyébként is jómódú ember volt. A századosék, kettesben, négy szobában laktak. Mikor maguk a házmesterséget elvállalták, írásbeli szerződést kötöttek a századossal. A százados maga írta a szerződést, de úgy, hogy a felesége diktálta. Az asszony volt ugyanis az úr a háznál. A szerződés a maguk jogait és kötelességeit foglalta magában, még pedig úgy, ahogy az akkori világban a munkaviszonyokról készített szerződésekben szokás volt: egy jog, tíz kötelesség. Maga nekem részletesen elmondta, hogyan folyt le a jelenet. Az asszony, olyan halványképű vézna alak, föl-alá járt a szobában, úgy diktált, mintha ő lett volna az ezredes, a nagyfejű, széles-hátú százados meg írt, tollal, ráhajolva az asztalra, s itt-ott, a gonoszabb pontoknál, szinte ijedten pillantott maguk felé. A maga férje csak komor képpel bólogatott, maga meg ámult, de szólani nem mert, nem is tudott. Például az is benne állt a szer-

zódásban, hogyha maga, Veresné, megbetegszik, akkor tartozik helyettest állítani a saját költségén. Maga már várandós volt az első gyerekével. Talán éppen ezért is diktálta a százasosné ezt a pontot. Akkor még nem volt a házmesterek javára kötelező a betegsegélyzőbe való bejelentés, akkor még nem volt a szülönőket megillető háromhavi fizetéses szabadság. Joguk csak az volt, hogy lakhattak a lakásukban. Kötelességük meg sok: a ház takarítása, a kert ápolása, a házelő söprése, nyáron locsolás, télen a hó elhányása, ezenfelül még a háztartási munkában való segítség, pontosabban a négy szoba takarítása. A tilalmak is belekerültek a szerződésbe. Tilos volt lármázní, bármiféle zajt csapni, tilos volt a kertben ülni. Az egész napot betöltő munkáért nem volt több a javadalmazásuk, mint a kis lakás, pénzbeli fizetéség tehát semmi.

Veresné nem állhatta meg, hogy közbe ne szóljon:

— Mert hülyék voltunk.

— Most mondom tovább. A szobák padlóját fel kellett vikszenli és fényesre kefélni. Az asszony a szobában álldogált, ahol éppen maga dolgozott és nézegette magát a tükörben. Olyankor gyűlölködő pillantásokat vetett maga felé, mert maga szép volt és fiatal. No, de menjünk tovább, maga jól dolgozott. A jó munkáért meg is kapta mindig a jutalmat, hogy az asszony nem szólt utána semmi rosszalót. Máskor, pótmunkák kitalálásakor, igen buzgón üzte magát. »Még azt a szekrényt is húzza el a helyéről és törölje fel a padlót. Nem törne el a dereka, ha ott is megsöpörné a padlót, a nagy szőnyeg alatt.« És így tovább. »Hát ez meg mi?« — kérdezte az asszony, amikor a konyhában egy repedt csészét talált. »Ennek az árát meg kell fizetnie, hogy más-kor jobban vigyázzon.« Maga tudta, hogy a csészét nem maga törte el. Mégsem tiltakozott, mert attól félt, hogy elvesztik a lakást, már pedig új lakást szerezniök akkor lehetetlen lett volna. No, szóval várandós volt a gyerekkel. Ez mindjobban meglátszott magán. A munkáját azonban változatlan szorgalommal végezte. Ezt meg tudta tenni, mert még fiatal volt és makkegészséges, a betegsége később, negyvenhatban kezdődött. Ugy-e, jól emlékszem rá? Térjünk azonban vissza arra, hogy a munkáját szorgalmasan végezte. Egyszer csak elérkezett ahhoz az időhöz, hogy bármely órában megszülethetett a gyerek. Akkor már nehe-zére esett a munka, nem is bírta jól.

Veresné megint megszólalt:

— Azért mindent elvégeztem. Néha majdnem elájultam, mégis megcsináltam én minden dolgomat, az istenit annak a cafatnak. Még ma is meg tudnám fojtani, ha a kezembe kerülne.

— Nono! Várjunk csak — csitította Mellusné. — Mindjárt vége a leckének. Maga alig bírta a munkát, de dolgoznia kellett, ahogy már mondtam, nem volt háromhónapos szülési szabadság. Azon a napon is dolgozott, amikor este megszületett a lánya. Már három szobát felkefél, csak a századosé maradt keféletlen. Úgy gondolta, hogy azt — ha már olyan rosszul érzi magát — ezen a napon csak feltörli. »Mi lesz a százados úr szobájával?« — kérdezte az asszony. Maga egy kicsit meg is játszott a nagyobb rosszullétet, hogy meghassa a századosnét: »Jaj, szédülök!« Az asszony bosszúsan nézett magára, szó nélkül álment a harmadik szobába, ott éppen újságot olvasott a százados és maga hallotta, amikor ezt mondta neki: »Ez a dög nem akarja a te szobádban megkefél,ni a padlót.«

A történet véget ért. Veresné hallgatott és elmerengett. Mellusné még ezt is emlékezetébe idézte:

— Az írásbeli szerződés nincs meg. Pedig érdekes és tanulságos olvasmány lenne. Maga tépte össze. Örömeben, amikor az első orosz katonát meglátta. Igaz?

Veresné felkacagott:

— Apró darabokra téptem. A földreszórtam és rátapos-tam.

— No, látja. Ugye, jól emlékszem a történet minden részletére? Jó lenne azonban, ha maga sem feledné el. Ha mindig és örökké tudna róla és nemcsak erről, hanem még tízről, százról, végtelen sokról, amit a régi világban átélt. Nem csak arra kell ám emlékezni, hogy milyen vígan fürödtünk kislánykorunkban a pataokban, vagy milyen jókat ettünk az ángyika lakodalmán. És nemcsak arról kell ám tudni, hogy milyen drága az iskolatáska, amit a Józsikának szeretne megvenni.

Veresné hallgatott, csucsorította a száját, még nem adta meg magát, de már csak enyhén védekezett:

— Azért az a nyavalyás táska is olcsóbb lehetne.

1952.

ELADÓ HAZ

TÖBB mint két esztendeje történt, hogy Bálint súlyos betegségén esett át. Már lábadozóban volt, naponként fölkelte és lassú sétát tett a lakása táján, az egyik budai villanegyedben.

Éppen sétára indult. Augusztus vége felé járt az idő, sárgultak már a fák levelei, hullottak is. Az utcán nem játszottak gyerekek, szokatlan volt a csend. Az emberek nem jártak-keltek, csak egy fekete ruhába öltözött öregasszony állt az egyik villa kertjének ajtaja előtt, mintha várt volna valakit. Amikor Bálint a közelébe ért, hozzálépett és megszólította:

— Bocsánat, uram. Ne haragudjon, hogy így ismeretlenül alkalmatlankodok. És ne csodálkozzon, hogy uramnak szólítom, de én régmódi asszony vagyok, tudja, abból a régi csunya világból — és gúnyosan mosolygott.

Bálint állt és éppen csak megemelte a kalapját, de szóval nem köszönt, elkomolyodva hallgatott. Kíváncsian vizsgálta az öreg nőt. Alacsony volt az, apró ráncokkal befutott arcát hófehér haj körítette. A szeme fiatalos tűzzel lobogott. Valamikor szép nő lehetett — gondolta Bálint.

— Tányiné vagyok — így mutatkozott be az asszony. — Özvegy Tányi Béláné. A férjem államvasúti főmérnök volt. Ez a kis ház az enyém — tekintetével a villára mutatott, amely előtt álltak. — Ennek a jövedelméből élnék, amennyiben ugyan jövedelemről szó lehet, meg a nyugdíjamból.

— Szóval nyugodtan éldegél — állapította meg Bálint.

— Dehogyan élek én nyugodtan. Nyomorúságos életem van nekem. Igen, ahogy mondom. Tudja, békében, abban a régi békében...

Bálint a szavába vágott:

— Most is béke van. És azért küzdünk, hogy ezt a békét megőrizzük.

— Ó — mondta Tányiné — magát ismerem ám én hírből

és okosabb embernek képzeltem. Komolyan gondolja, amit mondott? Vagy... engem is meg akar agitálni?

— Önt semmiesetre sem. Látom, hogy hasztalan fáradság lenne.

Tányiné zavartalanul folytatta:

— Ön igazgató a D. gyárban.

— Ezt is tudja?

Tányiné kérdéssel felelt:

— Azt akarja mondani, hogy jó hírszolgálatunk van? Hát az igaz. Ó, sok mindent elkerülhettünk volna a multban, ha...

Bálint most már ingerülten vágott közbe:

— Nem értem önt. Azért szólított meg, hogy ilyesmikről csevegjen velem?

— Nem, nem, dehogy. Különben is bolondokat beszélek. De mit is beszélhetne egy ilyen kétségbeesett öregasszony, akinek senkije nincs a földön?

Tányiné Bálintra nézett és a szeme homályos lett, mintha könnyezett volna. Mégis mosolyogva folytatta:

— Magának olyan jószágos arca van. Sokszor elnézem magát az ablakból, mikor a gyerekekkel pajtáskodik. Megjegyzem, nem érdemlik meg ezek a neveletlen kölykök, hogy cukrot osztogasson köztük...

— Kölykök! — borzolódtott fel emiatt is Bálint. De nem tette szóvá. Most már nagyon kíváncsi volt rá, mit akar tőle az öregasszony.

— Nem tudnak ma gyereket sem nevelni.

— És még mit nem tudunk? — kérdezte Bálint élesen.

Az öregasszony kicsit megszeppent:

— No, nem kell úgy megakadni mindenben, amit én mondok. Tudom, hogy sok bolondságot beszélek, már mondtam is. Csak látom, hogy nagyon szereti a gyerekeket. Pedig egy kis szeretet a felnőttekre is ráférne. Különösen az öregekre, azok közt is a magányos, elhagyott nőkre.

— Mit kíván tőlem, asszonyom? — kérdezte Bálint me-reven.

— Rövid leszek. Látom, hogy untatom. Ez a kis ház, ügye, az enyém.

Bálint:

— Ezt már tudom.

— Aztán nekem nincs senki rokonságom. És azt hallottam, hogy idegenekre nem hagyhatja az ember a vagyonát.

— Ezt meg nem tudom — mondta Bálint. — Ez nem is érdekel, mert nekem nincs vagyonom. Ha volna is, aminthogy sohasem lehetett, akkor sem foglalkoznék ilyen problémákkal. Már csak azért sem, mert még nem akarok meghalni.

— Én sem — nevetett Tányiné. Majd hirtelen elkomorult: — Csakhogy attól félek, hogy előbb-utóbb államosítják a házakat. — És tréfásan megfenyegette Bálintot: — Mert maguktól minden kitelik.

— Valóban minden, ami a köz érdekében való. Így hát lehetséges, sőt valószínű, hogy egyszer majd a bérházakat is államosítják.

Mialatt ezt mondta, az öregasszony fürkészőn nézett a szemébe. Bálint folytatta:

— Ön azonban ezzel ne nagyon törődjön. A nyugdíjából ezután is megélhet. Amint mondja, mérnök volt a férje. No, lám. Az én nagyanyámnak nem volt öregkorára nyugdíja. Pedig a nagyapám a tizennégyes háborúban esett el. Az én nagyanyám még hetvenéves korában is idegenekre mosott és vasalt. Úgy halt meg, vasalóval a kezében. Az anyám alig tudta segíteni, mert mindenáron engem akart taníttatni. A gazdagok persze abban a régi jó világban annyira nem törődtek a szegények sorsával, hogy nem is ismerték.

— Szomorú eset, de hát ki tehet róla? És tudja, milyen szép halál ez: vasalóval a kezében?

Özvegy Tányiné egy kicsit elernyedtt. Kezét bizalmasan a Bálint karjára tette és úgy merengett. Majd hirtelen ezt mondta:

— Vegye meg a házamat.

Bálint megdöbbsent, majd felkacagott:

— Van négy forintom. Ennyi a zsebpénzem naponta, ma még nem költöttem el. Ha négy forintért...

Most az öregasszony vágott a szavába:

— Ó, van maguknak pénzük. Maguknak ne volna? Bolond ember az, aki a húsos fazéknál ül és éhen marad. — Legyintett: — Tudom én azt, hogy van pénzük.

Bálintnak megint nevetnie kellett kínjában:

— Nincs pénzem. A napokban nagy összeget vesztettem kártyán és a tőzsdén.

— No, ne vicceljen velem! Nem vártam, hogy így kifiguráz.

Bálint:

— Most idehallgasson. Négy forint kis pénz, de ha annyiért adná a házát, akkor sem venném meg. Érti? Még ha ráfizetne, akkor sem kellene nekem. Végeztünk.

— Aki vonakodik és simfel, az mindig a vevő, mondták régen — mosolygott az öregasszony. — Maga nem olyan fiatal, hogy ezt meg ne értené. No, nézze már meg a házacskámat. Egészen a túlsó utcáig terjed a kertje és tele van gyümölcsfával. A szívem szakad meg érte. De hogy államosítsák, akkor már inkább...

Elhallgatott. Majd súgva mondta még:

— Magától nem fogják elvenni. Maga az ő emberük

Bálintnak még a lélekzete is elállt:

— Jónapot! — köszönt és már meg is indult.

De hiába, az öregasszony kitartóan ment mellette:

— Olcsón adnám. Mert úgy gondolom, hogy maga adna valami opciófélét és én, ha mégis megváltozik itt a világ, visszavásárlom a házacskát. Mi azért szereztük, hogy biztosítsuk az öregségünket. Mi nem akartuk, hogy csak a nyugdíjra támaszkodjunk, mert az akkor sem volt valami sok és ügyebár az embernek vannak igényei. Az uram ügyes ember volt, valamit én is hoztam a házasságba, így lett a ház. Csak a telek kétszázezer pengőbe került. Másfél katasztrális hold! Ilyen nagy kert nincs még egy ezen a környéken. A villát már én építtettem át bérlekásokká, mert addig ketten laktunk benne az urammal. Két cselédet tartottam én abban a régi rossz világban, de az uram nem ette meg a kenyeret, csak ha én szeltem le, útálta volna holmi trampli kezéből.

— Jónapot! — mondta megint Bálint és menni akart, mert úgy érezte, hogy valami különös botrány történik, megragadja az öregasszonyt, megrázza és a kerítéshez vágja.

De Tányiné megfogta a kabátját és valósággal vonszolni akarta be a házba.

— Elég, végeztem! — ezt már ordította Bálint.

Tányiné hirtelen elengedte a Bálint kabátját.

— Szóval nem veszi meg a házamat. Csak ezt akartam halani. Most már tudom, hogy maguk csakugyan államosítani fogják a házakat.

Bálint elindult. De még hallotta a kis öregasszony sipító hangját:

— Mert hogy nincs pénze, azt mesélje a macskámnak, de ne nekem.

Bálint egy óra múlva érkezett haza a sétájáról.

— Hol jártál? — kérdezte a felesége.

— Sétáltam, nézelődtem. Már sárgulnak és hullanak a falevelek — ezt felelte és csodálatos kalandját szőgyelte volna elmesélni.

1952

AMIKOR ESIK A HÓ

KINCS JANOS január tizedikén vette ki a szabadságát a gyárban. Tizenegyedikén reggel esni kezdett a hó. Amikor a hó-pelyhek szállingózását az ablakon át meglátta, ezt mondta a feleségének:

— Mintha előre tudtam volna. Legalább megkímélhetlek a hólapátolástól.

Az asszony félrehúzta a konyhaablak függönyét. A konyha mélyebben feküdt a földszintnél, az udvart, illetve a kertet nem lehetett látni:

— Igen ritkás. Néhány pehely, nem lesz ebből semmi.

Kincs János a felesége mellé állt, közel az ablakhoz:

— Nem-e? Nézz csak föl az égre. Sűrű szürkesség. Egyetlen hófelhő az egész.

És kiment a lakásból, föl a néhány lépcsőfokon, majd tovább a kapu elé. Hideg volt künn, a lehullt hópelyhek nem olvadtak el. Még ugyan nem lepték el a villaszerű kis bérházat körülvevő kertet, távolabb az utcát, de mintha a lefelé lebegő pelyhek megnövekedtek és szaporodtak volna. Lassanként hószőnyeg keletkezett a földön, a köveken.

Kincs János gyönyörködött a látványban és élvezte az arcába, a nyakába hulló pihék csiklandozását. Félóráig elszórakozott így, kiskabátban volt, de még a hideget is kellemesnek érezte. Visszament azután a lakásba, magához vette a konyhában falnak támasztott szerszámokat, lapátot és hókaparót és elindult, hogy nekilásson a hó eltakarításának. »Hadd tudjanak járni« — gondolta.

A felesége, kendőt kapva a nyakára, utána sietett. Amikor elérte, nyúlt a lapátért:

— Majd én!

— Te csak menj vissza a lakásba. Nem engedem, hogy ez-

zel is te kínlódj. Van neked elég dolgod ezzel a nagy házzal — mondta Kincs János.

— No már! Csak nem kezded a szabadságodat hólapátolással? — ellenkezett az asszony.

— Éppen, hogy azzal kezdem és azzal töltöm. Csakis azért vettem most ki a szabadságomat, hogy havat lapátolhassak. — És Kincs János nevetett.

— Ugyan, ne okoskodj!

— Okoskodok én. En takarítom a havat. Azért takarítom, mert szabadságon vagyok. Az idén persze utoljára végzünk ilyen munkát. Mert épülnek az üzemi munkáslakások és már tegnap este el akartam mondani neked, Petykó megígérte, hogy mi is kapunk lakást. Fürdőszobásat.

Az asszony meglepődött ezen az újságon. Tekintetében öröm csillant meg.

— Akkor én is járhatok a gyárba dolgozni. Mert nem akarok ám én sem ölbetett kézzel itthon üldögelni, ne gondold. Hanem ezt a hólapátolást nem igen bírja a derekam.

— No, látod. Az enyém meg bírja.

— Ezzel a nyavalyás derékkal elég nekem három emelet söprése, a lépcsőmosás, meg a járda rendben tartása.

— Hát igen — hagyta rá Kincs János. — Azért csak menj be. Még megfázol.

Az asszony nem mozdult, beszélt tovább:

— Boldog leszek, ha ebből a lakásból kikerülünk. Nem lakás ez, hanem odú. Nappal is égetni kell benne a villanyt. Nem is lakásnak szánták ezt, mert csak egy levágott része a mosókonyhának. Parányi a szoba, féllépés a konyha.

Kiérték az utcára:

— De bizony lakásnak szánták ezt — mondta Kincs János.

— Ilyennek építették a házakat a régi urak. Az ilyen lakásról azt gondolták, hogy jó az a szegényembernek. A szegényember ne vegyen nagy lélekzetet, mert megnő az étvágya.

— Húsrá, meg süteményre — nevetett Kincsné.

— Igen — hagyta jóvá Kincs János. — Meg még sok mindenre. Emberségre. Már arra, hogy őt is embernek tartsák. No, de csak menj már be, ne könyörögjek hiába. — Kincs János nekilátott a lapátolásnak.

Az asszony csak nem ment:

— Azért most már nincsenek olyan hideg telek, hála a jóistennek!

— A jóistennek? Ó, te pápista — tréfálkozott Kincs János
Az asszony kissé ingerült lett:

— Annak hát. Vagy talán azt is a pártnak köszönjem meg, hogy ezen a télen csak most esik először a hó?

Kincs János abbahagyta a lapátolást és oktatóan beszélt:

— Hát... a pártnak nincs befolyása arra, hogy mikor essen a hó. Bár hiszem, hogy még a természetben is alakíthatunk majd, itt-ott egyetmást. De azt talán mégis csak a pártnak köszönheted, hogy két hétig fizetéses szabadságon leszek. Meg azt is, hogy jövőre *neked*, a te rozzant derekaddal nem kell havat hánynod akkor sem, ha munkában vagyok.

— No, helyben vagyunk már — mondta egy kis gúnnal az asszony. — Tudod, mit? Szót fogadok neked és megyek már vissza a lakásba.

Kincsné megfordult és kendőjét a nyakán összébb húzva sietett befelé. Lába alatt ropogott a hó. Az arcára és szemébe hulló hideg pelyhektől hunyorgott, csóválta a fejét és kissé mosolyogva dűnnyögte: Mindene a párt. Mindene...

Az udvaron szembe jött vele Tombor úr, a ház volt tulajdonosa. Szóval, a régi háziúr. Az asszony köszönt neki előre. Testes ember volt, prémgalléros kabátban, velur kalappal. Tombor csak megpöccintette a kalapja szélét és ment tovább. Amióta államosították a házát, haragudott Kincsekre. Mert hát milyen hálátlan az ilyen népség! Az államosításról egy rossz szót sem mondott Kincs János. Még az asszony, az egy kicsit sajnálkozott, abban több a tisztesség, de a férfi nyílt ellenség. Az asszony még köszön előre, ahogy illik, de a férfi, a Kincs elvtárs, az új sorrendet tart be: ha ő valamilyen ügyben bemegy a házfelügyelői lakásba, hát megvárja, hogy ő köszönjön előre és csak visszaköszön. Igen, a »Kincs elvtárs úr«. No persze, az asszony fél a helyzet változásától, azért olyan alázatos. Pedig hát, hiába, mert ha egyszer... hej, úgy rúgja ki őket az utcára, mint két rongyot.

A volt háziúr mindezt már gyakran elgondolta és most, hogy az asszony elhaladt mellette és meglátta távolabb Kincs Jánost is, éppen csak megmozdultak elméjében a gondolatfoszlányok. Nem volt ostoba ember, az eszével tudta, hogy ez az új

világ egyre szilárdabb és ő már nem lesz újra háziúr. De hiába, hasztalan a felismerés, nem lehet abba belenyugodni, hogy el kell adnia a szőnyegjeit, a felesége ruháiba bevarrt dollárokat, az aranyórákat és sok-sok értéket. Jaj, egyszer majd dolgoznia is kell talán. Hiszen még nem öreg és jó erőben van.

Igy állván a helyzet, most már azért is ráköszön a havat takarító Kincs Jánosra.

— Szabadság! — mondja. — Megy a munka, házfelügyelő elvtárs?

Kincs fel sem tekint, úgy felel:

— Megy, ha csinálják.

— Milyen világ, milyen világ! — csóválja fejét Tombor úr.

Hm! Már hogy a világ! Kincs János érzi, hogy ez olyan próbálkozás Tombor úr részéről, vajjon elégedetlen-e már. Azért ezt mondja:

— Szép ilyenkor ez a fehér hó. Jó lenne rajta szánkázni. Hideg sincs nagyon. Kellemes az idő.

Tombor úr is érzi, hogy ez kitérés az egyenes felelet elől. Bár nem lehet tudni, hogy mi lenne az. Hiszen az elvtárs úrnak kutyabaja sincs.

— No, nem éppen az időjárásra gondolok — próbálkozik tovább Tombor.

Kincs János abbahagyja a lapátolást, felegyenesedik és Tombor úr szemébe néz:

— Akkor meg éppen rendben van.

Tombor úr mosolyog:

— Leszámítva, ügyebár, azokat a csekélységeket, amik nincsenek rendben. Mert azért, engedje meg, én mégis csak csodálkozom például azon, hogy ilyen jó szakmunkásnak, mint maga, havat kell hánynia.

Kincs nágyot fúj és hallgat. Eszébe jut, hogy régebben, hótakarításkor így beszélt hozzá Tombor úr: »Irigylem magát, házfelügyelő. Mert tudja-e, hogy a hólapátolás kellemes sport? Magam is csinálnám, ha volna rá időm. De hát, sajnos, én nagyon el vagyok foglalta.«

— Különben gratulálok — derül ki megint Tombor úr ábrázata. — Hallottam, hogy hatszáz forint jutalmat kapott a múlt héten.

Kincs János mintha nem is hallaná a gratulációt. A maga gondolatait mondja:

— Hánytam én már havat máskor is. Tavaly is, azelőtt is. Magának. Mondhatnám, maga helyett hánytam. Mert így is fölfoghatjuk a dolgot, nem?

Tombort indulat önti el, el is pirul, de türtőzteti magát. Nem tud mit felelni. Nézi, érzékeli a vele szemben álló embert. A volt házmestere és úgy beszél vele, hogy: maga. Szemtelen egy fráter. Meg tudná ütni. Még inkább üttetni, mással, rendőrrel csendőrrel, ki a fenével, nem a saját kezével, mert ő finom úriember. Úgy érzi azonban, hogy valamit kell mondania. Mit és hogyan?

— Azt mondja: tavaly, tavaly előtt, meg régebben. De most maguk az urak.

Kincs János nevet:

— Nem elég uraság az, hogy dolgozhatunk? — Közelebb lép Tomborhoz. — Én húsz esztendeig voltam feketelistán, hallja-e? Csak néha-néha dolgozhattam, ha éppen nagy szükség volt a munkásra. Tizennyolc éves koromtól harmincnyolc éves koromig voltam feketelistán. És azért vállaltam el ebben a házban a házmesterséget, hogy legalább fedél legyen a fejem fölött.

Az emlékezés fájdalma vonaglik meg Kincs János arcán.

Tombor urat ez nem hatja meg. Sőt! Erre gondol: »Ha tudtam volna! Egy ilyen Rózsa Sándornak adtam szállást a saját házamban.«

Mosolyog azonban és hangját érzelmesen rezegtetve ezt mondja Kincs Jánosnak:

— Azért én sajnálom magát, Kincs elvtárs.

Kincs Jánost elönti a düh. De mindjárt is csillapodik. Nem érdemes már érzelmet pazarolni erre az emberre. Nyugodtan beszél:

— Sajnál? Ugye azért, hogy ilyen rossz a lakásom? Ilyen sötét és szűk kis odú. No, már épülnek az új munkáslakások és azokból én is kapok egyet.

— Szép — mondja Tombor úr. De hirtelen, mintha komoly aggály lepte volna meg: — Szóval, elköltöznék innen. Ki fogja

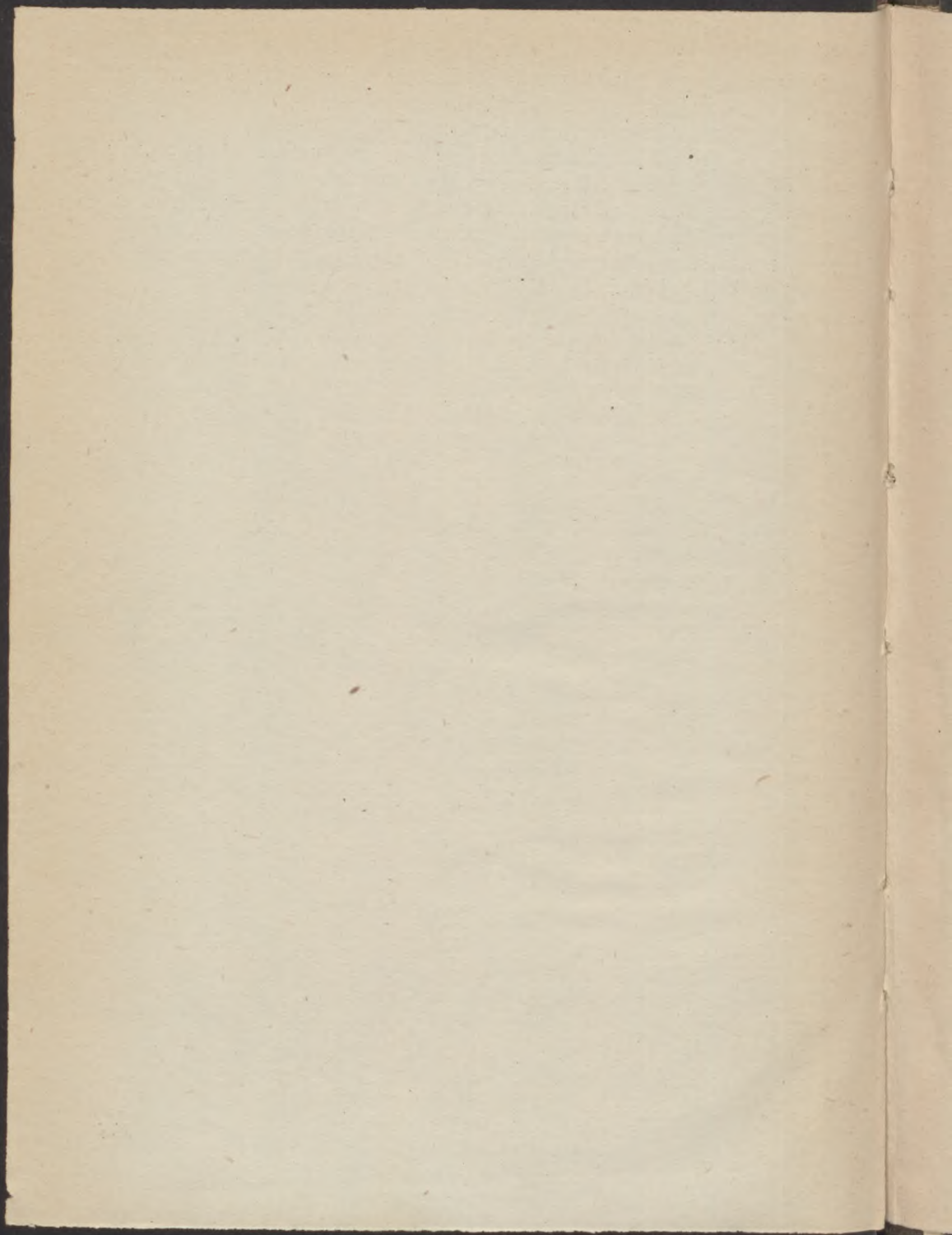
majd a házat takarítani? Ki söpri a járdát, ki hordja a szemetet? És, ha majd megint esik a hó, ki lapátolja el?

Kincs János gúnyosan nevet:

— Ki? Hát például ön. — Most így mondja, hogy: ön. Mintha pontosan tudná, hogy jobban illik ide ez a szó. — Egészséges sport ám a hólapátolás. Ön mondta azt valamikor, nem is egyszer. És most ráér majd, nincs olyan sok dolga, mint azelőtt volt. Hiszen a lakbéreket is a *KIK* szedi be a házakban, azzal sem kell bajlódnia.

1953

TARTALOM

Egy délután a Grün-irodában	7
Özvegy asszonyok	27
Törzsasztal az ablak mellett	34
Tanyai történet	40
Prof. Csizmadia	54
Farkas és bárány	76
Tanya	80
Razzia	84
Utcái baleset	89
A három éhenkórász	98
Panacea magna	105
Egyiptomi íródeák	109
Január	122
1930 július	126
1919 május	129
Lyukas harisnya	156
A szakadék	161
Tanyai strand	163
Egy cselédet vernek	170
Szajudári boltosok	177
Szállás egy éjszakára	180
Falusi ember Pesten	187
Favágó János	203
Próba a cukorral	211
Vitetem a kofferom	226
A szekrény	230
Egy kisfiút etetnek	246
A föld	251
A kiskutya	256
Aratók	261
Zsuzsira nagyon vigyáznak	266
Erzsike iskolába megy	272
A bejárónő	278
Eladó ház	283
Amikor esik a hó	288

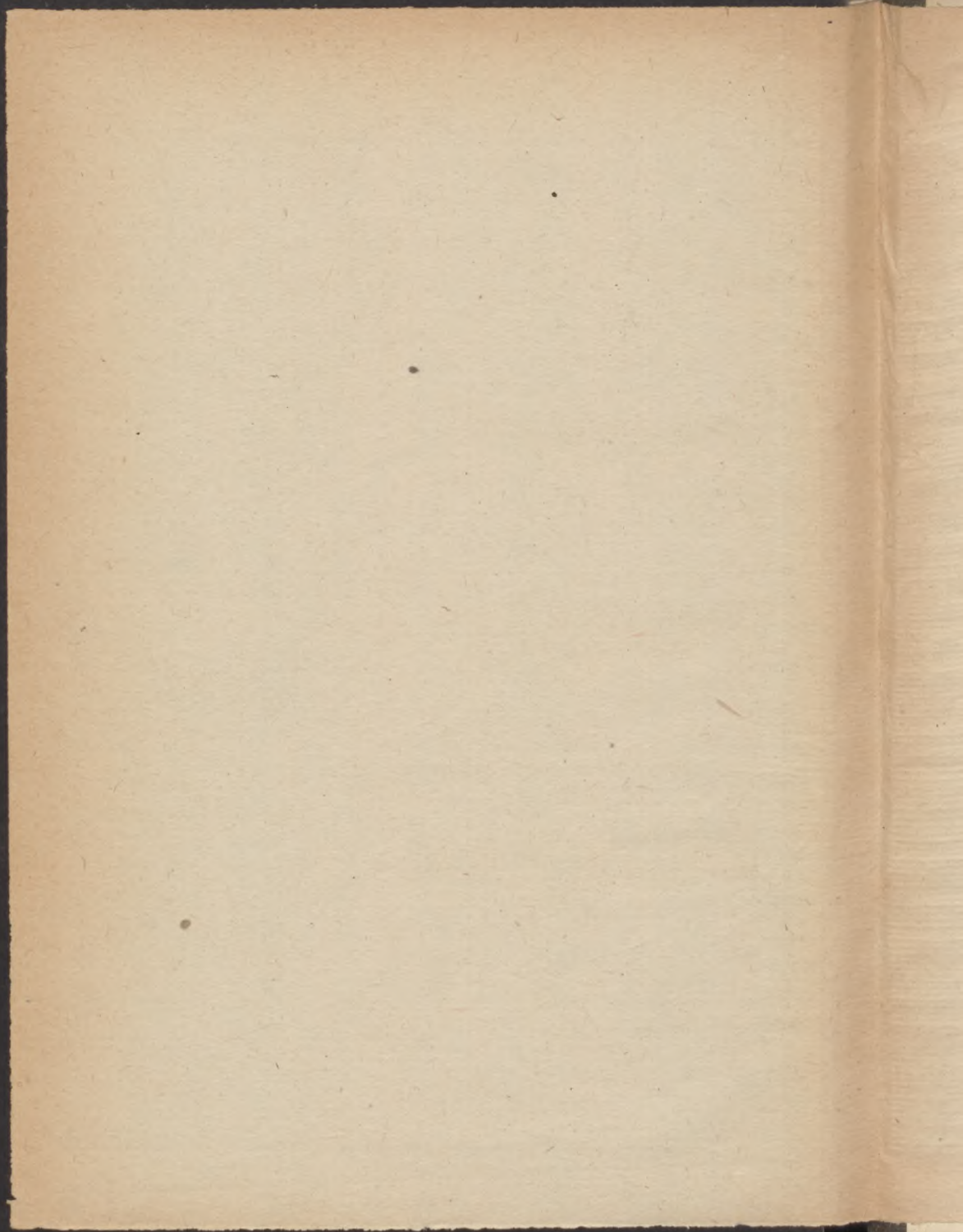

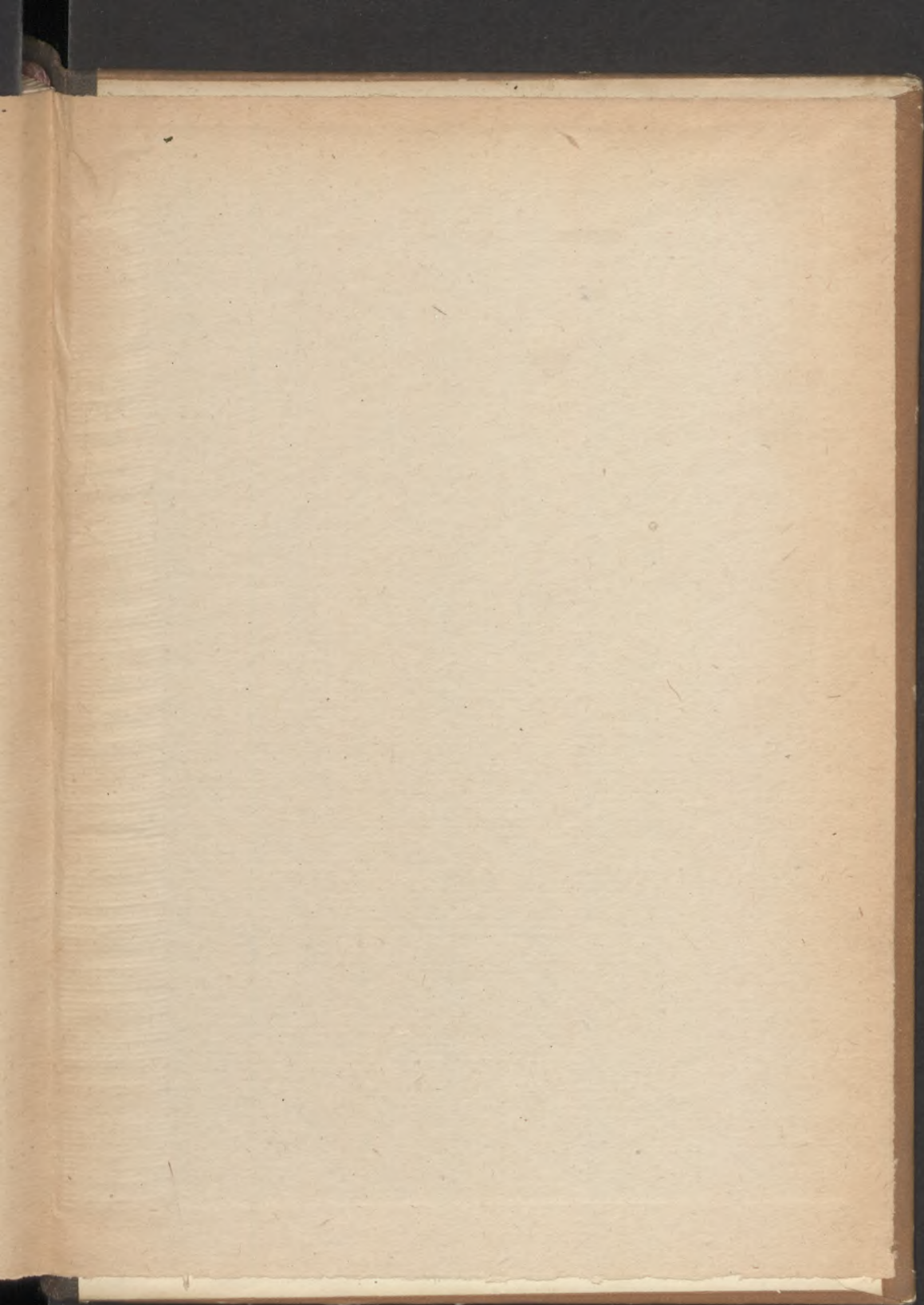

201-62

NAGY LAJOS
VÁLOGATOTT
ELBESZÉLÉSEK

SK